

Helena Wojcewa
Tatiana Buczacka

Олена Войцева
Тетяна Бучацька

JĘZYK POLSKI

Польська мова

НОВА
УКРАЇНЬСЬКА
ШКОЛА

klasa

6

Олена Войцева, Тетяна Бучацька

ПОЛЬСЬКА МОВА

(6-й рік навчання)

Підручник для 6 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Helena Wojcewa
Tatiana Buczacka

JĘZYK POLSKI

(6. rok nauczania)

Podręcznik dla klasy 6.
szkół średnich ogólnokształcących

Чернівці
МПП „Букрек”
2023

УДК 811.162.1(075.3)
В 65

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ Міністерства освіти і науки України
України від 08.03.2023 р. № 254)*

Зареєстровано в Каталозі надання грифів навчальній літературі
та навчальним програмам за № 3.0090-2023

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник відповідає Модельній навчальній програмі
«Польська мова. 5-9 класи (початок вивчення з 1 класу)» для закладів
загальної середньої освіти (авт. Войцева О.А., Бучацька Т.Г.)

Войцева О. А., Бучацька Т. Г.

В 65 Польська мова (6-й рік навчання) : підручник для 6 класу
закладів загальної середньої освіти. Чернівці : Букрек, 2023.
240 с. : іл.

ISBN 978-966-997-157-9

УДК 811.162.1(075.3)

Wojcewa H., Buczacka T.

В 65 Język polski (6. rok nauczania) : podręcznik dla klasy 6. szkół
średnich ogólnokształcących. Czerniowce : Bukрек, 2023. 240 s. :
il.

ISBN 978-966-997-157-9

УДК 811.162.1(075.3)

ISBN 978-966-997-157-9

© Войцева О. А., Бучацька Т. Г., 2023
© МПП „Букрек”, 2023

Drodzy Przyjaciele!

Jest nam bardzo miło ponownie spotkać się z wami z okazji wydania podręcznika „Język polski” do klasy 6.

W nowym roku szkolnym kontynuujecie wędrówkę po kraju wiedzy dotyczącej budowy języka polskiego, opanowania ustnej i pisemnej form polszczyzny.

Będziecie dalej poznawać pojęcia z dziedziny gramatyki języka polskiego, ciekawe dla was będą również niewielkie utwory lub fragmenty utworów literatury pięknej, które znajdziecie w tym podręczniku.

Interesujące wydarzenia, przygody, historie stosunków między ludźmi opisane w polskiej literaturze dziecięcej zmuszą was do refleksji, dzielenia się radością. Pomożemy wam zrozumieć treść mitów, starożytnych legend, wydarzeń z dalekiej przeszłości i współczesnego życia Polaków.

Zwróćcie uwagę na strony podręcznika, który trzymacie w rękach. „Zwracają się” do was już znane oznaczenia umowne, które w dalszym ciągu będą pomagać wam w wędrowanii kartkami podręcznika. To są wasi „wymagający przyjaciele” do tekstów i ćwiczeń, z którymi zapoznaliście się w klasie 5. Skorzystajcie również ze słownika podanego na końcu podręcznika, który zawiera nowe wyrazy i związki frazeologiczne obowiązkowe do zapamiętania, oraz te, które spotkacie w rubryce „Słownik”.

Popatrzcie na SMS-y w zielonych i pomarańczowych smartfonach, zawierające wiadomości teoretyczne z zakresu powtórzenia albo przyswajania nowego materiału.

Każde zagadnienie gramatyczne w podręczniku jest oznaczone różnymi kolorami i zaczyna się od reprodukcji obrazów Wyspiańskiego. Stanisław Wyspiański to malarz, poeta, inscenizator, twórca nowoczesnego teatru polskiego. Urodził się 15 stycznia 1869 roku w Krakowie, zmarł 28 listopada 1907 roku tamże. Studiował malarstwo w Szkole Sztuk Pięknych u Jana Matejki, twórcy wielkich płócien historycznych. Specyficzną cechą wyobraźni Wyspiańskiego

było traktowanie dzieł plastycznych jako zatrzymanego fragmentu wydarzenia. Studia za granicą (1890–1894) wprowadziły go w świat najnowszych prądów estetycznych. Wyspiański uprawiał bardzo różne dziedziny sztuki, realizowane z wielką odwagą i rozmachem – sporządzał plany renowacji zabytków, przede wszystkim Zamku Królewskiego na Wawelu, komponował polichromię i monumentalne witraże do krakowskiego kościoła Franciszkanów, pisał dramaty i przygotowywał plany scenografii dla Teatru Miejskiego w Krakowie (wg *Maria Prussak* <https://culture.pl/pl/tworca/stanislaw-wyspianski>). Zapoznajcie się z twórczością Stanisława Wyspiańskiego i przyjrzyjcie się uważnie obrazom, własnym uczuciom.

Życzymy wam powodzenia w osiągnięciu wyższego poziomu wiedzy i podniesieniu swoich umiejętności w zakresie języka polskiego.

Autorki

Oznaczenia umowne

– zapamiętaj

– wykonaj ustnie

– posłuchaj i zrozum tekst

– mów poprawnie

– czytaj cicho, na głos, komentuj tekst

– słownik do tekstu (praca ze słownikami, tłumaczenie tekstu, rozumienie znaczenia wyrazów)

– pracuj w parach

– uśmiechnij się

– odpowiedz na pytania, wykonaj polecenia

– wykonaj zadania pisemne (ćwiczenia, dyktando)

– zastanów się, porównaj

– powtórz, przypomnij wiadomości z poprzednich klas

– **wiem więcej:** wiadomości wykraczające poza program

– ułóż wypowiedzi na określony temat (zdania; dialog; tekst; plan; rozprawka; streszczenie)

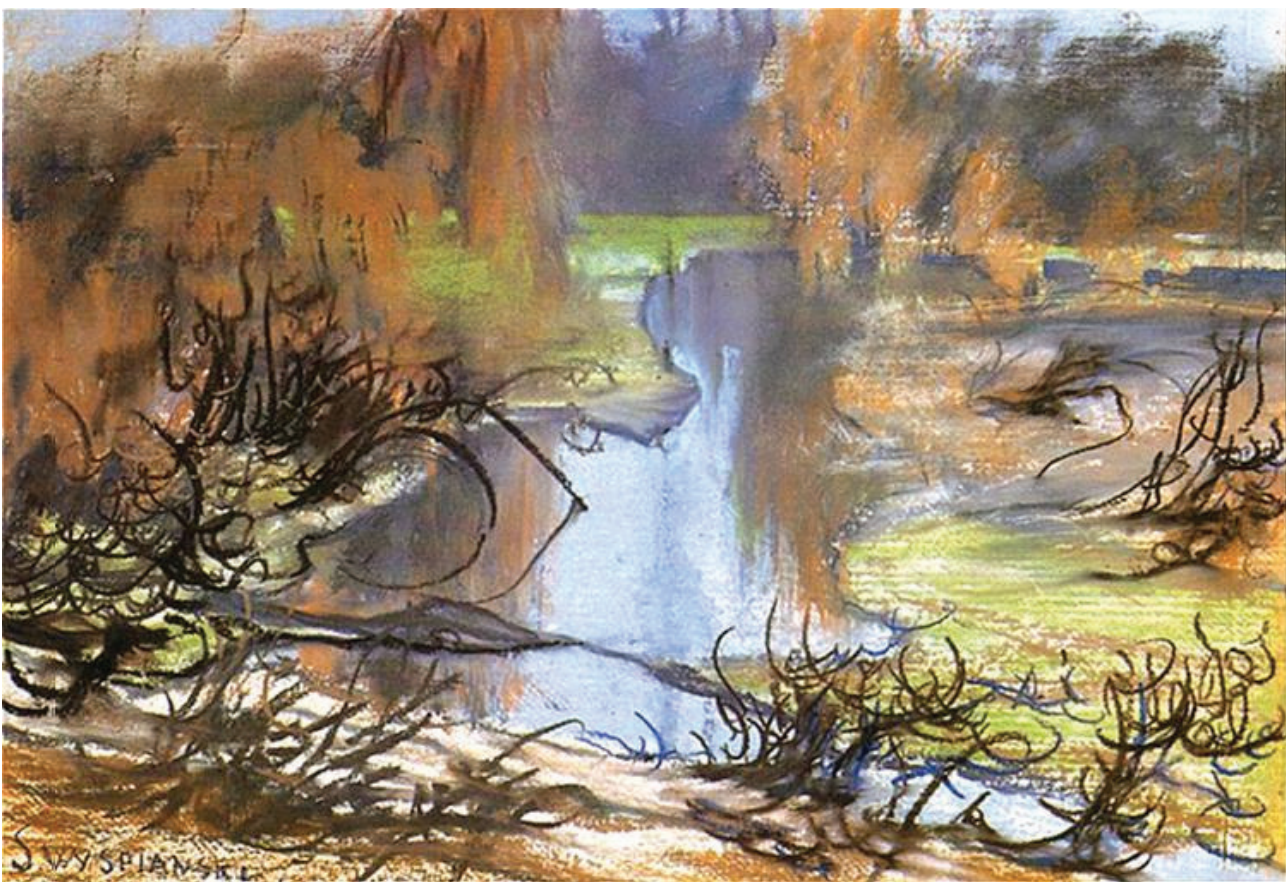

– pracuj w grupie

Uwaga! Kolor ramki wskazuje na przynależność do określonego bloku ćwiczeń.

Powtórzenie

Stanisław Wyspiański. *Krajobraz nad Rudawą*. 1905 r.

TEMAT 1. WITAJ W ŚWIECIE JĘZYKA POLSKIEGO! WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE. POWTÓRZENIE

1. Popatrz na obrazek. Przeczytaj tekst, dbaj o staranną wymowę.

Lato się skończyło, a z nim i wesołe letnie wakacje. Zabrzmiał pierwszy szkolny dzwonek! Szkoła wita cię uśmiechami nauczycieli, głośnym śmiechem kolegów. Spotkania z tobą czekają przytulne i wygodne klasy, nowe podręczniki do nauki języka polskiego.

Popatrz na obrazki i powiedz, jakie przedmioty zostały na nich przedstawione. Przypomnij sobie nazwy przyborów szkolnych.

Spróbuj ułożyć 2–3 zdania do każdego z tych obrazków. Zapisz zdania do zeszytu.

Sprawdź, czy są poprawnie napisane. Korzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki oraz słownika.

Na podstawie podanych niżej obrazków ułóż dialogi z elementami opisu oraz rozważań na określony temat.

2. Przeczytaj tekst. Przetłumacz go, w razie potrzeby korzystaj ze słownika.

Historia żyje w naszym języku, w piosence. Słowo przekazuje nam z głębi wieków radości i nadzieje, smutki naszych przodków. Język – to dusza narodu.

Dziecko rośnie, słyszy pierwszą bajkę, pierwszą piosenkę. Wraz z matczynym słowem do jego świadomości przenikają obyczaje otoczenia. Przez opowieści bliskich dowiaduje się ono o historii swoich dziadów i pradziadów, o czynach bohaterów narodowych (wg *Ołesia Honczara*).

W drugim zdaniu podkreśl części główne i poboczne.

3. Uzupełnij zdania brakującymi wyrazami. Nazwij wszystkie części mowy, które tworzą zdania.

Historia w naszym języku. Słowo przekazuje z głębi wieków radości i . Dziecko słyszy bajkę.

4. Ułóż zwroty, wykorzystaj wyrazy z ramki.

<p>uczyć się</p> <p>otrzymywać wykształcenie</p> <p>pobierać nauki</p> <p>nauczyć się</p>	na pamięć
	samodzielnie
	według słownika
	według nowej metody
	po polsku
	języka polskiego
	reguł
tematu	

Wypisz z tekstu ćwiczenia 2 wyrazy zawierające dwuznaki *rz*, *ch* i litery *ż*, *h*. Przepisz te wyrazy w porządku alfabetycznym.

5. Ułóż trzy zdania (oznajmujące, pytające, rozkazujące) z czasownikami *mówić*, *mieszkać*, *bronić*.

6. Posłuchaj tekstu czytanego przez nauczyciela / nauczycielkę.

Każdy język narodowy jest narzędziem, tworzywem i składnikiem kultury jego użytkowników. Za językiem kryje się jemu tylko właściwy obraz świata.

Na przykład, praindoeuropejski wyraz *ghostis* „obcy, przybysz” odziedziczyli zarówno Rzymianie, jak i Prасłowianie. W języku łacińskim słowo *hostis* oznaczało „przybysz niepożądany, wróg”.

Polski wyraz *gość* pod względem znaczeniowym zmienił się i oznacza „przybysz pożądaný, oczekiwany gość”. Historia tego wyrazu odzwierciedla odmienny stosunek do obcych (wg *Bogdana Walczaka*).

Słownik do tekstu:

praindoeuropejski – праіндоєвропейський; odzwierciedlać – відобразити.

Związek frazeologiczny: przybysz niepożądany – прибулий (небажаний) гість.

narzędzie – знаряддя
tworzywo – матеріал
odmienny – інший

użytkownik – користувач
odziedziczyć – успадкувати
opanować, osiąść wiedzę – оволодіти знаннями

Skomentuj treść tekstu na podstawie pytań.

* Czym jest język narodowy? * Co kryje pojęcie **język**? * Jaki wyraz odziedziczyli Rzymianie i Słowianie? * Co oznaczało słowo **hostis** w języku łacińskim? A w języku polskim? * Jak rozwijało się znaczenie wyrazu **gość**?

Powtórz za nauczycielem / nauczycielką wyrazy i wyrażenia.

Odziedziczyć, użytkownik, gościnność, odzwierciedlać, składnik.
Prasłowianie, język narodowy, obraz świata, przybysz pożądaný.

Znajdź w tekście wyrazy i wyrażenia, które odpowiadają ukraińskim.

Мовці, праслов'яни, успадкувати, картина світу, бажаний гість.

Zapisz związki frazeologiczne do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

język narodowy – національна мова
obraz świata – картина світу
przybysz pożądaný – бажаний гість

7. Powtórz i zapamiętaj przerobiony materiał.

A. Wstaw brakujące litery.

Każdy język narodowy jest na **o**ędziem, two **o**ywem i składnikiem kultury jego użytkownik**o**w. Kultura społeczeństwa przejawia si**e** r**o**wnie**e** w rozwoju znaczeniowym wyraz**o**w.

B. Do podkreślonych wyrazów dobrać wyrazy przeciwstawne (antonimy). Ułożyć z nimi zdania.

Poprawnie wymawiać dźwięki, dużo pracować, wyrazista i precyzyjna wymowa dźwięków, lepszy sposób mówienia.

C. W podanych zdaniach podkreśl podmiot jedną linią, a orzeczenie dwiema liniami.

Pod pojęciem **język** kryje się obraz świata.

Wyraz **gość** zmienił się pod względem znaczeniowym.

D. Wskaż w związkach wyrazowych wyraz nadrzędny (wyraz określany) i wyraz podrzędny (wyraz określający).

Dobro kultury, oczekiwany gość, język państwowy, poziom życia, rynek pracy.

8. Praca w grupie.

Ułóż i zapisz dialog (2–5 zdań) do podanego obrazka.

9. Przeczytaj wiersz, dbaj o staranną wymowę.

Chodzi mi o to, aby język giętki
Powiedział wszystko, co pomyśli głowa:
A czasem był jak piorun jasny, prędko,
A czasem smutny jako pieśń stepowa,
A czasem jako skarga Nimfy miętki,
A czasem piękny jak aniołów mowa...

(Juliusz Słowacki, „Beniowski”)

Słownik do tekstu:

giętki – гнучкий; **piorun** – блискавка; **prędko** – швидкий; **miętki** obecnie: **miękki** – м'який; **skarga** – скарга; **anioł** – янгол.

Odpowiedz na podane niżej pytania.

Czy podoba ci się ten wiersz i dlaczego?

* Znajdź w wierszu epitety do wyrazu **język**. Wyjaśnij ich znaczenie. * Przypomnij, na którą sylabę pada akcent w języku polskim. * Znajdź w wierszu wyrazy z literą **ę**, przeczytaj je poprawnie.

Naucz się wiersza na pamięć.

10. Wśród podanych wyrazów znajdź czasowniki i je podkreśl.

Prędkci, stworzył, smutny, chodzi, mowa, ale, powiedział, stepowy, anioł, był, język, jako, pomyśli, skarga, piorun.

11. Uzupełnij zdania brakującymi czasownikami.

mi o to, aby język giętki
 wszystko, co pomyśli głowa;
 A czasem jak piorun jasny, prędkci.

12. Odmień czasowniki *mówić*, *sluchać*, *czytać*, *pisać* przez osoby w czasie teraźniejszym.

liczba pojedyncza

1. osoba
2. osoba
3. osoba

liczba mnoga

1. osoba
2. osoba
3. osoba

13. Przeczytaj poprawnie wyrazy.

Przepisz je z pamięci do zeszytu.

Mieszkałbym, **z**ajmowałbym, rozwijał**ib**yśmy, **p**łynąłbym, **r**obił-
 bym, przeczyta**liby**śmy, **ł**ączyłbym, **p**owiedziałbym, korzysta**liby**-
 śmy.

Praca w grupie.

Ułóż pytania do wywiadu na jeden z tematów (do wyboru): „*Co mi da w przyszłości nauka języka polskiego?*”, „*Mowa ojczysta nas łączy*”, „*Jak nauczyć się języka polskiego?*”

14. Przeczytaj głośno definicje – objaśnienia znaczeń wyrazów. Czego nowego dowiedziałeś / dowiedziałas się o rymowance i wyliczance?

Rymowanka to krótki wierszyk o prostych rymach.

Wyliczanka to wierszyk dla dzieci, służący do wylosowania osoby, która będzie wykonywać jakąś czynność w zabawie.

Rymowanka

Opowiem ci bajkę,
jak kot palił fajkę,
A kocica papierosa
upaliła kawał nosa.
Prędko, prędko po doktora,
bo kocica bardzo chora.
Przyszedł doktor z wielkimi okularami,
a kocica pod fajerami.
Przyjechał doktor z wielkim brzuchem,
a kocica pod kożuchem.
Przyszedł doktor z nożycami,
a kocica z kociętami.
Przyszedł doktor z lekarstwami,
a kocica z pazurami.
Doktor mówi: co to? co to?
Wziął za ogon rzucił w błoto.
(Autor nieznanymy: <http://bit.ly/3XH4NrG>)

Mów poprawnie.

Rymowanka, ułatwiająca zapamiętanie kolejności liter w alfabecie.

Adam Babie
Cebulę Daje.
Ewa Figę Gryzie.
Hanka I Janka Kapuściane
Liście Łamią.
Mama Nóż Oknem Podaje.
Rysio, Stasio!
Tatko Uciekł.
Wszyscy Zapłakani.

(<http://www.gimnazjum.zspwietrzycowice.pl/wp-content/uploads/2017/02/wierszem.pdf>)

15. Pisz poprawnie w wyrazach litery **u**, **ó**.

Mak**ó**wka, dach**ó**wka – przez **ó** pisz te słówka.

Wyjątek: zas**u**wka.

Fonetyka

Stanisław Wyspiański. *Widok z okna pracowni na Kopiec Kościuszki*. 1904 r.

TEMAT 2. W BIBLIOTECE SZKOLNEJ. LITERATURA LUDOWA. FONETYKA. ORTOEPIA

16. Sprawdzamy wiadomości. Dobierz do podanych zwrotów i wyrazów synonimy.

Mówić poprawnie – , wzbogacać język – , mówienie – , badanie – .

Wyrazy pomocnicze: prawidłowo, odkrywanie, mowa, poszukiwanie, wypowiadanie, rozwijać, doskonalić, właściwie.

Uzupełnij zdania.

1. Fonetyka to

2. Ortografia to

a) ... dział nauki o języku, który zajmuje się badaniem dźwięków mowy.

b) ... dział nauki o języku, który ustala zasady poprawnej pisowni.

17. Zapisz wyrazy i zwroty wyrazowe, które odpowiadają ukraińskim.

Дослідження, усне висловлювання, говорити, книжка, уподібнення приголосних, дзвінки приголосні, глухі приголосні.

18. Dokończ rozpoczęte zdania.

Najmniejszy dźwięk mowy to Znakiem głoski jest Głoski, przy wymawianiu których wiązadła głosowe są zsunięte i drgają to Głoski, przy wymawianiu których powietrze swobodnie przechodzi przez rozsunięte wiązadła głosowe to Głoski, przy wymawianiu których powietrze wydostaje się przez usta to Głoski, przy wymawianiu których powietrze wydostaje się przez nos i usta to Głoski, przy wymawianiu których unosi się środkowa część języka to Głoski, przy wymawianiu których język się nie unosi to

Wyrazy pomocnicze: głoski nosowe, głoski dźwięczne, litera, głoski ustne, spółgłoski miękkie, głoska, spółgłoski twarde, głoski bezdźwięczne.

19. Podziel podane wyrazy na litery, głoski i sylaby.

Fonetyka, ortoepia, ortografia, interpunkcja, leksyka, frazeologia, słowotwórstwo, morfologia, składnia.

Wiem więcej

Głównym celem obchodów Międzynarodowego Miesiąca Bibliotek Szkolnych jest promocja biblioteki w środowisku szkolnym, zwrócenie uwagi na jej ogromną rolę w życiu szkoły. Idea święta powstała w 1999 roku dzięki Międzynarodowemu Stowarzyszeniu Bibliotekarstwa Szkolnego.

20. Przeczytaj tekst.

Opowiedz legendę *O Lechu i białym orle*.

Wykorzystaj słownik i pytania do tekstu.

Marian Orłóń

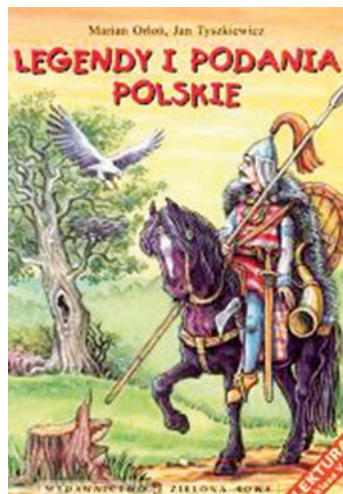
O Lechu i białym orle

Strudzona była drużyna Lecha. Ile to już dni wędrówki mieli za sobą? Ile przebytych brodów rzecznych? Ile ognisk rozpalono po drodze? Któż to zliczy? Szli tak, by znaleźć miejsce na założenie grodu. Odpoczywali właśnie po kolejnym dniu wędrówki. Część wojów legła w cieniu rozłożystych dębów, część poiła konie, część przygotowywała jadło na wieczerzę.

Lech stał na skraju puszczy i wodził wzrokiem po rozciągającej się przed nim równinie. Może wspominał braci: Czecha i Rusa, z którymi rozstał się niedawno? A może rozważał, czy by nie osiąść właśnie tu, na tej równinie? Przecież puszcza w zwierzynę bogata, ziemia zda się urodzaj zapowiadać, a jeziora rybę wszelaką obiecują.

Nagle nieznanym ptak pojawił się nad jego głową. Lech, zaciękwiony ptakiem, zbliżył się do drzewa i ujrzał na nim gniazdo i wychylające się z niego główki białych piskląt. Białopióry ptak troskliwie je karmił. Ożywił się nagle Lech i wojów do siebie przywołał. A gdy przy nim stanęli, powiedział:

– Tu zostaniemy. Tu będzie nasze gniazdo. A ten biały ptak, karmiący pisklęta – naszym znakiem. A gród, który tu zbudujemy, Gniezdem nazwiemy (wg „*Legendy i podania polskie*”).

Słownik do tekstu:

woje – воїни; **jadło** – їжа; **zliczyć** – злічити; **puszcza** – пуща; **rozważać** – зважувати, обдумувати; **osiąść** – осісти; **zwierzyna** – звірі; **obietcywać** – обіцяти; **troskliwie** – дбайливо.

wędrówka – мандрівка
pisklęta – пташенята
strudzony – стомлений

urodzaj – врожай
ognisko – вогнище
rozłożysty dąb – розлогий дуб

Związki frazeologiczne: **założyć gród** – заснувати місто; **wodzić wzrokiem** – обводити поглядом.

Polecenia do tekstu.

Zapisz do słowniczka nowe wyrazy i związki frazeologiczne, zapamiętaj ich znaczenie.

*Przeczytaj na głos. *Wymawiaj poprawnie wyrazy i związki frazeologiczne.

Strudzona družyna; ile dni wędrówki; w cieniu rozłożystych dębów; puszcza; wodził wzrokiem; wspominał braci, Czecha i Rusa; na skraju puszczy; bogata ziemia; białoپیóry ptak; wychylające się główki piskląt; Lech ożywił się; tu zostaniemy; gród Gniezmem nazwiemy.

Odpowiedz na pytania. Uzasadnij swoje odpowiedzi.

*O kim jest mowa w legendzie „**O Lechu i białym orle**”? *Kto jest bohaterem pozytywnym w tym utworze i dlaczego? *Zastanów się, o jakich wydarzeniach mówi legenda? *Ustal, co jest tematem utworu?

Na podstawie legendy wyjaśnij pochodzenie godła Polski i nazwę jej pierwszej stolicy. Odszukaj to miasto na mapie.

21. Przeczytaj niżej podane wiadomości. Omów na wybranych przykładach w parach.

Miękkość spółgłosek oznaczamy w pisowni za pomocą litery **i** (*osiedle, wiosna*) lub **kreski** nad literą (*świeca, chodź*).

Przeczytaj poprawnie wyrazy, zachowuj w wymowie miękkość spółgłosek. Zastanów się, jak oznaczamy w pisowni miękkość spółgłosek.

Wieczera, mieć, cień, miejsce, weź, niedawno, leń, biały, się, treść, sanie.

22. Wypowiedz głośno podane wyrazy: *drużyna, wędrówka, gród, puszcza, gniazdo, pisklęta*. Policz, z ilu głosek i liter składają się te wyrazy.

23. Wypisz z podanych wyrazów różne litery oznaczające te same głoski. Wskaż, które z tych głosek są dźwięczne.

Rzeka – żaba, ówdzie – ul, chart – hart, któż – grodu, ujrzał – żyć, równina – urodzaj.

24. Podane wyrazy uzupełnij samogłoskami *o – ó, o – i, ę – ó, a – y* i wskaż ich funkcję.

D●b●w, br●d●w, n●sz●m, ●gn●sk.

25. Przepisz zdania uzupełniając je brakującymi literami oznaczającymi samogłoskę nosową *ą* lub *ę*.

Ile to już dni w●drówki mieli za sob●? Cz●ść wojów legła w cieniu rozłożystych d●bów. Lech wodził wzrokiem po rozci●gaj●cej si● przed nim równinie. Puszcza w zwierzyn● bogata, a jeziora ryb● wszelak● obiecuj●. Zbliżył si● do drzewa i ujrzał na nim gniazdo i wychylaj●ce si● z niego główki białych piskl●t.

26. Dopisz do czasowników cząstkę *nie*.

... mieli, ... jestem, ... rozpalili, ... odpoczywali, ... będą, ... wspominał, ... zliczy, ... zostaniemy, ... znajdziecie.

27. Popatrz na obrazek i opowiedz, co jest na nim przedstawione.

Nowa Czytelnia Główna Biblioteki Publicznej w Krośnie

Razem z kolegami i koleżankami z klasy ułóż dialog „*W naszej bibliotece*”. Wykorzystaj podane niżej wyrazy.

Wyrazy pomocnicze: wybrać się do biblioteki – піти до бібліотеки; **prze-stronne wnętrze** – просторе приміщення; **bibliotekarka** – бібліотекарка; **regał** – стелаж; **grzbiety książek** – корінці книжок; **półka** – полиця; **okładki z folii** – об-кладки з плівки; **wybór legend** – збірка легенд; **szkolna lektura** – твір шкіль-ної програми; **szukać w katalogu** – шукати в каталозі; **katalog alfabetycz-ny** – алфавітний каталог; **wypożyczyć lekturę** – взяти почитати твір; **mówić szeptem** – говорити пошепки.

Wiem więcej

Juliusz Słowacki (1809–1849) to jeden z najwybitniejszych poetów polskich. Obok Adama Mickiewicza i Zygmunta Krasińskiego określany jako jeden z Wieszczów Narodowych. Do najważniejszych utworów Słowackiego należą: „Balladyna”, „Kordian”, „Testament mój” i inne.

28. Popatrz na obrazek i przeczytaj informację. Spróbuj znaleźć nazwy geograficzne w tekście. Zwróć uwagę na wymowę tych nazw.

Ikwa to rzeka na Wołyniu, prawy dopływ Styru. Długość Ikwy wynosi 56 km. Ma ona swoje źródło w okolicach Czernicy i przepływa koło Krzemieńca, Dubna, Targowicy.

Zapisz nazwy geograficzne do słowniczka. Zapamiętaj ich pisownię.

Znajdź w tekście zaimek przymiotny, przeczytaj go poprawnie.

29. Posłuchaj wiersza.

Juliusz Słowacki

W pamiętniku Zofii Bobrówny

Niechaj mię Zośka o wiersze nie prosi,
Bo kiedy Zośka do ojczyzny wróci,
To każdy kwiatek powie wiersze Zosi,
Każda jej gwiazdka piosenkę zanuci.
Nim kwiat przekwitnie, nim gwiazdeczka zleci,
Słuchaj – bo to są najlepsi poeci.

Gwiazdy błękitne, kwiateczki czerwone
Będą ci całe poemata składać.
Ja bym to samo powiedział, co one,
Bo ja się od nich nauczyłem gadać;
Bo tam, gdzie Ikwy srebrne fale płyną,
Byłem ja niegdyś, jak Zośka, dzieciną.

Dzisiaj daleko pojechałem w gości
I dalej mię los nieszczęśliwy goni.
Przywieź mi, Zośko, od tych gwiazd światłości,
Przywieź mi, Zośko, z tamtych kwiatów woni,
Bo mi zaprawdę odmłodnieć potrzeba.
Wróć mi więc z kraju taką – jakby z nieba.

13 marca 1844. Paryż.

Słownik do tekstu:

zanucić – наспівати; **przekwitnąć** – відцвісти; **odmłodnieć** – повернутися у молодість.

los – доля

fala – хвиля

gadać – балакати

wonь kwiatów – запах квітів

pamiętnik, dawniej **sztambuch** –

вид альбому, до якого вписували

тексти, присвячені певним

подіям, а також вірші та афоризми

Związki frazeologiczne: **składać poemata** (obecnie: **poematy**) – писати поеми; **pojechać w gości** – поїхати в гості.

Pytania i polecenia do tekstu.

* Opowiedz, o czym lub o kim jest ten wiersz? * Gdzie przebywa autor wiersza?
* Gdzie spędził dzieciństwo? * Z jaką prośbą autor zwraca się do Zośki?

* Objaśnij tytuł wiersza. * Jaki jest nastrój utworu (smutny, podniosły, wesoły, radosny, spokojny, pogodny, ciepły, miły, wzruszający)? Swoje odpowiedzi uargumentuj przykładami z wiersza.

Przeczytaj wyrazy i związek frazeologiczny z ramki na str. 19, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Skomentuj pisownię samogłosek nosowych, liter **rz – ż**, nazw własnych, znaków interpunkcyjnych w zdaniach ze zwrotem adresatywnym oraz w zdaniach z członami współrzędnymi.

Podziel wyrazy **zanucić, przekwitnąć, odmłodnieć** na litery, głoski i sylaby.

Podkreśl w każdym zdaniu część mowy podaną w nawiasie.

Niechaj mię Zośka o wiersze nie prosi (*zaimek*).

Dzisiaj daleko pojechałem w gości (*rzeczownik*).

Przywieź mi, Zośko, od tych gwiazd światłości (*przymimek*).

Daleko pojechałem w gości (*przysłówek*).

Zośka do ojczyzny wróci (*czasownik*).

Kwiateczki czerwone będą ci całe poemata składać (*przymiotnik*).

Przywieź mi, Zośko, z tamtych kwiatów woni,

Bo mi zaprawdę odmłodnieć potrzeba (*spójnik*).

30. Przeczytaj fragment wiersza J. Słowackiego „*W pamiętniku Zofii Bobrówny*”, dbając o poprawną wymowę. Zwróć uwagę na pisownię wyrazów i znaków interpunkcyjnych.

Przywieź mi, Zośko, od tych gwiazd światłości,

Przywieź mi, Zośko, z tamtych kwiatów woni,

Bo mi zaprawdę odmłodnieć potrzeba.

Wróć mi więc z kraju taką – jakby z nieba.

Zamknij podręcznik i zapisz tekst z pamięci.

Zredaguj napisany tekst. Zamień się zeszytem z kolegą lub koleżanką z ławki i sprawdź zapisany w zeszycie tekst z fragmentem wiersza w podręczniku.

Zapisz odpowiedzi na pytania.

*Do kogo zwraca się autor wiersza? *Dokąd jedzie dziewczyna i o co prosi ją autor?

31. Wyjaśnij, dlaczego alfabet polski dawniej nazywano *abecadłem*?

32. Poukładaj wyrazy w porządku alfabetycznym.

Wiersze, ojczyzna, kwiatek, gwiazdka, piosenka, fale, dziecina, los, Zośka, kraj, niebo.

33. Przypomnij sobie nazwy narządów mowy.

narządy mowy –

органи мовлення

Przepisz wyrazy do zeszytu i podkreśl w nich głoski dźwięczne.

Płuca, przepona, tchawica, krtań, oskrzela, wiązadła głosowe, jama gardłowa, język, podniebienie, zęby, gardło, wargi, usta, dziąsła, nos.

34. Przedstaw się w kilku zdaniach w różny sposób w sytuacji oficjalnej i nieoficjalnej. Pamiętaj o odpowiednim tonie i zachowaniu.

Przedstaw swojego kolegę lub swoją koleżankę.

Wzór:

A. Jurek: Moje uszanowanie, Mario! Pozwól, że Ci przedstawię moją koleżankę. To jest Anna Kraśnicka.

Ania: Dzień dobry. Mam trzynaście lat. Jestem uczennicą klasy szóstej.

Maria: Bardzo mi przyjemnie Cię poznać.

Ania: Mnie również miło.

B. Jurek: Cześć, Marysiu! Poznaj moją koleżankę.

Ania: Cześć! Jestem Anka Kraśnicka. Mam prawie trzynaście lat i chodzę do szkoły.

Maria: Miło mi.

Ania: Cieszę się, że cię poznałam.

35. Przeczytaj i powtórz wiadomości. Ułóż dialog do podanego tekstu.

Należy **dokładnie wymawiać** samogłoskę nosową **ą** na końcu wyrazów, np. *pracują*, *panią*.

Samogłoska nosowa **ę** na końcu wyrazów wymawia się jak **e**, np. *proszę* [prosze], *matkę* [matke].

Przed spółgłoskami **p, b, d, t, c, dz, cz, dż, ć, dź, k, g** samogłoski nosowe „rozbijają się” na samogłoski **o, e** i spółgłoski **m, n**, np. *trąba* [tromba], *ząb* [zomp], *mącić* [mončić], *zachęcać* [zachencać].

Przed spółgłoskami **l, ł** samogłoski **ą** i **ę** wymawia się jak **o** i **e**, np. *przyjęli* [przyjeli], *zaczęłam* [zaczolem].

36. Mów poprawnie. Przeczytaj wyrazy, zwróć uwagę na wymowę samogłosek nosowych.

Zrobią, dąb, część, mąż, ciężki, wąż, mężny, kapać, wodę, myślą, zaczął, wziął, wzięła, prędzej, chęć, paşowy, gałąź, węch, umyją.

37. Do podanych wyrazów dopisz takie, aby **ą** wymieniło się na **ę**.

Rak – _____, dąb – _____, mąk – _____, urząd – _____, wstażka – _____, książka – _____, gąska – _____, kąsek – _____, wachać – _____, mąż – _____.

38. Powtarzamy. Odpowiedz na pytania zaproponowane przez nauczyciela / nauczycielkę.

Zasady wymowy głosek zaznaczanych przy pomocy dwuznaków

Dwuznaki to dwuliterowe oznaczenia jednej głoski: **ch** [x] (*chustka*, *machać*), **cz** [č] (*czapka*, *wieczór*), **dz** [dz] (*dzwon*, *dzban*), **dż** [dž] (*dżokej*), **dź** [dź'] (*dzielo*, *dzięki*), **rz** [ž] (*rzeka*, *brzeg*) lub [š] (*krzak*, *mórz*), **sz** [š] (*szafa*, *szedł*).

Zapis *ci, si, dzi, zi, ni* stosuje się przed samogłoskami (*ciastko, siedem, dzieło, poziom, niósł*), a zapis *ć, ś, ź, dź, ń* przed spółgłoskami i na końcu wyrazu (*weźmy, miłość*).

39. Z podanego fragmentu wypisz: a) wyrazy z **dwuznakami**; b) wyrazy z **kreską**.

T. Szymba

Słów różnych tyle!

Smutne, weselsze...
Posłuchaj chwilę,
Jak płyną wierszem.
Jak z ciszy wynurza
Melodia wiersza,
Gdy dźwięk za dźwiękiem
Rozbrzmiewa, jakbyś
Mówił... piosenkę.

Dobierz do spółgłosek dźwięcznych **b, w, ź, d, z, dz, dź, dż, g, ż** głoski bezdźwięczne. Jak powstają głoski dźwięczne i bezdźwięczne?

Zastanów się, jakie spółgłoski nie mają odpowiedników bezdźwięcznych? Uzupełnij wiadomości gramatyczne.

Wszystkie samogłoski są Spółgłoski są ... albo

40. Posłuchaj tekstu. Przeczytaj go na głos za nauczycielem / nauczycielką, wykonaj polecenia.

Wymowa spółgłosek dźwięcznych na końcu wyrazów

Spółgłoski dźwięczne tracą dźwięczność na końcu wyrazów, np. *chleb* [chlep], *mróz* [mrus], *próg* [pruk].

Wymowa głosek oznaczanych literami *l*, *ł*

Litera *l* jest graficznym znakiem spółgłoski płynnej bocznej, np. *lato*, *listek*.

Litera *ł* jest graficznym znakiem półsamogłoski (**u** niezgłoskotwórczego), np. *miły*, *łabędź*.

Praca w parach. Ułóż pytania i odpowiedzi do tekstu.

Przeczytaj wyrazy. Dopisz do nich takie formy, aby ostatnia spółgłoska zamieniła się na dźwięczną.

Wzór: głów – głowy.

Sad, bród, gwiazd, krzew, gród, kóz, wóz, wód.

41. Przepisz wyrazy uzupełniając je literą *l* lub *ł*. Przeczytaj poprawnie zapisane wyrazy.

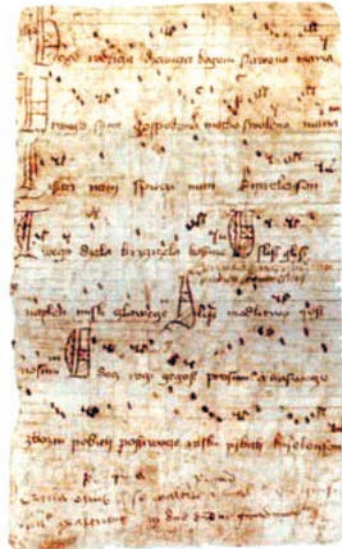
S●odki, ś●edź, ch●ebek, szko●a, ko●eżanka, sk●ep, ●ąka, jab●ko, bib●ioteka, czo●o, kró●, cia●o, ●iczba, zo●nierz, m●odzież, ●ody, k●asówka, przyjacie●.

42. Posłuchaj tekstu. Obejrzyj ilustracje.

Kazania świętokrzyskie
(XV / pierwsza połowa XVI w.)

Bogurodzica, polska pieśń religijna (połowa XIV w.)

Książka rękopiśmienna w Polsce

Niewiele wiadomo o wytwarzaniu książki rękopiśmiennej w Polsce średniowiecznej. Decydującym momentem było przyjęcie przez Mieszka I i jego dwór w 966 r. religii chrześcijańskiej według obrządku łacińskiego. Polska dostała się w orbitę wpływów kultury zachodniej.

Pierwsze księgi zostały przywiezione do Polski przez duchownych przybyłych z Czech.

W zakresie książki działalność rozwijały klasztory i biskupstwa, takie jak: Gniezno, Poznań, Płock, Kraków, Kołobrzeg i Wrocław. Wybitną rolę odegrał również dwór książęcy. Do pisania wykorzystywano pergamin. Polacy zaczęli pisać na papierze około roku 1360.

Ponieważ wspólnym językiem duchowieństwa i szkół była wówczas łacina, dlatego też wszystkie książki pisane były w tym języku (wg *Anny Dołęgi i Marii Drebot*).

Psałterz Jadwigi
lub **Psałterz floriański**,
koniec XV w.

Słownik do tekstu:

wytwarzanie – виготовлення; pergamin – пергамент.

duchowny – священник

klasztor – монастир

biskupstwo – єпископство

książka rękopiśmienna – рукопис

Psałterz – Псалтир, одна з біблійних книг Старого Завіту, що складається з псалмів

Związki frazeologiczne: **obrzędek łaciński** – католицький обряд; **dwór książęcy** – княжа свита.

Pytania i polecenia do tekstu.

Opowiedz, czego dowiedziałeś / dowiedziałaś się z przeczytanego tekstu?

Czy wiesz, kiedy powstały pierwsze książki rękopiśmienne u innych narodów słowiańskich?

Przeczytaj słowa z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Przeczytaj wyrazy **duchowny**, **pergamin**, **psałterz**. Z ilu głosek i liter one się składają? Wskaż, w jakim wyrazie spostrzegłeś / spostrzegłaś różnicę między wymową a pisownią?

43. A. Przeczytaj tekst poprawnie.

Wypisz z niego terminy dotyczące akcentu wyrazowego.

Akcent (наголос)

W języku polskim akcent wyrazowy pada zwykle na **drugą sylabę od końca** (передостанній склад).

Wyjątki: 1) akcent na **trzeciej sylabie** od końca mają: czasowniki w 1. i 2. os. lm. czasu przeszłego (na **-liśmy, -łyśmy, -liście, -łyście**), np. *powiedzieliście*; czasowniki w 1. i 3. os. lp. trybu przypuszczającego (na **-łabym, -łabyś, -łaby**), np. *mówiłabym*; wyrazy obce na **-ik-a, -yk-a**, (np. *botanika, fabryka*); słowa zakończone na **-że** (*napiszże to*); liczebniki trój sylabowe na **-sta, -set: czterysta, pięciuset**;

2) akcent na **czwartej sylabie** od końca mają czasowniki w 1. i 2. os. lm. trybu przypuszczającego (na **-libyśmy, -łybyśmy, -libyście, -łybyście**), np. *nauczylibyście, powiedzielibyśmy*.

B. Przeczytaj i zapamiętaj wyrazy, w których akcent pada na trzecią sylabę od końca.

Uniwersytet, jeżeliby, jeśliby, Rzeczpospolita, w ogóle, opera, okolica, sześciuset, siedemset, siedmiuset, osiemset, ośmiuset.

C. Przeczytaj starannie wyrazy, w których akcent pada na ostatnią sylabę.

PKP [pekape] (Polskie Koleje Państwowe), PKS [pekaes] (Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej), jury [zir'i], arcy mistrz, superfilm, kakadu, menu [meni].

44. Przeczytaj tekst.

Ułóż ustnie pytania do niego.

Zapisz do słowniczka nowe wyrazy i związki frazeologiczne.

Normy ortoepiczne to są zasady poprawnej wymowy ustalane współcześnie przez instytucje, np. Radę Języka Polskiego.

Wskazówki ortoepiczne zawarte są w słownikach wymowy, np. „*Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej*” W. Lubasia i S. Urbańczyka, 1994 r.

45. Przeczytaj poprawnie. Podziel podane wyrazy na sylaby, wskaż sylabę akcentowaną. W razie potrzeby korzystaj ze słownika.

Tablica, zaproponowałam, gramatyka, prezydent, otworzyłybyś, słuchaliście, botanika, poprosiłbym, geografia, plastyka, podręcznik, technikum, narysowałyście.

46. Mów poprawnie.

Nagromadzenie pewnych grup spółgłoskowych często powoduje, że ich wymawianie staje się bardzo trudne. **Spróbuj poprawnie wymówić łamańce językowe** (скоромовку) – trudne do wymówienia frazy.

Czarny dzieciąt z chęcią pień ciął.

Drabina z powyłamamywanymi szczablami.

Podczas suszy szosa sucha, bo wysusza szosę susza.

Naucz się na pamięć jednego łamańca językowego.

Wiem więcej

W historii języka polskiego można zaobserwować ciekawe procesy rozwoju dwuznaków. W późnym średniowieczu starogrecki dwuznak **ph** zaczął być zapisywany jako jedna litera **f**. Śladem tego są np. dwie wersje imienia Stephanos: *Szczepan* i *Stefan*.

Obecnie daje się zauważyć proces odwrotny: zapożyczone z języka angielskiego słowa z literą **x** długo istniały w polszczyźnie w pisowni oryginalnej (*xero*, *fax*). Jednak od niedługo czasu **x** zapisywane jest jako **ks** (*ksero*, *faks*).

Dwuznaki **ch** i **rz** kilkaset lat temu oznaczały samodzielne głoski, różne od **ź** i **h**. **Rz** było miękkie w odróżnieniu od twardego **ź**; **h** wymawiano dźwięcznie, gardłowo, inaczej niż bezdźwięczne **ch**. Z biegiem lat wymowa **rz** i **ź** ujednoliciła się, podobnie jak **h** i **ch**. Dziś tylko w nielicznych regionach Polski usłyszeć można dawne gardłowo wymawiane dźwięczne **h** podobne do ukraińskiego (wg *Magdaleny Tytuły, Marty Łosiak*).

47. Przeczytaj kilka razy, dbaj o staranną wymowę.

Wyliczanka

Mknie po rzece mała łódka,
W niej walizka jest malutka,
Słoń w walizce śpi w tej łodzi,
Kto nie wierzy, ten odchodzi.

Naucz się wyliczanki na pamięć.

48. Odgadnij zagadki.

Agata Arkabus i Anna Płusa

Choć nie ma zamka ani kluczyka,
często otwierasz ją i zamykasz.
W swym wnętrzu wiele tajemnic mieści,
wierszyków, bajek i opowieści.

(książka)

A oto zagadka książkowa,
10 liter ma to słowo,
A na końcu jest w nim „teka”,
książka tam na ciebie czeka.

(biblioteka)

W jego pracy są maszyny,
Które kartki łączą w całość,
By powstała kolorowa
Książka nasza, ta jedyna.

(wydawca)

Kto ma na półkach książek bez liku
i dba o książki i czytelników?

(bibliotekarz)

Ma komputer, ma też kredki
Kreśli kropki, kółka, kreski
I rysuje nam wspaniałe
Krasnoludki duże, małe,
Które w książce oglądamy.

(ilustrator)

Pisze książki i wierszyki,
Bajki, baśnie i legendy.
Swoje myśli nam napisze
Byśmy w książce je znaleźli.

(pisarz)

Odpowiedz na podane niżej pytania i wykonaj polecenia.

* Podziel odgadnięte wyrazy na litery, głoski i sylaby. * Zastanów się, z ilu głosek one się składają?

Praca w grupie.

Zapisz do zeszytu 3–4 zdania na temat pracy:

a) **ilustratora**; b) **bibliotekarza**; c) **wydawcy**.

TEMAT 3. LEGENDY POLSKIE. PIEŚNI OBRZĘDOWE, KOŁYSANKI. SŁOWNICTWO

49. Uczymy się nowych wyrazów i związków frazeologicznych. Zapisz je do słowniczka.

obcięcie włosów – стрижка волосся
pełnoprawny członek rodziny – повноправний член родини
urządzać ucztę – влаштовувати бенкет
postrzyżyny (пострижини) – у давніх слов'ян обряд першого постриження волосся і надання імені хлопцю, коли йому виповнювалося 7 років

Przeczytaj tekst. Jaki jest jego temat? Zatytułuj go. Znajdź fragment opisujący podaną ilustrację. Opowiedz tekst.

Józef Peszka.
Postrzyżyny
Mieszka I.
1800 r.

Postrzyżyny w kulturze dawnych Słowian to obrzęd polegający na rytualnym obcięciu włosów dziecku płci męskiej, kończącemu 7 lat, połączony z nadaniem imienia. Postrzyżyny „u ludów starożytnych i dawnych Słowian: obrzęd obcięcia włosów chłopcu, mający charakter inicjacji” (*Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego*).

50. Przeczytaj podanie na głos za nauczycielem / nauczycielką.

Anonim tzw. Gall

O księciu Popielu i o Piaście

Był w mieście Gnieźnie książę imieniem Popiel, mający dwóch synów, on przygotował wielką ucztę na ich postrzyżyny.

Zdarzyło się, że przybyli tam dwaj goście, którzy nie tylko że nie zostali zaproszeni na ucztę, lecz byli nawet odpędzeni od wejścia do

Z. Stryjeńska.
Piast Kołodziej. 1932 r.

miasta. A oni oburzeni skierowali się na przedmieście, gdzie trafili przed domek oracza księcia.

Ów biedak, pełen współczucia, zaprosił tych przybyszów do swej chatki. A oni z wdzięcznością rzekli mu: „Cieszcie się, żeśmy przybyli, a może nasze przybycie przyniesie wam obfitość dobra wszelakiego”.

Mieszkańcami gościnnego domu byli: Piast i żona jego Rzepka. Oboje oni starali się zaspokoić potrzeby gości, bo gościnność była najświętszym obowiązkiem. Gdy rozmawiali o różnych rzeczach, a przybysze zapytali, czy mają co do picia, gościnny oracz odpowiedział: „Mam beczułkę piwa, które przygotowałem na postrzyżyny jedyne go syna. Wypijcie je!”

Goście każą Piastowi nalewać piwo, bo dobrze wiedzieli, że przez picie nie ubędzie go, lecz przybędzie. Natomiast ci, co ucztowali u księcia, znaleźli swoje naczynia puste.

Skoro urządzone ucztę i pod dostatkiem przyrządzono wszystkiego, goście postrzygli chłopca i nadali mu imię Siemowita (fragment „Kroniki polskiej”, tłumaczył *Roman Gródecki*).

Słownik do tekstu:

przedmieście – передмістя; **gościnny** – гостинний; **obfitość** – достаток; **przyrządzić** – приготувати; **odpędzić** – вигнати; **oburzyć się** – обуритися; **oracz** – орач; **biedak** – бідняк; **beczułka** – барильце.

Pytania i polecenia do tekstu.

Ile akapitów ma tekst?

* Kim byli Piast i Rzepka (Rzepicha)? * Zastanów się, jak ważna była ta uroczystość dla syna? * Jak Piast przyjął niespodziewanych gości? * Co to znaczy „przyjmować gościnnie kogoś”? * Zastanów się, jakie obyczaje z dawnych czasów

zostały do dziś? * Wyjaśnij znaczenie związków frazeologicznych **wielka ucztą, przez picie nie ubędzie, pod dostatkiem, nadać imię**. * Jak rozumiesz przysłowie **Gość w dom – Bóg w dom?**

Dokonaj analizy głosek w wyrazie **podanie**.

Wypisz z tekstu wyrazy kluczowe.

Wykorzystując wyrazy i związki frazeologiczne ze słownika spróbuj krótko streścić podanie „**O księżu Popielu i o Piaście**” według podanego planu.

1. Przygotowanie Popiela do obrzędu postrzyżyn syna.
2. Przybycie nieoczekiwanych gości i ich odpędzenie.
3. Gościnne przyjęcie przybyszy przez rodzinę Piasta.
4. Cudowne rozmnożenie pożywienia przez przybyszów.
5. Postrzyżyny syna Piasta i Rzepki na ucztę i nadanie mu imienia.

51. Powtarzamy wiadomości.

Plan ramowy (простий план) ujmuje w punktach najważniejsze treści.

Plan szczegółowy (складний план) ujmuje w punktach najważniejsze treści, a w podpunktach podporządkowane im treści mniej ważne.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Porównaj możliwe warianty napisania planu do podania „**O księżu Popielu i o Piaście**” i określ, który z nich jest planem ramowym, a który – planem szczegółowym?

- A.**
1. Przygotowanie Popiela do postrzyżyn.
 2. Przybycie nieoczekiwanych gości.
 3. Gościnne przyjęcie przybyszy przez rodzinę Piasta.
 4. Postrzyżyny syna Piasta i Rzepki.
- B.**
1. Przygotowanie Popiela do postrzyżyn.
 - a) Zaproszenie przyjaciół.
 - b) Urządzenie wielkiej uczt.
 2. Przybycie nieoczekiwanych gości.
 - a) Odmowa w przyjęciu przybyszów.
 - b) Przybycie gości na przedmieście przed dom oracza księcia.

3. Gościnne przyjęcie przybyszów przez rodzinę Piasta.
 - a) Zaproszenie gościom posiłku i noclegu przez Piasta i Rzepkę.
 - b) Obietnica obfitości dla gospodarzy dana przez gości.
4. Postrzyżyny syna Piasta i Rzepki.
 - a) Cudowne rozmnożenie pożywienia przez przybyszów.
 - b) Postrzyżyny przez gości chłopca na uczcie i nadanie mu imienia Siemowit.

Akapit (а́бзац) to fragment tekstu, który rozpoczyna się wcięciem. Akapit zapowiada nową myśl autora tekstu.

52. Znajdź wyrazy i związki frazeologiczne nazywające głównych bohaterów w podaniu „*O księciu Popielu i o Piaście*”.

Wiem więcej

Wiele w „Kronice polskiej” Galla Anonima wskazywało, że jej autor pochodzi z południowej części Świętego Cesarstwa Rzymskiego. Z języka „Kroniki polskiej” wynika, że autor był świetnie przygotowany, doskonale radził sobie z pisaniem listów, dokumentów, z prozą rymowaną (wg <https://www.focus.pl/artukul/kim-naprawde-był-gall-anonim>).

53. Przeczytaj tekst w rubryce „*Wiem więcej*” i skomentuj jego treść.

Korzystaj z pomocy słownika. Zapisz do słowniczka znaczenie nowych wyrazów i związków frazeologicznych. Zwróć uwagę na ich wymowę i pisownię.

Przetłumacz na język ukraiński.

Kronikarz – ; „Kronika polska” – ; zakonnik – ; uczeni przypuszczają – .

Czy znasz kogoś z pierwszych kronikarzy innych narodów słowiańskich? Wymień ich imiona.

54. Powtarzamy. Porównaj znaczenia terminów w języku ukraińskim i polskim. Swoją odpowiedź zilustruj odpowiednimi przykładami.

Synonimy (wyrazy bliskoznaczne) (синоніми) to wyrazy o takim samym lub zbliżonym znaczeniu do innego wyrazu, np. *wiatr* – *wicher*, *wichura*, *powiedzieć* – *rzec*, *wesoły* – *radosny*.

Antonimy (wyrazy przeciwstawne) (антоніми) to wyrazy o znaczeniu przeciwstawnym, np. *wysoki* – *niski*, *bogaty* – *biedny*, *mądry* – *głupi*.

Wyrazy, wyrażenia i zwroty połączone relacją synonimii zawiera „Słownik wyrazów bliskoznacznych” (2021 r.).

55. Znajdź w tekście pt. „*O księżu Popielu i o Piaście*” po jednym przykładzie różnych części mowy (rzeczownik, przymiotnik, czasownik). Zapisz je do zeszytu, dobierz do tych słów synonimy i antonimy. Korzystaj z pomocy słownika.

56. Z podanych wyrazów wybierz pary synonimów i zapisz je.

Dyskusja, przerwa, niepodległość, kolega, nieistotny, tęsknota, suwerenność, nostalgia, dysputa, przyjaciel, antrakt, błahy.

57. Połącz wyrazy w pary antonimiczne.

Nowoczesny, pobłażliwy, wulgarny, czuły, gwałtowny, przyzwoity, surowy, bezduszny, opanowany, staromodny.

Wiem więcej

Zofia Stryjeńska – malarka, graficzka, ilustratorka, scenografka, projektantka tkanin, plakatów i zabawek; związana z Warszawą i Zakopanem. Stryjeńska wzięła udział w Międzynarodowej Wystawie Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w 1925 roku, zdobiąc salę główną polskiego pawilonu.

Artystka osiągnęła wówczas sukces – otrzymała cztery Grand Prix w działach dekoracji architektonicznej, plakatu, tkaniny i ilustracji książkowej (wg I. Kossowskiej).

58. Zapamiętaj nowe wyrazy.

Ułóż i inscenizuj dialog na jeden z tematów: „*Źródła i typy homonimii*”, „*Jakie jest znaczenie homonimów może – morze?*”

klucz do zamykania drzwi

klucz ptaków w czasie przelotu

bar (mleczny)

bar (pierwiastek)

Homonimy (омоніми) to odrębne wyrazy o takim samym brzmieniu lub pisowni, mające różne znaczenie.

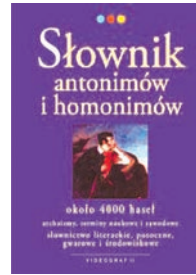
bal (maskowy)

bal (drewna)

Wiem więcej

Zbiory synonimów, antonimów i homonimów zawierają słowniki Wojciecha Broniarka („Gdy Ci słowa zabraknie. Słownik synonimów”, 2005 r.), Jerzego Syjuda („Słownik antonimów i homonimów”, 2004 r.), Piotra Żmigrodzkiego („Słownik antonimów i homonimów”, 2006 r.).

59. Znajdź w zdaniach homonimy i wyjaśnij ich znaczenie. Korzystaj z pomocy słownika.

Mysz schowała się do norki.
 Jedliśmy drób z jarzynami.
 Dzieci dostały konia na biegunach.
 Na dachu siedzi kawka.
 Podróżnik nie był tylko na biegunach.
 Nie drób tak tego chleba.
 Jedną kawkę poproszę, bez cukru.
 Dziadek hoduje norki.

60. Przeczytaj starannie tekst, obejrzyj obrazki, przeczytaj podpisy. Następnie wykonaj polecenia.

Julian Majka

Legenda o cudownym pierścieniu, czyli skąd się wzięła sól kamienna w Wieliczce

Księżna Kinga żyła siedemset lat temu. Była córką króla Węgier Beli, a została małżonką księcia Bolesława, zwanego Wstydlwym. Zaślubiny ich odbyły się w 1239 r. Młoda królowna długo przygotowywała się do wyjazdu nad Wisłę. Uczestniczył w tym cały dwór królewski. Ostatecznie o wszystkim decyduje ojciec. On zaś rozumował w następujący sposób:

– Dam mojej córce w wianie szkatułkę złota i skrzynię srebra.
 Kinga wysłuchała ojca z należywym szacunkiem.

Portret św. Kingi
na obrazie w klasz-
torze klarysek w
Starym Sączu

Pomnik Beli IV
w Narodowym
Parku Historycznym
w Ópusztaszer na Węgrzech

Jan Matejko.
Bolesław V Wstydliwy
(Poczet królów i książąt
polskich, 1890–1892)

– Twój bogaty dar, ojcze, ukontentuje z pewnością księcia Bolesława i jego wojów. Ale ja – wybacz mi proszę, moją śmiałość! – chciałabym zabrać ze sobą coś, co mogłoby ucieszyć wszystkich moich poddanych.

Król zapytał:

– A cóż by to mogło być, moje drogie dziecko?

Kinga na to:

– Nie znam ja krainy, do której jadę, ani jej mieszkańców. Zezwól, mój ojcze, że zapytam o zdanie uczonych doradców!

Mądrzy dostojnicy węgierskiego dworu taką dali odpowiedź:

– Najlepszym podarunkiem dla twoich przyszłych poddanych byłaby... sól! Kraj ich jest piękny i bogaty, ale cierpią na brak soli.

Królowna Kinga ucieszyła się bardzo. To jest właśnie to! – zawołała z zachwytem. Pewnej nocy posłyszała głos z nieba:

– Weźmij twój pierścień zaręczynowy i wrzuć go do solnej góry!

Kinga powiedziała u sztolni:

– Ja, Kinga, królewska córka, biorę sobie ciebie, solna góra, na własność jako ślubny posąg!

W kilka tygodni potem węgierski orszak zdążył do Krakowa, a naprzeciw wyruszył mu książę Bolesław wraz ze swoim dworem. Spotkanie było umówione w małej osadzie o nazwie Wieliczka.

Gdy umilkły okrzyki powitania, królowna Kinga posłyszała znajomy głos z nieba:

Rzeźby solne, komora
Janowice. Wieliczka

– Tutaj! Każ kopać!

Więc kazała kopać otwór u podnóża tamtejszych wzgórz. Wybór miejsca okazał się bardzo trafny, albowiem znaleziono okruch kamiennej soli. A kiedy wyniesiono go na świat, spostrzeżono, iż wewnątrz solnej bryły lśni zaręczynowy pierścień królowny.

Słownik do tekstu:

cierpieć – страждати; **zachwyt** – захоплення; **trafny** – влучний; **lśnić** – блищати.

Związki frazeologiczne: **pierścień zaręczynowy** – заручальна каблучка; **ślubny posag** – шлюбний посаг.

Pytania i polecenia do tekstu.

Popatrz na ilustrację „Rzeźby solne, komora Janowice. Wieliczka” na str. 36 i opowiedz, kto jest na niej przedstawiony.

* Jakie panięskie wiano miała otrzymać Kinga? * Co księżniczka Kinga przywiozła w posagu do Polski? * Gdzie odkryto sól? * Zastanów się, na czym polega wartość soli?

Uzupełnij tekst przy pomocy wyrazów i związków frazeologicznych podanych w nawiasach.

Kinga żyła siedemset lat temu, była córką ... (*król Węgier Bela*). Została małżonką ... (*książę Bolesław*), zwanego Wstydliwym. Młoda królowna długo przygotowywała się do wyjazdu nad ... (*Wista*). Kinga nie знаła ... (*krajina*), do której jechała, ani jej ... (*mieszkańcy*). Dostojnicy węgierskiego dworu powiedzieli, że najlepszym ... (*podarunek*) dla przyszłych poddanych Kingi byłaby sól. Kinga kazała kopać otwór u podnóża ... (*tamtejsze wzgórza*). Wewnątrz ... (*solna bryła*) lśnił zaręczynowy pierścień ... (*królowna*).

Ułóż pytania do jednej z części legendy (według wyboru nauczyciela / nau-

czycielki) w taki sposób, aby powstał plan ramowy. Zapisz plan do zeszytu.

Opowiedz legendę, wykorzystując podane niżej wyrazy.

wiano – посаг, придане
orszak – кортеж
skrzynia – скриня
szacunek – повага

sztolnia – штольня
małżonka – дружина
zaślubiny – обряд одруження,
весілля

Wiem więcej

Kopalnia soli kamiennej w Wieliczce pod Krakowem to jedno z ciekawszych miejsc w Polsce, które warto odwiedzić.

Zabytkowa kopalnia soli liczy 9 poziomów, z których pierwszy sięga na głębokość 64 metrów pod powierzchnią ziemi. Łączna długość chodników przekracza 300 km. Kopalnię cechuje unikalny mikroklimat, na który składa się – obok dużej wilgotności i zawartości chlorku sodu – stała temperatura (ok. 9–12° C).

W 2007 r. kopalnia soli „Wieliczka” została uznana za jeden z siedmiu cudów Polski (wg www.kopalnia.pl).

61. Przeczytaj tekst, dbaj o poprawną wymowę. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim umieszczone w ramce, ich brzmienie i znaczenie. Zapamiętaj nowe wyrazy i związki frazeologiczne.

Słownictwo rodzime i obce (лексика питома та запозичена)

Ze względu na pochodzenie rozróżniamy **słowa rodzime** i **słowa zapożyczone**.

Archaizmy (архаїзми) to wyrazy, które wyszły z użycia, np. *sierce* obecnie *serce*, *wieliki* – *duży*, *bohater* – *bohater*.

Historyzmy (історизми) to wyrazy, które odnoszą się do dawnych, nieistniejących już przedmiotów, np. nazwy miar i wag (*stopa*, *łokieć*, *garncę*), nazwy dawnych strojów (*ciżemki*, *opończa*, *nałęczka*).

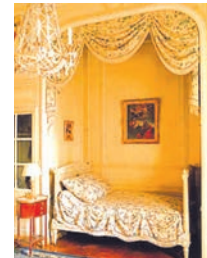
Cizmy, cizemki „niskie obuwie z miękkiej barwionej skóry, z wydłużonymi czubami”, noszone od XII do XV w.

Oprończa (опанча) „*hist.* szeroki, długi płaszcz podróżny z kapturem, ale bez rękawów”, noszony od XIV do XVIII w.

62. W podanych związkach frazeologicznych i zdaniach znajdź **archaizmy** oraz **historyzmy**. Korzystaj z pomocy obrazków, nauczyciela / nauczycielki lub słownika.

Mieć fach w ręku, zajeżdża angielska karetą, mężę nas zowają białogłowy, robić coś cudzymi rękoma, świekra i synowa jak dwa koty w jednym worku, buduar szklni się złotem, widzieć oczyma duszy, alkowa złożona w sypialnym pokoju, pan szambelan za zdrowie jejmości wykrzyka.

Wiem więcej

Nałęczka to staropolska nazwa chusty służącej jako przepaska na głowę lub ręcznik. Według średniowiecznego zwyczaju dziewczę mogło uratować swego rycerza przed egzekucją, nakrywając mu głowę białą szatą – symbolem wierności i niewinności. Danusia Jurandówna w powieści „Krzyżacy” Henryka Sienkiewicza zarzuca nałęczkę swemu rycerzowi Zbyszkowi z Bogdańca ze słowami: „Mój ci jest!” i ratuje mu życie.

W jednym z najstarszych polskich herbów szlacheckich *Nałęcz* na tarczy umieszczona jest *nałęczka* (wg *Szkolnictwo.pl*).

Robert Campin.
„Portret kobiety”.
Ok. 1435 r.

63. Przeczytaj tekst.

Jaki jest jego temat? Zatytułuj go i znajdź w nim fragmenty, opisujące ilustracje. Opowiedz tekst.

powerbank

sokowirówka

komórka

myszka

Neologizmy (неологізми) to nowe wyrazy i związki frazeologiczne, np. *sok* i *wirować* – *sokowirówka* (соковижималка), *telefon komórkowy*, *pot. komórka* (мобільний телефон або стільниковий телефон), *smartfon* (смартфон), *mysz komputerowa*, *mysz*, *myszka* (комп'ютерна миша, мишка), *powerbank* (повербанк — зовнішній акумулятор, портативний зарядний пристрій). Z czasem neologizmy przechodzą do słownictwa ogólnego, np. *odkurzacz*, *telewizor*, o czym decyduje powszechność ich użycia.

Terminy (терміни) to wyrazy lub wyrażenia o specjalnym znaczeniu w jakiejś dziedzinie, np. nauki, techniki (*pendrajw*, *komputer*), gospodarki (*ekonomika*, *przedsiębiorstwo*), działalności zawodowej (*prawo*, *ustawa*), sportu (*olimpiada*, *maraton*).

Dialektyzmy (діалектизми) to wyrazy, formy gramatyczne właściwe gwarom, np. *gazda* „właściciel gospodarstwa wiejskiego na Podhalu”, *mliko* „mleko”.

Marian Sporek,
gazda z Sobólówki

Profesjonalizmy (професіоналізми) to wyrazy charakterystyczne dla określonego środowiska zawodowego, np. dla kierowców: *dentysta* „kierowca nieumiejętnie zmieniający biegi”, *wiatrak* „policjant na skrzyżowaniu”, *kogut* „sygnalizator na dachu samochodu”.

64. Przeczytaj wyrazy, znajdź wśród nich terminy geograficzne i dialektyzmy. Korzystaj z pomocy słownika.

1) Nizina, kanał, archipelag, zalew, mielizna, kanion, delta.

2) Copka (*czapka*), życie (*życie*), fała (*chwała*), kostka (*pestka*), бухта (*zatoka*).

65. Zapoznaj się ze słownictwem niektórych grup zawodowych. Jak nazywamy takie wyrazy i związki frazeologiczne?

Słownictwo aktorów: *gierka* (sztampowy chwyt aktorski), *ogoniasta* (statystka), *marmurki* (publiczność nie reagująca na grę), *stawiąć sytuacje* (opracowywać sytuacje sceniczne), *szyć*, *haftować*, *rzeźbić* (improvizować tekst, który się zapomniało).

Słownictwo żołnierzy: *giwera* (karabin), *opelotka* (pododdział obrony przeciwlotniczej), *bażant* (podchorąży), *kaloryfer* (plutonowy), *iść na lewiznę* (nielegalnie opuścić koszary).

Słownictwo wędkarzy: *moczyć robaka* (wędkować), *kolega po kiju* (wędkarz), *łowić na doróżkę* (ciągnąć sztuczną przynętę za łódka), *szarpać* (kłusować), *biczować* (spinningować).

Słownictwo łowieckie: *bekowisko* (okres gody danieli), *biegi* (nogi dzika), *fajki* (kły w górnej szczęce dzika), *kwiat* (ogon zwierzyny płowej), *gach* (samiec zająca), *tabakiera* (zakończenie ryja dzika), *lampy* (oczy wilka).

Wiem więcej

Keyboard, aranżer (електронний клавiшний інструмент) pozwala na grę z automatycznym akompaniamentem. Elementem sterującym jest klawiatura o układzie typu fortepianu.

66. Odgadnij zagadki. Jak nazywają się odgadnięte wyrazy?

Jeśli mu kto chce
odjąć z przodu „c” –
wtedy zamiast miasta
o wyniosłych wieżach
otrzyma część zbroi
dawnego rycerza.

(Chcīm / hcīm)

To pytanie nie do lenia.
Kiedy morze w „ż” się zmienia?

(może / moze)

Biało wszędzie i rzeki pokrył twardy... *(pół)*

Na kulig więc się wybrał wesoły, wiejski... *(pił)*

67. Posłuchaj tekstu. Zatytułuj go. Zapisz do słowniczka znaczenie nowych wyrazów i związków frazeologicznych.

Polska muzyka ludowa wykazuje wiele podobieństw do muzyki ludowej innych krajów słowiańskich. Tworzyli ją amatorzy, grający w zespołach na weselach i zabawach.

Pieśni obrzędowe dawniej były wykonywane podczas ważnych wydarzeń w życiu wsi, np. na weselach, żniwach.

Oj chmielu, chmielu to pieśń pochodząca z X wieku, a niektórzy uznają ją nawet za starszą. Pieśń wykonywano w czasie uroczystości weselnych, o północy, podczas oczepin. Śpiewały ją starsze kobiety, zwracając się do panny młodej w ważnym momencie przejścia ze stanu panieńskiego do grona mężatek. Obrzędowi towarzyszyło obrzucanie ziarnami zbóż i szyszkami chmielowymi (wg *KulturaLudowa.pl*).

Oj, chmielu, chmielu, ty bujne ziele,
Nie będzie bez cię żadne wesele.

Refren: Oj, chmielu,
oj, niebożę,
To na dół, to ku górze,
Chmielu niebożę!

Oj, chmielu, oj niebożę,
niech ci Pan Bóg dopomoże,
chmielu niebożę.
Ażebyś ty, chmielu,
na te tyczki nie laźł,
A nie robiłbyś ty z panienek niewiast.

Oczepiny. Prezentacja
wesela kurpiowskiego
w Filharmonii Narodowej.
Warszawa. 1997 r.

Słownik do tekstu:

podobieństwo – схожість; **niewiasta** – *заст.* наречена; *уроч.* жінка; **czepiec** – чіпець; **tyczka** – жердина; **żniwa** – жнива; **niebożę** – бідолаха.

Związki frazeologiczne: **panna młoda** – наречена; **obrzęd weselny** – шлюбний обряд.

68. Przepisz tekst, wstaw brakujące wyrazy.

Polska [] ludowa wykazuje [] podobieństw do muzyki ludowej innych krajów słowiańskich. Muzykę ludową [] amatorzy, grający w zespołach.

69. Znajdź synonimy do wyrażenia **panna młoda**. Do wyrazu **wesoły** do- bierz antonim. Zapisz do zeszytu.

70. Przeczytaj kołysankę. Znajdź w utworze synonimy i antonimy.

Naucz się na pamięć kołysanki.

Słowa: *Ludwik Starski*, muzyka: *Henryk Wars*

Ach, śpij kochanie

W górze tyle gwiazd,
w dole tyle miast,
gwiazdy miastu dają znać,
że dzieci muszą spać.

Ach, śpij kochanie,
Jeśli gwiazdkę z nieba
chcesz – dostaniesz,
czego pragniesz, daj mi znać,

ja ci wszystko mogę dać,
więc dlaczego nie chcesz spać?

Ach, śpij, bo nocą,
kiedy gwiazdy się na niebie złocą,
wszystkie dzieci, nawet złe,
pograżone są we śnie,
a ty jedna tylko nie.
Aaa, aaa, były sobie kotki dwa,
aaa, aaa,
szarobure, szarobure obydwu.
Ach, śpij, bo właśnie
księżyc ziewa i za chwilę zaśnie,
a gdy rano przyjdzie świt,
księżycowi będzie wstyd,
że on zasnął, a nie ty.

Wiem więcej

Kołysanka to krótka piosenka śpiewana *a cappella* (czytaj: [a kapella]), bez towarzyszenia instrumentów, używana w celu usypiania dzieci. To jedna z odmian pieśni ludowej, liryczna pieśń, którą śpiewa się nad kołyską. Występuje też w poezji dla dzieci oraz jako forma literacka (wg *Słownika terminów literackich*).

71. Odgadnij rebusy muzyczne.

me

~~y~~
ia

(melodia)

~~s~~ = w
s

(spiew)

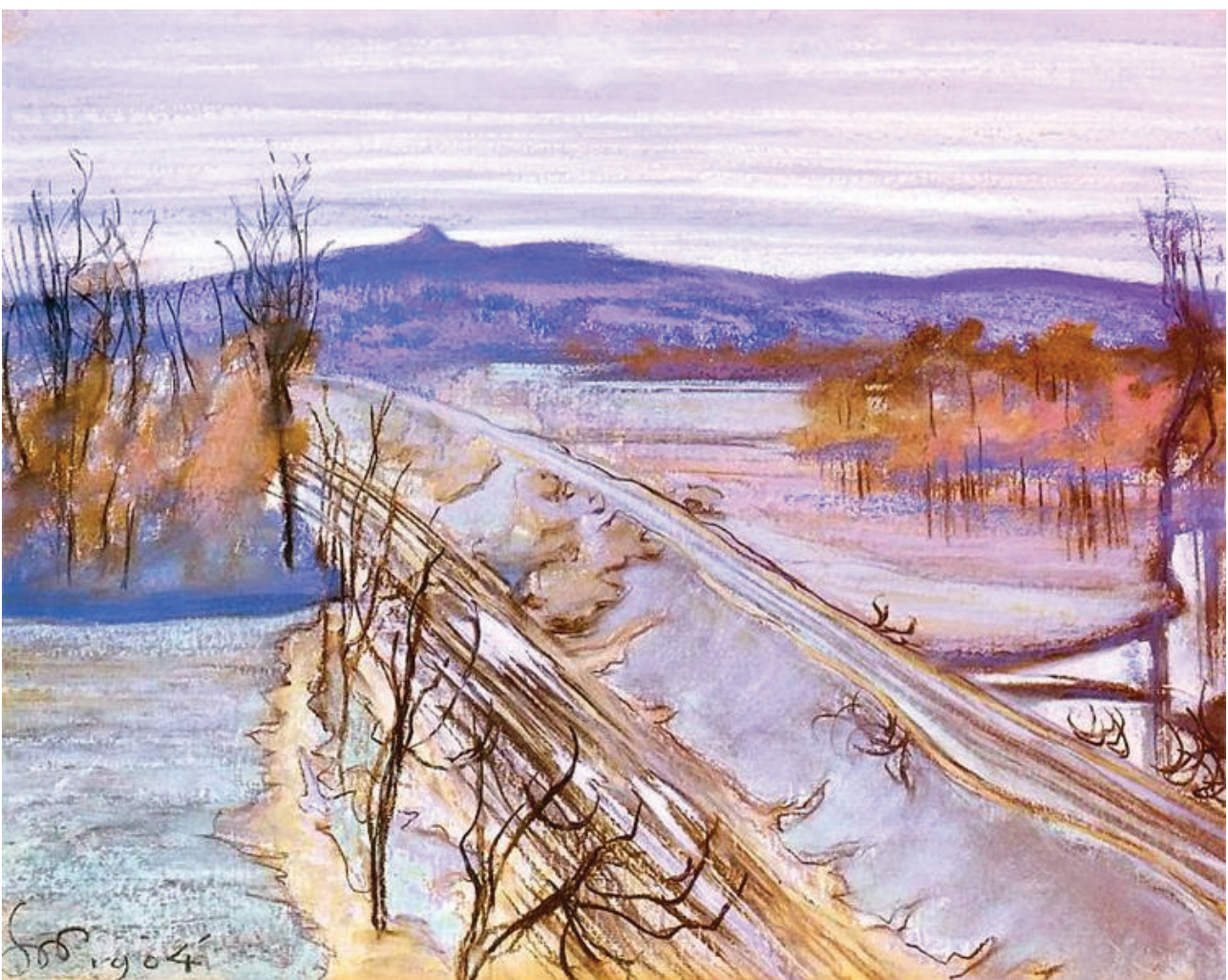

Uśmiechnij się

– Jasiu, dlaczego masz w dyktandzie te same błędy, co twój kolega z ławki?

– Bo mamy tego samego nauczyciela od języka polskiego.

Leksyka. Frazeologia

Stanisław Wyspiański. *Widok z okna pracowni na Kopiec Kościuszki*. 1904 r.

TEMAT 4. MITOLOGIA GRECKA. OPOWIEŚCI BIBLIJNE. FRAZEOLOGIA

72. Sprawdzamy wiadomości.

Dokończ zdania w ramce.

Opowieści przekazywane ustnie z pokolenia na pokolenie o treści fantastycznej z postaciami, wydarzeniami lub miejscami historycznymi i ludowymi nazywamy Wyraz ten pochodzi z języka łacińskiego i oznacza „zalecane do czytania”.

Wierszowany utwór o niezwykłej, często fantastycznej tematyce nazywamy Nazwa pochodzi z języka włoskiego i oznacza „tańczyć”.

Jakie znasz baśnie i legendy? Wymień ich tytuły. Wskaż różnice między baśnią a legendą.

73. Przypomnij sobie 1–2 związki frazeologiczne zaczerpnięte z mitów. Uzupełnij luki w podanych porównaniach.

Silny jak , pilnuje czegoś jak , odradza się jak , piękny jak , zgrabna jak , bogaty jak , uwodzicielski śpiew jak u .

Wyrazy pomocnicze: Apollo, Feniks, Krezus, Cerber, Herkules, nimfa, syrena.

74. Znajdź odpowiedniki i połącz wyrazy.

język polski	język ukraiński
1) fonetyka	e) морфологія
2) ortoepia	д) словотвір
3) ortografia	г) синтаксис
4) składnia	в) орфографія
5) słowotwórstwo	б) орфоенія
6) morfologia	а) фонетика

75. Przeczytaj i przetłumacz. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim umieszczone w ramce, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Mit (міф) to opowiadanie z czasów starożytnych o życiu bogów, ludzi, oparte na wierzeniach Greków i Rzymian. Mity przedstawiają świat wyobraźni, jak również bajeczną prawdę o przeszłości.

Mitologia (міфологія) to zbiór mitów przekazywanych z pokolenia na pokolenie.

76. Podziel podane wyrazy na sylaby, wskaż w nich spółgłoski i samogłoski.

Wierzenia, pokolenie, utwór, literacki, bajeczny, świat, przeszłość, wyobraźnia.

77. Powtórz nazwy gatunków literackich.

mit – міф

wiersz – вірш

legenda – легенда

powieść – роман

porzekadło – приказка

kronika – літопис

kolęda – колядка

zagadka – загадка

wyliczanka – лічилка

przysłowie – прислів'я

podanie – оповідь

opowieść – оповідання

78. Popatrz na ilustracje. Przeczytaj tekst.

Andrea Vaccaro.
Król Midas. 1670 r.
Londyn

Sylen.
Luwr.
Paryż

Dionizos.
Muzeum Brytyjskie.
Londyn

Złoto króla Midasa

Midas, król Frygii, spotkał kiedyś przypadkiem w swoim ogrodzie Sylena, kozłonogiego wychowawcę Dionizosa, boga winnej latorośli i wesołości. Z radości Midas urządził na cześć gościa święto, a potem odprowadził Sylena do jego młodego wychowanka.

Dionizos, ciesząc się z odzyskania swego wychowawcy, pozwolił Midasowi wybrać, jaki tylko zechce dar. Midas poprosił:

– Spraw, by cokolwiek dotknę moim ciałem, zamieniało się w złote złoto.

Dionizos dał mu tę zgubną nagrodę. Midas odszedł zadowolony i sprawdzał obietnicę, dotykając różnych przedmiotów.

Ledwie mógł wierzyć własnym oczom: kiedy zerwał zieloną gałązkę z niskiego dębu, gałązka zamieniła się w złoto. Gdy podniósł z ziemi kamień – on zabłysnął złotem; gdy dotknął skiby ziemi – pod wpływem dotknięcia stała się bryłą złota. Kiedy zerwał dojrzałe kłosa, ziarno zamieniło się w złoto.

Sam nie potrafił położyć tamy swoim pragnieniom, marząc, by wszystko zamieniło się w złoto. Służba zastawiła uradowanemu królowi stół, lecz gdy król starał się ugryźć zgłodniałymi zębami kawałek mięsa, zamiast jedzenia naciskał żółte płytki złota.

Przerażony tym Midas, bogaty, a jednocześnie biedny, pragnął uciec od swego bogactwa. Wznosząc do nieba ręce i błyszczące ramiona, błagał:

– Ulituj się nade mną, proszę, uwolnij mnie od tej zguby!

Bogowie są łaskawi. Dionizos przywrócił Midasa do dawnego stanu i wyzwolił go od daru, który mu ofiarował („*Metamorfozy*”, księga XI, tłumaczył Stanisław Stabryła).

Słownik do tekstu:

tama – гребля

obietnica – обіцянка

wychowanek – вихованець

wychowawca – вихователь

dotykać – торкатися

ulitować się – змилюватися

przywrócić – відновити, повернути

Frygia – Фрігія, історичний регіон і стародавня держава на zachodzie Małej Azji (тепер Туреччина); **cokolwiek** – що-небудь; **zgubny** – згубний; **pragnienie** – прagnення; **łaskawy** – милостивий.

Związki frazeologiczne: **winna latorośl** – виноградna liza; **urządzić święto** – влаштувати свято.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Przepisz nowe wyrazy i związki frazeologiczne z ramki na str. 48. Zapamiętaj ich znaczenie. Zapisz je do słowniczka.

* Wskaż autora, gatunek utworu, wyjaśnij znaczenie tytułu mitu. * Kim był Midas? Czego on pragnął? * Nazwij głównych bohaterów mitu pt. „**Złoto króla Midasa**”.

* Na podstawie ilustracji na str. 47 spróbuj samodzielnie ułożyć opis, dotyczący wyglądu zewnętrznego oraz charakteru przedstawionego bohatera. * Uzupełnij tekst, wykorzystaj znane ci już wiadomości i informacje z dostępnych źródeł.

Mów poprawnie.

Znajdź i przeczytaj zdanie, odnoszące się do prośby króla Midasa o pewien dar.

Wskaż w tekście przeczytanego mitu synonimy do podanych wyrazów i związków frazeologicznych.

Niespodziewanie, przyrzeczenie, władca Frygii, przestraszony, wychowawca Dionizosa, podopieczny, przekazać, wyróżnienie, wielkoduszny, odnowić.

* Zastanów się, dlaczego król zgrzeszył, prosząc o to, aby wszystko, czego dotknie, zamieniało się w złoto? * Wyjaśnij, jak rozumiesz wyrazy **chciwy, chciwość**?

chciwość – жадібність

79. Przeczytaj przysłowia o chciwości jako cesze charakteru człowieka.

Przepisz je do zeszytu. Dobierz do podkreślonych wyrazów antonimy.

Chciwy dwa razy traci.

Chciwego nie nasycisz.

Chciwemu i pół świata mało.

Chciwość nie ma końca.

Nazwij liczebnik, przysłówki i niesamodzielne części mowy, które występują w podanych wyżej przysłowiaach.

Wiem więcej

Owidiusz (43 r. p.n.e. – 18 r. n.e.) to utalentowany rzymski poeta znany z poematu epickiego „Metamorfozy”. W roku 8 n.e. został zmuszony do opuszczenia Rzymu i wygnany do miasta Tomis nad Morzem Czarnym (obecnie Konstanca, Rumunia).

W Ukrainie o tym poecie przypomina osiedle typu miejskiego **Owidiopol** (*Овідіополь*), położone na wschodnim brzegu Limanu Dniestrowskiego w obwodzie odeskim oraz wieża Owidiusza w twierdzy Akerman Białogrodu nad Dniestrem. Nazwa osiedla powstała w XVIII wieku dla uhonorowania Owidiusza (wg *eSzkola.pl*).

Jurij Usatiuk.

Pomnik Owidiusza w Owidiopolu. 2008 r.

Wieża Owidiusza

w twierdzy Akerman

80. Przeczytaj tekst.

Zwróć uwagę na znaczenie i pisownię wyrazów.

Związki frazeologiczne (frazelogizmy) to utrwalone połączenia wyrazowe o stałym znaczeniu, nie wynikającym ze znaczeń poszczególnych słów.

Wśród związków frazeologicznych wyróżniamy:

związki stałe (idiomy), czyli takie, w których żadnego wyrazu nie można usunąć ani wymienić na inne słowo, np. *przelewać z pustego w próżne, koń trojański*;

związki łączliwe, czyli takie, w których możliwa jest wymiana niektórych słów na inne o podobnym znaczeniu, np. *odnieść zwycięstwo (sukces)*.

Ze względu na budowę frazeologizmy dzielimy na: **wyrażenia, zwroty, frazy**.

Wyrażenia to są frazeologizmy, w których nie ma czasownika, a ich ośrodkiem jest rzeczownik, rzadziej przymiotnik, np. *druga strona medalu; nie taki diabeł straszny*.

Zwroty to są frazeologizmy, podstawowym członem w których jest czasownik, który można odmieniać w zależności od użycia, np. *robić (robię) dobrą minę do złej gry*.

Frazy to są frazeologizmy, mające postać zdań, np. *Do wesela się zagoi*. Do fraz zalicza się także przysłowia i powiedzenia.

Źródłem frazeologizmów są: mitologia, Biblia, literatura piękna, historia, życie codzienne.

81. Podziel związki frazeologiczne na wyrażenia, zwroty, frazy.

Lepiej późno niż wcale; pyrrusowe zwycięstwo; sokoli wzrok; wybić klin klinem; wilczy bilet; Wyszedł na tym jak Zabłocki na mydle; puścić płazem; Co za dużo, to nie zdrowo; syzyfowa praca; przekroczyć Rubikon; trafić w sedno; Póty dzban wodę nosi, póki się ucho nie urwie; kraj kwitnącej wiśni; drzeć koty.

82. Uzupełnij podane związki frazeologiczne, wytłumacz ich znaczenie przy pomocy słownika frazeologicznego.

Być w siódmym , kręcić , chwytać pana za nogi, wyrosnąć jak spod , głowa , o mały , być prawą , gołębie .

Wyrazy pomocnicze: nosem, ręką, ziemi, serce, włos, Boga, rodziny, niebie.

83. Porównaj brzmienie, znaczenie i pisownię wyrazu podanego niżej w języku polskim i ukraińskim.

przypowieść – притча (повчальна алегорична оповідь)

Przysłowie (прислів'я) to krótkie zdanie zaczerpnięte ze źródeł literackich lub ludowych i utrwalone w tradycji ustnej, wyrażające jakąś myśl ogólną: wskazówkę, przestrożę, np. *Bez pracy nie ma kołaczy. Apetyt rośnie w miarę jedzenia.*

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

* Kiedy używamy przysłów? * Uzasadnij w kilku zdaniach stwierdzenie „**Przysłowia są mądrością narodu**”.

Objaśnij sens następujących przysłów.

Im dalej w las, tym więcej drzew. Tonący brzytwy się chwytą. Pokorne cięło dwie matki ssie. Nie ma dymu bez ognia. Głupia ta owca, która wilkowi wierzy.

84. Wpisz do przysłów wyrazy.

Każda [] swój ogonek chwali. Przyszła [] do woza. Zamienił [] siekierkę na kijek. Strach ma wielkie []. Ściany mają []. Niedaleko pada [] od jabłoni. Stara [] nie rdzewieje.

Wyrazy pomocnicze: stryjek, uszy, jabłko, pliszka, koza, oczy, miłość.

85. Dokończ przysłowia, przepisz je do zeszytu. Korzystaj z pomocy słownika.

Język i do Krakowa []. Kto jest prorokiem []. Nie ma tego złego []. Kto nic nie ryzykuje []. Czas płaci, []. Dziesiąta woda []. Ręka dla każdego, serce dla []. Koniec języka []. Wszędzie dobrze, ale [].

86. Uzupełnij przysłowia.

Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie ... (*prosię; jagnię; kurczę*).

Kto nie błądzi? Ten, kto ... (*zna drogę; pyta; w domu siedzi*).

Wióry lecą tam, ... (*gdzie skubią pierze; gdzie drwa rąbią*).

Głodny sytego ... (*nie nakarmi; nie zrozumie*).

Jak cię widzą, ... (*tak o tobie myślą; tak cię piszą*).

87. Mów poprawnie.

Przysłowie jest najkrótszym utworem literackim (*Julian Krzyżanowski*).

Wielkość, mądrość i duch narodu przejawiają się w jego przysłowiach (*Francis Bacon*).

88. Posłuchaj tekstu.

Przypowieść „O synu marnotrawnym”

Pewien człowiek miał dwóch synów. Młodszy z nich rzekł do ojca:

– Ojcze, daj mi część majątku, która na mnie przypada. Podzielił więc majątek między nich. Niedługo potem młodszy syn odjechał w dalekie strony i tam roztrwonił swój majątek. A gdy wszystko wydał, nastał ciężki głód w owej krainie i on sam zaczął cierpieć niedostatek. Poszedł i przystał do jednego z obywateli owej krainy, a ten posłał go na swoje pola, żeby pasł świnie. Pragnął on napełnić swój żołądek strąkami, którymi żywiły się świnie, lecz nikt mu ich nie dawał. Wtedy zastanowił się i rzekł:

– Iluż to najemników mojego ojca ma pod dostatkiem chleba, a ja tu z głodu ginę.

Wybrał się więc i poszedł do swojego ojca. A gdy był jeszcze daleko, ujrzał go jego ojciec i wzruszył się głęboko; wybiegł naprzeciw niego, rzucił mu się na szyję i ucałował go. A syn rzekł do niego:

– Ojcze, zgrzeszyłem przeciw Bogu i względem ciebie, już nie jestem godzien nazywać się twoim synem.

Lecz ojciec rzekł do swoich sług:

– Przynieście szybko najlepszą szatę i ubierzcie go; dajcie mu też pierścień na

Rembrandt van Rijn.

Powrót syna
marnotrawnego. 1668 r.

rękę i sandały na nogi! Przyprawdźcie utuczone cielę i zabijcie: będziemy ucztować i bawić się, ponieważ mój syn był umarły, a znów ożył; zaginał, a odnalazł się.

Słownik do tekstu:

syn marnotrawny – блудний син

strąk – стручок; **najemnik** – наймит; **wzruszyć się** – розчулитися; **szata** – одяг; **ucztować** – бенкетувати.

Związki frazeologiczne: **roztrwonić majątek** – розтринькати маєток; **rzucić się na szyję** – кинутися на шию.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia do tekstu.

Przeczytaj frazeologizm z ramki. Zapisz go do słowniczka, zapamiętaj znaczenie i pisownię.

* Ile akapitów jest w tekście? * Nazwij temat i wyjaśnij znaczenie tytułu przypowieści.

* Wskaż, kim jest **syn marnotrawny**? * Za co przeproszał syn marnotrawny swojego ojca? * Czego uczy nas przypowieść „**O synu marnotrawnym**”?

Znajdź synonimy i antonimy do wyrazu **miłosierdzie**.

A. Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne do zeszytu, wyjaśnij ich znaczenie.

Bezinteresowna pomoc, bierność, poświęcenie, obojętność, nieczułość, bezduszność, najszczęsże współczucie, litowanie się, niewrażliwość, gruboskórność, ofiarność.

B. Wybierz prawidłową odpowiedź i zapisz do zeszytu.

Syn marnotrawny –

- a) syn, który zmarnował swoje talenty;
- b) człowiek, który zmienił złe postępowanie;
- c) człowiek, który marnuje czas.

Nadstawić drugi policzek –

- a) całować kogoś na powitanie;
- b) nie reagować przemocą na agresję;
- c) uderzyć kogoś.

Dom zbudowany na piasku –

- a) plotka, niesprawdzona informacja;
- b) dom dla biednych;
- c) rzecz niepewna, bez trwałych podstaw.

Sól ziemi –

- a) grupa wartościowych ludzi jakiegoś kręgu;
- b) węgiel kamienny;
- c) wartości moralne (wg *E. Serwatki*).

89. Obejrzyj obraz Rembrandta van Rijna „Powrót syna marnotrawnego” na str. 53. Zwróć uwagę na dominację dwóch kolorów: **czernego** – symbolu miłości, miłosierdzia i **żółtego** – symbolu niestałości, zdrady, fałszu.

Kto jest postacią pierwszoplanową? Jak zachowują się ojciec, syn marnotrawny, starszy syn? Opisz uczucia, które wyraża twarz ojca oraz gest jego rąk.

90. Przeczytaj tekst, dbaj o poprawną wymowę.

Przypowieść O zakopanych talentach

Pewien człowiek miał udać się w daleką podróż, więc przywołał swoich służących i przekazał im swój majątek. Jednemu dał pięć talentów, drugiemu dwa, a trzeciemu jeden – każdemu według ich zdolności i odjechał. Ten, który otrzymał pięć talentów i ten, który otrzymał dwa, puścili je w obieg i zyskali drugie tyle.

Ten zaś, który otrzymał jeden, zakopał swój talent w ziemi. Po dłuższym czasie wrócił pan owych sług. Pierwszy i drugi podarowali mu dwa razy więcej talentów, niż otrzymali na początku. Pan powiedział im, że są dobrymi sługami. Ten, który otrzymał jeden talent, powiedział, że wie, że jego Pan chce żąć tam, gdzie nie posiał i zbierać tam, gdzie nie rozsypał, dlatego bał się i ukrył talent w ziemi. Po czym oddał Panu jego własność.

Na to Pan mu odpowiedział, że jest złym i gnuśnym sługą, skoro wiedział o tym wszystkim, powinien dać pieniądze bankierom, by po powrocie jego Pan mógł je odebrać z zyskiem. Kazał odebrać jemu

talent i dać temu, który ma ich dziesięć. Bowiem każdemu, kto ma, będzie dodane, tak, że nadmiar mieć będzie. Temu zaś, kto nie ma, zabiorą nawet to, co ma.

Słownik do tekstu:

talent – талант, вагова та грошова одиниця у стародавній Греції; **przywołać** – закликати; **służący** – слуга; **własność** – власність; **nadmiar** – надмір.

Związki frazeologiczne: **puścić w obieg** – пустити (гроші) в обіг.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Zastanów się, co oznacza frazeologizm **zakopać talent**? Jaki masz talent i jak go rozwijasz?

Uczymy się nowych wyrazów i związków wyrazowych. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

zdolność – здібність

zakopać talent – закопати талант (не розвивати, занедбувати свої здібності)

91. Przeczytaj wiersz starannie.

Jan Twardowski

Podziękowanie

Dziękuję Ci że nie jest wszystko tylko białe albo czarne
za to że są krowy łaciate
bladożółta psia trawka
kijanki od spodu oliwkowozielone
dzięcioły pstre z czerwoną plamą pod ogonem
pstrągi szaroniebieskie
brunatnofioletowa wilcza jagoda
złoto co się godzi z każdym kolorem
i nie przyjmuje cienia
policzki piegowate
dzioby nie tylko krótkie albo długie
przecież gile mają grube a dudki krzywe
za to
że niestałość spełnia swe zadanie
i ci co tak kochają że bronią błędów
tylko my chcemy być wciąż albo – albo
i jesteśmy na złość w kratkę.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Za co dziękuje autor w tym wierszu i do kogo kieruje podziękowania? * Zastanów się, jaki jest, zdaniem osoby mówiącej, cel tego świata? * Jak rozumiesz najważniejszą ideę utworu sformułowaną w puencie „*jestemy na złość w kratkę*”?

Wypisz z wiersza określenia.

krowy –

trawka –

kijanki –

dzięcioły –

pstrągi –

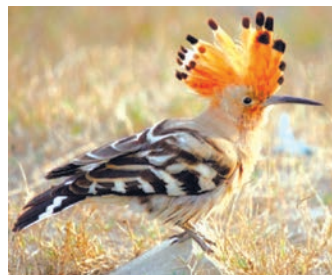
jagoda –

policzki –

dziób gila –

dziób dudka –

Wyjaśnij, co oznaczają frazeologizmy *chodzić do szkoły w kratkę*, *pogoda w*

kratkę.

W razie potrzeby korzystaj ze słownika frazeologicznego.

Wiem więcej

Czy wiesz, że **tolerancja** [łac. *tolerantia* ‘cierpliwość’, ‘wytrwałość’] to poszanowanie czyichś poglądów, wierzeń, upodobań, różniących się od własnych (*Słownik języka polskiego PWN*).

92. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Zapisz je do słowniczka.

Powiedzenie (вислів) jest to krótka, zwięzła wypowiedź zawierająca jakąś myśl ogólną, morał, np. *Kto pyta, nie błądzi. Prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie*.

Aforyzm (афоризм) jest to krótkie, zwięzłe powiedzenie, błyskotliwe sformułowanie, zawierające jakąś myśl, naukę moralną lub życiową, np. *Ludzie powinni się mierzyć duszami, a nie kieszeniami* (Aleksander Świętochowski).

Puenta (pointa) (czytaj: [płenta]) (головна ідея, мораль, повчання) jest to wyraziste i dobitne zamknięcie wypowiedzi, także literackiej, zaskakujące odmiennością i umieszczone na końcu, np. *Jak ty komu, tak on tobie* (A. Fredro, „Paweł i Gawel”).

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Znajdź w tekście i przeczytaj, co to jest **powiedzenie, aforyzm, puenta?**

* Przygotuj się do wypowiedzi ustnej. * Ułóż plan do tekstu i wypisz wyrazy kluczowe. * Ułóż ustnie dialog do tekstu.

93. Przeczytaj na głos, potem po cichu.

Skrzydlate słowa (крилаті вислови) to utrwalone w języku fragmenty tekstów albo samodzielne wypowiedzenia znanego autorstwa, np. „*Królestwo za konia!*” (William Szekspir); „*Jam nie z soli ani z roli, jeno z tego, co mnie boli*” (Stefan Czarniecki).

Obszerny zbiór skrzydlatych słów mieści leksykon „*Skrzydlate słowa*” H. Markiewicza i A. Romanowskiego, 1990 r.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

Co nazywamy skrzydlatymi słowami? Przytocz skrzydlate słowa, których autorami są pisarze i poeci.

Ułóż ustnie dialog do tekstu.

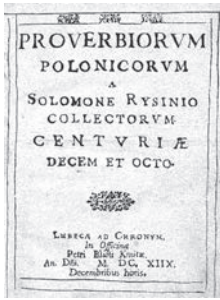
94. Przeczytaj i przetłumacz frazeologizmy. Spróbuj wyjaśnić ich pochodzenie (**Biblia, mitologia, literatura piękna**).

Walczyć z wiatrakami, manna z nieba, koń trojański, zakazany owoc, ziemia obiecana, niewierny Tomasz, pięta Achillesa, syn marnotrawny, czarna owca, egipskie ciemności, siódme niebo, zakopać talent, łabędzi śpiew.

Wiem więcej

Do języka polskiego wyraz *przysłowie* jako przekład łacińskiego słowa wprowadził Andrzej Maksymilian Fredro („Przysłowia mów

potocznych”, 1658 r.). W staropolszczyźnie przysłowie określano terminem *przypowieść*. Słowo *porzekadło*, także używane na określenie przysłowia, obecnie w tym znaczeniu jest przestarzałe.

Pierwszy zbiór przysłów polskich
Salomona Rysińskiego, 1618 r.

95. Połącz nazwy postaci bohaterów mitologicznych z ogólnymi pojęciami, które one uosabiają.

Szukaj pomocy w encyklopediach i słownikach.

Penelopa, Achilles, Nike, Prometeusz, Narcyz, Niobe i Demeter, Orfeusz i Eurydyka, Ikar, Herakles, Dedal.

- buntownik przeciw złym bogom i dobroczyńca ludzkości;
- egocentryzm;
- postawa racjonalna, geniusz i pracowitość;
- brak rozwagi, marzycielstwo i irracjonalizm;
- cierpiące matki;
- wierna żona;
- siła i męstwo;
- zwycięstwo i triumf;
- wieczna miłość;
- jedyny słaby punkt – pięta.

96. Do każdego ze związków dobierz odpowiedni zwrot.

Wyrazy pomocnicze: uciec, poświęcić wszystko, sprytnie kłamać, dumnie kroczyć, być skąpcem, bezmyślnie patrzeć, na próżno czegoś szukać, obserwować.

1. Kłamać jak z nut
2. Patrzeć jak sroka w gnat
3. Chodzić jak paw
4. Mieć węża w kieszeni
5. Szukać igły w stogu siana
6. Dać nogę
7. Oddać ostatnią koszulę
8. Mieć na kogoś oko.

(wg <https://aleklasa.pl/>)

TEMAT 5. POLSCY PISARZE DZIECIOM. WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE

97. Posłuchaj tekstu.

Artur Oppman

Syrena (legendy warszawskie)

– A widzieliście ją, tę syrenę, kumie Szymonie?

– Widzieć nie widziałem, kumie Mateuszu, bo drzewa przesłaniały źródło, a bliżej podejść bałem się, ale słyszał, jak śpiewa.

– Alboż to syreny śpiewają?

– Jakże to? Nie wiecie o tym, kumie Mateuszu? Śpiewają! I jak jeszcze! Słuchałbyś dniem i nocą.

– Więc trzeba tak zrobić: w pełni miesiąca wybierzemy się we trzech do źródła. Zaczniemy się przy samym źródle, a gdy śpiewać zacznie, wtedy zarzucimy na nią sznur z cienkich witek wierzbowych, zwiążemy i miłościwemu księciu na Czernsku zawieziemy. Niech ją na zamku trzyma i niech mu wyśpiewuje.

Była piękna, pogodna noc miesięczna. Ale w lesie nie wszyscy spali.

Nagle z wody wynurzyła się dziewczyna nadziemskiej urody. Miała długie kruczoczarne włosy, spływające na białą szyję; szafirowe jej oczy patrzyły dziwnie przejmująco i smutno. Syrena chwilę trwała w milczeniu, zapatrzona w niebo i w gwiazdy – i oto w ciszy tej czarownej nocy zadźwięczał śpiew tak kryształowo czysty, że zdawało się, iż i księżyc, i gwiazd miliony, i ziemia, i niebo zasłuchały się w niego.

Wtem z krzaków, cicho, wyskoczyły postacie, rzuciły się na syrenę, wyciągnęły ją z wody na murawę. Szymon i Mateusz ponieśli syrenę w stronę wioski.

Sam na sam z syreną we wsi zostawili Staszka. Leżała ona pod ścianą obory, a Staszek siadł naprzeciwko.

I nagle – syrena spojrzała na Staszka swymi czarodziejskimi oczami, uniosła przepiękną główkę, otworzyła koralowe usteczka i zaśpiewała piosenkę tak cudną, że drzewa za oborą przestały szumieć, a krowy żuć przestały i zasłuchały się w pieśń syreny.

Staszek nie słyszał nic podobnego. Śpiew syreny grał w jego sercu tak, jak gra wiosna w sercu każdego człowieka. Uczuł, że dzieje się z nim coś dziwnego, że jest jakiś lepszy, jakiś mądrzejszy.

A syrena nagle spojrzała wprost w oczy Staszka i rzekła:

– Rozwiąż mnie!

Staszek nie zawahał się ani na chwilę. Podeszedł ku syrenie i rozciął krępujące ją postronki. Syrena uniosła się ze słomy i skacząc na swoim rybim ogonie, przeszła przez wrota i skierowała się w stronę Wisły.

Szła i śpiewała.

– Kochałam cię, ty brzegu wiślany, kochałam was, ludzie prości i serca dobrego, byłam waszą pieśnią, waszym czarem życia! Czemuż wzięliście mnie w niewolę, czemuż chcieliście, abym w więzieniu, na rozkaz ksiązęcy śpiewała? Śpiewałam wam, ale na rozkaz śpiewać nie chcę i nie będę. Wolę skryć się na wieki w fale wiślane i tylko szumem rzeki do was przemawiać.

Minęły lata i wieki. Na miejscu wioski miasto powstało, później stolica. Na pamiątkę dziwnej przygody z syreną, wzięło ją za godło swoje, które po dzień dzisiejszy widnieje na ratuszu Warszawy.

Słownik do tekstu:

syrena – русалка; водяна німфа; **zaczaić się** – причаїтися; **murawa** – мурава; **obora** – обора, сарай для домашніх тварин; **postronki** – мотузки; **rozkaz** – наказ; **ratusz** – ратуша.

Związki frazeologiczne: **pełnia miesiąca** – повний місяць; **szafirowe oczy** – очі сапфірового кольору (блакитні).

Wykonaj polecenia i odpowiedz na pytania.

Powtórz za nauczycielem / nauczycielką podane wyrazy.

Warszawa, syrena, źródło, głos, miesiąc, włosy, wzruszenie, pieśń, niewola, zarzucić, przemawiać, godło, ratusz.

Zapisz do słowniczka nowe wyrazy.

* O jakich wydarzeniach opowiada legenda? * Jak myślisz, dlaczego syrena stała się symbolem stolicy Polski?

* Wypisz z legendy pt. „**Syrena**” słowa kluczowe. * Podziel tekst na części, ułóż plan ramowy i zapisz go do zeszytu.

Legenda to fantastyczne opowiadanie o postaciach, wydarzeniach, miejscach historycznych, które zawiera obok prawdy historycznej elementy cudowne, niezwykle.

Słowa kluczowe to wyrazy lub związki frazeologiczne wybrane z tekstu i charakteryzujące jego treść.

Na podstawie ułożonego planu opowiedz tekst, wykorzystując słowa kluczowe.

Przeczytaj tekst opisujący herb Warszawy. Postaw pytania do tego tekstu.

Herbem Wielkim Miasta Stołecznego Warszawy jest Syrena w polu czerwonym, zwrócona w prawo z szablą wzniesioną w ręce prawej, z tarczą okrągłą w ręce lewej. Barwy ciała i rybiego ogona Syreny są naturalne, włosy złote, szabla i tarcza złote. Nad tarczą herbową korona królewska złota. Poniżej tarczy herbowej dwie gałęzie laurowe (wg www.infowarszawa.pl).

98. Powtórz przerobiony materiał.

Praca w grupie.

1. Wypisz czasowniki niedokonane, określ ich osobę, liczbę i czas.

Wiedzieliście, wyskoczyły, śpiewa, podejść, słyszał, słuchałbyś, wybierzemy się, patrzyły, trzyma, zarzucić, wyśpiewuje, zadzwieczał.

2. Podziel rzeczowniki na dwie grupy, zapisz do zeszytu.

rzeczowniki pospolite

rzeczowniki własne

Wisła, godło, syrena, oczy, piosenka, Szymon, źródelko, Staszek, Czersk, wioska, niebo, księżyc, fala, Mateusz, włosy, krzak.

3. Uzupełnij zdania poprawnymi formami rzeczowników. Oddziel końcówkę od tematu.

Wybierzemy się do [] (*źródelko*). Nagle z [] wynurzyła się dziewczica (*woda*). Zaśpiewała cudną [] (*piosenka*). Byłam waszym czarem [] (*życie*). Będę szumem [] do was przemawiać (*rzeka*).

4. Dostosuj formy przymiotników umieszczonych w nawiasach do określanych przez nie rzeczowników.

(*Zielony*) krzaki, (*silny*) mężczyźni, (*czarny*) włosy, (*cudny*) dziewczyny, (*dziwny*) przygody, (*szafirowy*) oczy.

5. Dopisz odpowiednie przyimki (*we, w, do, za, po, z*) do wyrazów.

● nią, ● dzień, ● godło, ● was, ● wsi, ● niego.

99. Uczymy się nowych związków frazeologicznych. Popatrz na ilustracje, przeczytaj i zapisz związki frazeologiczne do słowniczków.

zielsko,
co porasta chodnik

dach omszały

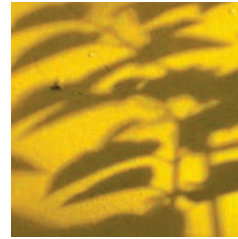
przelot światła
przez pokój

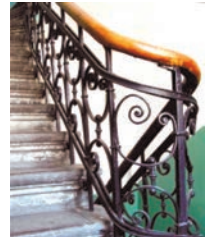
hałas wróbli

słońce
zachodzące

cienie drzew

wydeptane
schody

100. Przeczytaj starannie wiersz.

Joanna Kulmowa

Moje brzydkie i moje piękne

Co jest brzydkie?
Sztuczne, sztuczne kwiaty,
Torebeczka w szklance herbaty.
Kioski, domki,
 jak pudełka bez dachu.
Brodzik pełen plastikowych
 autek w piachu.
Klatki schodowe
 o ścianach gładkich.
Klatki mrówkowców.
Klatki dźwigów.
Klatki.
Koroneczki z anilany w kwiatki.
A co piękne?

Zielsko co porasta chodnik.
Dach czerwony omszały,
Wydeptane czarne schody.
Hałas wróbli w dziurawym
 murze.
Słońce zachodzące w kurzu
 nad podwórzem.
Cienie drzew na chropowatej
 ścianie bloku.
Przelot światła przez pokój.
Wszystko żywe, dawne,
wkradające się na nowo
w naszą nowoczesną,
sztuczną jednakowość.

Wykonaj polecenia i odpowiedz na pytanie.

Mów poprawnie.

Brzydki, piękny, pudełko, brodzik, piach, ściana, mrówkowiec, dźwig, koroneczka, zielsko, chodnik, wróble, podwórze, światło, pokój, przelot, jednakowość.

Znajdź w wierszu antonimy, synonimy i inne środki stylistyczne. Zapisz je do zeszytu.

Przeczytaj zdania, które wskazują, co jest brzydkie, a co piękne dla autorki?

Co według Ciebie jest brzydkie, a co uznajesz za piękne?

Wyrazy z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

Strofa (строфа) to układ **wersów** (рядків) powiązanych **rymami** (римами), który powtarza się w wierszu.

101. Praca w grupie.

Dokończ zdania.

1. Epitet to wyraz pełniący wobec rzeczownika funkcję Za pomocą epitetu możemy wyrazić cechę postaci, przedmiotu lub zjawiska, stosunek mówiącego do

Wypisz z wiersza pt. „*Moje brzydkie i moje piękne*” po 2 przykłady epitetów.

2. Porównanie to figura stylistyczna składająca się z dwu członów połączonych wyrazami porównującymi, np. *jak*, *niby*, *niż*, wskazującymi na

Wypisz z wiersza pt. „*Moje brzydkie i moje piękne*” po 2 przykłady porównań.

102. Uczymy się nowych wyrazów.

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj ich znaczenie.

kokarda – бант

tasiemka – тасьма

martwić się – журитися

wykałaczką – зубочистка

kaczka-dziwaczka – качка-дивачка

103. Posłuchaj wiersza.

Przeczytaj go, obejrzyj obrazek.

Jan Brzechwa

Kaczka-dziwaczka

Gryzły się kaczki okropnie:
 „A niech tę kaczkę gęś kopnie!”
 Znosiła jaja na twardo
 I miała czubek z kokardą,
 A przy tym,
 na przekór kaczkom,
 Cesała się wykałaczką.
 Kupiła raz maczku paczkę,
 By pisać list drobnym maczkiem.
 Zjadając tasiemkę starą
 Mówiła, że to makaron,
 A gdy połknęła dwa złote,
 Mówiła, że odda potem.
 Martwiły się inne kaczki:
 „Co będzie z takiej dziwaczki?”
 Aż wreszcie znalazł się kupiec:
 „Na obiad można ją upiec!”
 Pan kucharz kaczkę starannie
 Piekł, jak należy, w brytfannie,
 Lecz zdębiał obiad podając,
 Bo z kaczki zrobił się zajac,
 W dodatku cały w buraczkach.
 Taka to była dziwaczka!

Nad rzeczką opodal krzaczka
Mieszkała kaczka-dziwaczka,
 Lecz zamiast trzymać się rzeczki
 Robiła piesze wycieczki.
 Raz poszła więc do fryzjera:
 „Poproszę o kilo sera!”
 Tuż obok była apteka:
 „Poproszę mleka pięć deka”.
 Z apteki poszła do praczki
 Kupować pocztowe znaczki.

Słownik do tekstu:

brytfanna – форма для випікання; **praczka** – прачка.

Związki frazeologiczne: **jaja na twardo** – яйця, зварені вкруту; **drobnym maczkiem pisać** – писати дрібними літерами, які важко прочитати.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Opowiedz o postaci kaczki przedstawionej w wierszu. * Jakie cechy nadaje autor jego głównej bohaterce? * Odszukaj humorystyczne fragmenty w utworze.

Zastanów się, jakie mleczko mogłaby kupić kaczka-dziwaczka w aptece?

Uczymy się nowych wyrazów.

Uosobienie (personifikacja) (уособлення) – wyobrażenie, wcielenie w jakiejś osobie, istocie pewnych cech, pojęć, zjawisk; też: osoba, istota uosabiająca coś.

Zadaj pytania dotyczące treści wiersza koledze lub koleżance z ławki. Udziel odpowiedzi na te pytania.

Naucz się na pamięć fragmentu wiersza (do wyboru).

104. Praca w grupie. Sprawdź swoją wiedzę.

1. Wypisz z wiersza „*Kaczka-dziwaczka*” podkreślone zdanie. Określ jego rodzaj, znajdź główne i drugorzędne części zdania (grupę podmiotu i grupę orzeczenia).

2. Wypisz z tekstu zdanie pytające i określ w nim części mowy.
3. Wypisz z tekstu zdanie, które uzasadnia główną myśl utworu.
4. Wypisz z tekstu 2–3 rzeczowniki, zwróć uwagę na ich pisownię.
5. Wypisz z tekstu 2–3 czasowniki, zwróć uwagę na ich pisownię.
6. Utwórz wyrazy pochodne.

przymiotnik

poczta –
cudo –
deszcz –
apteka –

przysłówek

okropny –
drobny –
staranny –
piękny –

105. Odgadnij zagadki i napisz odgadnięte wyrazy z pamięci w zeszycie.

Z przyjemnością ją otwierasz,
żeby stron zobaczyć wiele,
wszyscy dobrze o tym wiedzą,
że jest mądrym przyjacielem.

(książka)

Używa go stolarz, używa go szewc.
Używasz go i ty, gdy coś skleić chcesz.

(klej)

Na palecie się rozsiadły,
Kolorami tęczy błyszczą.
Gdy użyjesz pędzla, wody,
Namalujesz nimi wszystko.

(farby)

Z wierzchu ma drewniany płaszczyk,
w środku – grafitowy pręcik.
I rysuje, pisze, bazgrze, po papierze
wciąż się kręci.

(ołówki)

Bywa gładki, bywa w kratki,
różne miewa też okładki.
Ale zawsze się obruszy,
gdy mu z rogów zrobisz uszy.

(zeszyt)

Słowotwórstwo

Stanisław Wyspiański. *Wisła pod Krakowem*. 1905 r.

TEMAT 6. MOJA SZKOŁA. ULUBIONY PRZEDMIOT SZKOLNY. BUDOWA SŁOWOTWÓRCZA WYRAZU

106. Przeczytaj wyrazy i związki frazeologiczne w ramce. Ułóż zdania z wyrazami. Zapamiętaj ich pisownię.

opis – опис

rozważanie – роздум

narracja – розповідь

styl potoczny – розмовний стиль

styl artystyczny – художній стиль

styl publicystyczny – публіцистичний стиль

107. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

zasłony – штори

tablica – дошка

kącik klasowy –
класний куточок

żaluzje – жалюзі

plakat – плакат

kalendarz przyrody –
календар природи

108. Praca w grupie. Popatrz na zdjęcie. Opisz, co jest na nim przedstawione? Opowiedz, jak wygląda twoja klasa?

109. Przeczytaj tekst i przetłumacz go. Określ typ i styl tekstu.

Janusz Korczak

Szkoła

O szkole dużo książek drukują, ale tylko dla dorosłych; wcale nie pisze się o szkole dla uczniów. To bardzo dziwne. Przecież uczeń tyle

godzin spędza w szkole, tak wiele o niej myśli, tyle znajduje w niej radości i smutków.

Jeżeli rozmawia się szczerze z uczniem, zawsze słyszy się skargę na trudny przedmiot, na dokuczliwego kolegę, surowego nauczyciela, że dużo zadają.

A jeśli się zapytać, czy woli siedzieć w domu – mówi:

– Wolę w szkołę.

Cieszy się, że nauczyciel nie przyszedł, że wcześniej puścili do domu, lubi święta; ale chce być uczniem.

Zdarzyło się, że musiałem przekonywać chłopca, że lepiej w domu się uczyć:

– Widzisz, jesteś słaby, trudno ci wczesnie wstawać. Będiesz mógł dłużej leżeć w łóżku. Zaziębiasz się i kaszlesz, a do szkoły trzeba chodzić i w deszcz, i w mróz. W szkole musisz pięć godzin siedzieć spokojnie, w domu możesz się więcej bawić i do ogrodu chodzić. Nauka trudno ci idzie. Koledzy zaczepiają i drażnią. Chłopiec słucha – słucha, nareszcie mówi:

– To nic: wolę do szkoły.

Więc dlaczego? – Dlaczego szkoła przyjemna i potrzebna?

W domu myślą i zajmują się różnymi sprawami, w domu pokoje i sprzęty są dla wszystkich; szkoła myśli tylko o uczniu: każda sala, każda ławka, każdy kącik jest właśnie dla ucznia. Cały czas szkolny nauczyciela dla ucznia. Nie słyszy się tu przykrego:

– Nie mam czasu. Nie wiem. Daj mi spokój. Nie zawracaj głowy, jesteś za mały.

Po drugie, szkoła porządkuje dzień; wie się, co będzie, dokąd iść, co robić. Ma się plan: każda godzina na coś przeznaczona. Nie nudzi się, nawet śpieszyć się trzeba.

Może i troski szkoły są ciekawe, a niepowodzenia i trudności budzą myśl.

Słownik do tekstu:

szczerze – широко; **dokuczliwy** – надокучливий; **kącik** – куточок; **przykro** – прикро; **porządkować** – упорядковувати; **nudzić się** – нудитися.

Związki frazeologiczne: **daj mi spokój** – дай мені спокій; **nie zawracaj głowy** – не мороч голову.

zaziębić się – застудитися
niepowodzenie – невдача
zdarzyć się – трапитися

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Zastanów się, dlaczego szkoła jest przyjemna i potrzebna? Jak to uzasadnia autor tekstu?

Zapisz wyrazy z ramki na str. 71 do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Zamień wyrazy i wyrażenia w języku potocznym na wyrażenia w języku literackim.

Siemanko!

Super sprawa!

Idziesz jak ślimak!

Nie kumasz?

Wyluzuj!

Wyrazy pomocnicze: Nie rozumiesz? Bardzo mi się podoba!
Bardzo wolno idziesz! Witaj! Nie denerwuj się!

Sprawdzamy swoją wiedzę.

Praca w grupie.

A. Wskaż w każdym akapicie wyrazy kluczowe i związki frazeologiczne. * Z jakich części mowy i za pomocą jakich formantów zostały utworzone? **B.** Zapisz wyrazy kluczowe i związki frazeologiczne do zeszytu, wytłumacz ich pisownię. **C.** Zastanów się nad ilością liter i głosek w kluczowych wyrazach podanych przez nauczyciela / nauczycielkę.

110. Napisz rozprawkę na temat „*Dlaczego lubię moją szkołę?*” (5–6 zdań)

lub opisz obrazek podany niżej. W razie potrzeby korzystaj ze słownika.

111. Przeczytaj tekst pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Niepodzielne słotwórczo wyrazy (непохідні слова) nie pochodzą od innych słów. Jeśli są odmienne, dzielimy je na **temat** (основа слова) i **końcówkę** (закінчення). Temat informuje o znaczeniu wyrazu. Końcówka zmienia się podczas odmiany, np. *piór-o, piór-a, piór-em*.

Wyrazy, od których tworzą się inne wyrazy, nazywamy **wyrazami podstawowymi** (твірними словами), np. *dom, kwiat*. **Podzielne słotwórczo** wyrazy nazywamy **wyrazami pochodnymi** (похідними словами). W nich wyróżniamy **podstawę słotwórczą** (твірну основу) (przejętą z wyrazu podstawowego) i **formant** (формант) (za pomocą którego sformowano wyraz), np. *las – las-ek, robić – z-robić*.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia. Swoje odpowiedzi uzasadnij.

* Zastanów się, jak nazywamy wyrazy, które służą za podstawę do tworzenia innych słów? * Jak nazywają się utworzone wyrazy?

Omów treść tekstu z kolegami i koleżankami, wykorzystaj znane ci wiadomości.

112. Powtórz wiadomości.

Pisanie z pamięci. Zapamiętaj pisownię zdania z ramki. Zamknij podręcznik i zapisz je. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy zdanie zostało napisane poprawnie.

Słotwórstwo (словотвір) to nauka o budowie wyrazów i sposobach ich tworzenia.

113. Sprawdzamy swoją wiedzę.

A. W podanych wyrazach znajdź wyraz podstawowy i pochodny, zapisz słowa do zeszytu.

Wzór: sobota – sobotni.

Klasa, pomyśleć, napisać, kąć, obraz, klasowy, obrazek, nauczyciel, pisać, nauczycielka, myśleć, kąć.

B. Dokończ zdania.

Wyrazy służące za podstawę do tworzenia innych wyrazów nazywamy Wyrazy utworzone od innych wyrazów nazywamy

114. Porównaj wyrazy podstawowe z wyrazami pochodnymi. Wskaż wyrazy podzielne i niepodzielne słowotwórczo. W wyrazach niepodzielnych słowotwórczo znajdź temat i końcówkę. W wyrazach podzielnych słowotwórczo znajdź podstawę słowotwórczą i formant.

Uczeń, braciszek, zatańczył, chlebek, uczennica, piórnik, wesołek, porada, przemiły, wchodzić, ptaszek, srebro, deszczowy, językowy, wróbelek, poprosić, wesoły.

115. Przeczytaj terminy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

wyraz niepodzielny słowotwórczo
wyraz podstawowy
podstawa słowotwórcza
formant

wyraz podzielny słowotwórczo
wyraz pochodny
temat
końcówka

116. Zapoznaj się z planem lekcji w 6 klasie szkoły podstawowej. Porównaj go z planem lekcji w twojej szkole.

	PLAN LEKCJI - KLASA "6"				
	PONIEDZIAŁEK	WTOREK	ŚRODA	CZWARTEK	PIĄTEK
8:00-8:45	matematyka	historia	WF	j. polski	religia
8:55-9:40	j. polski	j. polski	j. polski	WF	matematyka
9:50-10:35	przyroda	przyroda	matematyka	religia	informatyka
10:55-11:40	j. polski	j. polski	przyroda	matematyka	j. angielski
11:50-12:35	muzyka	matematyka	j. niemiecki	j. angielski	WF
12:45-13:30	j. angielski			historia	godz. wych.
13:40-14:25	WF				

Przypisy:
WF – wychowanie fizyczne
godz. wych. – godzina wychowawcza

Wskaż w 2–3 wyrazach podzielnych słowotwórczo podstawę słowotwórczą i formant (według wyboru nauczyciela / nauczycielki).

117. Przepisz wyrażenia i wstaw brakujące litery.

Współczesna szkoła, kwiaty na parapeta, szeroki pokój, duże okno, czyste powietrze.

118. Ułóż i zainscenizuj dialog na temat: „*Jak wygląda twoja klasa?*”

W wyrazach *szkoła, klasa, okno, pióro* wskaż temat i końcówkę.

119. Przepisz do zeszytu podane wyrazy w dwa słupki, w pierwszym – wyrazy podstawowe, w drugim – pochodne.

Wzór:

wyrazy podstawowe	wyrazy pochodne
pies	piesek
zając	zajączek

Ryba, postawić, krowa, wymowa, kot, językowy, nauczyć, mowa, język, kotek, rybka, uczyć, krówka, stawiać.

120. Przeczytaj tekst pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Ułóż dialog do podanego tekstu. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Rodzaje formantów

Formant może występować po podstawie słowotwórczej, np. *spacer-ować*, lub przed nią, np. *po-spacerować*.

Rdzeń (корінь) – główny morfem wyrazu, zawierający jego podstawowe znaczenie, właściwy wyrazom pokrewnym i formom fleksyjnym, np. *dom-ek, bez-dom-ny, dom-em*.

Formanty, które występują po podstawie słowotwórczej, nazywamy **przyrostkami** (суфіксами), np. *marzyć – marzyci-el*. Formanty, które występują przed podstawą słowotwórczą, nazywamy **przedrostkami** (префіксами), np. *szyc – u-szyc*.

121. Porównaj wyrazy podstawowe i pochodne. Wskaż *rdzeń, przedrostek, przyrostek*.

Pałac – pałacyk, bilet – bilecik, śliczny – prześliczny, skok – podskok, dziewczyna – dziewczynka, ściana – ścianka, kartka – kartkówka, znać – poznać, wyżej – najwyżej, bohater – bohaterski, sport – sportowiec, sprzątać – posprzątać.

Wskaż podstawę słowotwórczą i formant. Wypisz do zeszytu: *wyrazy podstawowe, wyrazy z przedrostkami i wyrazy z przyrostkami*.

122. Przeczytaj tekst na głos za nauczycielem / nauczycielką.

Ułóż dialog do podanego tekstu.

Zapamiętaj nowe wyrazy i ich znaczenie.

Wymiana głosek (чергування звуків) w rdzeniach wyrazów

Wymiany **samogłosek** są różnorodne, np. **o : e** (*aniół : aniele*), **a : e** (*świat : świecie*), **o : ó** (*szkoła : szkół*), **a : ę** (*dąb : dębu*), **e : Ø** (*sen : snu*).

W tematach wyrazów może występować **e ruchome**, np. *mech – mchu, książka – książek*.

Najczęściej spotykamy wymianę twardej **spółgłoski** na miękką: **b : b'** (*żaba : żabi*), **s : ś** (*sosna : sośnie*), **d : dź** (*rada : radzić*), **z : ź** (*gniazdo : gnieździe*).

Oprócz tego występują takie wymiany **spółgłosek**: **k : c** (*ręka : ręce*), **k : cz** (*piekę : pieczesz*), **g : dz** (*noga : nodze*), **g : ż** (*mogę : możesz*), **r : rz** (*rower - (o) rowerze*), **ch : sz** (*mucha : musze*), **ł : l** (*mały : malutki*), **t : ć** (*tata : tacie*).

Znajdź w tekście odpowiedzi na pytania.

* Jakie wymiany samogłosek występują w rdzeniach wyrazów? * Jakie wymiany spółgłosek spotykamy najczęściej?

123. Wskaż, jakie wymiany samogłosek i spółgłosek zachodzą w podanych wyrazach.

Wzór: druh – drużyna (*h : ż*).

Waga – ważny, puch – puszysty, będzie – bądź, sposób – sposoby, wieczór – wieczory, proszę – prosisz, pamięć – pamiętka, drzewo – drewno, mowa – mówić, dwór – dworzanin.

124. Zapisz formy rzeczowników, w tematach których nastąpiła wymiana *r* na *rz*. Określ, jaki to jest przypadek rzeczownika.

Wzór: iskra – (o) iskrze.

Nora, dar, rower, tor, skóra, sznur, pora, utwór, aktor.

125. Od podanych rzeczowników utwórz formy dopełniacza lm.

Wzór: ważka – ważek.

Gruszka, walizka, bluzka, kotka, poduszka, wstążka, dziewczynka, wędka, piosenka.

126. Wybierz wyrazy podstawowe i pochodne. Zapisz je parami.

Wzór: młyn – młynarz.

Biały, murarz, rączka, nosić, niedobry, rzeczny, bielszy, miły, droga, stół, gruby, dobry, milszy, zanosić, mucha, grubszy, stolik, mur, dróżka, ręka, muszka, rzeka.

127. Do podanych wyrazów pochodnych dopisz podstawowe.

... – domek

... – kocisko

... – pobiegać

... – klasowy

... – wyższy

... – chusteczka

... – koleżanka

... – przepis

128. Zapoznaj się z wiadomościami. Spróbuj odgadnąć szaradę. Pamiętaj, że pod liczebnikami jest ukryta jedna sylaba odgadwanego słowa.

Szarada – zagadka rymowana, w której należy odgadnąć wyraz wielosylabowy, wyrażenie lub zdanie zaszyfrowane w różny sposób w tekście.

*Pierwsza stoi w alfabecie,
Drugi, trzeci ciasto gniecie.
Cały – zwykle nie jest cały,
lecz tylko dział jakiś mały.*

(kawatka)

Palindrom – wyraz lub wyrażenie, które czytane wstak brzmi tak samo, np. *kajak, owocowo, ko-
była ma mały bok, Zakopane na pokaz.*

Uśmiechnij się

Tato pyta Jasia:

- Jak ci idzie w szkole?
- Dobrze. Nawet jeden nauczyciel ci zazdrości!
- Czego zazdrości?
- Już kilka razy powiedział: „Gdybym ja był twoim ojcem...”.

* * *

– Dlaczego ciągle spóźniasz się do szkoły? – pyta nauczycielka Jasia.

- Bo nie mogę się obudzić na czas...
- Nie masz budzika?
- Mam, ale on zawsze dzwoni wtedy, kiedy ja jeszcze śpię.

* * *

W szkole pani kazała narysować dzieciom swoich rodziców. Po chwili podchodzi do małego Jasia i pyta:

- Dlaczego twój tata ma niebieskie włosy?
- Bo nie było łysej kredki.

TEMAT 7. MOJE ZAINTERESOWANIA. LITERATURA POLSKA KLASYCZNA I WSPÓŁCZESNA. KSZTAŁCENIE MOWY. WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE

129. Zastanów się, co lubisz robić w czasie wolnym? Czy warto mieć jakieś zainteresowania, hobby?

130. Przeczytaj starannie tekst, obejrzyj obrazek.

Wyprawa na ryby

Jest piękny, słoneczny dzień, szykuję właśnie wędki. Jutro z samego rana wybieramy się z kolegami na ryby. Gdy rozplątywałem żyłkę, przypomniało mi się, jak to pierwszy raz pojechałem z dziadkiem nad wodę.

Miałem wtedy siedem lat. Dziadek wziął dwie wędki i robaki. Zaczęła się nauka łowienia. Lekcja polegała na zakładaniu robaka na haczyk. Po wielu próbach udało mi się wreszcie założyć dżdżownicę na haczyk. Byłem z siebie bardzo dumny, ale kiedy zarzucałem wędkę, robak spadł do wody.

W końcu udało mi się założyć dobrze robaka i zarzucić. Siedziałem cicho jak mysz pod miotłą, bo na rybach trzeba być cicho, żeby ich nie płoszyć. Tak intensywnie wpatrywałem się w szałwik..., że usnąłem i wpadłem do wody. Na szczęście było płytko.

Wieczorem ochłodziło się i dziadek włożył mi swój sweter. Wyglądałem w nim jak w sukience. Dziadek śmiał się i mówił, że ładna ze mnie dziewczynka. Byłem bardzo zły. Moja złość trwała do momentu, gdy złowiłem swoją pierwszą rybę. Rybka była bardzo mała, ale ja cieszyłem się, jakbym złowił co najmniej karpia. Później często jeździłem z dziadkiem na ryby.

Zawsze wspominaliśmy, jaka to była ze mnie ładna dziewczynka (wg *Bartka Kędziory*).

Słownik do tekstu:

szykować – готувати (до чогось); **rozplątać** – розплутати; **żyłka** – жилка; **haczyk** – гачок; **płoszyć** – полахати; **wpatrywać się** – вдивлятися; **szałwik** – поплавець; **płytko** – мілко; **ochłodzić się** – похолодати.

robak – черв'як
dżdżownica – дощовий черв'як

Związki frazeologiczne: **wybierać się na ryby** – вирушати на риболовлю; **nauka łowienia** – навчання риболовлі; **być z siebie dumnym** – пишатися собою; **zarzucać wędkę** – закидати вудку; **wpaść do wody** – впасти у воду; **ładna dziewczynka** – гарна дівчинка.

jak mysz pod miotłą – як миша під віником, тихо

Odpowiedz na pytania.

* Jak odbywała się nauka łowienia ryb? Jak Bartek ją wspomina? * Jakimi cechami powinien odznaczać się ktoś, kto chce być wędkarzem?

131. Zapamiętaj informację podaną w ramce.

Hobby (хобі), **pasja**, pot. **konik** to szczególne zamiłowanie do czegoś, czynność wykonywana dla relaksu w czasie wolnym od obowiązków.

132. Zastanów się, czym się interesujesz, co lubisz robić? W odpowiedzi wykorzystaj wyrazy pomocnicze.

Wyrazy pomocnicze: czytać, pisać wiersze, biegać, pisać SMS-y, grać w piłkę nożną, łowić ryby, haftować, rysować i malować, jeździć na rolkach, uczyć się języków obcych, grać na komputerze, hodować kwiaty, tańczyć, gotować, pływać, mówić po polsku, grać w koszykówkę, robić zdjęcia, surfować po internecie, eksperymentować, liczyć, grać na gitarze, słuchać muzyki.

133. Napisz kilka zdań o tym, co lubisz robić w czasie wolnym.

134. Odmień pisemnie przez przypadki w liczbie pojedynczej i mnogiej rzeczowniki **wędka**, **rybak**, **haczyk**. W każdej formie oddziel końcówkę od tematu.

135. Przeczytaj tekst.

Anna Kamieńska

Mądrość Salomona

Wszyscy siedzieli jeszcze przy wieczerzy, gdy oznajmiono królowi, że przyszły do niego z miasta dwie kobiety.

– Chcieliśmy je odprawić – skarżą się słudzy.

– Ale wdarły się aż tutaj, a kłóca się.

– Czego chcą? – pyta Salomon.

– Aby król je rozsądził.

Kazał je wprowadzić Salomon. Królewska to rzecz sądzić. Królewski obowiązek. Wieczera może poczekać.

Stały przed królem. Obie zaczerwienione od gniewu, obie z płonącymi oczami. Ledwie skłoniły się do ziemi, już pierwsza napadła na króla:

– Panie mój, królu. Ja i ona mieszkaliśmy w jednym domu. U niej w izbie urodziłam dziecko. A po trzech dniach i ona też urodziła. Byłyśmy razem i nie było w domu nikogo oprócz nas dwóch. Obie miałyśmy synów. Syn tamtej kobiety umarł w nocy. Przygniotła go we śnie. Wstała o północy, wzięła moje dziecko, kiedy spałam, i położyła je koło siebie, a swojego syna umarłego położyła przy mnie. Podnoszę się rano, a synek nie żyje. Ale gdy mu się przyjrzałam, poznałam, że to nie mój, nie ten, którego urodziłam.

– To nieprawda! Kłamiesz! – zawołała druga kobieta. – To twój syn umarł, a mój żyje.

– Nieprawda! – i porwały się obie za włosy.

Król kazał je rozdzielić.

– Jakże to jest? Ta mówi: mój syn żyje, a twój umarł. A tamta powiada: Twój umarł, a mój żyje.

Kto im dowiedzie kłamstwa? Trzeba je obie ukarać. – Gdzie jest dziecko? – Tu jest, panie.

– Przynies mi miecz. Masz, podziel dziecko na dwie części. Niech połowę dostanie jedna, a połowę druga.

Wtedy jedna z kobiet padła królowi do nóg i objęła jego stopy. – Proszę, panie, dajcie już jej dziecię, tylko nie zabijajcie go.

– A ty, co powiesz? – zwrócił się król do drugiej.

– Niech je rozdziela, niech nie ma ani jedna, ani druga.

– Dajcie dziecko żywe tej, która przy mnie klęczy, bo jest matką – rzekł Salomon. Cisza zaległa królewską salę. A to zdumiała ludzi mądrość króla Salomona (fragment utworu „Książka nad książkami”).

Słownik do tekstu:

Salomon (1000 p.n.e. – 931 p.n.e.) – Соломон, один із найбільш могутніх, розумних і заможних царів Ізраїлю; **odprawić** – відправити; **skarżyć się** – скаржитися;

kłócić się – сваритися; **rozsądzić** – розсудити; **obowiązek** – обов'язок; **zaczerwieniony** – почервонілий; **kłamać** – брехати; **zabić** – вбити; **zdumieć** – здивуватися.

Związki frazeologiczne: **porwać za włosy** – вчепитися у волосся; **paść do nóg** – впасти до ніг; **cisza zaległa** – настала тиша.

wyrok salomonowy – Соломонове рішення (несподіване і розумне розв'язання справи)

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Zastanów się, jakimi cechami charakteryzują się obie matki i król? * Jak się zachowują kobiety, a jak – król Salomon? * Skąd Salomon wiedział, która z kobiet jest matką niemowlęcia? * Czy zrozumiałeś / zrozumiałaś, co oznacza frazeologizm **wyrok salomonowy**?

Znajdź w tekście dialog, zainscenizuj opisanе wydarzenia.

Wymawiaj poprawnie głoski.

136. Ułóż zdania (w razie potrzeby zmień formy gramatyczne wyrazów) wykorzystując następujące wyrażenia i zwroty.

Siedzieli przy wieczerzy, oznajmiono królowi, wdarty się dwie kobiety, królewski obowiązek, kobiety porwały się za włosy, jedna z kobiet poprosiła, mądrość króla Salomona.

137. Praca w grupie. Wykonaj polecenia.

1. Przepisz tekst, wstaw brakujące wyrazy i związki frazeologiczne.

Anna Kamińska to znana polska []. W klasie 6 zapoznaliśmy się z opowiadaniem pt. [].

Do króla Salomona przyszły dwie []. One spierały się o prawo do nowonarodzonego []. Obie urodziły, jednak syn jednej z nich []. Druga kobieta wówczas wykradła []. Salomon rozkazał swoim sługom przynieść []. Pierwsza kobieta przestraszyła się i zaczęła prosić króla, żeby []. Druga kobieta zaś uznała takie rozwiązanie []. Po ich reakcji Salomon poznał, iż prawdziwą matką jest [].

2. Ułóż plan szczegółowy do podanego wyżej tekstu na str. 80-81 i zapisz go do zeszytu.

3. Dobierz synonimy do wyrażenia **wyrok salomonowy. Zapisz 2–3 zdania, wyjaśnij znaczenie tego frazeologizmu.**

4. Do podanych czasowników dopisz formy 1. osoby lp. czasu teraźniejszego.

Siedzieć, chcieć, sądzić, czekać, żyć, klęczeć, rozwiązać, kłamać.

5. Popatrz na reprodukcję obrazu *N. Poussina „Sąd Salomona”*. Spróbuj

opowiedzieć, jaka sytuacja jest na nim przedstawiona? Zapisz 2–3 zdania do zeszytu.

Nicolas Poussin.
Sąd Salomona. 1649 r.

Wiem więcej

Anna Kamińska (1920–1986) to polska poetka, pisarka, tłumaczka i krytyk literacki. Jest autorką książek dla dzieci i młodzieży.

138. Posłuchaj wiersza. Zwróć uwagę na poprawność i wyrazistość czytania.

Jan Kochanowski

Na dom w Czarnolesie

Panie, to moja praca, a zdarzenie Twoje;
Racysz błogosławieństwo dać
do końca swoje!

Inszy niechaj pałace marmorowe mają
I szczerym złotogłowem ściany objijają,
Ja, Panie, niechaj mieszkam w mym
gniaździe ojczystym,

A Ty mię zdrowiem opatrz i sumnieniem czystym,
Pożywieniem uciwym, ludzką życzliwością,
Obyczajami znośnymi, nieprzykrą starością.

Słownik do tekstu:

zdarzenie – випадок; **blogosławieństwo** – благословення; **szczyry** – щирий; **złotogłów** – шовковий вельвет; **opatrzyć** – надати; **życzliwość** – доброзичливість; **nieprzykry** – приємний.

Związki frazeologiczne: **gniazdo ojczyste** – рідне гніздо; **mieć czyste sumienie** – мати чисту совість; **pożywienie uczciwe** – здорова їжа; **znośne obyczaje** – добрі звичаї.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Przeczytaj nowe wyrazy i związki frazeologiczne, zapamiętaj ich znaczenie. Zapisz je do słowniczka.

* Z wiersza J. Kochanowskiego pt. „*Na dom w Czarnolesie*” wypisz **archaizmy**. * Korzystaj ze słownika.

Wzór: **zdarzenie Twoje** – Твоя (Божа) милість; **raczyć** – хотіти, мати бажання щось зробити; **inszy** – інші; **znośny** – добрий.

Wskaż wyrazy w znaczeniu przenośnym i zapisz je do zeszytu.

Dobierz synonimy do wyrazu **jedzenie** i zapisz.

* Zastanów się nad tym, o co prosi Boga autor? Powiedz, jak rozumiesz każdą z próśb? * Kto zbudował dom w Czarnolesie? * Z czego składa się szczęście według Jana Kochanowskiego?

* Podane wyrażenia napisz w formie narzędnika i miejscownika lm. * Zastanów się, w których przypadkach występują formy rodzaju męskoosobowego.

Krótki odpoczynek, dobry przyjaciel, marmurowy pałac, małe dziecko, najwybitniejszy poeta, zdolna uczennica.

Wiem więcej

Jan Kochanowski (1530–1584) przyczynił się do rozwoju polskiego języka literackiego. Uważany jest za jednego z najwybitniejszych poetów słowiańskich epoki renesansu.

139. Przeczytaj na głos tekst. Przetłumacz go na język ukraiński. W razie potrzeby korzystaj ze słownika.

Czarnolas to wieś na południu województwa mazowieckiego, która nierozdzielnie związana jest z osobą Jana Kochanowskiego. Słynny poeta mieszkał i pisał w rodzinnej posiadłości mieszczącej się właśnie w tej miejscowości. Główną atrakcją Czarnolasu jest dwór Jabłonowskich, w którym mieści się Muzeum Jana Kochanowskiego. Zostało otwarte w 1961 r. i przedstawia biografię oraz twórczość słynnego poety i dramaturga.

Przed dworkiem znajduje się pomnik poety wykonany w 1980 r. przez Mieczysława Weltera (wg podroze.onet.pl).

140. Praca ze słownikiem. Zapamiętaj nowe wyrazy i ich znaczenie.

Ożywienie – inaczej **animizacja** – rodzaj metafory polegającej na przypisywaniu przedmiotom, zjawiskom przyrody lub pojęciom abstrakcyjnym właściwości istot żywych.

141. Przeczytaj wiersz.

Adam Mickiewicz

Tadeusza uwagi malarskie nad obłokami

U nas dość głowę podnieść: ileż to widoków!
Ileż scen i obrazów z samej gry obłoków!
Bo każda chmura inna: na przykład jesienna
Pełźnie jak żółw leniwa, ulewą brzemienna
I z nieba aż do ziemi spuszcza długie smugi
Jak rozwite warkocze, to są deszczu strugi;
Chmura z gradem jak balon, szybko z wiatrem leci,
Kragła, ciemnobłękitna, w środku żółto świeci,
Szum wielki słyhać wkoło. Nawet te codzienne,
Patrzcie Państwo, te białe chmurki, jak odmienne!
Zrazu jak stada dzikich gęsi lub łabędzi,

Jan Stanisławski.
Chmury. 1900 r.

A z tyłu wiatr jak sokół do kupy je pędzi;
Ściskają się, grubieją, rosną, nowe dziwy!
Dostają krzywych karków, rozpuszczają grzywy,
Wysuwają nóg rzędy i po niebios sklepie
Przelatują jak tabun rumaków po stepie:
Wszystkie białe jak srebro, zmieszały się – nagle
Z ich karków rosną maszty, z grzyw szerokie żagle,
Tabun zmienia się w okręt i wspaniale płynie
Cicho, z wolna, po niebios błękitnej równinie!
(„Pan Tadeusz”, księga III, wersy 634–653)

Słownik do tekstu:

smugi – smugi; **warkocz** – kosa; **struga** – strumień; **pędzić** – mчати; **kark** – шия; **maszt** – щогла; **grzywa** – грива; **żagiel** – вітрило; **okręt** – судно; **równina** – рівнина; **rumak** – кінь (поетичне).

Związki frazeologiczne: **uwagi malarskie** – нотатки художника; **podnieść głowę** – підняти голову; **gra obłoków** – гра хмар; **niebios sklep** – склепіння небес; **tabun rumaków** – табун коней.

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Jaki nastrój wywołuje fragment pt. „*Tadeusza uwagi malarskie nad obłokami*” i dlaczego?

Odszukaj w nim wyrazy, określające kolory i kształty chmur.

Znajdź przenieśnie, porównania i ożywienia.

142. Przeczytaj i opowiedz, na czym, według K. Makuszyńskiego, polega znaczenie książki?

„Książka to cudo promieniste, to złota iskierka, to okruczeń serca, to promień wieczystego słońca, co świeci na drodze we wieczność. Ona jest z nami, kiedy jest smutno, i śmieje się razem z nami” (Kornel Makuszyński).

Wiem więcej

Kornel Makuszyński (1884–1953) to polski prozaik, poeta, felietonista, krytyk teatralny i publicysta, członek Polskiej Akademii Literatury. Napisał popularne utwory dla dzieci i młodzieży, np. powieści „O dwóch takich, co ukradli księżyc” (1928), „Szatan z siódmej klasy” (1937), ilustrowane historyjki „Przygody Koziołka Matołka”(1933–1934), „Awantury i wybryki małej małpki Fiki-Miki” (1935–1936).

143. Przeczytaj na głos tekst. Obejrzyj obrazki.

Małpka Fiki-Miki i Murzynek Goga-Goga to bohaterowie cyklu obrazkowych historyjek autorstwa pisarza Kornela Makuszyńskiego i malarza Mariana Walentynowicza.

Małpka straciła swoją mamę, gdy tę pożarł wąż. Zaopiekował się nią Murzynek Goga-Goga. Mali bohaterowie przebywają wielki szlak, z Arabii do Polski, aby odwiedzić Koziołka Matołka. Przeżywają dużo przygód w czasie tej podróży, odwiedzają Koziołka Matołka i jego żonę, a potem wracają do Afryki (wg www.ceneo.pl).

Awantury i wybryki
małej małpki Fiki-Miki

Fiki-Miki dalsze dzieje,
kto to czyta, ten się śmieje

Na nic płacze, na nic krzyki,
koniec przygód Fiki-Miki

Praca w grupie.

1. Wybierz jedną z ilustracji na str. 87 i ułóż plan jej opisu. Na podstawie planu zapisz krótką wypowiedź (4–5 zdań).

2. Określ formę gramatyczną jednego z rzeczowników.

3. Podkreśl podmiot i orzeczenie w zdaniu (do wyboru).

4. Dopisz zakończenie i zainscenizuj dialog.

– Olu, nie mogę ci pożyczyć tej książki i już!

– Ale dlaczego?

– Bo na pewno ją zniszczysz.

– Ja zniszczę?

– No tak.

– Dlaczego tak myślisz?

– Bo ostatnio poplamiałam mój zeszyt, a prosiłam, żebyś uważała.

– Ależ obiecuję, że będę ostrożna.

Zdania pomocnicze: Nie rzucaj słów na wiatr, zaufaj mi, żeby było to ostatni raz, bądź życzliwa, jesteś dobrą koleżanką.

144. Posłuchaj wiersza.

Jan Brzechwa

Na wyspach Bergamutach

Na wyspach Bergamutach
Podobno jest kot w butach,
Widziano także osła,
Którego mrówka niosła,
Jest kura samograjka
Znosząca złote jajka,
Na dębach rosną jabłka
W gronostajowych czapkach,

Jest i wieloryb stary,
Co nosi okulary,
Uczone są łososie
W pomidorowym sosie
I tresowane szczury
Na szczycie szklanej góry,
Jest słoń z trąbami dwiema
I tylko ... wysp tych nie ma.

Słownik do tekstu:

wyspa – острів

mrówka – мурашка

Związki frazeologiczne: kot w butach – кіт у чоботях; kura samograjka – курка-музикант; jabłka w gronostajowych czapkach – яблука у горностаєвих шапках; wieloryb stary, co nosi okulary – старий кит, що носить окуляри; uczone

łososie w pomidorowym sosie – вчені лососі в помідорному соусі; **tresowane szczury** – дресировані щури; **słoń z trąbami dwiema** – слон із двома хоботами.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Wymień bohaterów, o których mówi się w wierszu. * Czy śmiesz cię ten wiersz i dlaczego? * Zastanów się, czy to, co opisuje autor, może się zdarzyć w życiu? * Co może znaczyć nazwa wysp? * Czy chciałbyś / chciałybyś znaleźć się na takich wyspach?

Ułóż i zapisz 3–5 zdań na temat: „**Świat zwierząt w wierszu Jana Brzechwy „Na wyspach Bergamutach”**”. Z podanych zdań wypisz człony współrzędnie złożone.

Wiem więcej

„**Na wyspach Bergamutach**” to wiersz Jana Brzechwy, opublikowany w 1948 r., opisujący fikcyjny archipelag Bergamuty. Tam są jabłka w gronostajowych czapkach, stary wieloryb, co nosi okulary, uczone łososie w pomidorowym sosie oraz słoń z trąbami dwiema, kura samograjka, kot w butach. *Wyspy Bergamuty* stały się symbolem czegoś cudownego, ale nieosiągalnego.

145. Posłuchaj wiersza. Zwróć uwagę na intonację i wyrazistość.

Wisława Szymborska

Jarmark cudów

Cud pospolity:
to, że się dzieje wiele
cudów pospolitych.

Cud zwykły:
w ciszy nocnej szczekanie
niewidzialnych psów.
Cud jeden z wielu:
chmurka zwiewna i mała,
a potrafi zasłonić duży księżyc.

Kilka cudów w jednym:
olcha w wodzie odbita
i to, że odwrócona
ze strony lewej na prawą,
i to, że rośnie tam koroną w dół

i wcale dna nie sięga,
choć woda jest płytka.
Cud na porządku dziennym:
wiatry dość słabe
i umiarkowane,
w czasie burz porywiste.
Cud pierwszy lepszy:
krowy są krowami.
Drugi nie gorszy:
ten a nie inny sad
z tej a nie innej pestki.
Cud bez czarnego fraka
i cylindra:
rozfruwające się białe gołębie.

Cud, no bo jak to nazwać:
słońce dziś wzeszło
o trzeciej czternaście,
a zajdzie o dwudziestej
zero jeden.
Cud, który nie tak dziwi,
jak powinien:
palców u dłoni wprawdzie
mniej niż sześć,

za to więcej niż cztery.
Cud, tylko się rozejrzeć:
wszechobecny świat.
Cud dodatkowy, jak dodatkowe
jest wszystko:
co nie do pomyślenia
jest do pomyślenia.

Słownik do tekstu:

cud – чудо
olcha – вільха

pestka – кісточка
pospolity, zwykły – звичайний

potrafić – уміти; **odwrócić się** – відвернутися; **sięgać** – сягати; **umiarkowany** – поміркований; **porywisty** – поривчастий; **cylinder** – циліндр; **rozejrzeć się** – роздивитися навкруги.

Związki frazeologiczne: **szczekanie psów** – гавкання собак; **zasłonić księżyc** – заслонити місяць; **odbić w wodzie** – віддзеркалитися у воді; **wszechobecny świat** – всюдисущий світ; **nie do pomyślenia** – неймовірно.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

* Zastanów się, który wyraz najczęściej się powtarza w wierszu? * Jak rozumiesz, co jest niezwykłego w tych cudach, o których mówi Wisława Szymborska?

Znajdź w wierszu pt. „**Jarmark cudów**” środki stylistyczne, wymień je i zapisz do zeszytu.

146. Uporządkuj nazwiska pisarzy polskich w kolejności alfabetycznej. Przypomnij ich imiona i nazwy utworów.

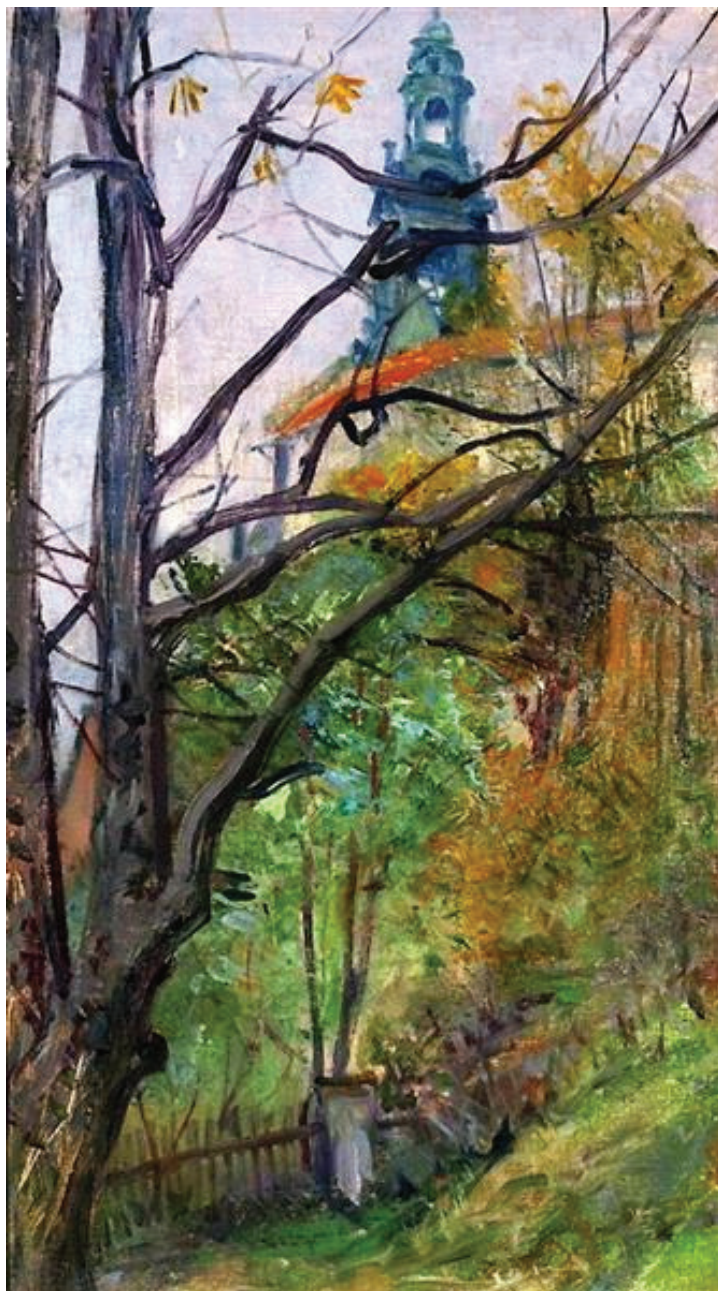
Słowacki, Mickiewicz, Brzechwa, Krasicki, Miłosz, Broniewski, Kraszewski, Porazińska, Szymborska, Kamieńska, Twardowski, Konopnicka, Janczarski, Wierzyński.

147. Podane tytuły przyporządkuj nazwom gatunków literackich: *mit*, *legenda*, *baśń*, *bajka*.

O Lechu, Czechu i Rusie. Syrena. Złoto króla Midasa. O staruszku i staruszce, i o złotej rybce. O Dedalu i Ikarze. Przyjaciele. Syzyf. Lis i kozioł.

Morfologia

Stanisław Wyspiański. *Widok na Wawel*. 1894 r.

TEMAT 8. PRACA W ŻYCIU CZŁOWIEKA. MORFOLOGIA. RZECZOWNIK

148. Przeczytaj na głos tekst.

Jan Kreczmar

Żeby zostać aktorem

„Na następną lekcję każdy z was przygotowuje jakiegoś zwierzaka, ruchowo i dźwiękowo” – zapowiedział Zelwerowicz.

Pierwszą myślą było nie przyjść na następną lekcję. Ale zaraz zdrowy rozsądek skrytykował taki pomysł. Pamiętam dobrze, że postanowiłem wybrać takie zwierzę, którego pokazywanie nie zmusza do nadmiernego wygłupiania się. Takim zwierzęciem w moim mniemaniu był niedźwiedź.

Wkrótce nadeszła owa lekcja. Zelwer powiódł okiem po klasie i wśród grobowej ciszy wywołał mnie na środek.

Stanąłem na podwyższeniu, wyciągnąłem przed siebie ręce z dłońmi bezwładnie opuszczonymi ku ziemi i zawyłem rzewnie głosem przypominającym raczej bek starego capa. Zduszone śmiechy koleżanek nie zaskoczyły mnie bynajmniej: oczekiwałem tego.

Groźny nasz nauczyciel milczał pod oknem. Wreszcie podniósł głowę i rzekł: – No? Cóż jeszcze?

Odpowiedziałem równie krótko i zwięźle: – Już.

Zelwer boleśnie westchnął i potoczył okiem po klasie. Po czym zapytał:

– No, kto powie, co to było za zwierzę?

Nastąpiła cisza. Podniosły się w górę dwa palce i rozległ się głos:

– Ja!

– Słucham – burknął Zelwer.

Moja zbawczyni oświadczyła śmiało: – To był niedźwiedź.

– Nigdy bym się tego nie domyślił, ale proszę mi powiedzieć, czy widział pan kiedy to zwierzę?

– Owszem – odparłem – widziałem w zoo.

– Pięknie, i ten niedźwiedź w zoo to tak ciągle stał na baczność z łapkami przed sobą i beczał?

Odpowiedziałem nieco niepewnie:

– No, nie ciągle, ale czasem tak stawał. No... chodził ... przewracał się ... lizał łapy, biegał, skakał ...

– Aha, Aha! no, to już, na ziemię, na cztery łapy i ganiaj pan!

Cóż było robić? Padłem na czworaki i zacząłem niezdarnie biegać i skakać bez sensu. Straszliwy wstyd i złość na siebie opanowały mnie całkowicie. Ale w końcu zrobiło mi się wszystko jedno i zacząłem próby naśladowania niedźwiedzych ruchów, przypominały mi się gesty łap, kroki, potrząśnięcia głową.

I wtedy właśnie Zelwer skończył to bolesne ćwiczenie.

Przez jakiś czas czułem żal do profesora. Dlaczego i po co stosował świetny, doświadczony nauczyciel podobne zabiegi? Zrozumiałem dopiero znacznie później. Jedną ze szczególnych zalet Zelwerowicza – nauczyciela była umiejętność zwalczania w uczniach zahamowań tak bardzo utrudniających im pierwsze kroki w nauce aktorstwa (wg „*Notatnik aktora*”).

Słownik do tekstu:

beczeć – бекати; **bek** – бекання; **przewracać się** – перевертатися.

Związki frazeologiczne: **potrząsać głową** – махати головою; **zwalczanie zahamowań** – боротьба з загальмованістю; **nauka aktorstwa** – навчання акторській майстерності.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Jak myślisz, dlaczego profesor zadał przyszłym aktorom / aktorkom takie zadanie („**przygotować jakiegoś zwierzaka**”)? * Na czym polegały ćwiczenia aktorskie i jaki był ich cel?

* Zastanów się, jakie umiejętności pomagają w pracy aktora / aktorki? * Kim chciałbyś / chciałabyś być, gdy będziesz dorosły / dorosła?

Uczymy się nowego słownictwa.

Zapisz wyrazy, zwrot i wyrażenie do słowniczka.

zaskoczyć – вразити

zaleta – перевага

domyślić się – здогадатися

naśladować – наслідувати

potoczyć okiem – подивитися

zdrowy rozsądek – здоровий глузд

149. Wypisz z tekstu pt. „*Żeby zostać aktorem*” po 2–3 przykłady każdej części mowy. Do podanych rzeczowników dopisz odpowiednie formy przyimotnika.

Wzór: myśl (pierwszy) – pierwsza myśl.

Lekcja (następny), nauczyciel (światny), cisza (grobowy), wstyd (straszliwy), ćwiczenie (bolesny).

Ustal formę gramatyczną jednego z rzeczowników (do wyboru).

Wiem więcej

Jan Kreczmar (1908–1972) to wybitny polski aktor teatralny i filmowy, reżyser, pedagog. Aktorstwo Kreczmara oparte było na wnikliwej analizie intelektualnej i kunsztownej technice.

150. Praca w grupie.

1. Rozwijamy zdolności myślenia twórczego i kształcimy mowę.

* Na pewno obserwowałeś / obserwowałaś zachowanie zwierząt w zoo, domu czy oglądałeś / oglądałaś w kinie lub w telewizji.

Przypomnij sobie, jak chodzą, jedzą, jakie dźwięki wydają zwierzęta? Wybierz jedno ze zwierząt i spróbuj je pokazać.

* Ułóż krótki opis niedźwiedzia.

2. Wybór zawodu to poważna decyzja życiowa. Wybrany kierunek kształcenia ma odpowiadać zainteresowaniom i predyspozycjom. Ułóż dialog na temat: „*Umiejętności potrzebne do przyszłej pracy zawodowej*”.

151. Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

zawód – фах

profesja – професія

Wiem więcej

Zawód to wyuczone zajęcie wykonywane w celach zarobkowych. Szczególnym rodzajem zawodu jest profesja, czyli zawód, który wymaga długotrwałego przygotowania zazwyczaj poprzez odbycie stu-

diów wyższych, także często stażu zawodowego, np. *nauczyciel, lekarz, prawnik, pielęgniarka, architekt, księgowy*.

152. Przypomnij sobie, z jakimi częściami mowy zapoznałeś / zapoznałaś

się w klasie 5.? Omów treść tekstu z kolegami / koleżankami, wykorzystaj znane ci wiadomości.

Charakterystyka części mowy

Części mowy dzielą się na odmienne i nieodmienne. Do odmiennych zaliczamy: **czasownik, rzeczownik, przymiotnik, liczebnik** oraz **zaimek**, do nieodmiennych – **przysłówek, przyimek, partykuła, wykrzyknik** oraz **spójnik**.

Rzeczownik nazywa istoty, przedmioty, zjawiska, stany i pojęcia, odpowiada na pytanie: *kto?, co?*, np. *siostra, krzesło*.

Przymiotnik określa cechy innych wyrazów, odpowiada na pytanie: *jaki?, jaka?, jakie?*, np. *słoneczny, słoneczna, słoneczne*.

Zaimek zastępuje inne wyrazy, np. rzeczowniki, i wyraża ich treść, np. *mój, twój, on*.

Liczebnik wskazuje na liczbę lub porządek przedmiotów, odpowiada na pytanie: *ile?, który?*, np. *jeden, pierwszy*.

Czasownik określa czynność lub stan, odpowiada na pytanie: *co robi?*, np. (on) *sprawdza, pisze*.

Przysłówek oznacza właściwości różnych cech, odpowiada na pytanie: *jak?, gdzie?, kiedy?*, np. *pilnie, szybko*.

Przyimek występuje najczęściej w połączeniu z rzeczownikiem, zaimkiem, np. *w, do*.

Spójnik łączy dwa zdania lub wyrażenia, np. *a, albo*.

Partykuła nadaje zabarwienie znaczeniowe lub uczuciowe, np. *bym, li*.

Wykrzyknik wzmacnia zabarwienie uczuciowe, np. *och, o!*

Regularne zmiany form wyrazów nazywamy **odmianą** lub **fleksją**.

153. Przeczytaj starannie wiersze.

Zawody

Stanisław Karaszewski

– Kto dom stawia? – Murarz!
– Kto chleb piecze? – Piekarz!
– Kto stół robi? – Stolarz!
A ty? Na co czekasz?

Każdy jakiś zawód ma,
swoją pracę dobrze zna.
W domu, w polu, w szkole też
pracuj z nami, jeśli chcesz!

Kto maluje? – Malarz!
Kto nas leczy? – Lekarz!
Książki pisze? – Pisarz!
A ty? Gdzie uciekasz?

Każdy jakiś zawód ma,
swoją pracę dobrze zna,
dookoła praca wre,
by nam lepiej wiodło się!

Jerzy Jesionowski

Czym można zostać, będąc leniem

Interesuje mnie szalenie,
czy można zostać, będąc leniem.
Hutnikiem? W hucie skwar za duży,
praca przy ogniu bardzo nuży.

Rybakiem? To niełatwa sprawa;
rybak o świcie musi wstawać.

Rolnikiem? W żadnym razie. Przecie
rolnik ma dużo pracy w lecie.

Kowalem? Też się nie opląca;
kuć młotem to męcząca praca.

Lekarzem też nie, lekarz bowiem,
musi się martwić cudzym zdrowiem.

A listonoszem? Nie. Nóg szkoda
na to, by biegać wciąż po schodach.

Śpiącym rycerzem? Tak, pasuje.
W tym fachu leń się dobrze czuje.

Mieczysława Buczkówna

O czym chłopcy rozmawiali

Jurek:
Będę szoferem.
Przy kierownicy
mógłbym siedzieć cały dzień.
Bez różnicy,
w osobowym czy
w ciężarowym wozie.
Albo z ulicy na ulicę
autobusem będę was woził.

Wojtek:
Ja tam wolę być pilotem.
Za parę lat, może za kilkanaście,

będę latał samolotem,
można zwiedzić cały świat.

Antoś:
Co tam najszybsze auto,
samolot, odrzutowiec –
lepiej być astronautą!
No sam powiedz –
siadasz do rakiety
(Oczywiście w skafandrze
bardzo szczelnie zamkniętym)
Lecisz – lądujesz na gwiazdach.
To jest jazda!

Słownik do tekstów:

murarz – каменяр; **piekarz** – пекар; **stolarz** – столяр; **malarz** – художник; **lekarz** – лікар; **pisarz** – письменник; **hutnik** – металург; **rolnik** – селянин; **kowal** – коваль; **listonosz** – листоноша; **szofer** – водій; **pilot** – пілот; **astronauta** – астронавт; **leń** – ледар.

Związki frazeologiczne: **śpiący rycerz** – сплячий лицар; **to jest jazda** – оце так їзда.

Wiera Badalska

Zawód taty

Tato Ani jest piekarzem.
Tato Jurka kolejарzem.
Tato Ewy orze pole.
Tato Jacka uczy w szkole.
Tato Basi smaży pączki.
Tato Włodka pisze książki.

Tato Jarka jest szoferem.
Tato Darka inżynierem.
Tato Irki tka kretony.
Tato Romy stawia domy.
Tato Zosi listy nosi.

Słownik do tekstu:

kolejarz – залізничник.

Związki frazeologiczne: **orać pole** – орати поле; **smażyć pączki** – смажити пончики; **tkać kretony** – ткати ситець; **stawiać domy** – споруджувати будинки; **nosić listy** – розносити листи.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Odszukaj w słowniku synonimy wyrazu **praca**. * Znajdź w wierszach rzeczowniki – nazwy zawodów, określ ich rodzaj, liczbę, przypadek. * Jakie to są nazwy – własne lub pospolite? * Wskaż nazwy własne w tych utworach.

Dopisz do nazw własnych dzieci nazwy zawodów ich ojców.

Wzór: Ania – piekarz.

Jurek, Darek, Ewa, Włodek, Jarek, Irka, Roma, Jacek, Basia, Zosia.

* Zastanów się, jaką wartość ma praca w życiu człowieka? * Czy każda praca ma wartość, czy tylko atrakcyjne zawody? * Co oznacza przysłowie **Praca ludzi wzbogaca?**

Przeczytaj wyrazy ze słownika do tekstów, zapisz je i zapamiętaj.

154. Ułóż z kolegą / koleżanką z ławki dialog na temat „**Gdzie pracuje twój tata albo twoja mama?**”

155. Ułóż 3–4 zdania na temat zawodów poszczególnych członków twojej rodziny. Zaznacz, czy praca, którą wykonują, sprawia im satysfakcję?

Zapisz zdania do zeszytu i podkreśl w nich rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki.

156. Przeczytaj tekst na głos. Omów jego treść z kolegami / koleżankami, wykorzystaj znane ci wiadomości.

Wśród rzeczowników wyróżniamy **nazwy własne** (które piszemy wielką literą) i **rzeczowniki pospolite**.

Rzeczowniki dzielą się na: **osobowe** (w tym męskoosobowe, np. *sportowiec*), **niesobowe** (*zboże*), **żywotne** (*chłopiec, ptak*) i **nieżywotne** (*miasto, dom*). Rzeczowniki występują w jednym z trzech rodzajów: **męskim, żeńskim** lub **nijakim**, np. *przyjaciel, koleżanka, dziecko*.

Rzeczownik odmienia się przez **przypadki** i **liczby**.

W zdaniu rzeczowniki najczęściej występują w funkcji **podmiotu** lub **dopełnienia**.

157. Przeczytaj informacje podane w tabelach pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Przypadki rzeczownika w języku polskim	
Mianownik	kto? co?
Dopełniacz	kogo? czego?
Celownik	komu? czemu?
Biernik	kogo? co?
Narzędnik	kim? czym?
Miejscownik	(o) kim? (o) czym?
Wołacz	o!

Przykłady deklinacji rzeczowników

Rodzaj męski, lp.

M.	uczeń	brat	stół
D.	ucznia	brata	stołu
C.	uczniowi	bratu	stołowi
B.	ucznia	brata	stół
N.	uczniem	bratem	stołem
Mc.	(o) uczniu	(o) bracie	(o) stole
W.	uczniu!	bracie!	stole!

Im.

M.	uczniowie	bracia	stoły
D.	uczniów	braci	stołów
C.	uczniom	braciom	stołom
B.	uczniów	braci	stoły
N.	uczniami	braćmi	stołami
Mc.	(o) uczniach	(o) braciach	(o) stołach
W.	uczniowie!	bracia!	stoły!

Rodzaj żeński, lp.

M.	mama	pani	wieś
D.	mamy	pani	wsi
C.	mamie	pani	wsi
B.	mamę	panią	wieś
N.	mamą	panią	wsią
Mc.	(o) mamie	(o) pani	(o) wsi
W.	mamo!	pani!	wsi!

lm.

M.	mamy	panie	wsie
D.	mam	pań	wsi
C.	mamom	paniom	wsiom
B.	mamy	panie	wsie
N.	mamami	paniami	wsiami
Mc.	(o) mamach	(o) paniach	(o) wsiach
W.	mamy!	panie!	wsie!

Rodzaj nijaki, lp.

M.	miasto	pole	imię
D.	miasta	polą	imienia
C.	miastu	polu	imieniu
B.	miasto	pole	imię
N.	miastem	polem	imieniem
Mc.	(o) mieście	(o) polu	(o) imieniu
W.	miasto!	pole!	imię!

lm.

M.	miasta	polą	imiona
D.	miast	pól	imion
C.	miastom	polom	imionom
B.	miasta	polą	imiona
N.	miastami	polami	imionami
Mc.	(o) miastach	(o) polach	(o) imionach
W.	miasta!	polą!	imiona!

158. Wypisz 6 rzeczowników z tekstów, str. 96-97. Objaśnij pisownię podanych wyrazów i ustal formę gramatyczną (rodzaj, liczbę, przypadek) oraz funkcję w zdaniu jednego z nich.

159. Ułóż zdania według podanych schematów i zapisz do zeszytu.

1. (*kto?*) nie ma (*czego?*).
2. (*co?*) stoi na (*czym?*).
3. (*kto?*) pisze (*co?*).
4. (*co?*) znajduje się w (*czym?*).
5. (*kto?*) je (*co?*).
6. kupiłem (*co?* i *komu?*).

Odmień przez przypadki w liczbie pojedynczej i mnogiej wyrazy **zawód**, **praca**, **marzenie** i zapisz do zeszytu.

160. Przeczytaj tekst.

Ewa Szelburg-Zarembina

Bohater Edka

Edek bardzo lubi chodzić do kina. Nieczęsto mu się to zdarza, tym większa uciecha za każdym razem. – To zuch – myśli Edek, pochłaniając oczami migające na ekranie obrazy. Takim być bohaterem! – marzy. Toteż gdy chłopak wraca z kina, z litością patrzy na kręcących się po ulicy przechodniów. Tacy zwyczajni ludzie.

Teraz Edek rzadko widuje ojca. Ojciec dostał robotę przy budowie nowej dzielnicy mieszkaniowej pod miastem. Żeby zdążyć na czas do pracy, musi wyjść z domu wcześniej, niż Edek się budzi. A wraca o zmierzchu i gdy tylko zje kolację i przejrzy gazetę, zaraz idzie spać.

Pogoda jest piękna, toteż w szkole, do której chodzi Edek, postanowiono urządzić wycieczkę za miasto. O wczesnym słonecznym ranku ruszyli całą klasą sprzed szkoły za miasto.

Aż tu przed nimi nowy widok. Oto wielki plac. A na tym placu pełno nowo budowanych domów. I jakich domów! Ogromnych, przestronnych, wysokich i swobodnie w słońcu z dala jeden od drugiego stojących.

– To mi domy! – wykrzykuje Edek, a za nim zdumieni i zachwyceni chłopcy. Tu chyba całe drugie miasto stanie?

– To nowa dzielnica mieszkaniowa dla robotników naszej największej fabryki – wyjaśnia wychowawca. Ciekawie będzie przypatrzeć się, jak to się wszystko robi, prawda? Ano, na samą budowę nas nie wpuszczą, ale tu sobie możemy przystanąć i stąd popatrzeć. Czy jest coś ciekawszego nad przypatrywanie się pracy ludzkiej?

Stanęli wszyscy, którzy poszli na wycieczkę szkolną. Patrzą na ceglane i żelazobetonowe mury aż pod niebo sięgające. Na tych rusztowaniach, co stąd z dołu wyglądają prawie jak pajęczyna, wysoko, wysoko nad ziemią, jakby w powietrzu zawieszeni, roją się robotnicy.

Patrzy Edek z kolegami i oczu oderwać nie może od tych ludzi. Tak wysoko, aż w głowie mu się kręci. Wychowawca wyjął ze swego skózanego pudełka na rzemieniu połowę lornetkę. Popatrzył przez szkła lornetki sam, a potem puścił między uczniów. Podniósł ją Edek czym prędzej do oczu. Skierował uważnie szkła na najwyższe piętro

największego budynku, pokrywane dachem. I nagle – stanęło serce chłopcu – w robotniku pracującym najwyżej, na szczycie wielkiej budowli, poznał swego ojca.

Ojciec Edka pewnym, lekkim krokiem posuwa się po samym skraju dachu, dźwigając przed sobą wielki arkusz blachy do pokrywania dachu. Edek odejmuje lornetkę od oczu. Oczy mu błyszczą.

– To mój ojciec, blacharz – mówi i oddaje wychowawcy lornetkę. Wszyscy chłopcy zwracają oczy w tę stronę, gdzie na szczycie budowli w rękach blacharza pali się arkusz blachy jak drugie słońce. Mrużą oczy przed tym blaskiem.

– To ojciec Edka! – mówią.

Słownik do tekstu:

przestronny – просторий; **przypatrzeć się** – придивитися; **rusztowanie** – риштування; **roić się** – роїтися.

Związki frazeologiczne: **pochłaniać oczami** – поглинати очима; **dzielnica mieszkaniowa** – житлова діляниця; **urządzić wycieczkę** – організувати екскурсію; **żelazobetonowy mur** – залізобетонний мур; **sięgające pod niebo** – сягаюче до неба; **jak pajęczyna** – як павутиння; **nie może oderwać oczu** – не може відірвати очей; **w głowie się kręci** – в голові паморочиться; **polowa lornetka** – польовий бінокль; **czym prędzej** – якнайшвидше; **stanęło serce** – серце завмерло; **arkusz blachy** – лист бляхи; **oczy błyszczą** – очі блищать; **roją się robotnicy** – повно робітників.

Odpowiedz na pytania, wykonaj polecenie.

* Jakie postacie występują w opowiadaniu? * Dokąd lubi chodzić Edek?

* Kogo Edek uznał za bohatera i dlaczego? * Jak rozumiesz tytuł utworu? * Jaki nastrój miał Edek i jego koledzy na wycieczce? Podaj przyczyny takiego nastroju.

161. Przeczytaj wyrazy i wyrażenia z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

uciecha – радість

litość – жалість

widywać – бачити

skierować – направити

zuch – молодець

zdążyć – встигнути

przechodzić – перехожий

mrużyć oczy – мружити очі

162. Określ przypadek i liczbę podkreślonych rzeczowników w każdym ze zdań. W razie trudności postaw pytania.

Wzór: Takim być (kim?) bohaterem! – marzy. – Narzędnik lp.

Edek patrzy na przechodniów. Ojciec dostał robotę. Na placu jest pełno nowo budowanych domów. Patrzą na ceglane mury. Na rusztowaniach pracują robotnicy. Nauczyciel podniósł lornetkę do oczu. Ojciec Edka posuwa się po dachu. Oczy mu błyszczą. Na szczytcie budowli pali się arkusz blachy. To jest ojciec Edka.

163. Ułóż i zapisz wypowiedź z 4–5 zdań na temat: „*Mój ulubiony film*”.

Wiem więcej

Ewa Szelburg-Zarembina (1899–1986) to powieściopisarka, poetka, dramaturg, najbardziej znana z twórczości dla dzieci i młodzieży. Pierwszy Kancelarz Kapituły Orderu Uśmiechu w latach 1968–1976.

Order Uśmiechu to międzynarodowe odznaczenie nadawane za działania, przynoszące dzieciom radość.

164. Przeczytaj przysłowia o pracy, przetłumacz je na język ukraiński.

Jaka praca, taka płaca.
Żadna praca nie hańbi.
Cierpliwością i pracą ludzie się bogacą.

165. Przeczytaj wiersze Zbigniewa Dmitrocy o zawodach. Odgadnij, które z nazw są zaszyfrowane w wykreślanec.

Pan aptekarz waży, mierzy,
By lek zrobić jak należy.
Kiedy trzeba kupić leki,
Každy pędzi do apteki.

* * *

Pan policjant po kolei
Łapie złodziei i złodziei,
To stróż prawa i porządku
Chcesz posłuchać od początku?

* * *

My tę panią dobrze znamy,
Z telewizji i z reklamy,
Pokazuje suknie, bluzki,
Chwali kawę albo ... kluski!

* * *

Dziennikarka zna piłkarzy,
Zna aktorów, piosenkarzy,
Ją też wszyscy w koło znają
I codziennie podziwiają.

* * *

Zręczny kucharz na życzenie
Przygotuje ci jedzenie:
Frytki, kotlet, jajecznicę
Albo wielką pyszną pizzę.

* * *

Gdy się w kuchni zlew zepsuje,
Hydraulik zreperuje,
Nawet stary kran w łazience
Już nie będzie kapał więcej.

* * *

Jaki pan o komputerze
Więcej wie, niż o rowerze?
To jest sprawa oczywista:
Informatyk programista!

Odszukaj nazwy zawodów ukryte w wykreślance.

u	u	ę	k	c	e	i	w	o	t	r	o	p	s
p	d	l	y	y	ź	m	u	r	a	r	z	z	y
d	ą	e	p	z	t	z	r	a	k	e	h	k	j
g	ż	i	o	s	p	a	w	h	i	z	y	u	y
k	t	c	r	x	k	z	m	u	e	d	d	c	ż
o	n	y	t	k	m	r	b	t	r	o	r	h	o
l	a	z	i	i	e	a	s	n	o	ź	a	a	ł
e	j	c	e	n	c	n	p	i	w	p	u	r	n
j	c	u	r	w	h	y	a	k	c	i	l	z	i
a	i	a	d	o	a	r	w	ó	a	l	i	i	e
r	l	n	ź	t	n	a	a	ń	ó	o	k	p	r
z	o	n	u	a	i	m	c	n	i	t	a	ł	z
ń	p	ź	k	r	k	h	z	t	n	i	k	r	m
d	p	a	c	w	o	r	e	i	k	ń	i	r	z

(policjant, spawacz, hydraulik, mechanik, żołnierz, hutnik, ko-
lejarz, marynarz, ratownik, pilot, nauczyciel, kierowca, portier, ku-
charz)

TEMAT 9. MOJA RODZINA. TRADYCJE I WARTOŚCI RODZINNE. ETYKA KOMUNIKACJI JEZYKOWEJ. PRZYMIOTNIK

166. Przeczytaj tekst, dbając o poprawną wymowę.

Korzenie naszych rodzin

Historia człowieka rozpoczyna się w dniu narodzin. Przyjście na świat jest bardzo znaczącym wydarzeniem dla każdej rodziny. Rodzice jeszcze przed narodzinami wybierają imiona dla swojego potomka, układają plany związane z jego przyszłością. Jednym z ważniejszych dni w roku, upamiętniającym narodziny człowieka, jest **rocznica urodzin (urodziny)**.

W wielu rodzinach istnieje tradycja związana z tortem urodzinowym. Szczególnie popularnym zwyczajem w Polsce są **imieniny** – świąteczne obchodzenie dnia swojego patrona (świętego lub błogosławionego z kalendarza chrześcijańskiego) (wg *E. Skawińskiej i A. Zielińskiej*).

Słownik do tekstu:

korzenie – коріння; **narodziny** – пологи, народження; **urodziny** – день народження; **imieniny** – іменини, день ангела; **wydarzenie** – подія; **potomek** – нащадок.

Związki frazeologiczne: **przyjść na świat** – народитися; **rocznica urodzin** – річниця народження; **urodzinowy tort** – торт на день народження.

Odpowiedz na pytania, uzasadnij swoje odpowiedzi. Wykonaj polecenia.

Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne ze słownika do tekstu. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Popatrz na obrazek i powiedz, co jest na nim przedstawione?

* Poszukaj w tekście wyrazów, które odpowiadają na pytania **jaki? jaka? jakie? czyj? czyja? czyje? który? która? które?** Wskaż 1–2 przykłady.
* Zastanów się, z ilu głosek one się składają? Jak nazywamy te głoski?

167. Sprawdź swoją wiedzę.

Przymiotnik jako część mowy

Przymiotnik jest określeniem rzeczownika, oznacza on cechy osób, zwierząt, przedmiotów, zjawisk, pojęć. Odpowiada na pytania **jaki? jaka? jakie? czyj? czyja? czyje? który? która? które?**

Przymiotniki są zgodne z formami określanego rzeczownika, np. wesoła rodzina, ciekawy film, zielone jabłko.

W zdaniu przymiotnik pełni funkcję **przydawki**.

168. Wypisz z tekstu **podanego wyżej** podkreślone przymiotniki wraz

z rzeczownikami.

Określ pytania, na które one odpowiadają, ich liczbę i rodzaj. Zwróć uwagę na zgodność liczby, rodzaju i przypadka rzeczownika i przymiotnika.

169. Posłuchaj wiersza.

Spróbuj określić zawartą w nim główną myśl.

Zbigniew Dmitroca

Rodzina

Jaś ogląda z dziadkiem
Album ze zdjęciami.

– Zobacz – mówi dziadek –
To ty z rodzicami...

– A co to za chłopczyk,
Który głaska kota?

– Jasiu, to nie chłopiec,
To babcia Dorota!

– A ten drugi chłopiec
W stroju Indianina?

– To mój brat Antoni,
Też twoja rodzina...

Tu twoja mamusia
Trzyma w buzi smoczek,
A to jest twój tatuś,
Kiedy skończył roczek ...
Wnuczek się zamyślił,
Zrobił mądrą minę
I powiedział: – Dziadku,
Dobrze mieć rodzinę.

170. Powtarzamy.

A. Podziel podane wyrazy na sylaby.

Rodzina, babcia, dziadek, mama, tata, siostra.

B. Ułóż związki frazeologiczne z podanymi wyżej słowami, wykorzystaj przymiotniki *wpółczesny, młodszy, dobry, najwspanialszy, piękny, troskliwy, przyrodni*.

171. Odpowiedz na pytania.

* Co oznacza wyraz *rodzina*? * Kto należy do twojej rodziny?

Ułóż dialog na temat: „*Moja rodzina*”.

Wiem więcej

Rodzina to grupa społeczna, do której zalicza się małżeństwo (mąż i żona) wraz z dziećmi, a także krewnych tych małżonków.

Ród to wielopokoleniowa, wielka rodzina mająca poczucie wspólnych korzeni. Członków rodu łączą więzi rodzinne i tradycje. Mają wspólnego przodka.

Genealogia to nauka badająca stosunki pokrewieństwa między ludźmi.

Drzewo genealogiczne (drzewo rodowe) jest graficznym przedstawieniem rozwoju rodowego rodziny w postaci drzewa. Od pnia rozchodzą się linie rozwojowe. Na pniu i gałęziach drzewa umieszcza się imiona, nazwiska, a także portrety osób należących do tego samego rodu.

172. Przeczytaj starannie wiersz.

Ignacy Krasicki

Syn i ojciec

Każdy wiek ma goryczy, ma swoje przywary:
Syn się męczył nad książką, stękał ojciec stary.
Ten nie miał odpoczynku, a tamten swobody:
Płakał ojciec, że stary; płakał syn, że młody.

Słownik do tekstu:

gorycz – гіркота; **przywara** – вада; **męczyć się** – мучитися; **stękać** – стогнати.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Skomentuj treść wiersza na podstawie pytań.

* Zastanów się, czego chciał syn, a czego pragnął ojciec? * Dlaczego syn i ojciec użalają się nad swoim losem? * Jakie zalety ma młodość, a jakie – starość?

Zapisz wyrazy do słowniczka.

Wypisz z tekstu antonimy i określ, jaką częścią mowy są te wyrazy.

173. Przeczytaj wiersz. Zwróć uwagę na znaczenie nowych wyrazów.

Jadwiga Jałowicz

Album

Album – najmiłsza księga domowa
w której czas bezpiecznie się schował.
Wskazówki zegarów ciągle idą, ciągle szepczą:
Tik-tak tik-tak.
A ciotunia w albumie ma stale pięć lat.
Pradziadka nie pamiętasz, a on na dziwnym
rowerze
o, tu jedzie...
Tu dziadunio.
Babki z piasku lepić potrafi?
A tu kto?
Tato ze smoczkiem, mama z loczkiem...
– Jacyś tacy ... nieznani, a bliscy
Uśmiechają się z poźółkłych fotografii.

Anna i Jan Szopowie
w krakowskim stroju
weselnym.
Zagórowa. 1913 r.

Słownik do tekstu:

smoczek – соска; **loczki** – кучери; **bezpiecznie** – безпечно; **potrafić** – уміти.

Związki frazeologiczne: **księga domowa** – домашня книга; **babka z piasku** – пасочка з піску.

pożółkła fotografia – пожовкла фотографія
wskazówka zegara – стрілка годинника

Sprawdź swoją wiedzę.

Czy lubisz oglądać stare fotografie?

Zastanów się, dlaczego w albumie „*czas bezpiecznie się schował*”?

Związki frazeologiczne z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

Opisz swoje ulubione zdjęcie z albumu rodzinnego.

A. Wypisz z wiersza przymiotniki wraz z określonymi przez nie rzeczownikami. Po czym rozpoznasz przymiotniki? Ułóż z nimi zdania, zapisz je do zeszytu.

B. Od podanych rzeczowników utwórz przymiotniki w rodzaju męskim i dobierz do nich odpowiednie rzeczowniki.

Rodzina – _____, słońce – _____, książka – _____, ojciec – _____, zima – _____, deszcz – _____, dom – _____, kwiat – _____.

174. Przeczytaj wiadomości w ramce. Omów je w parach.

Przygotuj się do wypowiedzi ustnej: a) ułóż pytania do tekstu; b) wypisz wyrazy kluczowe.

Podział przymiotników ze względu na znaczenie

Przymiotniki jakościowe (якісні прикметники) wskazują na właściwości lub jakości przedmiotów, np. formę (*okrągły stół*), rozmiar (*wielkie miasto*), smak (*kwaśny ogórek*), kolor (*biały śnieg*), temperaturę (*zimne mleko*).

Przymiotniki relacyjne (відносні прикметники) utworzone od rzeczowników, wskazują na właściwość określonego przedmiotu poprzez jego związek z innym przedmiotem (*drewniane* krzesło), na cechy (*kwas siarkowy*), czas (*letnia* olimpiada), miejsce (*wiejski* sklep).

Przymiotniki dzierżawcze (присвійні прикметники) oznaczają przynależność do jakiejś osoby lub rzeczy, np. *ojcowska* rada, *mysi* ogon, *końska* grzywa, *rybia* łuska.

Wiem więcej

Maryla Rodowicz (ur. 8 grudnia 1945 r.) to słynna polska piosenkarka. Ma w swoim dorobku ok. 2000 piosenek, ponad 20 płyt w języku polskim, angielskim, czeskim, niemieckim. Rodowicz koncertowała na całym świecie – w Europie, Ameryce, Australii, Azji, jest laureatką wielu nagród.

175. Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

wywiad – інтерв'ю
zarabiać – заробляти
studiować – вчитися у вищому навчальному закладі

muzyk – музикант
zdolny – здібний

Pisanie z pamięci. Popatrz na wyrazy w ramce. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały poprawnie napisane.

176. Przeczytaj wywiad z piosenkarką Marylą Rodowicz.

– *W pani życiu nie brakowało trudnych sytuacji. Jak sobie pani z nimi radziła?*

Rodowicz: Uważam, że z problemami należy się mierzyć. Nie poddaję się tak łatwo. Już przez sam fakt, że próbujemy coś robić, wyzwalamy w sobie energię. Trzeba wyjść z domu, porozmawiać z ludźmi, nie czekać.

– *Co dla pani jest najważniejsze w życiu?*

Rodowicz: Na pierwszym miejscu zawsze stawiam rodzinę. To ona daje mi siłę. W latach 80. musiałam wyjeżdżać w długie trasy koncertowe, żeby utrzymać dom.

– *Ciężko połączyć macierzyństwo z karierą.*

Rodowicz: To bardzo trudne. Zawsze ktoś na tym traci. Starałam się moim dzieciom dać wszystko, tęskniłam za nimi i tak jest do dzisiaj, chociaż są już dorosłe.

Kiedy moja córka Kasia poszła do pierwszej klasy podstawówki, nauczycielka powiedziała, że jest bardzo zdolną uczennicą, ale trzeba jej pilnować. Kasia uwielbia konie, w USA skończyła kilka kursów naturalnego ujeżdżania. Zarabia na sobie i robi to, co kocha.

Starszy syn Jasiek studiuje filozofię, poza tym jest muzykiem, ale utrzymać się z grania niezwykle trudno.

– *A jaki jest 25-letni Jędrzek?*

Rodowicz: Właśnie kończy studia.

– *Rodzice zazwyczaj idealizują swoje dzieci, a pani?*

Rodowicz: Nie łatwo jest być rodzicem, mam z dziećmi dobry kontakt, stale „wisimy na telefonach”. Kocham moje dzieci takimi, jakie są (wg wywiadu z *M. Rodowicz* przeprowadzonym przez Annę Grzelczak).

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Zastanów się, co Maryla Rodowicz uważa za najważniejsze w swoim życiu i dlaczego?

Przeczytaj podany wyżej wywiad z podziałem na role.

* Zapisz do zeszytu pierwsze zdanie tekstu. Podkreśl w nim nieodmienne części mowy. * Dobierz epitety do wyrazu **wywiad** i zapisz.

Zapamiętaj terminy i ich znaczenie.

Przymiotnik występuje w rodzaju męskoosobowym wtedy, gdy określa rzeczownik rodzaju męskiego oznaczający osoby.

177. Podziel przymiotniki na trzy grupy i wypełnij tabelę (każda grupa wypełnia jeden słupek).

Fotograficzny, domowy, matczyzny, niezwykły, rodzicielski, szkolny, koncertowy, stary, pański, telewizyjny, zdolny, muzyczny, trudny, starszy, dobry, ciepły.

Przymiotniki jakościowe

Przymiotniki relacyjne

Przymiotniki dzierżawcze

178. Przeczytaj wiadomości w ramce pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Wzory odmiany przymiotników

1p.

	Rodzaj męski (jaki?)	Rodzaj żeński (jaka?)	Rodzaj nijaki (jakie?)
M.	stary ojciec	stara kobieta	stare drzewo
D.	starego ojca	starej kobiety	starego drzewa
C.	staremu ojcu	starej kobiecie	staremu drzewu
B.	starego ojca	starą kobietę	stare drzewo
N.	starym ojcem	starą kobietą	starym drzewem
Mc.	(o) starym ojcu	(o) starej kobiecie	(o) starym drzewie
W.	stary ojcze!	stara kobieto!	stare drzewo!

1m.

	Rodzaj męskoosobowy (jacy?)	Rodzaj niemęskoosobowy (jakie?)
M.	starzy ojcowie	stare kobiety, drzewa
D.	starych ojców	starych kobiet, drzew
C.	starym ojcom	starym kobietom, drzewom
B.	starych ojców	stare kobiety, drzewa
N.	starymi ojcami	starymi kobietami, drzewami
Mc.	(o) starych ojcach	(o) starych kobietach, drzewach
W.	starzy ojcowie!	stare kobiety, drzewa!

179. A. Dopisz poprawne formy przymiotnika **wysoki** do podanych rzeczowników.

Wskaż, w jakich rodzajach występują przymiotniki?

... wieża, ... chłopiec, ... okno, ... nauczycielka, ... człowiek.

... wieże, chłopcy, ... okna, ... nauczycielki, ... ludzie.

B. Odmień przez przypadki wyrażenia **szczęśliwa rodzina**, **wesoły wujek**, **małe dziecko**. Zastanów się, w których przypadkach występują przymiotniki w formie rodzaju męskoosobowego? Od czego zależy rodzaj przymiotników?

Wiem więcej

Irena Jurgielewiczowa (1903–2003) to powieściopisarka, pedagog, autorka wielu książek dla młodzieży.

180. Posłuchaj tekstu.

Irena Jurgielewiczowa

Rozbita szyba

Jacek czekał przyjaciela tam, gdzie zazwyczaj: na podwórzu, koło okna schodowej klatki. Dowiedziawszy się, że Rysiek jedzie z nim i jego ojcem na ryby, westchnął z ulgą.

Przysiadają na oknie, Jacek ma do pokazania nowe haczyki.

Z głębi podwórza zmierza ku nim Paweł.

– Rysiek! – mówi cicho Jacek. – Leć do mieszkania!

– Jeszcze czego! Ma myśleć, że się go boję?

– Zdenerwuje cię jak wtedy.

– Wcale mnie nie zdenerwuje – oświadcza Ryś. – Pójdę, jak nas minie.

Paweł jest już blisko, staje naprzeciwko chłopców, patrzy na nich spod oka i pyta:

– Co tu robicie? Ogłuchliście, czy co? Pytam, co robicie.

– Nic – mówi Jacek.

– Dozorca mówił, żeby na oknie nie siadać – poucza Paweł.

– Dlaczego?

– Bo można zbić szybę.

– To nie siadaj. Nikt ci nie każe – mówi niechętnie Jacek. – A w ogóle to lepiej sobie idź.

- Bo co?
- Bo ani Rysiek, ani ja nie mamy do ciebie żadnego interesu.
- Ale ja mam interes. Co to za haczyki?

Jacek czuje niepokój i mówi do Pawła tonem suchej informacji, chociaż nie bez dumy:

- W sobotę jedziemy z Ryśkiem na ryby.
- Po co gadasz? – rozzłościł się na przyjaciela Ryś. – Co to Pawła może obchodzić?
- Jak będę chciał, to też pojedę na ryby – mówi Paweł.
- Pojedziesz – śmieje się Ryś – tramwajem nad Wisłę.
- My jedziemy nad Narew. Samochodem – mówi z wolna Jacek,

podkreślając wagę każdego słowa. – Przeszło 80 kilometrów od Warszawy.

Czoło Pawła marszczy się z wysiłku myślenia, musi się przecież odegrać. Uśmiecha się złośliwie i mówi:

- Jak jutro będzie ładnie, to ojciec podrzuci mnie na plażę swoją taksówką. Obiecał mi. Jacka też by wziął – dodaje. – Ale takiego oberwańca jak Rysiek, to za nic w świecie.

Ryś zaciska wargi, a potem pyta z cicha:

- Myślisz, że ja bym wsiadł do waszej taksówki?
- Rysiek! – szepce ostrzegawczo Jacek.
- Co?
- Mówiłeś, że śpieszysz się do domu!

- Właśnie idę. Nie mam zamiaru rozmawiać z tym durniem. Paweł odprowadza go wzrokiem, czekając, żeby chłopak zniknął za progiem.

- Dlaczego on się tak złości? – odzywa się wreszcie. – Jak jego matka jest kaleką, to dużo zarobić nie może.

- Słuchaj no – głos Jacka jest cichy, ale stanowczy – ty sobie zapamiętaj raz na zawsze: o mamie Ryśka ani jednego słowa!

- Dlaczego? Albo to nieprawda, że ona kuleje? Chodzi jak kaczka! – śmieje się Paweł.

Nagle śmiech Pawła zamiera. W oczach zjawia się strach. Rysiek! Stoi na progu schodów, blady z gniewu, a potem z wolna zbliża się do wroga i chwyta go garścią za koszulę na piersiach.

– Z czego się śmiałeś? – pyta groźnym szeptem. – Powiedz, z czego się śmiałeś.

– Ja? – bełkoce Paweł. – Ja?

– Rysiek! Daj spokój, Rysiek! – woła Jacek, usiłując odciągnąć przyjaciela.

– Ja słyszałem, z czego się śmiałeś! – Rysiek patrzy Pawłowi w same oczy. Ryś rozluźnia uchwyt, podnosi pięść do góry, zamierza się...

I nagle po całym podwórzu rozlega się szerokim echem łoskot i brzęk rozbitej szyby. Chłopcy zastygają w nagłym bezruchu przerażenia.

Słownik do tekstu:

dozorca – двірник; **taksówka** – таксі; **kaleka** – каліка; **brzęk** – брязкіт; **zdegenerować** – схвилювати, рознервувати; **pogardliwie** – зневажливо; **kuleć** – кульгати; **przerażenie** – жах; **pouczać** – повчати; **niechętnie** – неохоче; **rozzłościć się** – розсердитися; **podrzucić** – підкинути; **oberwaniec** – обірванець; **ostrzegawczo** – попереджаюче; **groźny** – загрозовий; **bełkotać** – белькотіти; **zazwyczaj** – звичайно, зазвичай.

Związki frazeologiczne: **klatka schodowa** – сходовая клітка; **zbić szybę** – розбити шибку.

za nic w świecie – нізащо у світі

zaciskać wargi – стискати губи

wysiłek myślenia – зусилля думки

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Zastanów się, czym się kierował Rysiek w swoim postępowaniu? *Uzasadnij, kto powinien ponieść winę za stłuczenie szyby?

Przeczytaj związki frazeologiczne z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Mów poprawnie.

Odczytaj głośno i wyraźnie rozmowę między Jackiem, Ryśkiem i Pawłem.

Określ liczbę, rodzaj i przypadek podkreślonych przymiotników. Zapisz je do zeszytu wraz z rzeczownikami.

Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Porozumiewanie się jest to przekazywanie przez **nadawcę** (mówiącego) pewnych treści **odbiorcy** (słuchającemu).

181. Przeczytaj poprawnie rymowanki.

Babciu, babciu
Coś Ci dam,
Jedno serce tylko mam,
A w tym sercu róży kwiat,
Babciu, babciu, żyj sto lat!

Kto się gniewa,
niech się gniewa,
niech se przypnie nos do drzewa.
Niech to drzewo dotąd nosi,
aż się z nami
nie przeprosi.

(https://wiersze.juniora.pl/wyliczanki/wyliczanki_k09.html)

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Do kogo jest adresowana pierwsza rymowanka? * Znajdź w tekście zwrot.
* Skomentuj treść wiersza.

Jaki środek stylistyczny zastosowany jest w drugiej rymowance?

Wybierz jedną z rymowanek i przeczytaj ją kilka razy. Postaraj się zapamiętać jej pisownię.

Zapisz rymowankę z pamięci. Sprawdź pisownię.

**TEMAT 10. KORESPONDENCJA
Z PRZYJACIÓŁMI. SZKOLNE ZASADY
DOBREGO WYCHOWANIA.
KSZTAŁCENIE MOWY. KULTURA MÓWIENIA.
WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE**

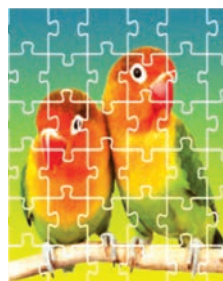
182. Przeczytaj krótkie listy umieszczone w rubryce popularnego pisma

młodzieżowego „*Skrzynka kontaktowa*”.

Zapisz wyrazy do słowniczka.

Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

1.

koszykówka

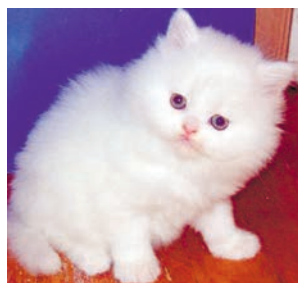
piłka nożna

kolarstwo

puzzle

Piotr S., 12 lat, Kielce

Cześć! Lubię sport (koszykówkę, piłkę nożną, kolarstwo), także dobrą muzykę, lubię układać puzzle. Zbieram plakaty i wszystko o sporcie. Odpiszę na każdy list.

2.

chomiki

świnka morska

kotek perski

Daniela M., 11 lat, Czarny Bór

Mieszkam na wsi, gdzie mam dużo przyjaciół, ale chciałabym zawrzeć nowe przyjaźnie poprzez korespondencję.

Kocham zwierzęta (mam w domu dwa chomiczki, świnkę morską, kotka perskiego, pieska) i darzę je wielką sympatią. Mój ulubiony zespół to „Bajm”. Odpiszę na tysiąc procent.

Wykonaj polecenia.

Ułóż zdanie z wyrazów.

Koszykówka, lubić, piłka nożna, grać, w.

Na podstawie podanych wzorów listów napisz, jakie masz zainteresowania.

183. Napisz list do kolegi / koleżanki, w którym opowiedz, co lubisz robić w czasie wolnym?

184. W podanych związkach frazeologicznych wskaż wyraz podrzędny i wyraz nadrzędny.

Skrzynka kontaktowa, każdy list, piłka nożna, świnka morska, ulubiony zespół.

185. Zapisz różne nazwy dyscyplin sportowych w języku polskim.

Ułóż z nimi związki frazeologiczne.

Korzystaj ze słownika.

186. Powitanie. Pożegnanie.

Hej! Cześć! Привіт!

Dzień dobry! Добридень!

Moje uszanowanie. З повагою.

Witam. Вітаю.

Co słyhać? Co u was dobrego? Jak tam leci? Що чути? Як справи?

Do widzenia. До побачення.

Na razie! Pa! Бувай!

Żegnaj! Прощай!

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Przypomnij, w jakich sytuacjach (oficjalnych i nieoficjalnych) można stosować podane wyżej formy?

Przedstaw się i przedstaw osoby, które się nie znają.

A. Piotr: Dzień dobry! Na imię mam Piotr. Moje nazwisko Kowalski.

Adam: Miło mi cię poznać.

Piotr: Miło mi.

B. Adam: Pozwól, że ci przedstawię moją mamę. Ma na imię Irena.

Wanda: Wanda Milewska.

Irena: Bardzo mi miło poznać panią.

Wanda: Miło mi.

Zapoznaj się z poniższymi wzorcami językowymi, które przedstawiają sytuacje: **podziękowanie, przeproszenie, prośba**. Inscenizuj te sytuacje.

A. Podziękowanie

- Dziękuję.
- Dziękuję panu bardzo.
- Dziękuję z całego serca.
- Dzięki.
- Wiedziałem, że na ciebie można liczyć.
- Naprawdę nie wiem, jak ci podziękować.
- Nie ma sprawy.
- To była przyjemność.
- Cieszę się, że mogłem ci pomóc.

B. Przeproszenie

- Bardzo mi przykro.
- Nie gniewaj się.
- Nie miej do mnie żalu.
- Nie ma sprawy.

C. Prośba

- Czy mógłbyś pożyczyć mi ołówek?
- Poproszę o zeszyt.
- Czy mogę cię prosić o ciszę?

Wiem więcej

Harcerstwo to polski ruch społeczno-wychowawczy dzieci i młodzieży wzorowany na skautingu brytyjskim, oparty na służbie, samodoskonaleniu i braterstwie.

Słowo *harcercz* pochodzi od wyrazu *harcownicy* „dawni rycerze, którzy pojedynkowali się przed główną częścią bitwy”. Harcerstwo polskie zostało założone w 1910 r.

Harcerze

przez Andrzeja Małkowskiego i Olgę Drahonowską-Małkowską. Podstawową formą pracy harcerskiej jest obóz harcerski – wyjazd grupy harcerzy, trwający przeciętnie 3 tygodnie (wg *Encyklopedii WIEM*).

187. Wstaw zamiast kropek brakujące wyrazy i zapisz list do zeszytu.

Warszawa, dn. 20 grudnia

Drogi Marku!

Piszę do ..., bo zbliżają się ferie i bardzo chciałbym odwiedzić. Stęskniłem się za ... i za ... pieskiem Brytanem. Wspominam często jak ... razem na letnim obozie harcerskim.

Czy mogę przyjechać razem z moim kolegą Jurkiem? Chciałbym mu pokazać dom i okolicę. Mam nadzieję, że wkrótce

Pozdrawiam serdecznie,

Paweł

Zdecyduj, jakie wyrazy w liście powinny być zapisane wielką literą? Wskaż nadawcę i odbiorcę tego listu.

188. Przeczytaj rymowanki.

Pamiętaj o pozdrowieniach

Każdy, kto dobre ma wychowanie,
mówi „Dzień dobry” na powitanie.
Na pożegnanie zaś „Do widzenia”
bo to są miłe pozdrowienia.

Używaj zaczarowanych słów!

Dziecko dobrze wychowane
słowa zna zaczarowane
i na co dzień je stosuje
„Proszę”, „Przepraszam”, „Dziękuję”.

Szanuj zabawki!

Gdyby zabawki mówić umiały,
chętnie by z Tobą porozmawiały,
że pragną dobrze być traktowane,
bo wiedzą wtedy, że są lubiane.

Pomagaj w domu!

Kiedy w domu jest sprzątanie
pomóż tacie, pomóż mamie –
książki, buty czy zabawki
włóż na miejsce do swej szafki!

Ustąp miejsca!

Ustąp miejsca starszym,
nie myśl wciąż o sobie.
Kiedy Ty dorosły będziesz,
ktoś ustąpi Tobie!

Przygotuj wypowiedź ustną: **a)** ułóż pytania do tekstu; **b)** wypisz wyrazy kluczowe.

Wyjaśnij, dlaczego wyrazy *proszę*, *przepraszam*, *dziękuję* (прошу, пере-прошую / вибачте, дякую) nazywamy zaczarowanymi?

Wybierz wiersz, który najbardziej ci się podoba, krótko uzasadnij swój wybór. Zamknij podręcznik i powtórz tekst, a potem zapisz go z pamięci.

TEMAT 11. ŚWIAT MOICH ZAINTERESOWAŃ. CZASOWNIK

189. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Ułóż z nimi związki frazeologiczne. Wskaż wyraz nadrzędny i wyraz podrzędny.

twarz – обличчя

leżak – шезлонг

stolnica – кухонна дошка

broda – борода

pantofle – туфлі

190. Uczymy się nowych związków frazeologicznych. Ułóż zdania z podanymi związkami wyrazowymi.

Związki frazeologiczne: nie bądź gapą – не будь роззявою; rozbić się na kawałki – розбитися на шматки.

Wiem więcej

Joanna Papuzińska (ur. 3 stycznia 1939 r.) to prozaik, poetka, autorka wierszy, bajek i wielu popularnych książek dla dzieci, np. „Nasza mama czarodziejka”, „Rokiś”, „Uśmiechnięte słowa”.

191. Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania.

Joanna Papuzińska

Jak nasza mama zreperowała księżyc

Mama opowiadała, że obudziła się w nocy, bo księżyc świecił jej prosto w twarz. Wstała z łóżka, aby zasłonić okno. I wtedy usłyszała, że ktoś pochlipuje na dworze. Więc wyjrzała oknem, ciekawa, co tam się dzieje. I zobaczyła, że księżyc świeci na niebie z bardzo smutną miną, a po brodzie, osłoniętej małą białą chmurką, płyną mu łzy.

– Co ci się stało? – spytała nasza mama. Dlaczego płaczesz?

– Buuuu! – rozpląkał się wtedy księżyc na cały głos – chciałem zobaczyć, jak wygląda z bliska wielkie miasto, spuściłem się na dół, zaczepliłem o wysoką wieżę i obtłukłem sobie różek!

Księżyc odsunął białą chmurkę i mama zobaczyła, że ma utracony dolny róg. Wyglądał zupełnie jak nadłamany rogalik.

– Co to będzie! – lamentował księżyc. – Kiedy zrobię się znów okrągły, będę wyglądał jak plasterek sera nadgryziony przez myszy! Wszyscy mnie wyśmiejają!

– Cicho – powiedziała mu mama. – Cicho, bo pobudzisz dzieci. Chodź tu na balkon, połóż się na leżaku i poświęć mi, a ja spróbuję wymyślić jakąś radę na twoje zmartwienie.

Księżyc podplynał do balkonu i ułożył się ostrożnie na leżaku. A mama założyła szlafrok, pantofle i poszła do kuchni. Cichutko wyciągnęła stolnicę, mąkę, jaja, śmietanę i zagniotła wielki kawał żółciutkiego ciasta. Z tego ciasta ulepiła rożek, taki, jakiego brakowało księżycowi.

– Siedź teraz spokojnie – powiedziała – to ci przyprawię ten twój nieszczęśny rożek.

Okleiła mama księżycowi brodę ciastem, równiutko, i wylepiła taki sam rożek, jak ten, co się obtłukł. Potem wzięła jeszcze parę skórek pomarańczowych i tymi skórkami, jak plasterem, przylepiła ciasto do księżycy.

– Gotowe! – powiedziała. – Za kilka dni rożek ci przyrośnie i będziesz mógł te plasterki wyrzucić. Ale pamiętaj, na drugi raz nie bądź gapą, omijaj sterczące dachy i wysokie wieże. Przecież mogłeś się rozbić na kawałki!

Słownik do tekstu:

róg – рiг; **rogalik** – рoгалик; **plasterek** – скибочка; **zaczepić się** – зачепитися; **pochlipywać** – схлипувати.

Związki frazeologiczne: **smutna mina** – сумний вираз обличя; **założyć szlafrok** – одягти халат.

Praca nad treścią przeczytanego utworu.

Kto jest narratorem w tekście?

*Wskaż głównych bohaterów. *Jaką przygodę miała mama nocą? *Co się stało z księżycem? *Uzasadnij, czy mama zawsze znajdzie dobrą radę? *Zastanów się, jak mamie udało się zreperować księżyc? Co ona zrobiła?

Pisanie z pamięci.

* Popatrz na wyrazy w ramce. * Zapamiętaj ich pisownię. * Zamknij podręcznik i zapisz. * Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały poprawnie napisane.

obtluc – відбити
co to będzie – що це буде
lamentować – тужити, лементувати
prosto w twarz – прямо в обличчя
zreperować – налагодити, відремонтувати

192. Ułóż i zainscenizuj dialog do tekstu podanego w ramce. W odpowiedziach użyj samodzielnie odnalezionych przykładów.

Czasownik jako część mowy

Czasownik jest odmianą częścią mowy, która oznacza **czynności** (co robi?) lub **stany** (co się z nim dzieje?) osób, zwierząt, rzeczy, zjawisk i odmienia się przez **osoby** (pierwsza, druga, trzecia), **liczby** (pojedyncza, mnoga), **czasy** (teraźniejszy, przeszły, przyszły), **rodzaje** (w formach czasu przeszłego i przyszłego, lp. – męski, żeński, nijaki, lm. – męskoosobowy, niemęskoosobowy).

Formy osobowe czasownika w zdaniu występują w funkcji **orzeczenia**.

193. Praca w grupie.

1. Każda grupa wybiera jeden akapit z utworu Joanny Papuzińskiej „**Jak nasza mama zreperowała księżyc**”. Znajdź w nim czasowniki, zadaj pytania do nich. W przypadku form osobowych czasowników określ ich **czas, liczbę, osobę, rodzaj**.

2. Porównaj **formy gramatyczne** czasowników w języku ukraińskim i polskim. Wyciągnij wnioski i dokonaj podsumowania tematu. Co oznacza czasownik? Na jakie pytania odpowiada? Czy ma czas, liczbę, osobę, rodzaj? Jaką zauważyłeś / zauważyłaś różnicę między czasownikami w językach słowiańskich?

3. Wypisz z ćw. 191 2–3 przykłady czasowników i dobierz do nich synonimy i antonimy.

194. Znajdź w tekście czasowniki, określ ich czas.

Księżyc podpłynął do balkonu i ułożył się na leżaku. Kiedy zrobię się znów okrągły, będę wyglądał jak plasterek sera. Cicho, bo pobudzisz dzieci. Mama założyła szlafrok, pantofle i poszła do kuchni.

195. A. Od podanych bezokoliczników utwórz formy 1. os. lp. czasu teraźniejszego i zapisz je do zeszytu.

Wzór: opowiadać – opowiadam.

Wstawać, słyszeć, myć, pytać, płakać, myśleć, lepić, siedzieć.

B. Uzupełnij zdania czasownikami w czasie przeszłym.

Mama z łóżka, aby zasłonić okno. (*wstać*)

Księżyc na niebie z bardzo smutną miną. (*świecić*)

Po brodzie, osłoniętej małą białą chmurką, mu łyż. (*plłynąć*)

Mama księżycowi brodę ciastem. (*okleić*)

196. Popatrz na obrazki, przeczytaj związki frazeologiczne. Z jakich części mowy składają się podane związki frazeologiczne?

piwonie wazonie
(Józef Wodziński.

Piwonie wazonie. 1911 r.)

zegar z kukułką

197. Przeczytaj starannie wiersz.

Józef Ratajczak

Mieszkanie

Całe moje mieszkanie
To ściana biała przy ścianie.
Wszystko tu jest na niby:
Zamiast nieba są szyby,
Zamiast drzew sucha deska,

Za morze farbka niebieska.
Za ptaka zegar kuka,
Zamiast dzięcioła gość stuka.
Jedynie na stole w wazonie
Są najprawdziwsze peonie.

Słownik do tekstu:

zamiast – замість; **dzięcioł** – дятел; **piwonie, peonie** – півонії.

Związki frazeologiczne: **jest na niby** – ніби є; **sucha deska** – суха дошка; **zegar kuka** – зозуля годинника кукає.

Wykonaj polecenia i odpowiedz na pytanie.

Zapisz wyrazy z banku słówek do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Opowiedz treść wiersza. O czym marzy autor?

Znajdź w wierszu czasowniki, określ ich czas, osobę, liczbę.

Ułóż 2–3 pytania do wiersza i odpowiedz w taki sposób, żeby powstał dialog.

198. Przygotuj się do wypowiedzi ustnej: a) ułóż pytania do tekstu; b) wypisz wyrazy kluczowe. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Bezokolicznik.

Czasowniki dokonane i niedokonane

Do nieosobowych form czasownika należy **bezokolicznik** (інфінітив, неозначена форма дієслова), który stanowi składową część orzeczenia w czasie przyszłym złożonym (*będę uczyć*).

Czasowniki dokonane określają czynności skończone, np. *przyjść, powiedzieć* (co zrobić?). **Czasowniki niedokonane** określają czynności, które nie skończyły się, np. *iść, mówić* (co robić?).

199. A. Do podanych czasowników niedokonanych dopisz odpowiadające im czasowniki dokonane. Korzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki lub słownika.

Dochodzić – _____, szukać – _____, pracować – _____, otwierać – _____, szyć – _____, odwiedzać – _____, prosić – _____.

B. Określ aspekt czasowników: *ugotował, wypije, wyszłam, pije, przeczytam, wychodziłam, gotował, czytam.*

200. Przeczytaj tekst.

Józef Rybiński

Książka o zapachu poziomek

Czy pamiętacie swoją pierwszą w życiu książkę? Jeszcze dziś, kiedy kupuję książkę, czuję nie zapach farby drukarskiej, ale... poziomek.

Nasza pani miała w szkolnej bibliotece bardzo wiele książek. Może dziesięć, a może nawet więcej. I tak pięknie nam czytała.

Jeszcze teraz widzę, jak siedzi w klasie przy otwartym oknie, młodziutka, urocza, w powiewnej sukience. Jeszcze czuję zapach kwitnących bzów, dochodzący zza okna. Po lekcjach zdobywaliśmy się na niebywałą odwagę i prosiliśmy o wypożyczenie książki.

Po kilka razy czytałem te same opowiesci. A było ich dużo. O lwie, którego uwolniła mała myszka, o Jacusiu, który znalazł kwiat paproci, a wraz z nim bogactwa i mimo to nie był szczęśliwy, jako że nie mógł swym bogactwem podzielić się z drugimi. Albo znowu opowiadanie o dobrej pani, która jadąc kareta, rzuciła dzieciom pieniądze. A później? Później zapragnąłem mieć taką książkę dla siebie. Na własność. Z mojego marzenia nieśmiało zwierzyłem się mamie. Nieśmiało, ponieważ wiedziałem, że nie mamy pieniędzy. Mama pogłaskała mnie po głowie i powiedziała, że może jakoś kupimy tę książkę. Kupimy? Dobra, kochana mama – pomyślałem – nie chce mi od razu odmówić i tyle.

Nazajutrz mama obudziła mnie jeszcze przed świtem, wzięła duży dzban i dwa małe kubeczki. Do fartucha włożyła kawał razowego chleba i poszliśmy na jagody. Oj,

jaki byłem senny! Pierwszy raz zobaczyłem wtedy, jak wschodzi słońce. Poszedłem do pracy.

Nie tylko nie jadłem poziomek, ale nawet nie chciałem zjeść garści jagód z chlebem. Poziomki miały być sprzedane. Zbierałem poziomki i coraz to wsypywałem swój mały kubeczek do dużego dzbanka mamy.

Na drugi dzień, kiedy jeszcze spałem, mama poniosła jagody na targ. Było już daleko po północy, kiedy wróciła do domu. Obudziłem się i po omacku natrafiłem na książkę. Poznałem ją. Taka sama książka, tylko że tak bardzo pachniała poziomkami. Mama niosła ją w tym samym koszyku, z którego sprzedawała poziomki. Zasnąłem z powrotem w poczuciu ogromnego szczęścia (fragment książki „Słońce na miedzy”).

Słownik do tekstu:

kareta – карета; **zapragnąć** – забажати; **zwierzyć się** – відкритися (розповісти про щось); **odmówić** – відмовити; **natrafić** – натрапити.

Związki frazeologiczne: **farba drukarska** – друкарська фарба; **powiewna sukienka** – легка сукня; **kwitnące bzy** – квітучий бузок; **na własność** – на власність; **po-głaskać po głowie** – погладити по голові.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Dlaczego, kiedy autor kupuje książkę, czuje zapach poziomek? * O kim wspomina bohater opowiadania? Jakie opowieści on lubił czytać i czego zapragnął? * Co zrobiła matka, żeby kupić chłopcu ulubioną książkę?

Wyrazy z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

targ – базар
poziomki – суниця
uroczy – чарівний

kubek – кухоль, чашка, горняtko
młodziutka – молоденька
razowy chleb – хліб з борошна грубого помелу

* Czy pamiętasz swoją pierwszą książkę? * Sporządź plan opowiadania.

201. Posłuchaj wiersza.

Ewa Zawistowska

Radość

Popatrz, mamoo...
Narysowałam radość.
Siedzi na szczycie góry
W różowej sukience.

I macha nogami.
Na górze rosną kwiaty.
Jest słońce,
Niebo i chmury.

Radość grzeje się w słońcu,
Zrywa maki
I patrzy.
Na nas.
I na cały świat.
Roześmiana.
I macha nogami.

Praca nad treścią przeczytanego utworu.

Uczymy się starannie czytać. Przeczytaj tekst, dbaj o poprawną wymowę.

Opisz nastrój, który autor chciałby przekazać odbiorcy.

Praca w grupie. Popatrz na obrazek i odpowiedz na pytania.

1. O czym jest ten wiersz? Jaki jest jego temat? Dlaczego ma tytuł „Radość”?
Jaki nastrój panuje w tym utworze?

2. Nazwij środki stylistyczne, które pomagają zrozumieć temat i ideę utworu.
Udowodnij przykładami z tekstu.

W podanym wierszu znajdź czasowniki i określ ich formę: osobę, liczbę, rodzaj, czas, aspekt. Odmień pisemnie w czasie teraźniejszym czasowniki: **rosnąć**, **patrzeć**, **machać**.

Ułóż i zapisz tekst (2–3 zdania) na jeden z tematów (według wyboru nauczyciela / nauczycielki): **opis kwiatka**; „**Lubię spędzać czas wolny na świeżym powietrzu**”.

* Zastanów się, która część mowy w pierwszym tekście pomogła ci opisać przedmiot? Jaka jest funkcja przymiotników w tym opisie? * Która część mowy najczęściej występuje w drugim tekście?

202. Popatrz na obrazek. Przeczytaj wiersz.

Julian Tuwim

Gorące mleko

Każą pić gorące mleko,
Chłopca mdli na widok mleka.
W gardle więźnie spazm wściekłości:

Nie chcę mleka! Nie chcę mleka!
Żeby w odmęt zieloności
Rozwierzganą wtargnąć bandą,
Na chłopczyka przed werandą
Czterech dzikich Siouxow czeka.

W parujące, z kozuchami,
Dmucha wódz ich zrozpaczony.
Rozpluskana szklanką mleka
Wolny obłok niebem goni.

Słownik do tekstu:

Siouxowie, Siuksowie (czytaj: [sjuksowie]) – nazwa indyjskiego plemienia dakotów;
rozgniewany – rozgniewany; **wtargnąć** – uwірватися; **zrozpaczony** – у розпачі;
rozpluskany – розплесканий.

Związki frazeologiczne: **spazm wściekłości** – спазм люті; **odmęt zieloności** – зелена безодня.

gorący – гарячий

kozuch na mleku – молочна пінка

Praca nad treścią przeczytanego utworu.

Przeczytaj wyrazy z ramki.

Zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

* Jaki nastrój, twoim zdaniem, oddaje ten wiersz? * Kto jest bohaterem wiersza?
* Dlaczego chłopiec nie chce pić mleka? * Co on chciałby, a co musi robić? * Czy picie mleka może zepsuć plany chłopca? * Nazwij uczucia bohatera i wskaż środki stylistyczne, za pomocą których wyrażono je w wierszu? * Czy zgadzasz się z tym, że rozlanie mleka jest wyrazem buntu chłopca przeciw przymusowi picia mleka? Odpowiedź uzasadnij.

Znajdź zwroty i wyrażenia, które sprawiają, że codzienna sytuacja zamienia się w obraz poetycki.

* Z wiersza pt. „**Gorące mleko**” wypisz epitety i przenieś (metafory). * Wyjaśnij znaczenie metafor.

203. Wskaż czas, osobę, liczbę czasowników. Od podanych czasowników utwórz formy bezokoliczników. Zapisz je do zeszytu.

Każą, goni, narysowałam, siedzi, macha, rosną, grzeje, chce, czeka, dmucha.

204. Uczymy się pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki. Przygotuj się do wypowiedzi ustnej: a) ułóż pytania do tekstu; b) wypisz wyrazy kluczowe. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Odmiana czasowników w czasie teraźniejszym, przeszłym i przyszłym

Formy trzech czasów (**teraźniejszego, przeszłego i przyszłego**) (теперішній, минулий, майбутній час) mają czasowniki *niedokonane*.

Czasowniki *dokonane* występują tylko w czasie **przeszłym i przyszłym**, np. zrobić – *zrobiłem*, przynieść – *przyniosę*. Formy **czasu przyszłego** czasowników niedokonanych są złożone, a czasowników dokonanych – proste, np. *będę prosić / prosił – poproszę*.

W liczbie pojedynczej czasowniki czasu przeszłego występują w trzech rodzajach: **męskim, żeńskim i nijakim**, a w liczbie mnogiej – w dwóch rodzajach: **męskoosobowym i niemęskoosobowym**, np. dziadek *stał*, pies *stał*, dziewczynka *stała*, dziecko *stało*, dziadkowie *stali*, psy, dziewczynki, dzieci *stały*.

205. Przeanalizuj przykłady koniugacji czasownika w czasie teraźniejszym, przeszłym i przyszłym złożonym.

Przykład koniugacji czasownika *rozumieć*

Czas teraźniejszy

lp.

lm.

1. ja rozumiem	1. my rozumiemy
2. ty rozumiesz	2. wy rozumiecie
3. on / ona / ono rozumie	3. oni / one rozumieją

Czas przeszły

lp.

<i>rodzaj męski</i>	<i>rodzaj żeński</i>	<i>rodzaj nijaki</i>
1. ja rozumiałem	rozumiałam	—
2. ty rozumiałeś	rozumiałaś	—
3. on rozumiał	ona rozumiała	ono rozumiało

lm.

<i>rodzaj męskoosobowy</i>	<i>rodzaj niemęskoosobowy</i>
1. my rozumieliśmy	rozumiałyśmy
2. wy rozumieliście	rozumiałyście
3. oni rozumieli	one rozumiały

Czas przyszły złożony

lp.

<i>rodzaj męski</i>	<i>rodzaj żeński</i>	<i>rodzaj nijaki</i>
1. ja będę rozumiał	będę rozumiała	—
2. ty będziesz rozumiał	będziesz rozumiała	—
3. on będzie rozumiał	ona będzie rozumiała	ono będzie rozumiało

lm.

<i>rodzaj męskoosobowy</i>	<i>rodzaj niemęskoosobowy</i>
1. my będziemy rozumieli	będziemy rozumiały
2. wy będziecie rozumieli	będziecie rozumiały
3. oni będą rozumieli	one będą rozumiały

206. Przeczytaj tekst, dbaj o staranną wymowę.

Muzeum Zabawek w Karpaczu

Muzeum Zabawek to ciekawe miejsce, gdzie dorośli powracają wspomnieniami w świat dzieciństwa, a dzieci mogą ujrzeć świat dorosłych w miniaturze. Zostało stworzone w 1995 r. z kolekcji Henryka Tomaszewskiego – słynnego mima i założyciela Teatru Pantomimy Wrocławskiej. Kolekcja ukazuje zabawki od XVIII do XX wieku.

W muzeum można zobaczyć lalki, które bawią się, odpoczywają, uczą się w szkole, spacerują, jedzą kolację.

Zwiedzających wita miś Uszatek, chłopcy zachwycają się samochodami straży pożarnej czy klockami Lego, a dziewczynki wspaniałymi miniaturkami domków dla lalek z pełnym wyposażeniem (wg *Muzeum Zabawek w Karpaczu*).

Słownik do tekstu:

zabawka – іграшка; **mim** – мім; **założyciel** – засновник; **zachwycać się** – захоплюватися; **wyposażenie** – обладнання.

Związki frazeologiczne: **świat dzieciństwa** – світ дитинства; **straż pożarna** – пожежна команда, теж: пожежна служба; **klocki Lego** – кубики Лего.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

* Kiedy zostało utworzone Muzeum Zabawek w Karpaczu? Kto był założycielem tego muzeum? * Co można ciekawego zobaczyć w muzeum?

Uzupełnij tabelkę formami 1. osoby lp. czasowników. Zastanów się, od czego zależy forma osoby i liczby czasowników?

Bezokolicznik	Czas teraźniejszy	Czas przeszły	Czas przyszły złożony
powracać			
jeździć			
witać			
widzieć			
spacerować			
jeść			
odpoczywać			

Wiem więcej

Henryk Tomaszewski (1919–2001) to tancerz, mim, choreograf, reżyser, pedagog, laureat wielu nagród i odznaczeń. Był dyrektorem Wrocławskiego Teatru Pantomimy. Jeden z najważniejszych artystów polskiego i światowego teatru drugiej połowy XX wieku, twórca zespołowego teatru mimów.

TEMAT 12. KRAJ RODZINNY. POLSKA DAWNA I WSPÓŁCZESNA. KSZTAŁCENIE MOWY. WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE

207. Posłuchaj tekstu.

Ukraina i Polska: dwaj sąsiedzi

Nasz kraj nazywa się Ukraina. Ukraina jest suwerennym państwem.

Flaga Ukrainy to prostokąt podzielony na dwa poziome pasy: niebieski i żółty. Oficjalnym godłem Ukrainy jest *Tryzub* (Trójząb), który pojawił się po raz pierwszy na monetach bitych przez Włodzimierza I Wielkiego. Hymn państwowy Ukrainy – „Nie umarła jeszcze Ukraina”.

Stolicą Ukrainy jest Kijów. Leży on nad rzeką Dniepr. Do największych miast ukraińskich należą: Lwów, Charków, Odessa, Dnipro, Donieck, Zaporozże, Żytomierz.

Flaga Rzeczypospolitej Polskiej jest biało-czerwona, godłem Polski stał się Biały Orzeł w koronie na czerwonym tle, hymnem – „Mazurek Dąbrowskiego”.

Stolicą Polski jest Warszawa, położona nad rzeką Wisłą. Największe polskie miasta to: Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin.

Kijów. Ławra Peczerska

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* O czym jest ten tekst? Określ jego styl i typ. * Wskaż nazwy geograficzne i wyjaśnij ich pisownię.

Przygotuj odpowiedzi na pytania, ułóż opowiadanie.

- * Jak nazywa się nasze państwo? * Nazwij symbole narodowe Ukrainy.
- * Jakie kolory ma flaga państwowa Ukrainy? * Jak nazywa się hymn Ukrainy?
- * Wymień duże miasta naszego państwa.

Wypisz z tekstu odpowiedzi na pytania.

* Jakie kolory ma flaga państwowa Polski? * Jakie są polskie symbole narodowe? * Jakie duże miasta Polski możesz wymienić?

* Wskaż, z jakimi państwami graniczy Polska na wschodzie, zachodzie i południu? * Jakie wody na północy stanowią jej granicę? Uzupełnij ich nazwami luki w zdaniu.

Polska graniczy na wschodzie z _____, na południu z _____, na zachodzie z _____. Na północy Polski znajduje się _____.

Ułóż dialog na temat: „*Co wiesz o ukraińskich i polskich symbolach narodowych?*”

208. Przeczytaj tekst na głos.

Ciekawostki o Polsce

Powierzchnia Polski wynosi 322 575 km².

Z jeziorem Morskie Oko wiąże się wiele góralskich podań i legend. Według jednej z nich nazwa „bezdennego” jeziora wzięła się stąd, że ma ono podziemne połączenie z Adriatykiem.

Kapelusze górali podhalańskich przyozdabiane są sznurem z muszelkami kauri, łowionymi na Malediwach. Górale kupowali je na bazarach na terenach obecnej Słowacji.

Długość ciała największego żyjącego w Polsce węża Eskulapa może przekraczać 2 m. W Polsce występuje w Bieszczadach, również nad Dunajcem i nad Popradem.

Dawniej na terenie Polski gniazdował sęp płowy, który należy do grupy najlepiej szybujących ptaków na świecie. Obecnie sępy na krótko przylatują do Polski (wg portalu *Polska dla dzieci*).

Słownik do tekstu:

Adriatyk, Morze Adriatyckie – Адриатичне море; **Malediwy** – Мальдівська Республіка; **Morskie Oko** – Морське Око, озеро в Татрах; **Bieszczady** – гори Бещади; **Dunajec** – річка Дунаєць, права притока Вісли; **Poprad** – Попрад, річка в Польщі та Словаччині; **wiąże się** – зв'язується, пов'язується; **góralski** – гірський; **bezdenny** – бездонний; **gniazdować** – гніздувати.

Związki frazeologiczne: podziemne połączenie – підземне сполучення; **góral podhalański** – горець Подгаля; **muszelki kauri** – мушлі каури; **wąż Eskulapa** – полоз ескулапів; **sęp płowy** – сип білоголовий; **szybujący ptak** – птах, що ширяє.

muszelka – мушля
kapelusz – капелюх
wąż – змія

Na podstawie pytań skomentuj tekst.

* Ile kilometrów kwadratowych ma powierzchnia Polski? * Jaka legenda wiąże się z jeziorem Morskie Oko? * Czym przyozdabiane są kapelusze górali podhalańskich? * Gdzie występuje wąż Eskulapa? * Jaki ptak należy do grupy najlepiej szybujących? * Czy przylatuje do Polski?

Wyrazy z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

Ułóż ustnie opis jednego przedmiotu lub zwierzęcia przedstawionego na ilustracjach.

W razie potrzeby korzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki oraz słownika.

209. Przeczytaj wiersz starannie.

Antoni Słonimski

Polska

I cóż powiedzą tomy słowników,
Lekcje historii i geografii,
Gdy tylko o niej mówić potrafi
Krzak bzu kwitnący i śpiew słowików.
Choć jej granice znajdziesz na mapach,
Ale o treści, co je wypełnia,
Powie ci tylko księżyc pełnia
I mgła nad łąką, i liści zapach.
Pytasz się, synu, gdzie jest i jaka?
W niewymierzonej krainie leży.
Jest w każdym wiernym sercu Polaka,
Co o nią walczył, cierpiał i wierzył.
W szumie gołębi na starym rynku,
W książce poety i na budowie,
W codziennej pracy, w życzliwym słowie,
Znajdziesz ją w każdym dobrym uczynku.

Słownik do tekstu:

niewymierzona – неосяжна; **kwitnący** – квітучий; **treść** – зміст; **wypełnić** – наповнити.

walczyć – воювати, боротися

Związki frazeologiczne: **krzak bzu** – кущ бузку; **życzliwe słowo** – доброзичливе слово; **dobry uczynek** – добрий вчинок.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Jakie pytanie zadał syn swemu ojcu? Co odpowiedział na to ojciec? * Jaką informację o Polsce zawiera podany wiersz? * Przeczytaj słowa, opisujące miejsca, gdzie jest Polska.

Wyraz z ramki na str. 138 zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

* Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji do tekstu. * Podziel się swoimi spostrzeżeniami z kolegą / koleżanką z ławki.

Do wyrazów **Polska, mapa, poeta, słowo, kraina** dopisz formy miejscownika lp. Wskaż, jakie wymiany głosek występują w tych wyrazach?

Przepisz nazwy miast, dopisz do nich zakończenia. W razie potrzeby korzystaj ze słownika.

Wzór: Dziwn... – Dziwnów.

Chorz..., Czarnk..., Krak..., Rzesz..., August..., Chark..., Józef..., Nałęcz..., Piast..., Węgr... .

Znajdź w wierszu pt. „Polska” zdania oznajmujące i pytające.

Ułóż zdania z wyrazami: **historia, herb, bohater, Podhale**.

210. Przeczytaj tekst.

Lata młodości Juliusza Słowackiego

W dolinie, którą tworzy siedem wzgórz, między którymi przepływa potok Irwa, dopływ Ikwy, w miasteczku Krzemieniec na Wołyniu 4 września 1809 roku urodził się Juliusz Słowacki.

Jego ojcem był Euzebiusz Słowacki – nauczyciel w Liceum Krzemienieckim, w latach 1811–1814 – profesor literatury polskiej Uniwersytetu Wileńskiego.

Matka Juliusza Salomea prowadziła salonik literacki, a po śmierci męża w 1918 roku ponownie wyszła za mąż za profesora Augusta Becu. W tym samym roku rodzina wyjechała do Wilna.

Franz Pitschmann,
Euzebiusz Słowacki.
Po 1808 r.

Bonawentura Klembowski. Salomea Bécu. Ok. 1820 r.

Portret Juliusza Słowackiego. 1827 r.

Krzemieniec. Muzeum Juliusza Słowackiego

W 1819 roku Juliusz rozpoczyna naukę w wileńskim gimnazjum, a po jego ukończeniu w 1825 r. wstępuje na wydział nauk moralnych i politycznych Uniwersytetu Wileńskiego.

Po skończeniu nauk w Wilnie Słowacki przebywa w Krzemieńcu (1828–1829). Tutaj czyta, tworzy, maluje pejzaże, intensywnie uczy się angielskiego. W lutym 1829 roku opuszcza Krzemieniec i wyjeżdża do Warszawy (wg *Ewy Petniak*).

Słownik do tekstu:

ponownie – знову; **dopływ** – притока; **opuścić** – залишити.

Związki frazeologiczne: **prowadzić salonik literacki** – організувати зустрічі в літературному салоні; **malować pejzaże** – малювати пейзажі.

Wykonaj polecenia.

Ułóż plan do tekstu.

Praca w grupie.

1. Dopisz przykłady nazw własnych, które piszemy wielką literą.
2. Wypisz dwa przykłady wyrazów, w których jest różna ilość liter i głosek.
3. Znajdź w tekście czasownik w formie czasu przeszłego, aspektu dokonanego, rodzaju żeńskiego.
4. Wypisz jeden przymiotnik (do wyboru) i nazwij w nim rdzeń, przyrostek, końcówkę fleksyjną.
5. Ułóż i zapisz jedno lub dwa pytania do tekstu.

Ułóż i zapisz dialog do tekstu (5–7 replik).

211. Posłuchaj wiersza Juliusza Słowackiego, poświęconego Krzemieńcowi – jednemu z najstarszych miast na Wołyniu.

Juliusz Słowacki

Tam – pod okiem pamięci – pomiędzy gór szczytem
Piękne, rodzinne miasto wieżami wytryska
Z doliny, wąskim nieba nakrytej błękitem.

Czarowne, gdy w mgle nocnej wieńcem okien błyska;
 Gdy słońcu rzędem białe ukazuje domy,
 Jak perły szmaragdami ogrodów przesnute.
 Tam zimą lecą z lodów potoki rozkute
 I z szumem w kręte ulic wpadają załomy.
 Tam stoi góra, Bony ochrzczona imieniem,
 Większa nad inne – miastu panująca cieniem;
 Stary – posepny zamek, który czołem trzyma,
 Różne przybiera kształty – chmur łamany wirem;
 I w dzień strzelnic błękitnych spogląda oczyma,
 A w nocy jak korona, kryta żalu kirem,
 Często szczyby wiekowe przesuwają powoli
 Na srebrzystej księżycy wschodzącego twarzy.

(„Godzina myśli”, 1832–1833)

Słownik do tekstu:

Związki frazeologiczne: potoki rozkute – розкуті потоки; kręte ulic załomy – вигини звивистих вулиць; przybierać kształty – набувати вигляду; kir żalu – траур.

Znajdź w wierszu porównania, wyrazy i związki frazeologiczne w znaczeniu przenośnym.

212. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Wytryskać, domek, wpadać, miasteczko, spoglądać, salonik, nakryty, przesuwac.

213. Napisz formy narzędnika lm. podanych wyrażen. Podkreśl końcówki przymiotników i rzeczowników.

Wzór: nowy zeszyt – nowymi zeszytami.

Biały dom, piękne miasto, stary zamek, czerwony mur, mglisty poranek.

214. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

błękit – блакить
 kręty – звивистий
 szmaragd – смарагд
 szczyba – щербина

ochrzcić – охрестити
 posepny – понурий
 strzelnica – бійниця

Wiem więcej

W Muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu jedna z sal nazywa się „Listy do matki”. Z Drezna, Londynu, Paryża, Genewy, Florencji, Neapolu pisał Słowacki listy do matki, do Krzemieńca, które obecnie tworzą sześciusetstronny tom twórczości poety. W sali zwracają uwagę portrety syna i matki, pierwsze tomiki poezji młodego poety, wydane w Paryżu, inne liryki (wg *Muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu*).

215. Przeczytaj wiersz i odpowiedz na pytania.

Jonasz Kofta

Uśmiechów wiele ma

Godzina szarego dnia
 Nie zginiesz w tłumie
 Póki jeszcze umiesz
 Przystanąć
 Gdy zaśpiewa ptak
 Daleka droga twa
 Za dalą jest inna dal
 Choć nie ma kresu, dobrze wiesz
 Że droga ta prowadzi gdzieś
 Niewyśpiewany jeszcze świat
 Nie zapalone jeszcze światła
 Co ludzką twarz
 Jak dobry sen rozjaśnia
 Obłoków zamyślona biel
 Owoce, drzewa, barwy dnia

To wszystko dzięki tobie trwa
 Wśród swoich ludzkich spraw
 Pamiętaj, nie jesteś sam
 Ptak przelatuje
 Kwitnie kwiat
 To ONA
 To Ziemia
 Ziemia
 Ojczyzna ludzi

Słownik do tekstu:

zginąć – загинути, зникнути; **rozjaśniać** – роз'яснювати; **przystanąć** – зупинитися.

kres – межа
tłum – натовп

uśmiech – посмішка
biel – білизна, білість

Związki frazeologiczne: za dalą inna dal – за даллю інша даль; droga prowadzi – шлях веде; nie zginiesz w tłumie – ти не зникнеш у натовпі; ludzka twarz – людське обличчя; barwy dnia – кольори дня.

Praca nad treścią tekstu.

* Zastanów się, jak została ukazana ziemia w wierszu, a jak jest przedstawiony

człowiek? * Dzięki czemu może się zmienić dzień powszedni? Jak rozumiałeś / rozumiałaś zdanie: „**To wszystko dzięki tobie trwa**”?

Zapisz wyrazy z ramki do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji na str. 142 i tekstu.

216. Określ rodzaj następujących rzeczowników. Po czym poznajesz rodzaj rzeczownika?

Tłum, godzina, prosię, droga, dal, owoc, jesień, świat, twarz, biel, poeta, mistrz, drzewo, sprawa, tato, człowiek, ziemia, ojczyzna, morze, artysta, багаż, cień, pani, imię.

217. Uzupełnij zdania odpowiednimi formami rzeczowników. Określ przypadek rzeczowników, wskaż w nich rdzeń i końcówkę.

wiele ma godzina szarego dnia. (*uśmiech*)

Zaspiewają ptaki w . (*ogród*)

To wszystko dzięki [] trwa. (*ludzie*)
Wśród swoich ludzkich [] pamiętaj: nie jesteś sam.
(*sprawy*)

218. Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

przebój, szlagier, hit – хіт, шлягер (популярний в певний період часу музичний твір або пісня)

Wiem więcej

Jonasz Kofta (1942–1988) to polski poeta, dramaturg, satyryk, piosenkarz i malarz. Był autorem tekstów piosenek oraz wykonawcą wielu popularnych przebojów.

219. Przeczytaj starannie wiersz.

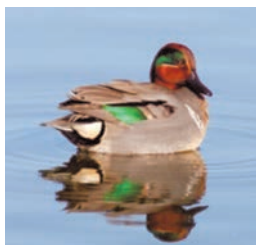
Czesław Miłosz

W mojej ojczyźnie

W mojej ojczyźnie, do której nie wrócę,
Jest takie leśne jezioro ogromne,
Chmury szerokie, rozdarte, cudowne
Pamiętam, kiedy wzrok za siebie rzucę.
I płytkich wód szept w jakimś mroku ciemnym,
I dno, na którym są trawy cierniste,
Mew czarnych krzyk, zachodów zimnych czerwień,
Cyranek świsty w górze porywiste.
Śpi w niebie moim to jezioro cierni.

leśne jezioro

cyranka

mewa

Pochylam się i widzę tam na dnie
Blask mego życia. I to, co straszy mnie,
Jest tam, nim śmierć mój kształt na wieki spełni.

Słownik do tekstu:

wrócić – повернутися; **rozdarty** – роздертий; **płytki** – мілкий; **ciernisty** – тернистий; **mewa** – чайка; **cyranka** – чирок; **pochylić się** – нахилитися; **straszyć** – лякати; **kształt** – вигляд.

wód szept – шепіт води
blask życia – блиск життя
rzucić wzrok za siebie – пригадати минуле

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Co widzi w jeziorze poeta? Określ tematykę i nastrój wiersza.

Opisz wspomnienia podmiotu lirycznego.

Jak rozumiesz zdanie: „*Pamiętam, kiedy wzrok za siebie rzucę*”?

* Uczymy się nowych wyrazów. * Zapisz związki frazeologiczne z ramki do słowniczka i zapamiętaj ich znaczenie oraz pisownię.

220. Zapamiętaj nowy termin i jego znaczenie.

Oksymoron (оксиморон) – metaforyczne zestawienie wyrazów o przeciwstawnym, wykluczającym się znaczeniu, np. *gorzkie szczęście*.

221. Znajdź w wierszu Czesława Miłosza pt. „*W mojej ojczyźnie*” epitety, porównania, wyrazy w znaczeniu przenośnym.

Wypisz do zeszytu te środki stylistyczne.

Przeczytaj fragment wiersza i wyjaśnij, które wyrazy i dlaczego silnie zaakcentowałeś / zaakcentowałaś?

Śpi w niebie moim to jezioro cierni.
Pochylam się i widzę tam na dnie
Blask mego życia.

222. Dopisz poprawne formy przymiotnika **leśny** do rzeczowników: **jezioro, polana, drzewo, jeziora, polany, drzewa.**

Wiem więcej

Dom Czesława Miłosza
w Szetejniach. Litwa

Szetejnie to wieś na Litwie, nad Niewiażą, w okręgu kowieńskim. W 1911 roku tu urodził się polski poeta, laureat Nagrody Nobla Czesław Miłosz. Echa dzieciństwa w litewskim domu, gdzie mówiło się po polsku, powracają w autobiograficznej prozie („**Dolina Issy**”, „**Rodzinną Europą**”) i w wielu wierszach:

„Spójrz na niemiecką mapę sztabową z czasu pierwszej wojny:
To jest dolina Niewiaży, samo serce Litwy.
Kto nią jechał, po obu stronach widział białe dwory.
Tu oto Kałnoberże, naprzeciwko Szetejnie,

Dom, w którym się urodziłem, wyraźnie widoczny” (*Czesław Miłosz, „Rok 1911”*).

223. Mów poprawnie.

Rymowanki

Patataj, patataj,
pojedziemy w cudny kraj!
Tam, gdzie Wisła modra płynie,
szumią zboża na równinie.
Patataj, patataj...
A jak zowie się ten kraj?

Dalej dzieci, dalej z drogi,
bo tu pędzi pociąg srogi,
leci, pędzi, ile tchu,
już przyleciał, już jest tu!

Wykonaj polecenia.

Znajdź w tych rymowankach środki stylistyczne.

Dokończ zdanie: **Rymowanka to krótki wierszyk ...**

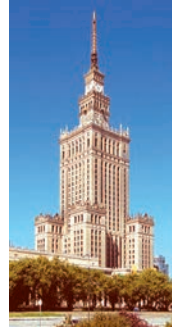
Naucz się na pamięć jednej z rymowanek (do wyboru).

224. Odgadnij zagadki.

Co to za miasto, w którym chmury
zawadzają o Pałac Kultury?

(Warszawa)

Jak ma na imię dawna stolica,
przez którą płynie błękitna Wisła?
Gdzie dumny Wawel i Smocza Jama,
skąd słyhać co dzień melodię znaną?

(Kraków)

Co to za miasto, w którym,
kiedy hejnał grają
na Ratuszu koziołki fikają?

(Poznań)

Spod góry Baraniej wytrysła,
płynie przez Kraków, to ...

(Wisła)

TEMAT 13. ŚWIAT ZWIERZĄT I ROŚLIN. JEDNOŚĆ CZŁOWIEKA Z PRZYRODĄ. ZAJMEK, LICZEBNIK I PRZYSŁÓWEK

225. Popatrz na ilustracje.

Rozpoznaj i nazwij zwierzęta, które są

na nich przedstawione. Zapisz wyrazy do zeszytu.

Wyrazy pomocnicze: niedźwiedź, słoń, cietrzew, indyk, sójka, okoń.

226. Uczymy się nowych wyrazów.

Wymawiaj je poprawnie.

zbaranieć – очманіти

osowiały – смутний

słoniowaty – незграбний

niedźwiedziowaty – незграбний, незручний

rozindyczyć się – настовбурчитися, надутися

myszkować – шукати, нишпорити

Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne do słowniczka.

Związki frazeologiczne: **lwia grzywa** – левова грива; **sokole oczy** – соколині очі; **orli nos** – орлиний ніс; **ośle uszy** – віслюкові вуха; **żabie usta** – жаб'ячий рот; **wilczy apetyt** – вовчий апетит; **zające serce** – заяче серце; **podszyty tchórzem** – легкодухий; **stać okoniem** – протистояти комусь; **dać sobie sójki w bok** – штурхнути ліктем у бік; **zacierzewić się** – розсердитися; **ślimaczyć się** – робити щось повільно; **mieć kielbie we łbie** – бути дурним; **szarogęsić się** – величатися; **zapuszczać żurawia** – підглядати, зиркати.

227. Przeczytaj tekst.

Leszek Mech

Kolega Jagusi

Na lekcji języka polskiego miało być wypracowanie klasowe. Nauczyciel napisał temat na tablicy i w klasie zapanowała cisza.

Jagusia po raz drugi cichutko odczytała tytuł wypracowania: „Jak powinien wyglądać kolega, by spodobał mi się od pierwszego spojrzenia?”

Oczywiście, dla chłopców to samo zadanie brzmiało: „Jak powinna wyglądać koleżanka...” i dalej bez zmian.

Jagusia się uśmiechnęła. Dziewczynce nawet śnił się taki wymarzony kolega i przyjaciel. Bez namysłu zaczęła pisać.

„Mój kolega nie będzie słoniowaty ani niedźwiedziowaty. Na głowie wspaniała lwia grzywa zjeżonych włosów. Sokole oczy. Orli nos. W żadnym wypadku ośle uszy czy żabie usta. Apetyt może mieć wilczy. Tylko nie zajęcze serce. Nie znoszę podszytych tchórzem, lubię chłopca, który od czasu do czasu staje okoniem i nie pozwala dać sobie sójki w bok.

Mój kolega, zapytany przez nauczyciela, nigdy nie zbaranieje. Przy mnie nigdy nie będzie osowiasty. O byle głupstwo nie zaciętrzewi się i nie rozindyczy. I musi pamiętać, że nie znoszę ślimaczenia się. Tak samo nie cierpię jeszcze jednej cechy u chłopca – gdy ma kielbie we łbie. A poza tym nie pozwolę mu się szarogęsić.

I jeszcze jedno: niech nigdy nie zapuszcza żurawia do moich zeszytów i wystrzega się myszkowania w mojej teczce. Chłopiec, który spełni wszystkie wymienione warunki, zostanie moim kolegą”.

Nauczyciel drugą godzinę miał wolną i dlatego od razu przeczytał wszystkie wypracowania. Zeszyt Jagusi odłożył na bok.

Słownik do tekstu:

spodobać się – сподобатися; **brzmieć** – звучати; **wymarzony** – омріяний; **namysł** – роздум; **zjeżony** – настовбурчений; **głupstwo** – дурниця; **pozwolić** – дозволити; **wystrzegać się** – остерігатися; **warunek** – умова; **ponieważ** – оскільки.

Związki frazeologiczne: **zapanowała cisza** – запанувала тиша; **od pierwszego spojrzenia** – з першого погляду; **odłożyć na bok** – відкласти убік.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Wskaż bohaterów podanego opowiadania i miejsce akcji. * Nazwij formę wypowiedzi, którą posłużyła się Jagusia przy napisaniu wypracowania.

A. Zastanów się, dlaczego twoim zdaniem nauczyciel odłożył na bok zeszyt Jagusi?

B. Powiedz, które cechy ludzkie kojarzą ci się z poniższymi zwierzętami.

Wzór: pies – przyjacielski, opiekuńczy, mądry, wierny.

Kot, lew, paw, mrówka, osioł, baran, wilk.

C. Wskaż uosobienie w zdaniach.

Pies pomyślał, że najwyższy czas na krótki spacer. Morze przemówiło do rybaka. Słońce uśmiechało się do dzieci wychodzących ze szkoły.

Zapisz, od jakich zwierząt powstały wyrazy i zwroty wyrazowe, które zastosowała Jagusia?

228. Wpisz do frazeologizmów właściwe nazwy kolorów.

Nie mam pojęcia. Ogarnęła mnie rozpacz. Patrzę przez okulary. Myślę o migdałach.

Wyrazy pomocnicze: czarny, różowy, niebieski, zielony.

229. Przeczytaj uważnie tekst.

Ułóż dialog do niego i omów go w parach.

Zaimek jako część mowy

Zaimek (займенник) to część mowy, wskazująca na osoby, przedmioty, ich właściwości, która pełni funkcje składniowe zastępowanych wyrazów.

Ze względu na znaczenie wyróżniamy: **zaimki osobowe** (*ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one*), **zaimki wskazujące** (*ten, tamten, ów*), **zaimki pytająco-względne** (*kto, co, jaki*), **zaimek zwrotny się**, **zaimki dzierżawcze** (*mój, twój, swój, ich, jej, nasz, wasz*), **zaimki przeczące** (*nikt, nic, żaden*), **zaimki nieokreślone** (*jakiś, któryś*).

230. Zapisz po 5 przykładów różnych części mowy do tabelki.

Zaimek	Liczebnik	Przysłówek
--------	-----------	------------

231. Uzupełnij zdania odpowiednimi zaimkami.

A. Zastępującymi rzeczownikami.

1. ma małego braciszka.
2. Pomóż rozwiązać to zadanie.
3. Czy przyjedziesz do na urodziny?
4. Marcin bardzo lubił.

B. Zastępującymi przymiotnikami.

1. W pokoju jest straszny bałagan.
2. stopnie bardzo mnie ucieszyły.
3. samochód ma niezwykły kolor.
4. pomysł jest lepszy niż twój.

C. Zastępującymi liczebnikami.

1. W naukę trzeba włożyć wysiłku.
2. Mówiłem ci to już razy.
3. Nie stać mnie na kupno potrzebnych rzeczy.
4. To działo się lat temu.

D. Zastępującymi przysłówkami.

1. miałaś długie włosy.
2. Zgubiłaś mój ukochany wisiołek.
3. Właśnie się poznaliśmy.
4. Na pewno go widziałem.

W razie potrzeby korzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki.

232. W podanych związkach frazeologicznych znajdź zaimki, wskaż ich typ ze względu na znaczenie.

Spodobał mi się, wasz nauczyciel, przy mnie, jej zeszyt, to samo zadanie, nigdy nie, mój kolega, który spełni, nikt nie powiedział, tamto wypracowanie, wszystkie warunki.

233. Zapisz zaimki w mianowniku.

Mnie, jęgo, nasze, czemukolwiek, nikim, sobie, tych.

234. Podkreślone wyrazy zastąp odpowiednimi zaimkami i zapisz zdania do zeszytu.

Nauczyciel napisał temat na tablicy. W klasie zapanowała cisza. Zadanie brzmiało w taki sposób. Jagusia odczytała tytuł. Chłopcy zaczęli pisać. Kolega nie będzie słoniowaty. Dziewczyny napisały już wypracowanie. Klasa pojechała na wycieczkę do Krakowa.

235. Przeczytaj starannie wiersz.

Igor Sikirycki

Zoologiczny talent

Jacek odważny jest jak lew
i w wodzie czuje się jak ryba.
Jak jeleń biega pośród drzew,
a z trampoliny jak ptak śmiga.

Po płotach łązi niby kot,
jak czapla zręcznie ryby łowi,
a gdy zaśpiewa, gotów w lot
dorównać głosem słowikowi.
Nagrodę chłopcu za to dać
z pewnością byłoby już można,
gdyby nie pysznił się jak paw
i mniej uparty był od kozła.

Słownik do tekstu:

śmigać – стрибати; **czapla** – чапля; **koziół** – козел; **jeleń** – олень; **trampolina** – трамплін; **łązić** – лазити; **dorównać** – зрівнятися; **nagroda** – нагорода; **uparty** – упертий.

Związki frazeologiczne: **gotów w lot** – готовий полетіти; **z pewnością** – напевно.

odważny jak lew – хоробрий як лев
pysnić się jak paw – чванитися, як павич
czuć się jak ryba w wodzie – почувати себе як риба у воді

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Zapisz do słowniczka związki frazeologiczne z ramki i zapamiętaj.

* Do jakich zwierząt porównuje autor Jacka? * Dlaczego Jacek nie zasługuje na nagrodę?

Praca w grupie.

1. Znajdź w wierszu porównania i przeczytaj je.

2. Jak zrozumiałeś / zrozumiałaś tytuł wiersza?

3. Przeanalizuj wiersz i odpowiedz, jakiej części mowy najczęściej używa autor?
Wykorzystaj przykłady z tekstu.

4. Jakiej części mowy nie potrafisz odnaleźć w tekście?

Podziel wyrazy na sylaby, zrób analizę fonetyczną 2 słów (do wyboru).

Czapla, słowik, koziół, jeleń, wiewiórka, tygrys.

236. Wpisz przykłady 3–4 zaimków do tabeli.

Zaimki osobowe	Zaimki wskazujące	Zaimki pytająco-względne	Zaimki dzierżawcze	Zaimki przeczące
----------------	-------------------	--------------------------	--------------------	------------------

237. Ułóż zdania, wykorzystaj zaimki osobowe *ja, ty, on, ona, wy*.

238. Posłuchaj bajek Ignacego Krasickiego. Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Żółw i mysz

Że zamknięty w skorupie niewygodnie siedział,
Żałowała mysz żółwia; żółw jej odpowiedział:
„Miej ty sobie pałace, ja mój domek ciasny;
Prawda, nie jest wspaniały – szczupły, ale własny”.

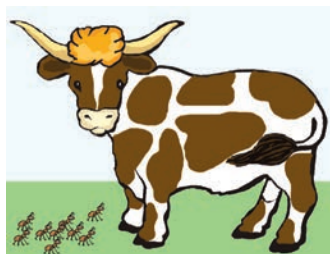
Zastanów się, dlaczego mysz żałuje żółwia?

Objasnij użycie znaków interpunkcyjnych w ostatnim zdaniu. Utwórz rzeczownik od czasownika *bajać*.

Wół i mrówki

Wół się śmiał, widząc mrówki
w małej pracy skrzętne;
Wtem usłyszał od jednej te słowa pamiętne:
„Z umysłu pracujących szacunek roboty!
Ty pracujesz, bo musisz;
my, mrówki – z ochoty”.

Pomyśl, jaką wadę wyśmiewa I. Krasicki w tej bajce?

Przypomnij, jaka jest różnica między *bajką* a *baśnią*? W podanej bajce wskaż zaimki i ich typ.

Słowik i szczygieł

Rzekł szczygieł do słowika,
który cicho siedział:
„Szkoda, że krótko śpiewasz”.
Słowik odpowiedział:
„Co mi dała natura, wypełniam to wiernie.
Lepiej krótko, a dobrze, niż długo, a miernie”.

O czym opowiada bajka „**Słowik i szczygieł**”? Jak uważasz, kogo symbolizuje słowik?

Wypisz z podanych wyżej bajek epitety.

Kruk i lis

Bywa często zwiedzionym,
Kto lubi być chwalonym.
Kruk miał w pysku ser ogromny;
Lis, niby skromny,
Przyszedł do niego i rzekł:
„Miły bracie,
Nie mogę się nacieszyć,
kiedy patrzę na cię!
Cóż to za oczy!
Ich blask aż mroczy!
Czyż można dostać
Takową postać?
A pióra jakie!
Szklniące, jednakie.
A jeśli nie jestem w błędzie,
Pewnie i głos śliczny będzie”.
Więc kruk w kantaty; skoro pysk rozdziawił,
Ser wypadł, lis go porwał i kruka zostawił.

Słownik do tekstów:

pióra – пір'я
kruk – ворон
umysł – розум
porwać – схопити
natura – природа
żółw – черепаха

śliczny – чарівний
szczygieł – щиголь
słowik – соловейко
rozdziawić – роззявити
wspaniały – прекрасний
niewygodnie – незручно

skorupa – шаркалупа; **żałować** – шкодувати; **szczupły** – худорлявий; **własny** – власний; **skrzętny** – старанный; **pamiętny** – пам'ятний; **musieć** – мусити; **zwiedzony** – обдурений; **chwalony** – хвалений; **nacieszyć się** – нарадуватися.

Związki frazeologiczne: **domek ciasny** – тісний будиночок; **szacunek roboty** – повага до праці; **z ochoty** – охоче; **blask mroczy** – блиск затьмарює; **nie jestem w błędzie** – не помиляюся; **kruk w kantaty** – ворон почав співати; **rozdziawić pysk** – роззявити рота (тут: дзьоб).

Wskaż, jakie znaczenia alegoryczne ukazują bohaterowie utworu I. Krasickiego – kruk i lis. Kto z nich jest **chytry**, **przebiegły**, **mądry**, a kto – **naiwny**, **głupi**? W jaki sposób lis oszukał kruka? Odszukaj w bajce „**Kruk i lis**” morał (pouczenie).

Zapisz do słowniczka wyrazy z ramki na str. 154 i je zapamiętaj.

239. Przeczytaj i powtórz wiadomości podane w ramce.

Opowiedz o bajkach, które najbardziej ci się podobają. Jaka jest twoja ulubiona postać z bajek? Wymień najśłynniejszych słowiańskich bajkopisarzy.

Bajka to utwór przeważnie wierszowany, niewielkich rozmiarów, o zabarwieniu satyrycznym, służący do zilustrowania jakiejś tezy moralizatorskiej. Istotę bajki stanowi **alegoryczność** – przedstawienie pojęć za pomocą umownych postaci, przedmiotów, obrazów.

240. Scharakteryzuj bohatera bajki I. Krasickiego (do wyboru).

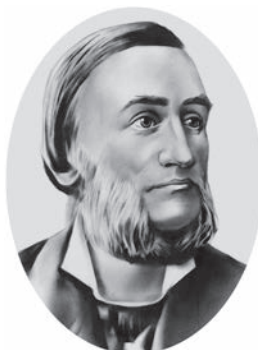

Wskaż, o jakich cechach i czynach człowieka mówi autor bajek?

Wiem więcej

Słynnym ukraińskim bajkopisarzem był **Leonid Hlibow** (1827–1893). Bajki Hlibowa („Ведмідь-пасічник”, „Вовк та ягня”, „Лисиця-жалібниця”, „Мірошник”, „Цуцик”) są wzorowane na twórczości ludowej, zawierają krytykę stosunków społeczno-politycznych.

Największym bajkopisarzem polskim był **Ignacy Krasicki**. W jego dorobku są „Bajki i przypowieści”, „Bajki nowe”. Prawdziwe mistrzostwo osiągnął poeta w bajkach. Poeta ogląda świat z dystansu, z uśmiechem mędrca. Bajki Krasickiego zdobyły sobie najwyższe uznanie i stanowią dzieło wielkiego artyzmu (wg *Jolanty Podkańskiej*).

Per Krafft. Portret biskupa Ignacego Krasickiego. 1768 r.

241. Przeczytaj wiadomości w ramce.

Omów tekst w parach,

ułóż plan do niego i wypisz wyrazy kluczowe. ich znaczenie.

Zapamiętaj nowe wyrazy i

Formy zaimków osobowych

W odmianie zaimków osobowych *ja, ty, on, ona, ono* w dopełniaczu, bierniku, celowniku występują formy dłuższe (*mnie, tobie, ciebie, jego, jemu*) i skrócone (*mi, ci, cię, go, mu*).

Form dłuższych zaimków używamy na początku zdania (*Ciebie o to prosiłam. Prosiłam cię o to*), w przeciwstawieniach (*Nie tobie mówiłem, a jej*), po przyimku (*Do niego zwracam się*) oraz gdy akcentujemy je w zdaniu (*Wszystko tobie się uda*).

Zaimek **on** ma w liczbie mnogiej w mianowniku i bierniku formę **męskoosobową (oni)**, zaimki **ona, ono** – formy **niemęskoosobowe**.

forma **męskoosobowa**

M. **oni** (*koledzy*)

forma **niemęskoosobowa**

one (*koleżanki, zwierzęta, podręczniki*)

B. widzę **ich** (*kolegów*)

je (*koleżanki, zwierzęta, podręczniki*)

242. Wypisz zaimki osobowe z bajek I. Krasickiego, zaznacz ich przypadek, liczbę i formę.

243. Przeczytaj starannie wiersze.

Motylek

Anna Przemyska

Motylek lekki fruwa nad łąką,
w dole są kwiaty,
w górze jest słońko.
Fru, fru, fii, fii! –
wesoło, wesoło mu.

Motylek lekki fruwa nad światem,
myśli, że kwiaty to małe słońko.
Fru, fru, fii, fii! –
wesoło, wesoło mu.
Motylek lekki fruwa nad światem,
myśli, że słońce jest dużym
kwiatem.
Fru, fru, fii, fii! –
wesoło, wesoło mu.

Słownik do tekstu:

fruwać – пурхати; **błąkać się** – блукати.

Związki frazeologiczne: **w górze** – нагорі; **w dole** – внизу.

Odpowiedz na pytania.

* Gdzie fruwał motylek? * O czym myślał, patrząc na kwiaty? * Dlaczego motylek uważa słońce za duży kwiat?

Anna Przemyska

Biedroneczka

Kolorowa biedroneczka
jest czerwona jak wstążeczka,

jej brzuszek
jest mięciutki jak kozuszek,
czarne kropki
są wielkości jej stopki.
Kiedy nadchodzi wiosna
staje się radosna.
Wskakuje z kwiatka na kwiatek
i wacha każdy ich płatek.

Słownik do tekstu:

brzuszek – животик; **mięciutki** – м'якенький; **kozuszek** – кожушок; **wskakiwać** – вскакувати; **wachać** – нюхати; **płatek** – пелюстка.

Opowiedz, jak opisuje biedronkę autorka?

Dwa kotki

Były – to dwa kotki:
Jeden ładny,
lecz z szafek wyjadał łakotki
Drugi brzydki, bury,
ale płoszył szczury.
Powiedcież mi dzieci,
którego wolicie?

Burego! Burego! –
O dobrze robicie!
Bo ten godzien przychylności
Kto dopełnia powinności.
A bardzo nieładnie
Kiedy kotek kradnie.

Słownik do tekstu:

brzydki – поганий, потворний; **woleć** – бажати; **nieładnie** – негарно.

Związki frazeologiczne: **wyjadać łakotki** – виїдати ласощі; **płoszyć szczury** – лякати пацюків; **godzien przychylności** – вартий доброзичливого, приятного ставлення; **dopełnia powinności** – виконує обов'язки.

Uzasadnij, który kotek bardziej ci się podoba i dlaczego.

244. Dodaj przymiotniki do wyrazów: *lis*, *zajac*, *kaczka*, *słowik*.

245. Przeczytaj wiadomości w ramce. Omów tekst w parach, ułóż plan i wypisz wyrazy kluczowe.

Liczebnik jako część mowy

Liczebnik (числівник) to samodzielna część mowy, która określa liczbę osób, zwierząt, przedmiotów lub kolejność poszczególnych obiektów w pewnym zbiorze. Ze względu na znaczenie liczebniki dzielimy na: **główne** (*jeden, pięć, sto*), **porządkowe** (*pierwszy, piąty, siódmy*), **zbiorowe** (*dwoje, troje, pięcioro*), **ułamkowe** (*pół, półtora, trzy czwarte*).

W zdaniu liczebniki, podobnie jak przymiotniki, pełnią funkcję **przydawkę**. Liczebniki *jedni, dwaj, dwóch, obaj, obydwaj, obydwóch (obydwo), trzej, trzech, czterej, czterech* łączą się z rzeczownikami **męskoosob-**

bowymi (dwaj poeci wystąpili). Pozostałe liczebniki łączy się z rzeczownikami **niemęskoosobowymi** (dwa ptaki, dwie uczennice).

246. Posłuchaj bajki, obejrzyj obrazek.

Groch przy drodze

Ignacy Krasicki

Oszukany gospodarz turbował się srodze:
Zjedli mu przechodzący groch zeszyły przy drodze.
Chcąc wetować i pewnym cieszyć się profitem,
Drugiego roku wszystek groch posiał za żytem.
Przyszło zbierać. Gdy mniemał mieć korzyść obfitą,
Znalazł i groch zjedzony, i stłoczone żyto.
Niech się miary trzymają i starzy, i młodzi:
I ostrożność zbyteczna częstokroć zaszkodzi.

Słownik do tekstu:

oszukany – обманутий; **turbować się** – хвилюватися; **srodze** – тут у значенні: дуже; **wetować** – повернути втрачене, теж: компенсувати, відшкодувати; **przechodzący** – перехожий; **cieszyć się** – радіти; **profit** – прибуток; **mniemać** – вважати; **obfity** – щедрий; **zbyteczny** – зайвий; **zaszkodzić** – зашкодити.

Związki frazeologiczne: **groch przy drodze** – горох при дорозі; **mieć korzyść** – мати вигоду; **stłoczone żyto** – витоптане жито.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Czy opisany gospodarz był zbyt przezorny? * Uzasadnij swoją odpowiedź.

* Przeczytaj morał tej bajki. * Jak myślisz, w jakiej sytuacji można użyć wyrażenia **groch przy drodze**?

247. Napisz słownie liczebniki. Utwórz od nich liczebniki porządkowe.

5, 26, 11, 107, 989, 1998, 2015.

248. Na podstawie przykładów wskaż, kiedy używamy liczebników zbiorowych.

Dwoje uczniów, troje zwierząt, czworo ludzi.

Dwoje drzwi, troje skrzypiec, czworo sań.

249. Przeczytaj starannie wiersze.

Julian Tuwim

Brzózka kwietniowa

To nie liście i nie listki,
Nie listeczki jeszcze nawet –
To obłoczek przezroczysty,
Pozłociście zielonawy.
Jeśli jest gdzieś leśne niebo,
On z leśnego nieba spłynął,
Śród ogrodu zdziwionego
Tuż nad ziemią się zatrzymał.

Ale żeby mógł zzielenieć,
Z brzozą się
prawdziwą zmierzyć,
Ściemnieć, smugę
traw ocienić –
– Nie, nie mogę w to
uwierzyć.

Słownik do tekstu:

obłoczek – хмарка; **przezroczysty** – прозорий; **zielonkawy** – зеленкуватий; **spłynąć** – линути, спуститися; **zatrzymać się** – зупинитися; **zmierzyć się** – помірятися; **uwierzyć** – повірити.

Związki frazeologiczne: **ogród zdziwiony** – здивований сад; **smuga traw** – трав'яна смуга.

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

*Wskaż nazwy opisywanego drzewka w wierszu. *Ułóż po 3 zdania z liczebnikami porządkowymi **piąty, druga, pierwsze**. *Od czego zależą formy tych liczebników? Znajdź w wierszu „**Brzózka kwietniowa**” i zapisz środki stylistyczne: metafory, porównania, epitety.

Czesław Miłosz

Przy piwoniach

Piwonie kwitną, białe i różowe,
A w środku każdej, jak w pachnącym dzbanie,
Gromady żuczków prowadzą rozmowę,
Bo kwiat jest dany żuczkom na mieszkanie.
Matka nad klombem z piwoniemi staje,
Sięga po jedną i płatki rozchyła,
I długo patrzy w piwoniowe kraje,
Dla których rokiem bywa jedna chwila.
Potem kwiat puszcza i, co sama myśli,
Głośno i dzieciom, i sobie powtarza.
A wiatr kołysze zielonymi liśćmi
I cętki światła biegają po twarzach.

Słownik do tekstu:

kwitnąć – квітнути; puścić – відпустити; kołysać – колисати.

Związki frazeologiczne: pachnący dzban – запашний дзбан; gromada żuczków – група жучків; prowadzić rozmowę – вести розмову; cętki światła – плями світла.

Praca w grupie.

1. Wymień osoby, opisz sytuację przedstawioną w wierszu pt. „*Przy piwoniach*”.
2. Znajdź informacje dotyczące tego, co **widzi** i **czuje** matka.
3. Czym są piwonie dla żuczków i co one robią? Kogo ci przypominają żuczki?

250. Napisz odpowiedzi na pytania, liczby zapisz słowami.

Ile masz lat? Ilu uczniów jest w twojej klasie? W którym roku się urodziłeś / urodziłaś? Do której klasy chodzisz? Ile pięter ma twoja szkoła?

251. Przeczytaj wiadomości w ramce.

Omów w parach, ułóż plan i wypisz wyrazy kluczowe.

Przysłówek jako część mowy

Przysłówek (прислівник) to samodzielna nieodmienna część mowy, która określa cechy czynności nazywanej przez czasownik (pisze *długo*), wskazuje na okoliczności (wyjeżdżam *wieczorem*), na stopień natężenia cech (*bardzo* mi miło). Odpowiada na pytania: *jak? gdzie? kiedy? skąd? dokąd? w jaki sposób?*

W zdaniu przysłówki pełnią funkcje **okoliczników**, np. Spotkamy się *jutro*.

252. Przeczytaj tekst, dbaj o staranną wymowę.

Teodor Goździkiewicz

Suchotki i szczygły

Blade i już bardzo niskie słońce listopadowe przezierało przez rzadkie chmury; żółte płachty światła przesuwają się po wilgotnej ziemi.

Siedzimy z bratem w izbie i patrzymy przez szybę na jesienny krajobraz, na bezlistne gałęzie drzew w ogródku, na wiejski płot

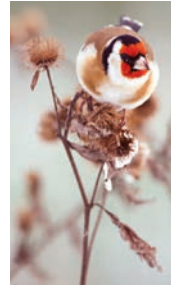
z deseczek i na grządkę kwiatów poza nim. Zmarniałe astry, zwiędnięte aksamitki, schnące cynie – oto bogactwo kwietnika, pielęgnowanego przez wiosnę i lato.

Pomiędzy nimi tkwią trzy, a może cztery kwiaty o słomianych, szeleszczących płatkach, zwane w niektórych regionach kraju suchotkami.

Patrzymy obaj na ten prosty obraz i obaj mamy jedno i te same myśli: jakież byłby świat ubogi, gdyby nie było kwiatów!

Nie zdążyliśmy głośno wyjawić owych myśli, gdy od strony pól nadleciało stadko szczygłów – prześliczna szóstka.

Każda z tych bajecznie kolorowych sztuk usiadła na swoim suchotku i rozpoczęła żerowanie. Jeden z nich tylko, zdaje się tata, co gdzie usiadł, to zgięta pod ciężarem jego ciała gałązka uniemożliwiła wykorzystanie zdobyczy. Próbował tu, próbował tam, wszystko na próżno. Wreszcie siadł na kwiecie sąsiedniej, najbliższej cynii, schwycił łapką jedną z nieposłusznych łodyg suchotka, nachylił ku sobie i stojąc obiema nóżkami na dwu roślinach rozpoczął wreszcie jesienną ucztę.

Słownik do tekstu:

suchotka – сухоцвіт
jesienna ucztą – осінній бенкет
grządka kwiatów – грядка квітів

zmarniałe astry – прив'ялі айстри
zwiędnięte aksamitki – зів'ялі чорнобривці

blady – блідий; **przesuwać się** – пересуватися; **kwietnik** – квітник; **pielęgnować** – доглядати; **łodyga** – стебло; **ubogi** – бідний; **żerowanie** – здобуття корму; **zdobycz** – здобич; **gałązka** – гілка.

Związki frazeologiczne: **płachty światła** – смуги світла; **wilgotna ziemia** – вогка земля; **wiejski płot** – сільська огорожа; **schnące cynie** – сухі цинії; **pod ciężarem ciała** – під тягарем тіла.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Kiedy odbywa się akcja w opowiadaniu „Suchotki i szczygły”? * Jaki jest jesienny krajobraz? * Wymień nazwy kwiatów, które widzą bohaterowie utworu. * Co robiło stadko szczygłów? * Powiedz, jaki jest stosunek autora opowiadania do roślin, zwierząt? * Czy zgadzasz się z wypowiedzią autora „*jakież byłby świat ubogi, gdyby nie było kwiatów!*”? Odpowiedź uzasadnij.

A. Napisz plan szczegółowy tekstu „*Suchotki i szczygły*”.

B. Do przymiotników dopisz utworzone od nich przysłówki. Na jakie pytania odpowiadają utworzone wyrazy? Jakie zakończenia one mają?

Wzór: mały – mało.

Niski, rzadki, ubogi, blady, głośny, prześliczny, nagły, ostrożny, cichy.

253. Posłuchaj wiersza i odpowiedz na pytania.

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Wisława Szymborska

Zwierzęta cyrkowe

Przytupują do taktu niedźwiedzie,
skacze lew przez płonące obręcze,
małpa w żółtej tunice
na rowerze jedzie,
trzaska bat i muzyczka brzęczy,
trzaska bat i kołysze oczy zwierząt,
słoń obnosi karafkę na głowie,
tańczą psy i ostrożnie kroki mierzą.
Wstydzę się bardzo,
ja – człowiek.
Źle się bawiono tego dnia:
niezczędzono hucznych oklasków,
choć ręką dłuższą o bat
cień rzucała ostry na piasku.

Słownik do tekstu:

tunika – туніка

rzucać – кидати

szczędzić – жаліти

przytupywać – притупувати

wstydzić się – соромитися

Związki frazeologiczne: zwierzęta cyrkowe – циркові тварини; płonące obręcze – палаючі обручі; trzaska bat – ляскає батіг; muzyczka brzęczy – дзенькає музика; kroki mierzą – міряють кроки; huczne oklaski – гучні оплески.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Co obejmował program przedstawienia cyrkowego opisany w wierszu?

Praca w grupie.

1. Znajdź wyrazy i związki frazeologiczne, które pokazują, jak autorka odbiera ten program, dlaczego się wstydzi?

2. Jaki wyraz powtarza się w tym wierszu i dlaczego? Jak nazywa się ta część mowy?

3. Znajdź wyrazy dźwiękonaśladowcze. Wyjaśnij przenośne znaczenie zwrotu **rzucać cień**. Jak rozumiesz zdanie „**Bat rzuca cień na cyrk**”?

4. Czy lubisz chodzić do cyrku i dlaczego?

254. Przepisz podane wyrazy i uzasadnij ich pisownię.

Bluzka bo , stóg bo , wiązka bo ,
dąb bo , krzew bo , krów bo , dróżka bo
 , kózka bo .

255. Mów poprawnie.

Przysłowia polskie o zwierzętach

Zapomniał wół, jak cielęciem był.

Darowanemu koniowi w zęby się nie zagląda.

Gdy kota nie ma, myszy harcują.

Pierwsze koty za płoty.

Na pochyłe drzewo, to i kozy skaczą.

Siedzi cicho jak mysz pod miotłą.

256. Rozwiąż krzyżówkę w zeszyte.

2 (F)

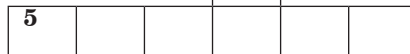
1 (S)

6 (T)

3 (K)

5 (B)

4 (N)

TEMAT 14. PODRÓŻE I ROZRYWKA. NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY

257. Przeczytaj uważnie tekst i przetłumacz. Wyrazy z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Podróż

Pociąg powoli pojechał. Potem prędej, prędej... Patrz! Pędzi pośród pachnących pól. Panuje piękna poranna pogoda. Podróżni podziwiają piękno Polski. Pola połączone pszenicą, pagórki, potoki, pastwiska. Pociąg przemknął pomiędzy polami. Przystanek. Powoli podjeżdża pod peron. Przystanął. Parowóz parska parą: pach! pach! pach! Przyjechał punktualnie piętnaście po pierwszej. Podróżni podziwiali punktualność (wg „Płomyczek”).

Słownik do tekstu:

przystanek – зупинка

podróżni – пасажери

powoli – повільно; **prędej** – швидше; **pędzić** – мчати; **pastwisko** – пасовище; **przemknąć** – промчати; **pagórek** – пагорб; **parskać** – пирхати.

Związki frazeologiczne: **pachnące pola** – запашні поля; **podziwiać piękno** – захоплюватися красою.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Czym zadziwił cię ten tekst? Co mijał pociąg?

*Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji. *Podziel się spostrzeżeniami z kolegą / koleżanką z klasy.

*Podziel podane wyrazy na sylaby, a następnie wpisz je według wzoru. *Wskaż, do jakiej części mowy należą te wyrazy.

Wzór: podróż – pod-róż.

Powoli, pędzić, pachnących, przystanek, piętnaście, parskać.

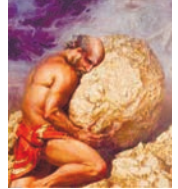

Praca w grupie.

1. Znajdź w tekście przysłowki i wpisz je do zeszytu.
2. W tekście pt. „**Podróż**” znajdź różne typy zdań ze względu na cel wypowiedzi. Utwórz zdanie pytające i odpowiedz na nie.

258. Przypomnij sobie bohaterów mitologicznych. Zapisz ich imiona do zeszytu. Wyjaśnij pisownię tych wyrazów. Podziel je na sylaby.

259. Uczymy się nowych słów. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

gałka – кулька
wiosłować – гребти

żeglarz – мореплавець
załoga – суднова команда

260. Przeczytaj tekst. Spróbuj go przetłumaczyć, wykorzystaj wyrazy ze słownika do tekstu.

Jan Parandowski

Przygody Odyseusza

Po drodze odwiedzili Kirke. Wyszła do nich nad brzeg morza i dała Odyseuszowi różne wskazówki: jak uniknąć czaru Syren, jak wyrwać się Scylli i Charybdzie.

Wyspa Syren, o której wspominała Kirke, była niedaleko. Gdy się do niej zbliżali, wiatr ucichł, morze stało się gładkie jak oliwa. Cała załoga siadła do wiosł. Odyseusz wyjął krag wosku, ugniótł z niego twarde gałki i tymi gałkami zalepił uszy wszystkim towarzyszom. Sam zaś kazał siebie przywiązać do masztu mocnymi powrozami.

Na skałach wyspy pojawiły się dwie panny morskie, Syreny, i podniósł się ich śpiew niezrównany. Wołały do Odyseusza, by się zatrzymał i posłuchał opowieści o wszystkim, co się dzieje na świecie.

Odyseusz.
Mozaika Bardo.
Tunezja

Odyseusz rwał się w swych więzach, krzyczał, by zatrzymać okręt, ale załoga głucha na jego wołania i na śpiew Syren wiosłowała nieustannie.

Wyspa Syren znikła pod horyzontem. Ale zbliżało się groźniejsze niebezpieczeństwo. Płynęli ku cieśninie morskiej ujętej z dwóch stron skałami. Jedna z nich

była tak wysoka, że szczytem sięgała chmur. W tej skale była jaskinia, mieszkanie Scylli. Ten potwór morski miał dwanaście łap i sześć łbów. Naprzeciw jest druga skała, o wiele niższa, a na jej szczycie rośnie stare drzewo figowe. Pod tą skałą mieszka Charybda.

Okręt przybliżył się ku Scylli; czujny potwór wychylił się nagle i porwał z pokładu sześciu ludzi.

Nieustanna praca wiosła, strach pozbawiły załogę sił. Ledwo się dowlekli do najbliższego lądu.

Słownik do tekstu:

Odyseusz – Одиссей, міфічний володар острова Ітака, головний герой „Іліади” та „Одіссеї” Гомера; **Kirke** – Кірка (Цирцея), чаклунка, дочка Геліоса й Перси; **Scylla** – Сцилла, морська потвора з шістьма парами ніг та собачими головами; **Charybda** – Харибда, морська потвора, що жила навпроти Сцилли; **szczyt** – вершина; **nieustanny** – безперервний; **pozbawić** – позбавити; **dowlec się** – дістатися.

Związki frazeologiczne: **gładkie jak oliwa** – гладеньке; **cieśnina morska** – морська протока; **sięgać chmur** – сягати хмар.

jaskinia – печера
czujny – пильний
panna morska – русалка,
водяна німфа

niezrównany – незрівнянний
potwór – потвора, чудовисько
drzewo figowe – інжир, фіга,
смоква

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne z ramki do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

* Jakie przygody zostały przedstawione w tekście pt. „**Przygody Odyseusza**”?
* Na czym polegały niebezpieczeństwa, które czyhały na Odyseusza i jego załogę?
* Czy znasz znaczenie frazeologizmu **znajdować się między Scyllą a Charybdą**?

Praca w grupie.

1. Ułóż ustnie wypowiedź na jeden z tematów: „**Jak Odyseusz uniknął niebezpieczeństwa śpiewu syren?**”; „**Dlaczego utwór jest zatytułowany „Przygody Odyseusza**”?

2. Sporządź plan do tekstu. Wypisz z każdej części wyrazy kluczowe, które pomogą go opowiedzieć (każda grupa pracuje nad jedną częścią).

3. Na podstawie planu i wyrazów kluczowych opowiedz krótko tekst.

Wiem więcej

Jan Parandowski (1895–1978) to polski pisarz, tłumacz literatury. Autor słynnej „Mitologii” – zbioru baśni o bogach i bohaterach (1924 r.).

261. Przeczytaj tekst pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Porównaj wyrazy umieszczone w ramce w języku polskim i ukraińskim,

ich znaczenie i brzmienie. Ułóż plan do tekstu. Wypisz wyrazy kluczowe.

Nieodmienne części mowy

Przyimki (прийменники), **spójniki** (сполучники) i **partykuły** (частки) należą do **nieodmiennych części mowy**, wyrazów **niesamodzielnych** (службових).

Przyimek łączy się z innymi częściami mowy, informuje o relacjach przestrzennych i czasowych między przedmiotami.

Wraz z rzeczownikiem, zaimkiem i liczebnikiem przyimek tworzy **wyrażenie przyimkowe**. Przyimki dzielimy na: **proste**, np. *w, o, z, za, u, do*; **złożone** – wyrazy, które można podzielić na proste, np. *około, oprócz, spod, spoza, zza, pośród*.

Spójnik to nieodmienna część mowy, która łączy zdania lub części zdania.

Spójniki dzielimy na: **podrzędne** (підрядні), np. *bo, ponieważ, iż, że, aby, żeby* i **współrzedne** (сурядні), np. *i, oraz, ale, lecz, lub, czyli, więc*.

262. Wypisz z podanych zdań przyimki i spójniki.

Gdy się do niej zbliżali, wiatr ucichł, morze stało się gładkie jak oliwa. Cała załoga siadła do wiosł. Odyseusz wyjął krąg wosku, ugniótł z niego twarde gałki i tymi gałkami zalepił uszy wszystkim towarzyszom. Odyseusz, idąc za radą Kirke, kazał z daleka wyminąć kotłownisko Charybdy.

263. Uzupełnij zdania odpowiednimi spójnikami i przyimkami.

Wołały do Odyseusza, [] się zatrzymał [] posłuchał opowieści [] wszystkim, [] się dzieje [] świecie.

Odyseusz rwał się w swych więzach, krzyczał, [] zatrzymać okręt, [] załoga była głucha [] jego wołania.

Wiem więcej

Warszawska Syrena

Syrena w herbie Warszawy była przedstawiana jako skrzydlaty potwór. W połowie XVI w. Syrence, która była potworem ze skrzydłami smoka, szponami, ogonem, nadano kobiece cechy. W połowie XVIII w. Syrena stała się postacią kobiety z bułatem i tarczą w rękach oraz zwiniętym rybnym ogonem.

Ludwika Nitschowa.
Pomnik warszawskiej Syreny. 1939 r.

264. Posłuchaj tekstu pt. „Warszawska Syrena”. Zastanów się, jak zmienił się wizerunek syreny w ciągu wieków? Ułóż wypowiedź ustną.

265. Przeczytaj starannie tekst. Spróbuj go przetłumaczyć, wykorzystaj podane niżej wyrazy.

Podróż do bajkowej krainy

Park św. Mikołaja w Zatorze jest miejscem, w którym na dzieci czeka wiele atrakcji. Na zaczarowanej ścieżce spotkać można postacie z ulubionych bajek. Tu mieszkają wesołe elfy, które opiekują się reniferami. W parku rośnie „Zaczarowana Choinka” ubrana przez dzieci z własnoręcznie wykonanych ozdób.

Jeżeli zajrzysz do żywej szopki bożonarodzeniowej ze stajenką, usłyszysz koledy. W Domku św. Mikołaja można osobiście poznać i porozmawiać ze św. Mikołajem, a na specjalnych karteczkach wypisać swoje nie najlepsze uczynki oraz złe życzenia i spalić je w „Kotle Zapomnienia”. Do specjalnej „mikołajowej skrzynki” można wrzucać życzenia na kartkach.

Słownik do tekstu:

renifer – північний олень; **skrzynka** – скринька.

Związki frazeologiczne: „Kocioł Zapomnienia” – „казан забуття”; „Zaczarowana Choinka” – „зачарована ялинка”.

atrakcja – розвага
ozdoba – прикраса

uczynek – вчинок
warsztat – майстерня

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Jakie atrakcje czekają na dzieci w parku św. Mikołaja? * Kogo można spotkać na zaczarowanej ścieżce? * Jakie jeszcze niespodzianki przygotowano dla dzieci?

Co chciałbyś / chciałabyś dostać od św. Mikołaja? Korzystaj z podanych niżej wyrazów pomocniczych.

Wyrazy pomocnicze: **wrotki** – роликові ковзани; **lalka** – лялька; **narty** – лижі; **miś** – ведмедик; **sanki** – санки; **przytulanka** – м'яка іграшка; **piłka** – м'яч; **książka** – книжка; **puzzle** (czytaj: [puzle, riclej]) – пазли; **gra** – гра; **skakanka** – скакалка; **układanka** – головоломка; **klocki** – кубики; **rower** – велосипед; **łyżwy** – ковзани; **małpka** – мавпеня; **czekolada** – шоколад; **naklejki** – наклейки.

Spróbuj określić główną myśl zawartą w tekście. Znajdź i przeczytaj wyrazy, które o tym mówią.

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

* Wstaw wyrazy w odpowiedniej formie. * Odszukaj w związkach wyrazowych wyrazy podrzędne i nadrzędne, zapisz je do zeszytu. * Określ typ związków frazeologicznych w zdaniach (zgody, rządu, przynależności) (według wyboru nauczyciela / nauczycielki).

Park św. Mikołaja w Zatorze to miejsce, w którym na dzieci czeka wiele atrakcji. Na zaczarowanej (*ścieżka*) spotkać można postacie z (*bajka*). Tu (*mieszkać*) wesołe elfy, które opiekują się (*renifery*). W parku rośnie „Zaczarowana Choinka” ubrana przez dzieci z własnoręcznie wykonanych (*ozdoby*).

268. Ułóż dialog na jeden z tematów: „*Na wycieczce*”, „*Co widziałem / widziałam na wycieczce?*”

267. Przeczytaj starannie wiersz. Zwróć uwagę na poprawną intonację.

Józef Ratajczak

Rozmowa ciszy

Mówi do ciszy cisza
 Tak, aby jej nikt nie słyszał.
 Ptak umilkł,
 Lecz słów rozróżnić nie umie.
 Ucichł owad,
 Chce posłuchać ciszy rozmowę.
 Jedynie morska muszla
 Każde słowo ciszy odróżnia.
O czym więc mówi cisza do ciszy?
 Weź muszlę.
 Może usłyszysz.

Słownik do tekstu:

owad – комаха

muszla – мушля

rozróżnić – розрізнити

umilknąć – замовкнути

Związki frazeologiczne: rozmowa ciszy – розмова тиші.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* O czym szepcze cisza? * Jak myślisz, czy cisza potrafi rozmawiać? * Jakie części mowy w tekście służą do łączenia wyrazów w zdaniu?

Nazwij środki stylistyczne, które wykorzystał autor w tym wierszu.

Podziel wyrazy na litery, głoski i sylaby.

Rozmowa, muszla, posłuchać, morska, usłyszysz.

* Zapisz wyrazy ze słownika do słowniczka. * Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

* W podkreślonym zdaniu wskaż części główne. * Podkreśl linią pojedynczą podmiot, a podwójną – orzeczenie.

* Popatrz na zdjęcie. * Spróbuj opisać muszlę.

268. Przeczytaj wyraźnie wiersz. Obejrzyj obrazek.

Hanna Januszevska

Dal

Czasem, gdy wstać
mi się nie chce,
bo świat jest szary i zimny,
to chciałbym, wiecie, zbudzić się,
choćby na krótko kimś innym.

Miałbym kudłaty, rudy łeb,
nie blond jak jakiś kurczak,
płynąłbym łajbą piracką het
banderą wicher by furczał!

A na banderze: czaszka i
na krzyż piszczele dwa gnaty,
i ta bandera tłukłaby
nad moim łbem kudłatym.

Nikt by nie wołał:
„Sprzątnij!”, „Wróć!”,
„Włóż sweter!”,
„Weź ciepły szalik!”
Po oceanach mógłbym pruć
wciąż dalej, dalej, dalej (...).

Słownik do tekstu:

bandera – судновий прапор; **kurczak** – курча; **tłuc** – товкти; **ocean** – океан.

świt – світанок
wrócić – повернутися

sprzątać – прибирати
zbudzić się – прокинутися

Związki frazeologiczne: **piracka łajba** – піратське судно; **wicher by furczał** – вихор би шумів; **kudłaty łeb** – кудлате, кошлате волосся; **pruć po oceanach** – швидко плисти океанами.

włożyć sweter – одягнути светр
nie chce mi się – мені не хочеться
na krótko – на короткий проміжок часу

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Określ, kim jest podmiot mówiący w wierszu H. Januszevskiej pt. „**Dal**” i kim on chciałby być? * Odczytaj dwie ostatnie zwrotki wiersza i wyjaśnij ich sens.
* Wskaż w podanym wierszu niesamodzielne części mowy.

W 3-4 zdaniach opisz **banderę** albo **statek**.

Zapisz wyrazy ze słownika do słowniczków. Zapamiętaj ich znaczenie.

269. Przeczytaj tekst, obejrzyj ilustrację.

Jaskinia Raj

Jaskinia Raj jest położona na południowy zachód od miasta Kielce. Nazwano jaskinię Rajem, by dać wyraz niespotykanemu pięknu, które odkrywcy zobaczyli. To perła wśród polskich jaskiń, powstałych w wapieniach. Powoli, przez miliony lat wody atmosferyczne przedostawały się w głąb wzgórza, rzeźbiąc jednopoziomowy system korytarzy i komór o łącznej długości 240 m.

Pierwsza Komora Wstępna łączy trzy korytarze w jeden labirynt. W kolejnych salach: Kolumnowej, Stalaktytowej i Wysokiej podziwiać można bogactwo szaty naciekowej. Odbicia nacieków w lustrach wody zwielokrotniają ich liczbę, co daje prawdziwie rajski widok (wg *Bogusławy Krawczyńskiej*).

Słownik do tekstu:

odkrywca – відкривач; **komora** – комора; **długość** – довжина; **wapno** – вапно; **naciek (jaskiniowy)** – відкладення (сталактити й сталагміти); **głąb** – глибина; **rzeźbić** – різьбити; **jednopoziomowy** – однорівневий; **zwielokrotniać** – збільшувати.

Związki frazeologiczne: **Jaskinia Raj** – печера Рай; **rajski widok** – райський краєвид; **wody atmosferyczne** – атмосферні води; **lustro wody** – дзеркало води.

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Określ typ i styl podanego wyżej tekstu.

Pomyśl, czego dowiedziałeś / dowiedziałas się o Jaskini Raj?

* Określ formy gramatyczne czasowników. * Znajdź nazwy własne w tekście i wyjaśnij ich pisownię. * Wskaż liczebniki, określ ich formę gramatyczną. * Znajdź w ostatnim akapicie tekstu wyrazy, w których ilość liter i głosek jest jednakowa. * Podziel te wyrazy na głoski i sylaby.

* Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji do tekstu. * Podziel się spostrzeżeniami z kolegą / koleżanką z klasy.

270. Wypisz z tekstu pt. „*Jaskinia Raj*” wyrazy z **ó**, **rz**. Uzasadnij ich pisownię.

271. Posłuchaj komentarza nauczyciela / nauczycielki do tekstu. Naucz się nowych wiadomości.

Pisownia przyimków złożonych

Przyimki złożone (складні прийменники) z dwu lub trzech przyimków prostych pisze się łącznie.

Piszemy łącznie przyimki złożone z przyimków prostych i z członów *-bok*, *-czas*, *-koło*, *-miast*, *-śród*, *-wnątrz*, np. *obok*, *podczas*, *około*, *dokoła*, *zamiast*, *pośród*, *wewnątrz*.

Piszemy rozdzielnie wyrażenia **na zewnątrz**, **z zewnątrz**.

Na początku przyimka złożonego piszemy literę zgodnie z wymową (**z-** lub **s-**), np. *znad*, *zza*, *spod*, *spoza*.

272. Utwórz przyimki złożone. W tym celu połącz przyimki *o*, *do*, *pod*, *za*, *po*, *na*, *s*, *po* i odpowiednie człony *-koła*, *-między*, *-czas*, *-wnątrz*, *-koło*, *-miast*.

273. Ułóż 1–2 zdania z przyimkami *poprzez*, *do*, *podczas*, *z zewnątrz*, *zza*, *znad*. Wyjaśnij pisownię podanych przyimków.

274. Wypisz z przysłów przyimki z rzeczownikami. Wskaż przyimki złożone.

Zza lasu nie widać drzew.

W krótkie dzionki października
wszystko z pola, z sadu znika.

Bierz nogi za pas, dopóki jeszcze czas.

Stare psisko dobre, jak leży około płota.

Wyszło szydło spoza worka.

275. Posłuchaj wiersza, zwracając uwagę na poprawną intonację.

Czesław Miłosz

Wyprawa do lasu

Drzewa ogromne, że nie widać szczytu,
Słońce zachodząc różowo się pali
Na każdym drzewie jakby na świeczniku,
A ludzie idą ścieżką, tacy mali.

Zadrzyjmy głowy, weźmy się za ręce,
Żeby nie zgubić się w trawach jak w borze.
Noc już na kwiaty nakłada pieczęcie
I z góry spływa kolor po kolorze.

A tam nad nami uczta. Dzbany złota,
Czerwone wino w osinowej miedzi.
I wiezie dary powietrzna karoca
Dla niewidzialnych królów czy niedźwiedzi.

Słownik do tekstu:

zgubić się – загубитися; **spływać** – стікати; **ogromny** – величезний; **bór** – бір; **powietrzny** – повітряний.

świecznik – свічник
niewidzialny – невидимий

karoca – різновид карети
wziąć się za ręce – взятися за руки

Związki frazeologiczne: **słońce pali się** – сонце палає; **zadrzeć głowę** – задерти голову; **osinowa miedź** – осики рудого кольору (осикова мідь); **nakładać pieczęć** – накладати печатку; **dzbany złota** – дзбани (глечики) золота.

Wykonaj polecenia.

Nazwij temat utworu. Znajdź w wierszu Czesława Miłosza opis, porównania, przenośnie.

Zapisz wyrazy z ramki do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Wskaż w wierszu nieodmienne części mowy.

Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji do tekstu.

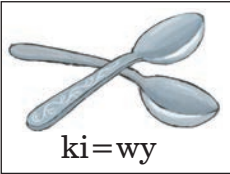
Wypisz z wiersza takie wyrazy, zwroty i wyrażenia, które odpowiadają ukraińskim: *великі дерева, повітряна карета, загубитися в травах, невидимі королі, ведмеді, стежкою йдуть люди, глечики золота.*

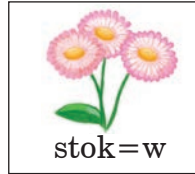
276. Rozwiąż rebusy.

Co wiezie Mikołaj

Pędzi Mikołaj w swych wielkich saniach – mnóstwo prezentów ma do rozdania.

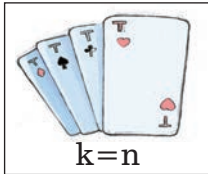
dla Krysi,

dla Piotrka,

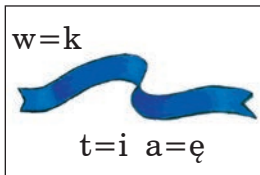
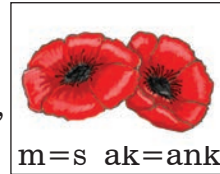

bo Piotrek zawsze marzył o

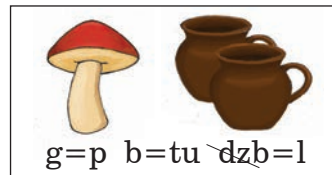
dla Jarka,

dla Ani,

dla Zosi

i

dla Joli

jest i

(kuzw, wrotki, wrotkach, party, sanki, księżka, przytulanka, gra, ukłanka)

Składnia

Stanisław Wyspiański. *Zakola Wisły*. 1904 r.

TEMAT 15. POLSKIE ŚWIĘTA I TRADYCJE. SKŁADNIA

277. Przeczytaj tekst.

Powtórz wiadomości.

Kalendarz polskich świąt i zwyczajów

Najważniejszymi polskimi świętami są: **Boże Narodzenie**, **Wielkanoc**, **Narodowe Święto Niepodległości 11 listopada**, **Święto Narodowe Trzeciego Maja**. Popularne są także: **mikołajki** – nazwa dnia Świętego Mikołaja obchodzonego 6 grudnia, na cześć świętego biskupa Mikołaja z Miry, **Dzień Kobiet (8 marca)**, **Dzień Matki (26 maja)**, **Dzień Babci (21 stycznia)** czy **Dzień Dziecka (1 czerwca)**. Spośród lubianych i kultywowanych tradycji warto wymienić: **Wszystkich Świętych (1 listopada)**, **Zaduszki** – dzień modlitw za dusze zmarłych, który przypada na **2 listopada**; **andrzejki** – zabawa przed Adwentem **29 listopada**; **karnawał, zapusty** – okres zimowych balów, maskarad, pochódów i zabaw; **pierwszy dzień wiosny – 21 marca**, kiedy odbywa się **topienie (lub palenie) Marzanny**; **Noc Kupały z 21 na 22 czerwca** związaną z letnim przesileniem Słońca.

Słownik do tekstu:

mikołajki – день Святого Миколая; **karnawał, zapusty** – карнавал, народні гуляння за сорок днів до Великодня, напередодні початку Великого посту; **maskarada** – маскарад; **Marzanna** – Мара (Марена), богиня темної ночі, привидів, хвороб (мору), смерті; опудала Марі давні слов'яни щовесни спалювали або топили у воді; **Adwent** – Адвент, назва посту, який передує Різдву Христовому; **lubiany** – улюблений; **pochód** – похід; **topienie** – топлення.

Związki frazeologiczne: **przesilenie letnie** – літне сонцестояння; **bal maskowy** – бал-маскарад.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Jakie są najważniejsze polskie święta? * Wymień znane ci tradycje Polaków. * Z jakimi wydarzeniami one są związane?

Zapisz wyrazy z ramki do słowniczka i zapamiętaj ich pisownię.

Noc Kupały – свято Івана Купала (Купальська ніч)
święto państwowe – державне свято
święto narodowe – національне свято

Podziel tekst na części. Nadaj tytuł każdemu akapitowi i zapisz do zeszytu.

Ułóż i zapisz 3–5 zdań na temat „*Tradycje świąteczne Polaków i Ukraińców*”.

Praca w grupie.

1. Znajdź i zapisz do zeszytu imiona własne. Wyjaśnij ich pisownię.
2. Wskaż liczebniki, zapisz do zeszytu i wyjaśnij ich pisownię.
3. Znajdź wyrazy z **ą**, **ę**, zapisz i wyjaśnij ich pisownię.
4. Wypisz z tekstu przykłady dwóch związków wyrazowych. Podkreśl w nich wyraz nadrzędny i podrzędny.
5. Zapisz do zeszytu pierwsze zdanie tekstu. Podkreśl w nim rzeczowniki.
6. Wypisz jeden przymiotnik (do wyboru) i nazwij w nim rdzeń, przedrostek lub przyrostek, końcówkę.

278. Obejrzyj ilustracje. Zastanów się, jakie święta są na nich przedstawione?

Zofia Stryjeńska. Górale z turoniem i Gwiazdą, Zapusty

Jan Matejko. Konstytucja 3 Maja 1791 roku. 1891 r.

Zofia Stryjeńska. Wianki. 1960 r.

279. Przeczytaj tekst, przypomnij wiadomości.

Wypowiedzenie i jego rodzaje

Wypowiedzenie (висловлювання) to grupa wyrazów, która zawiera zrozumiałą informację. Wypowiedzenia dzielimy na **zdania** i **równoważniki zdań**.

Zdanie (речення) jest rodzajem wypowiedzenia, zawierającym **osobową formę czasownika**, która pełni funkcję **orzeczenia**, np. *Górale mają talent muzyczny*.

Równoważnik zdania (еквівалент речення) to takie wypowiedzenie, w którym nie ma orzeczenia, ale można go wprowadzić, np. *Od kogo ten prezent?* (*Od kogo **jest** ten prezent?*).

Zdania pojedyncze, w których podmiot lub orzeczenie ma określenia (w postaci przydawek, dopełnień lub okoliczników), nazywamy **zdaniami rozwiniętymi** (поширені речення). Zdania pojedyncze bez określeń (другорядних членів речення) nazywamy zdaniami **nierozwiniętymi** (непоширені речення).

280. Przeczytaj, wskaż zdania i równoważniki zdań. Przepisz je do zeszytu. Podkreśl równoważniki zdań.

Dzisiaj są Zaduszki. Bal maskowy. Ten dzień przypada na 2 listopada. Pierwszy dzień wiosny. Zabawa przed Adwentem. Andrzejki połączone z wróżbami na nadchodzący rok. Okres zimowych balów. Znaną tradycją jest topienie Marzanny. Noc Kupały jest związana z letnim przesileniem Słońca.

281. Wyjaśnij pojęcia.

Zdanie pojedyncze nierozwinięte to

Zdanie pojedyncze rozwinięte to

282. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie.

siano – сіно
obrzęd – обряд
obrus – скатертина
narrator – оповідач
wzruszenie – хвилювання
niemowlątko – немовляtko

recytacja – декламація
zwiastować – сповіщати
świętować – святкувати
wieczera wigilijna – вечера на Святвечір
Zbawiciel, Mesjasz Pan – Спаситель, Месія

283. Przeczytaj tekst scenariusza. Akcentuj poprawnie.

Polska Wigilia w tradycji i literaturze

Scenografia: stół wigilijny, biały obrus, opłatek, bochen chleba, choinka. Z boku sceny stoi mały stolik z kilkoma książkami, przy nim siedzi jedna zaczytana dziewczynka. Recytacje na tle muzyki.

Narrator: Wigilia... Boże Narodzenie... Ile wzruszeń budzi w nas jedno z najważniejszych świąt chrześcijańskich! Święta Bożego Narodzenia obrosły w liczne obrzędy i tradycje.

Dziecko /czyta z książki/: „Wigilia Bożego Narodzenia ma cechę najbardziej rodzinna, serdeczna, odpowiadającą zwyczajom, które są towarzyskie, gościnne, otwarte”.

Muzyka „Cicha noc”.

Dziecko: Dwudziesty drugi. Dzień najkrótszy.

Noc tajemnicza się przybliży.

Zjawi się, zjawi i niezwykajnie,

Nawiedzi znowu świętą stajnię

Miłość w malutkim niemowlątku.

Narrator: Niewiele jest w ciągu roku dni tak bardzo oczekiwanych, jak Wigilia i Boże Narodzenie.

Dwoje dzieci: Szczęśliwa noc, w którą się nam rodzi

Dzień jasny, światło wszystkiemu stworzeniu,

I w której brudach i okropnym cieniu

Słońce jaśniejsze nad codzienne wschodzi.

Dziecko siedzące wśród książek: „Zwiastuję wam radość wielką, która będzie udziałem całego narodu. Dziś w mieście Dawida narodził się wam Zbawiciel, którym jest Mesjasz Pan” („*Ewangelia wg Świętego Łukasza*”).

Muzyka cichnie.

Narrator: Wieczór wigilijny jest w polskiej tradycji najbardziej uroczystym wieczorem roku. Wieczerzę wigilijną rozpoczynamy od dzielenia się opłatkiem i składania życzeń.

Dzieci:

- Jak wygląda wigilijny opłatek? Cieniutki, cichy, biały jak śnieg.
- Opłatek pachnie najprościej, jak chleb.

Dzieci: Przy wigilijnym stole, łamiąc opłatek święty,
Pomnijcie, że dzień ten radosny w miłości jest poczęty.

Narrator: Stół zastawiony jest białym obrusem, a pod nim leży siano, na pamiątkę tego, że Boże Dziecię złożono na sianie w źłóbeczku. Staropolskim obyczajem zawsze stawiano – i dziś się to robi – nakrycie dla nieobecnych. Nikt tego wieczoru nie powinien być opuszczony i samotny.

Dzieci:

- Białe obrusy lśnią na stole, pod obrusem siano.
- Płoną świece na choince, co to przyszła za noc.
- Na talerzach kluski z makiem, karp jak księżyc srebrny.
- Zasiadają wokół stołu dziadek z babcią, krewni.
- Już się z sobą podzielili opłatkiem rodzice,
Już złożyli wszyscy wszystkim moc serdecznych życzeń.
- Kiedy mama się dzieliła ze mną tym opłatkiem,
Miała w oczach łzy, widziałam, otarła ukradkiem.
- Nie wiem, co też mama chciała szepnąć mi do ucha:
Bym na drzewach nie darł spodni, pani w szkole słuchał...
Niedojrzałych jabłek nie jadł, butów tak nie brudził...
Nagle słyszę, mama szepce: „Bądź dobry dla ludzi.”

Dziecko: Zapalcie świece, usiądźcie przy wigilijnym stole.
Podzielcie się opłatkiem i świętujcie!

(wg *E. Stanek*)

Słownik do tekstu:

zacytany – зачитаний; **nawiedzić** – відвідати; **oczekiwany** – очікуваний; **stworzenie** – творіння; **poczęty** – початий; **opuszczony** – покинутий; **ukradkiem** – крадькома.

Związki frazeologiczne: **święta stajnia** – свята стайня; **dzielić się opłatkiem** – ділитися оплатком; **składanie życzeń** – вітання; **biały jak śnieg** – білий, як сніг;

nakrycie dla nieobecnych – столові прибори для відсутніх; **kluski z makiem** – кльоцки з маком.

Praca z tekstem pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Jak świętuje się Boże Narodzenie w Polsce?

Porównaj z tradycjami ukraińskimi.

Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji na str. 181 i tekstu.

Inscenizuj dialog z podziałem na role.

284. Podziel zdania na trzy grupy: **oznajmujące**, **pytające**, **rozkazujące** i zapisz je w zeszyte.

Podzielcie się opłatkiem i świętujcie! Zasiadają wokół stołu dzia-
dek z babcią, krewni. Jak wygląda wigilijny opłatek? Bądź dobry dla
ludzi. Czy już stoi nakrycie dla nieobecnych? Święta Bożego Naro-
dzenia obrosły w liczne obrzędy i tradycje. Pani w szkole słuchaj!

285. Przeczytaj tekst.

Wypisz z tekstu wyrazy, zwroty i wyraże-
nia, które odpowiadają ukraińskim: *словосполучення, головне слово, залежне
слово, узгодження, прилягання, керування.*

Związki zgody, rzędu i przynależności

Zespół, którego członki łączą się w stosunku nie-
współrzednym, nazywa się **związkiem składnio-
wym**. Związek (*śpięam piosenkę*) składa się z wyrazu
nadrzędnego (*śpięam*) i **podrzędnego** (*piosenkę*).

W **związku zgody** wyraz podrzędny upodabnia się
do form wyrazu nadrzędnego: występuje w tym samym
rodzaju, liczbie, przypadku lub osobie, np. podmiot i
orzeczenie, np. *ojciec odpoczywa*.

W **związku rzędu** wyraz podrzędny musi być w
takim przypadku, jakiego wymaga wyraz nadrzędny,
np. *opowiadałam o przygodzie*.

W **związku przynależności** wyraz podrzędny formalnie nie zależy od wyrazu nadrzędnego, łączy się z nim pod względem znaczeniowym, np. *mówił głośno*.

286. Przeczytaj tekst, dbaj o poprawną wymowę.

Wiosna, wiosna, wiosna, ach, to ty?

Dziś 21 marca! Czas wiosennej pobudki. Wiosno, wracaj! Już Cię widziałam – przywitałaś się grzecznie delikatnym, ciepłym podmuchem wiatru i... chwilę później zniknęłaś nagle.

Pozostało po Tobie wspomnienie pierwszych wiosennych kwiatów. Pączków na drzewach. Zwierząt budzących się do życia. Ale i nutka wiosennego optymizmu, która już nie chce dać się ospałej ziemi. Teraz świat pokrywa jeszcze delikatna warstwa miękkiego puchu, jednak nadchodzącą wiosną czuć w powietrzu – czas więc najwyższy obudzić się.

Śnieg może nas dziwić. Przecież już... marzec! A jednak nie tylko w marcu jak w garncu, ale i kwiecień-plecień, bo przeplata, trochę zimy, trochę lata. 21 marca przypada kalendarzowa wiosna – datę tę wybrano ze względu na to, że tego dnia dzień i noc są równej długości. Może jednak warto nieco „zaczarować” zimę, by sobie już poszła?

Najbardziej znaną tradycją wiosenną jest topienie (lub palenie) **Marzanny**. Dawniej zatapiano kukłę w czwartą niedzielę Wielkiego Postu, wcześniej obchodząc z nią wszystkie domy we wsi. Dziś to głównie młodszy uczniowie uroczystie topią kukłę w rzece, recytując przy tym znany wierszyk:

„Płyn sobie, Marzanno, szumiącym potokiem,
na morze szerokie, na morze głębokie.
Zgiń, przepadnij, zimo, i nie wracaj do nas –
Na przyjęcie wiosny otworzmy ramiona”.

Innym zwyczajem wiosennym, znanym w niektórych rejonach Polski, jest chodzenie z Gaikiem Zielonym – zieloną gałązką lub drzewkiem, przystrojonym barwnymi wstążeczkami i papierowymi ozdobami, z którym młode dziewczyny wędrowały po wsi. Za wniesienie „Nowego Latka”, czyli symboliczne wprowadzenie wiosny do wsi, dostawały one często słodkości.

21 marca obecnie to jednak przede wszystkim... **dzień wagarowicza**. W miastach barwne korowody uczniów śpiewami witają wiosnę – niektóre szkoły wyruszają na wiosenne rajdy, inne zaś organizują dzień sportu (wg *Anny Curyło*).

Słownik do tekstu:

pobudka – пробудження; **obudzić się** – прокинутися; **wyruszyć** – вирушити; **dziwić** – дивувати; **kukła** – лялька.

rajd – похід
pączki – бруньки
przepaść – пропасти

słodkości – солодоці
wędrować – мандрувати

Związki frazeologiczne: **Gaik Zielony** – гаївка, зелена гілка чи деревце, ozdobione barwistymi strączkami ta papierowymi przykrasami, z jakim ходили selami molodі дівчата; **dzień wagarowicza** – день прогульника; **podmuch wiatru** – подих вітру; **nutka optymizmu** – нотка оптимізму; **ospała zima** – сонлива зима; **delikatna warstwa** – тонкий шар; **czuć w powietrzu** – чути в повітрі.

Obejrzyj obrazki, odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Jak objawia się w przyrodzie wiosna? * Uzasadnij, czy może cię zdziwić śnieg w marcu? * Dlaczego początek wiosny przypada na 21 marca? * Jak uważasz, co uosabiała wiosna? * Jak nazywano słomianą kukłę i co z nią robiono 21 marca? Co oznaczał Gaik Zielony? * Z jakimi tradycjami ludowymi się zapoznałeś / zapoznałaś?

Przypomnij przysłowia o wiosnie i wyjaśnij ich znaczenie.

W razie potrzeby korzystaj ze słownika.

W marcu jak w garncu.

Kwiecień-plecień, bo przeplata, trochę zimy, trochę lata.

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

A. Z grupy a) i z grupy b) wypisz wyrazy, które łączą się ze względu na znaczenie i formę. W każdym związku podkreśl człon nadrzędny (określany).

a) wiosennej, zatapiano, nutka, pierwszych, czuć, miękkiego, wyruszają, barwny, przywitać się, wędrowały, zniknęłaś, dostawały;

b) świat, na rajdy, pobudki, nagle, kukłę, grzecznie, w powietrzu, słodkości, po wsi, puchu, kwiatów, optymizmu.

B. Z podanych zdań wypisz zespoły składniowe w związku zgody, rzędu i przynależności.

Wiosna przywitała się grzecznie i później zniknęła nagle.

Najbardziej znaną tradycją wiosenną jest topienie Marzanny.

287. Ułóż i zapisz plan do wypracowania „*Święta wiosenne Polaków i*

Ukraińców”. Napisz według planu wypracowanie (5–6 zdań). Wykorzystaj

wyrazy ze słownika do tekstu na str. 185.

288. Przeczytaj tekst pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Porównaj wiadomości o głównych i drugorzędnych częściach zdania w języ-

ku polskim i ukraińskim. Wypisz z tekstu do słowniczka wyrazy i zwroty, które odpowiadają ukraińskim: *головні члени речення, підмет, присудок, другорядні члени речення, додаток, означення, обставина.*

Główne i drugorzędne części zdania

Wyróżniamy **główne** (*podmiot i orzeczenie*) (підмет і присудок) oraz **drugorzędne części zdania** (*przydawka, dopełnienie, okolicznik*) (означення, додаток, обставина).

Naczelne miejsce w strukturze zdania zajmują **podmiot i orzeczenie – główny związek zdania**:
W lesie nasze **dzieci słyszały** śpiewające ptaki.

Podmiot wraz z jego określeniem nazywamy **grupą podmiotu** (*nasze dzieci*). Orzeczenie wraz z jego określeniami nazywamy **grupą orzeczenia** (*w lesie, śpiewające ptaki*).

Związki występujące w grupie podmiotu i orzeczenia nazywamy **związkami pobocznymi**. Rodzaje określę to: **przydawki** (*stare miasto*), **dopełnienia** (*widzę koleżankę*) i **okoliczniki** (*wieczorem wróce*).

289. Mów poprawnie.

Część zdania, funkcja syntaktyczna, główne części zdania, podmiot, orzeczenie, drugorzędne części zdania, przydawka, dopełnienie, okolicznik, główny związek zdania, związki poboczne.

290. Rozwiń zdania, dodając określenia do podmiotu i / lub orzeczenia. Określ grupę podmiotu i grupę orzeczenia.

Chłopcy grali. Ona jest koleżanką. Wrócimy z wycieczki. Rzeka płynie. Czytam książkę. Byłem w górach. Nie mam czasu. Dzień był słoneczny.

291. Przeczytaj starannie wiersz na głos. Akcentuj poprawnie.

Konstanty Ildefons Gałczyński

Wróbla Wielkanoc

Zebrały się wróble na drzewie
czeredą rozświergotaną;
które wędrują po niebie,
zebrały się wróble rano.
Ćwierknął wróbel do wróbla:
– Kolego, na sercu mi
jakoś tak lekko!

Ćwierknął drugi:

– A ja się nie dziwię.

Wielkanoc, kolego, Wielkanoc.

– Poczekajcie, co będzie dalej:
zaraz trzeci dowiedział się o tym,
potem czwarty, lśniący wspaniale
swoim dzióbkiem od słońca złotym,
potem piąty i szósty, i siódmy,
i ten ósmy z ogonkiem brudnym.

I tańczyły cienie poranne
pod te wielkanocne świergoty.

Słownik do tekstu:

zebrać się – зібратися; czereda – заст. натовп; lśniący – блискучий.

Związki frazeologiczne: brudny ogonek – брудний хвостик; poranne cienie – ранкові тіні.

świergotać – щебетати
ćwierkać – цвірінькати

nie dziwię się – я не дивуюся
lekko na sercu – легко на серці

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Wyrazy i związki frazeologiczne z ramki na str. 187 zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

* Zastanów się, o jakim święcie pisze poeta w podanym wierszu? * Porównaj jego nazwę w języku polskim i ukraińskim. Dlaczego wróble są takie rozświergotane?

Praca w grupie.

1. Znajdź środki stylistyczne: a) porównania, b) uosobienie, c) przenośnie.

2. Podziel podane wyrazy na litery, głoski i sylaby.

3. Omów z kolegą / koleżanką z klasy. Jakie są twoje wrażenia po przeczy-

taniu wiersza? Popatrz na ilustrację na str. 187 i porównaj z opisem w wierszu. Co mają wspólnego i czym się różnią?

4. Wypisz z tekstu: a) ostatnie zdanie, podkreśl w nim główne i drugorzędne części zdania; b) zdanie z mową niezależną, w którym podkreśl główne i poboczne części zdania. Podaj po dwa przykłady związków zgody, rzędu, przynależności.

292. Przeczytaj tekst pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Porównaj

wiadomości o pisowni szeregów w języku polskim i ukraińskim. Wypisz z tekstu do słowniczka wyrazy i zwroty wyrazowe, które odpowiadają ukraińskim: *однорідні члени речення, узагальнююче слово, частина мови*. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Pisownia szeregów

W szeregach (zespoły składniowe ze współrzędnymi członami) **określenie ogólne** nazywa to, co jest wyliczane. Po nim zawsze stawiamy dwukropek, np. *Na oknie leżały takie **przedmioty**: książka, długopis, zeszyt.*

Nie oddzielamy przecinkiem członów połączonych spójnikami: **i, oraz, albo, lub, ani, ni, bądź, czy**.

Stawiamy przecinek: w szeregu bez spójników, np. *W sanatorium podawali **śniadania, obiady, kolacje***; w szeregu ze spójnikami **i...i**, np. *Pojedziemy latem **i do Krakowa, i do Warszawy***; przed spójnikami przeciwnymi **ale, lecz**, np. *Byłem zdolny, **ale** nieuważny*.

293. Przepisz podane zdania i wstaw w odpowiednich miejscach przecinki.

Tomek jest zdolny sumienny i pracowity.

Musimy posprzątać pokój korytarz łazienkę.

W czasie wakacji uczniowie zwiedzili polskie miasta: Warszawę Gdańsk Sopot Poznań.

Dzień był piękny słoneczny ciepły.

294. Ułóż i zapisz po jednym zdaniu z szeregami połączonymi spójnikami **oraz, ani, czy**.

Wiem więcej

Zwyczaje i tradycje karnawałowe w Polsce

Karnawał to okres zabaw, bali, pochodów noworocznych. Nazwa pochodzi od łacińskiego wyrażenia *carrus navalis* „wóz w kształcie okrętu”, który prowadził parady w czasie rzymskich bachanali lub łacińskiego słowa *carnavalecaro* „mięso żegnaj”.

W Polsce **zapustami, ostatkami, mięsopustem** nazywano ostatni tydzień karnawału od tłustego czwartku do Środy Popielcowej, która oznacza początek Wielkiego Postu i oczekiwania na Wielkanoc.

Był to czas poczęstunków, dużej ilości tańca i hucznych kuligów kończących się zabawą. Najpopularniejsze potrawy w tym okresie to pączki i faworki. Obecnie w polskich szkołach odbywają się wesołe szkolne bale karnawałowe (wg Alicji Tarczyńskiej).

Czesław Wasilewski.
Wesoła sanna. 1934 r.

Słownik do tekstu:

maslenica – Масниця, свято на честь весняного пробudження природи за шість тижнів до Великодня; **poczęstunek** – пригощання; **huczny** – гучний; **kulig** – санний потяг; **zabawa** – забава; **pączek** – пончик, пампук; **faworki** – хрустики.

Związki frazeologiczne: **Trzech Króli** – свято Трьох царів, яке припадає на 6 січня; **Środa Popielcowa, Popielec** – Попільна середа, перший день Великого посту; **Wielki Post** – Великий піст; „**mięso żegnaj**” – м’ясо, прощай; **strój karnawałowy** – карнавальний костюм.

295. Прочитай вірш, dbaj o poprawną wymowę. Spróbuj go przetłumaczyć. Wykorzystaj podane niżej wyrazy i związki frazeologiczne.

Zbigniew Dmitroca

Karnawał

W karnawale, w karnawale
Dookoła wielkie bale,
Gdy orkiestra pięknie gra,
Dobry humor każdy ma!
Bal maskowy, bal maskowy
Jest naprawdę pomysłowy,
Można przebrać się za jeża,
Krasnoludka lub rycerza.
Wszędzie sami przebierańcy,
Zorro w czarnej masce tańczy,
I Smerfetka razem z nim,
Nie wiadomo kto jest kim...
W karnawale, w karnawale
Dzieci bawią się wspaniale,
W karnawale każdy chce
Tańczyć, śpiewać, bawić się.

Słownik do tekstu:

pomysłowy – винахідливий; **krasnoludek** – гном; **Smerfetka** – Смурфичка, істота з анімаційного серіалу «Смурфики»; **bawić się** – веселитися; **wspaniale** – прекрасно.

Związki frazeologiczne: **dobry humor** – гарний настрій.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Jak przebrały się dzieci w karnawale i skąd to wiemy? * Czy podobają ci się takie zabawy i dlaczego?

Wstaw brakujące litery.

Wyjaśnij pisownię tych wyrazów.

Mo●na p●ebrać się za je●a, Krasnoludka lub ryce●a. I Smerfetka razem z nim, N● wiadomo kto jest kim. W karnawale, w karnawale Dzieci bawi● się wspaniale.

296. Określ w podanych związkach człon nadrzędny i podrzędny. Ustal właściwy typ połączenia w nich (związek zgody, rzędu albo przynależności).

Szeroka droga, dzieło Mickiewicza, kasa biletowa, biały samochód, zrób to, pójdz tamtędy, mieszkam za miastem, przyjdź pojutrze, płacze ze śmiechu, zamek do drzwi, płaczące niemowlę, drugie śniadanie, gniazdo bociana, kosz kwiatów, dom z drewna.

297. Przeczytaj tekst.

Wyrazy z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

Zaproszenie i składanie życzeń

Formy porozumiewania się językowego mogą być **ustne** (rozmowa bezpośrednia, rozmowa telefoniczna) i **pisemne** (list, kartka pocztowa, e-mail).

Zaproszenie to „prośba o przyjsie dokądś i wzięcie udziału w czymś”; „karta z prośbą o przybycie na jakąś uroczystość lub upoważniająca do wzięcia udziału w czymś”, np. list z zaprosinami na wesele czy rozdanie nagród. Rzeczownik **zaproszenie** pochodzi od słowa **zaprosić**.

Słownik do tekstu:

porozumiewać się – домовлятися, теж: порозуміватися; **dokądś** – кудись; **upoważniać** – уповноважувати.

Związki frazeologiczne: rozmowa bezpośrednia – безпосередня розмова.

składać życzenia – вітати
wziąć udział – взяти участь
rozdanie nagród – нагородження
kartka pocztowa – поштова картка

Objaśnij znaczenie wyrazów i zwrotów wyrazowych: **zaproszenie**, **składanie życzeń**, **formy porozumiewania się**, **rozmowa bezpośrednia**, **rozmowa telefoniczna**, **e-mail**, **list**, **kartka**.

298. Uczymy się układać zaproszenie. Zapoznaj się ze strukturą zaproszenia. Ułóż samodzielnie tekst zaproszenia.

Zaproszenie

1. (kto zaprasza?)
2. serdecznie zaprasza / zapraszają...
3. (kogo?)
4. (na co?)
5. (gdzie? kiedy?)
6. (podpis zapraszającego / zapraszających)

299. Przepisz tekst do zeszytu. Zwróć uwagę na pisownię daty i czasu.

Podkreśl w tekście nazwy własne.

Zaproszenie na uroczysty apel

Uczniowie klasy 6 Szkoły Podstawowej nr 145 w Zaporozżu mają zaszczyt zaprosić Sz. P. Marię Kamińską na uroczysty apel z okazji Święta Niepodległości, który odbędzie się 11 listopada 2014 r. o godz. 12:00.

Praca w grupie. Napisz na podstawie podanego wyżej wzoru zaproszenie na święto lub bal karnawałowy (według wyboru nauczyciela / nauczycielki).

300. Uzupełnij tekst zaproszenia na Konkurs Recytatorski.

Zapraszamy Panią ... na Konkurs ... „Muzyka słowem malowana”, który ... 15 grudnia 2015 roku o godzinie

Organizatorzy

301. Odmień czasownik **życzyć** w czasie teraźniejszym, przeszłym, przyszłym przez osoby, liczby oraz rodzaje.

302. Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

e-mail (czytaj: [imejl]) – електронна пошта
 @ – at z ang. (czytaj: [æt]), **małpa**, **małпка** – *равлик*,
песик, *собака* або *вухо* (позначки електронної пошти).

Wiem więcej

Poczta elektroniczna lub krótko **e-poczta** (*e-mail, mejl*) to usługa internetowa, służąca do przesyłania wiadomości tekstowych – listów elektronicznych. E-mail został zaproponowany w roku 1965 przez francuskich informatyków.

Przesyłanie wiadomości tekstowych pomiędzy użytkownikami komputera wymyślił w roku 1971 amerykański programista Ray Tomilson, który również zaproponował znak @ by nazwę użytkownika oddzielić od nazwy serwera (wg *Łukasza Michalika*).

303. Przeczytaj tekst, przetłumacz go. Korzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki.

Mowa zależna i niezależna. Dialog

W **mowie zależnej** narrator podporządkowuje dosłownie myśli postaci swojemu opowiadaniu. Wypowiedź bohatera pozostaje w zależności od wyrazów *myślał, powiedział, rzekł*, np. *Myślałem, że to sen, lecz to prawda była.*

W **mowie niezależnej** myśli bohatera przytoczone są w pierwszej osobie, np. *Brat powiedział: „Jaki piękny dzień!”*.

Dialog przybliża poglądy bohaterów, ożywia akcję. Każda wypowiedź bohatera zaczyna się od myślnika, np.

- *Powiedz mi, czy warto tam jechać?*
- *Ależ tak!*

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Ułóż plan ramowy do tekstu, zapisz go do zeszytu.

Wypisz wyrazy kluczowe. Wypisz z tekstu wyrazy i wyrażenia, które odpowiadają ukraińskim: **пряма мова, непряма мова, сказав, подумав, перша особа.**

Wykorzystując podaną informację ułóż dialog na wybrany samodzielnie temat.

304. Przygotuj się do wypowiedzi ustnej.

Czego nowego dowiedziałeś / dowiedziałeś się o Polsce? Nazwij znane ci polskie święta państwowe i tradycje narodowe. Kiedy obchodzone jest w Polsce **Narodowe Święto Niepodległości, Dzień Matki, Dzień Babci, Noc Kupały?**

305. Ułóż niewielki tekst na jeden z tematów: „Czego ciekawego dowiedziałeś / dowiedziałeś się o Polsce?”; „Święta Wielkanocne w tradycjach narodu polskiego i ukraińskiego”; „Topienie Marzanny i chodzenie z Gaikiem Zielonym”; „Na szkolnym balu maskowym”; „Korespondencja z przyjaciółmi: zapraszam do obejrzenia zabytków ukraińskich”; „Uczę kolegę, jak korzystać z poczty elektronicznej”.

306. Rozwiąż krzyżówkę i odgadnij hasło. Wpisz wyrazy w odpowiednie kratki wokół wiaderka i odczytaj rozwiązanie.

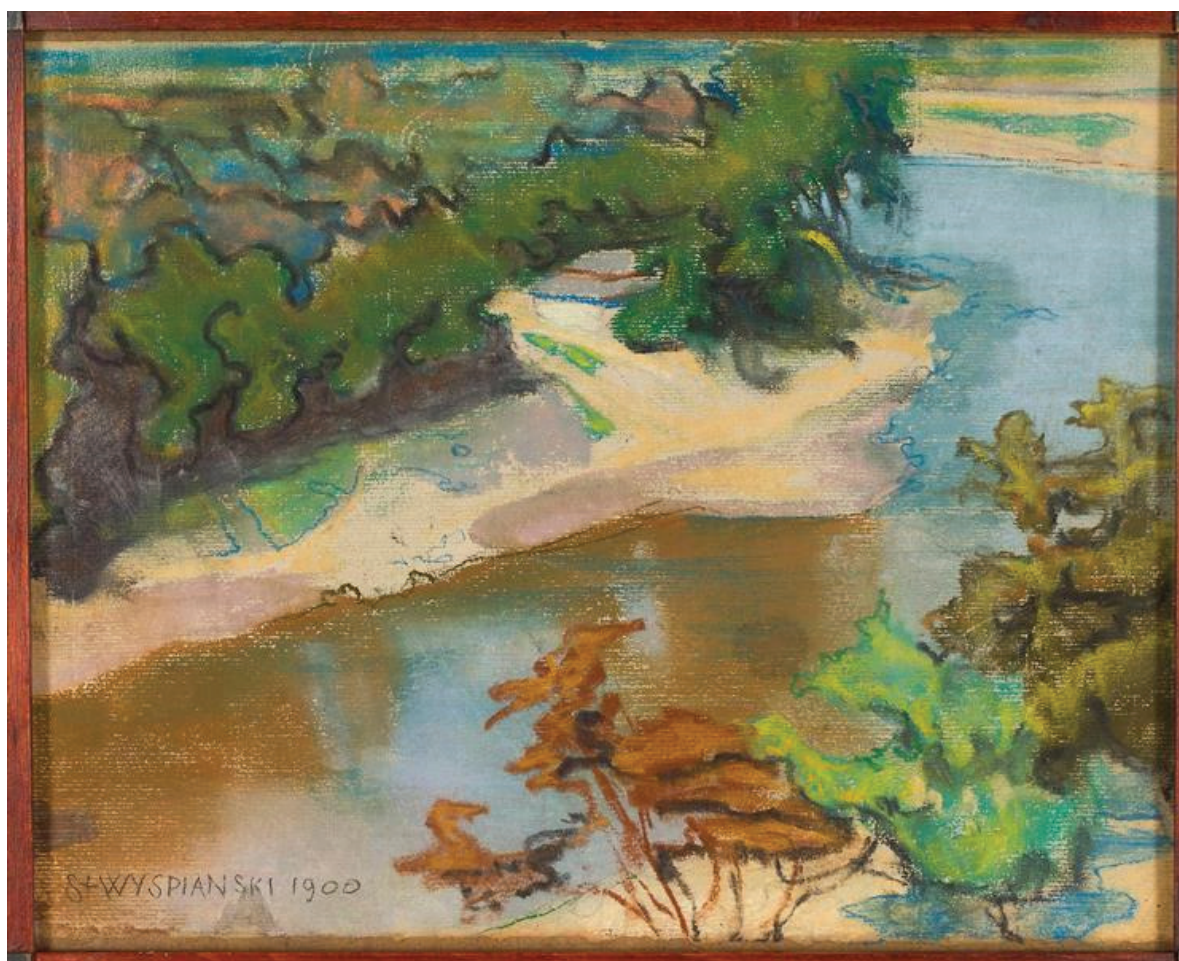

●	●	●	●	●	●
1	2	3	4	5	6
●	Y	●	●	●	●
7	8	9	10	11	12

(smigus-dynus)

1) świeca, 2) motyl, 3) igła, 4) guzik, 5) ul, 6) spodnie, 7) cyrkiel, 8) y, 9) narty, 10) garnek, 11) ucho, 12) statek

ORTOGRAFIA

Stanisław Wyspiański, *Pejzaż z rzeką*. 1900 r.

TEMAT 16. POLSKIE STROJE LUDOWE, ICH SYMBOLIKA. SZTUKA LUDOWA. ORTOGRAFIA

307. Powtarzamy. Przepisz zdanie do zeszytu, wstaw brakujące litery. Podkreśl podmiot i orzeczenie, określ, jakie to są części mowy.

Związek z tradycją odczuwa się w czasie obchodów takich świąt, jak Boże Narodzenie, Wielkanoc czy dzień Wszystkich Świętych.

308. Powtórz znaczenie i pisownię wyrazów. Ułóż z nimi zdania w taki sposób, żeby powstał tekst (3–4 zdania).

święto – свято
obyczaj – звичай

tradycja – традиція
uroczystość – урочистість

309. Przeczytaj wyrazy i związki frazeologiczne, dbaj o staranną wymowę.

Boże Narodzenie, Wielkanoc, Wigilia, Zaduszki, Narodowe Święto Niepodległości, Święto Narodowe Trzeciego Maja, Dzień Matki, Dzień Babci, Dzień Dziadka, Dzień Dziecka, Dzień Kobiet.

Przetłumacz nazwy tradycyjnych świąt polskich na język ukraiński.

Porównaj tradycje i obyczaje Polaków i Ukraińców.

310. Posłuchaj tekstu.

Jadwiga Koszutska

Stroje ludowe w Polsce

Dzisiaj stroje ludowe jak część tradycyjnej kultury chłopskiej to przedmiot sztuki.

Strój ludowy był zakładany tylko na uroczyste okazje rodzinne i państwowe, na święta. Świadczył on o zamożności właściciela, jego sta-

nie cywilnym. Na przykład, po nakryciu głowy można było poznać pannę, mężatkę, znanego czy kawalera. Ponadto strój był oznaką przynależności do określonej grupy regionalnej. Największy rozkwit polskich strojów ludowych nastąpił w drugiej połowie XIX wieku. Oryginalne polskie stroje ludowe można obejrzeć w muzeach.

Słownik do tekstu:

zakładać – одягати; **właściciel** – власник, володар; **przynależność** – принадлежність; **rozkwit** – розквіт; **obejrzeć** – оглянути.

zamożność – заможність

mężatka – заміжня жінка

panna – незаміжня дівчина

kawaler – неодружений чоловік

strój ludowy – національне вбрання

Związki frazeologiczne: **stan cywilny** – цивільний стан; **kultura chłopska** – селянська культура; **nakrycie głowy** – головний убір.

Sprawdź swoją wiedzę.

* Określ typ tekstu: a) opis; b) opowiadanie; c) rozprawka. * Określ styl tekstu: artystyczny, potoczny, publicystyczny. * Ile akapitów ma tekst? **a) dwa; b) trzy; c) cztery.**

* Zastanów się, jaka jest różnica między ubraniem codziennym a strojem ludowym? * O czym świadczył strój ludowy i kiedy on był zakładany? * Gdzie obecnie możemy obejrzeć stroje ludowe?

Wyrazy z ramki zapisz do słowniczka i zapamiętaj.

Praca w grupie.

1. Zapisz do zeszytu pierwsze zdanie tekstu. Podkreśl w nim nieodmierne części mowy.

2. Wypisz dwa przykłady wyrazów, w których jest różna ilość liter i głosek.

3. Znajdź w tekście czasownik w formie czasu przeszłego, aspektu dokonanego, rodzaju męskiego.

4. Wypisz jeden przymiotnik (do wyboru) i nazwij w nim rdzeń, formant, końcówkę fleksyjną.

5. Ułóż i zapisz jedno lub dwa pytania do tekstu.

311. A. Przepisz i utwórz formy według wzoru.

Wzór: kierować – kieruję, kierujesz, kierunek.

Ratować, poczęstować, podarować, rachować, rysować.

B. Dopisz do przymiotników przysłówki.

Wzór: krótki – krótko.

Różny, późny, długi, próżny.

C. Dopisz do wyrazów rzeczowniki zdrobniałe.

Wzór: przepiórka – przepióreczka.

Włókno, róża, ogórek, skóra, jaskółka, źródło, pióro, córka, wieś, wiewiórka, wróbel.

D. Utwórz formy przymiotników według wzoru.

Wzór: zdrowy – zdrowszy.

Chudy, młody, bliski, słaby, długi, rzadki.

E. Przepisz rzeczowniki, dopisz zakończenia.

Wzór: kalend... – kalendarz.

Kałam..., mal..., koszyk..., stol..., mur..., kol..., nudzi..., łg..., lek..., pis..., piłk..., aptek... .

F. Do podanych rzeczowników dopisz pokrewne czasowniki. Korzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki i słownika.

Wzór: korzyść – korzystać.

Rzut, porządek, rząd, tchórz, burza, rzeźba, uderzenie, urząd.

312. Popatrz na portrety dziewcząt w stroju ludowym.

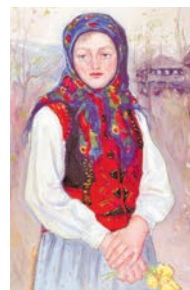
Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji.

Henryk Uziembło.
Portret dziewczyny
w stroju ludowym. 1942 r.

Jan Wałach. Portret
dziewczyny w stroju
ludowym. 1933 r.

Leon Kowalski.
Dziewczyna
w stroju ludowym

Ułóż i zapisz opis jednego z podanych portretów, używaj epitetów (do wyboru). Korzystaj z pomocy słownika.

313. Przeczytaj tekst, obejrzyj obrazek.

Opowiedz tekst, korzystaj z wyrazów kluczowych i słownika.

Strój krakowski

Barwny, bogato zdobiony ubiór krakowski jako jedyny spośród polskich strojów ludowych uznawany jest za narodowy.

Chłopak nosi czapkę **krakuskę**, czerwoną rogatywkę otoczoną czarnym barankiem, przystrojoną pękiem pawich piór i kolorowymi wstążkami. Na białą lnianą **koszulę**, ozdobioną czerwoną tasiem-

ką, zakłada długi **kaftan** z ciemnego sukna, z czerwonym podbiciem. Kaftan opasuje białym skórzanym pasem nabijanym ćwiekami. Z boku pasa zwisają ozdobne blaszki zwane brzękadełkami. **Portki**, czyli płócienne spodnie w czerwone prążki, nosi wpuszczone w wysokie skórzane **buty** z cholewami.

Nakryciem głowy dziewczyny jest **wianek** ze sztucznych kwiatów przybrany kolorowymi wstążkami. Na śnieżnobiałą **koszulę** zakłada aksamitny **gorset** wyszywany kolorowym haftem, przystrojony różnobarwnymi cekinami, koralikami, chwościkami, tasiemkami i wstążeczkami. Kwiecistą **spódnice** przewiązują w pasie białym, tiulowym fartuszkim zwanym **zapaską**. Na nogach nosi **trzewiki**, związane czerwoną tasiemką. Uzupełnieniem stroju są **korale** (wg projektu edukacyjnego *Polskie stroje narodowe i regionalne*).

Słownik do tekstu:

gorset – корсет; **koraliki** – корали; **pas** – пояс; **kaftan** – каптан; **cekiny** – паетки; **przystrojony** – прикрашений; **sukno** – сукно; **blaszka** – бляшка; **prążki** – смужки; **aksamitny** – оксамитний; **tiul** – тюль; **uzupełnienie** – доповнення.

wianek – вінок
wstążka – стрічка
trzewiki – черевики
ozdobić – прикрасити
pawie pióro – перо павича

kolorowy haft – кольорова вишивка
płócienne spodnie – полотняні штани
buty z cholewami – чоботи з халявами
ubiór krakowski – краківський костюм

Wykonaj polecenia.

* Określ typ i styl podanego wyżej tekstu. * Ułóż i zapisz jedno lub dwa pytania do tekstu.

Znajdź w ostatnim zdaniu wyrazy, w których ilość liter i głosek jest jednakowa.

* Zapisz wyrazy i związki wyrazowe z ramki do słowniczka. * Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię. * Wypisz jeden rzeczownik i nazwij w nim rdzeń, formant, końcówkę.

314. Do podanych wyrazów dopisz wyrazy zgrubiałe.

Wzór: kot – kocisko.

Ptāk, pies, chłop, błoto, nos, dom, łapa.

315. W podanych wyrazach i związkach frazeologicznych zamiast kropkę wpisz **ż** lub **rz**.

B \bullet żekadełka, p \bullet ybrany kolorowymi wst \bullet żkami, t \bullet ewiki, p \bullet ystrojoną p \bullet kiem, śnie \bullet nobiała koszula, skó \bullet any pas, czerwone pr \bullet ki, p \bullet ewiążują fartuszkciem, ró \bullet nobarwne cekiny.

316. Przeczytaj tekst. Powtórz wiadomości z ortografii.

Dzielenie wyrazów przy przenoszeniu

Nie rozbijamy grup spółgłoskowych tworzących przyrostek czy przedrostek (*ma-lar-stwo*). Nie dzielimy dwuznaków oznaczających jedną głoskę (*ch, cz, dz, dź, dż, rz, sz*), chyba że dwuznak (*dz, dż, rz*) wymawiamy jako dwie oddzielne głoski (*od-zy-wać się*).

Rozdzielamy występujące obok siebie samogłoski z wyjątkiem *au, eu* oraz *ia, ie, io, iu* (*au-to, bie-dron-ka*).

317. Porównaj pisownię wyrazów przy przenoszeniu w języku polskim i ukraińskim.

dom

kwia-ty

wan-na

au-to

wy-ci-nan-ka

318. Podane wyrazy podziel na sylaby. Podaj zasadę, według której zostały one podzielone.

Pióro, czapka, koronka, lalka, skórzany, spódnica, gorset, przystrojony, wianeczek, wstążka, krakowski, spodnie, brzękadełka, paski, kaftan, fartuszek, koszula, zamożność.

319. Podkreśl w zdaniach wyrazy, których nie można podzielić na sylaby.

Strój ludowy jest częścią tradycyjnej kultury chłopskiej. Kolor, dobry smak to walory estetyczne strojów ludowych. Mężczyźni nosili białą pas, wysokie buty, czerwoną czapkę.

Wiem więcej

Rozpowszechnieniu stroju krakowskiego sprzyjało to, że generał Tadeusz Kościuszko (1746–1817) chodził ubrany w strój krakowski i dlatego zwano go „Naczelnikiem w sukmanie” (wg *Mieczysława Czumy, Leszka Mazana*).

Kazimierz Wojniakowski.

Portret Tadeusza Kościuszki. Przed 1812 r.

320. Przeczytaj tekst.

Porównaj pisownię wielkiej litery w nazwach własnych w dwóch językach – polskim i ukraińskim.

Wielka litera w nazwach własnych

Piszemy wielką literą wszystkie wyrazy prócz przyimków i spójników oraz wyrazu **imienia** podawanego zwykle w skrócie *im.*, np. *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*.

Jeżeli wyraz określany stoi na pierwszym miejscu, jako pospolity, piszemy go małą literą, np. *hotel Krynica, kawiarnia Poranna*. Wielką literą piszemy nazwy ulic, placów, np. *ulica Nowy Świat*.

321. Przepisz podane tytuły czasopism, gazet. Zastąp małą literę wielką.

Kurier galicyjski, przekrój, gazeta wyborcza, fakt, gazeta polska, wprost.

322. Dopisz przydomki do imion królów polskich. W razie potrzeby skorzystaj z pomocy nauczyciela / nauczycielki lub słownika.

Bolesław , Zygmunt , Kazimierz ,
Władysław , Leszek , Stefan .

Wyrazy pomocnicze: Wielki, Batory, Chrobry, Stary, Łokietek, Biały.

323. Przepisz nazwy i wstaw małą lub wielką literę.

●uropa, ulica ●loriańska, ●eczpospolita ●olska, plac ●bawiciela, hotel ●azowsze, góra ●iewont, ●dańsk, ulica ●elwederska, ●niwersytet ●arszawski, ●dra, ●cean ●tlantycki, ●rakowskie ●rzedmieście, ulica ●arszałkowska, ulica ●iękna, ●ałtyk, ●ezioro ●orskie ●ko, ●orze ●arne, ●anał ●ugustowski, ●cean ●pokojny.

324. Wstaw brakujące litery, zapisz do zeszytu.

Strój krakowski zyskał miano polskiego stroju narodowego, bo na tym zawalyły względy patriotyczne.

Naczelnikiem powstania 1794 roku był Tadeusz Kościuszko.

Kościuszko był uczestnikiem wojny o niepodległość.

325. Przeczytaj tekst.

Powtórz znane ci wiadomości.

Odpowiedz na pytania nauczyciela / nauczycielki do podanego tekstu. Podaj przykłady, wykorzystaj teksty z podręcznika.

Pisownia partykuły *nie*

Nie piszemy łącznie

Części mowy	Przykłady	Wyjątki
rzeczowniki	<i>niebezpieczeństwo</i>	przed rzeczownikami w zdaniach, w których przeciwstawia się sobie osoby / rzeczy (<i>to nie kolega, tylko brat</i>); przed rzeczownikami w funkcji orzecznika (<i>nie sztuka się obrazić</i>)
przymiotniki	<i>niemały</i>	przed przymiotnikami w zdaniach z przeciwstawianymi określeniami (<i>nie żelazny, a drewniany</i>)

Nie piszemy rozdzielnie

Części mowy	Przykłady	Wyjątki
czasowniki – formy osobowe, bezokoliczniki, imiesłowy przysłówkowe, formy na <i>-no</i> i <i>-to</i>	<i>nie znam,</i> <i>nie wiedzieć,</i> <i>nie wolno</i>	czasowniki utworzone od rzeczowników z <i>nie</i> w funkcji przedrostka (<i>niepokoić</i>); czasowniki <i>niedomagać, nienawidzieć, niedostyszczyć</i>
przysłówki	<i>nie bardzo,</i> <i>nie dziś,</i> <i>nie tutaj</i>	wyrazy <i>nieszbyt, nieraz, niebawem</i>

326. Wpisz do tabeli wyrazy wraz z partykułą *nie*.

Gorzej, miła, bawić się, pierwszy, chcenie, przyjemnie, cierpliwy, posłuszny, odważny, wczoraj, dziś, robi, przestrzeganie, zrobiono, miło, organizowanie.

rzeczowniki

czasowniki

przymiotniki

przysłówki

327. Wpisz partykułę *nie*. Zaznacz szereg, w którym wszystkie przykłady pisze się łącznie z partykułą *nie*.

- ...łatwy, ...ładniej, ...nawiść, ...chęć;
- ...cierpliwić się, ...dużo, ...wiele, ...przyjaciel;
- ...najmilszy, ...sprawiedliwy, ...chodzić, ...często;
- ...tutaj, ...pogoda, ...mów, ...trzeba.

328. Do podanych wyrazów dopisz partykułę *nie* zgodnie z zasadami pisowni.

Śmiało, wszystko, wart, szczęście, zbyt, zaraz, zaradny, bardzo, umiesz.

329. Wypisz wyrazy z partykułą *nie*. Wyjaśnij ich pisownię.

Zegar nie je, nie pije, a jednak bije. Nie czyń drugiemu, co tobie nie miło. Czego Jaś się nie nauczy, Jan nie będzie umiał. Nie wie prawica, co czyni lewica. Nie ma róży bez kolców.

Zgoda buduje, niezgoda rujnuje. Tylko nieprzyjaciel twój kłamstwo ubierze w szczerłość. Przemija tylko to, co jest nieprawdą. Koń koniowi nierówny. Gdy język z nierozwagą gada, skóra za niego często odpowiada.

330. Gry i zabawy. Każda grupa proponuje 2 zagadki do rozwiązania z partykułą *nie* (do wyboru).

331. Dopisz do wyrazów *mama*, *ciotka*, *babka* przyrostki *-usia*, *-ula*, *-unia*.

332. Z wierszyków-rymowanek wypisz wyrazy z *ó* i *u*. Wyjaśnij pisownię tych wyrazów.

Nikną wszelkie niepokoje,
Kiedy stwierdzę: dwójka, dwoje.
Nie drży także ma stalówka

Pisząc: *-ówna*, *-owa*, *-ówka*.
Zaokrąglam „ó” w dwu słowach:
Ósmy, ów, bo: osiem, owa”.

Zapamiętaj, zawsze tu
Pisz otwarte, zwykle u.
W słowach: skuwka i zasuwka,
Gdyż wyjątkiem są te słówka;
W częstkach: -unka, -un, -unek:
Opiekunka, zdun, pakunek.

Pisz je także w częstce -ulec
Więc: budulec i hamulec;
W ul i dwu gdzie u litera
Wyraz kończy lub otwiera
(wg *Moniki Więckowskiej*).

333. A. Utwórz czasowniki od rzeczowników *rzeźba, koncert, król*.

B. Utwórz przymiotniki od wyrazów: *nauczyciel, bawełna, żagiel, żyto, rower, młodzież*.

334. Wstaw zamiast kropek literę *ż* albo dwuznak *rz* i przepisz do zeszytu.

Bramka●, bli●ej, ma●eństwo, pisa●, młodzie●, odzie●, harce●,
dwo●ec, ksią●ka, b●eg, b●oza, p●ebój, sp●edawca, d●ewo, t●eba,
pat●eć, g●yb, l●ej, ch●an, ch●ąszcz, spoj●eć, zamra●ać, pejza●, wit-
ra●, w●esień, w●eciono, ryce●, rowe●ysta, Sandomie●, zegarmist●.

335. Praca w grupie.

1. Zapisz wyrazy od najkrótszego do najdłuższego.

Hamak, harmider, hałas, haft, hejnał, huk, harcerz, hulajnoga.

2. Utwórz od rzeczowników przymiotniki.

Harmonia, herbata, hotel, hokej.

3. Dopisz do słów *duch, suchy, blacha, olcha, cicho* wyrazy pokrewne z wymianą *ch* na *sz*.

4. Wypisz z rymowanki wyrazy z *h*:

Kłopotliwe samo „h”,
dość szczegółną skłonność ma.

Lubi bardzo „głośne” słowa:

huk, harmider, hałasować,
heca, hej, hop, hura,
halo i hopsasa!

336. Przeczytaj tekst za nauczycielem / nauczycielką, dbaj o poprawną wymowę. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Pisownia wyrazów z *j-i*

Piszemy *j* po spółgłoskach *c, z, s*, jeśli słyszymy *cj, zj, sj*, np. *racja, Azja*. Po innych spółgłoskach piszemy *i*, bez względu na wymowę, np. *miasto, historia*.

Po samogłoskach piszemy **j** zgodnie z wymową, np. *nadzieja, kolej*.

Zawsze piszemy **i** w takich formach gramatycznych rzeczowników i zaimków: *nadziei, kolei; moi, moim; stoi, stoimy*.

337. Uzupełnij podane wyrazy literami **i** lub **j**. Na podstawie przykładów wyjaśnij, kiedy piszemy **i**, a kiedy – **j**?

Poez●a, c●oc●a, babc●a, szy●a, mó●, sto●ę, z●awa, z●arno, swo●, Zos●a, kw●at, l●l●a, part●a, swo●a, poez●a, s●ano, two●m.

338. Dopisz formy dopełniacza lp. do podanych rzeczowników.

Aleja, zawieja, nadzieja, żmija, kolej, tuja.

339. Wstaw brakujące litery i zapisz tekst.

Dawno temu w●erzono, że z●ma sama nie ode●dzie. Aby wiosna mogła przy●ść na św●at, należało pokonać zimę. W tym celu ze słomy rob●ono n●edużą kukłę i ub●erano ją w kolorowe szmatki. Następnego dn●a do domów przynoszono symbol w●osny – ga●k-maik.

340. Przeczytaj wiersz.

Ludwik Jerzy Kern

Muzyka

A muzyka czym jest
nie wiem
może wieczornym niebem
z nutami zamiast gwiazd

albo mostem zaklętym
po którym instrumenty
przeprowadzają nas
muzyki mierny uczeń
chodzę po świecie nucę
sam nieraz nie wiem co
jakiś takt temat coś czego
może nie ma jakieś fa-si-la-do
a ona czym jest – nie wiem
może wieczornym niebem
z nutami zamiast gwiazd
albo mostem zaklętym
po którym instrumenty
przeprowadzają nas.

Odpowiedz na pytania do tekstu i wykonaj polecenie.

* Zastanów się, jakie pytanie powtarza się w wierszu? * Czy jest na nie odpo-

wiedź w wierszu? * Czy lubisz słuchać muzyki?

Ułóż i zapisz jedno lub dwa pytania do wiersza.

341. Przeczytaj wiadomości w ramce. Naucz się nowych wiadomości

pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Omów sytuacje w parach.

Pisownia bezokoliczników

W bezokoliczniku piszemy **-źć**, jeśli w odmianie czasownika jest **z**: *gryzę – gryźć*; *znalazłem – znaleźć*.
W pozostałych bezokolicznikach piszemy **-ść**.

Pisownia czasowników w czasie przeszłym

W formach czasu przeszłego czasowników zakończone w bezokoliczniku na **-ać** piszemy **-ą-**, **-ę-**, np. *mi-
nąć – minął – minęliśmy*.

342. 1. Przepisz podane zdania, zamień formy wyrazów użytych w liczbie pojedynczej na liczbę mnogą.

Wzór: Jacht *dopłynął* do portu. Jachty *dopłynęły* do portu.

Autobus *zniknął* za rogiem.

W nocy *zapłonęło* ognisko.

Przygotowany dokument *zaginał*.

Uczeń *wziął* z półki książkę.

2. Utwórz formy bezokolicznika od czasowników *zniknął*, *zapłonęło*, *wziął*.

Wzór: *odpłynął – odpłynąć*.

343. Wpisz brakujące litery **ą**, **ę**.

Ci●ć kwiaty, przyj●li podanie, zamkn●ła drzwi, kopn●ł piłkę,
wzi●liśmy udział, podpłyn●ł do nas, dźwign●ł beczkę.

344. Odpowiedz na pytania.

Co określa liczebnik, na jakie pytania odpowiada? Jakie są rodzaje liczebników?

345. Przeczytaj tekst, znajdź wyrazy kluczowe. Naucz się nowych wia-

domości pod kierunkiem nauczyciela / nauczycielki.

Opowiedz tekst, wykorzystaj wyrazy kluczowe.

Pisownia liczebników

Liczebniki złożone główne i porządkowe piszemy rozdzielnie: *pięćdziesiąt pięć*, *dwudziesty trzeci*.

W wyrażeniach, których pierwszym członem jest liczebnik, zapisujemy pierwszy człon cyframi, a drugi człon – słowem, np. *30-letni*, *1-majowy*, *4-osobowy*, *2-pokojowe*, *20-lecie* lub *XX-lecie*.

Liczebnik **pół** piszemy **łącznie**: jako pierwszy człon złożenia z rzeczownikiem w mianowniku (*półkula*) lub w narzędniku (*półzartem*), z przysłówkiem (*półtwardo*) albo przymiotnikiem (*półrealny*). Liczebnik **pół** piszemy **rozłącznie** w zestawieniach z rzeczownikiem w dopełniaczu (*pół chleba*).

Liczebnik **ćwierć** piszemy **łącznie** w złożeniach z rzeczownikiem w mianowniku (*ćwierćnuta*), z przymiotnikiem (*ćwierćlitrowy*). Liczebnik **ćwierć** piszemy **rozłącznie** w zestawieniach z rzeczownikiem w dopełniaczu (*ćwierć chleba*).

346. Zapisz do zeszytu wyrazy, wyjaśnij ich pisownię.

Pół dnia, ćwierćfinałowy, pół domu, pół drogi, pół fantastyczny, półarkusz, ćwierćwiekowy, półautomat, pół miesiąca, półbeczka, pół metra, półbut, półdystans, pół realistyczny, półetaf, ćwierćarkuszowy, półgodzina, ćwierć szklanki mleka, półjedwab, półksiężyc, półkożuszek, pół godziny, pół kilograma, pół minuty.

347. W podanych parach wpisz liczebniki główne lub zbiorowe.

(5) ... sań, (3) ... mężczyzn, (2) ... rodziców, (6) ... prezentów,
(2) ... kolegów, (4) ... drzwi, (8) ...kurczął.

348. Zapisz poprawnie datę swoich urodzin.

349. Popatrz na obrazki. Dopasuj przedstawione na nich przedmioty do ich opisu.

Polska sztuka ludowa z różnych dziedzin

Kodry łowickie (nazywane też taflami) to wielobarwne wyklejanki komponowane na prostokątnych arkuszach białego papieru.

Pająk – ludowa ozdoba wnętrz mieszkalnych wieszana na środku izby.

Malarstwo na szkle, praca **Janiny Marcińczak-Maślankowej**.

Palma wielkanocna – tradycyjny symbol Niedzieli Palmowej. Tradycja wykonywania palm szczególnie zachowała się na Kurpiach w miejscowości Łyse oraz w Małopolsce w Lipnicy Murowanej i w Rabce.

Wiem więcej

Sztuka ludowa jest to działalność artystyczna społeczności lokalnej, wiejskiej. Zaliczamy do niej plastykę, muzykę, tańce, legendy, bajki, poezję ludową oraz artystyczną stronę zwyczajów i obrzędów ludowych.

350. Przeczytaj poprawnie i przetłumacz rymowanki ortograficzne.

1. Marzena marzy:

– Może pojedę nad morze,
a może ryby złowię w jeziorze,
może kraj wzdłuż i wszerz przemierzę,
albo może zaśpiewam w operze.

2. Król Karol kupił królowej Karolinie
korale koloru koralowego.

3. Nie wierzy Jerzy,
że tam, gdzie wieże,
leżą trzy jeże.

351. Zaśpiewaj piosenkę ludową "Krakowiaczek jeden".

Krakoviaczek jeden
miał koników siedem,
pojechał na wojnę,
został mu się jeden.

Siedem lat wojował,
szabli nie wyjmował,
szabla zardzewiała,
wojny nie widziała.

Krakovianka jedna
miała chłopca z drewna,
a dziewczynkę z wosku,
wszystko po krakowsku.

TEMAT 17. POLACY – LAUREACI LITERACKIEJ NAGRODY NOBLA. INTERPUNKCJA

352. Podziel tekst na zdania, wstaw brakujące znaki interpunkcyjne (przestankowe). Wyjaśnij pisownię.

W języku polskim używamy dziesięciu znaków interpunkcyjnych Są to kropka średnik przecinek dwukropek myślnik (pauza) wielokropek znak zapytania (pytajnik) znak wykrzyknienia (wykrzyknik) nawias i cudzysłów

W mowie niezależnej po zdaniu wprowadzającym pisze się dwukropek a następne zdanie jest ujęte w cudzysłów

Przy zamianie mowy niezależnej na zależną wprowadzamy spójniki że by żeby

Zapisywanie wypowiedzi poszczególnych osób w dialogu poprzedzamy myślnikiem.

Odpowiedz na pytania.

* Jakie znasz znaki interpunkcyjne? * W jakim celu ich używamy? * Przed którymi spójnikami stawiamy przecinek? * Przed którymi spójnikami nie stawiamy przecinka?

353. Znajdź po dwa przykłady do podanych reguł interpunkcyjnych.

a) Stawiamy przecinek pomiędzy połączonymi bezpośrednio równorzędnymi wyrazami zdania pojedynczego.

b) Stawiamy przecinek przed wyrazami i wyrażeniami powtarzanymi.

c) Przecinkiem oddzielamy w zdaniu wyrazy i wyrażenia występujące w wołaczu.

d) Przecinkiem oddzielamy w zdaniu różne wtrącenia.

e) Oddzielamy przecinkiem imiesłowy zakończone na *-ąc*, *-wszy*, *-wszy* wraz z określeniami.

f) Przecinek stawiamy po wyrazach wyrażających okrzyk: *ach*, *hej*, *halo*, *o*, *ho*, *oj*.

Odwiedzamy dziadka często, przynajmniej dwa razy w tygodniu. Halo, kto mówi? W domu były trzy pokoje, kuchnia, jadalnia, dwie łazienki, garderoba. Marysia jest bardzo, bardzo mądra. Wróciwszy

z wycieczki, kolega pobiegł szybko do domu. Ewo, sprzątnij książki ze stołu. Odejdź ode mnie, Michale. Moja ciocia jest mądra, dobra, ciepłutka. Zjadłbym dużo, dużo słodczy. Oj, jak mnie boli głowa! Sąsiad spacerował z psem, pogwizdując. Dziś wielu uczniów, na przykład Paweł, Mariusz i Magda, dostało piątki z języka polskiego.

354. Znajdź po dwa przykłady do podanych reguł interpunkcyjnych.

Nie stawiamy przecinka przed następującymi spójnikami: albo, ani, bądź, czy, i, lub, ni, oraz, tudzież.

Nie stawiamy przecinka przed porównaniami, które są wprowadzane przez wyrazy: jak, jakby, niż, niby.

Pojadę w góry na kolonie lub wybiorę się z rodzicami nad morze. Jest zdrów jak ryba. Nie chcę być prawnikiem ani marynarzem. Nie ma jak w domu (wg portalu edukacyjnego *Interkl@sa*).

355. Posłuchaj tekstu. Skomentuj jego treść na podstawie pytań.

Literacka Nagroda Nobla jest wyróżnieniem Szwedzkiej Akademii od 1901 roku za ponadczasowe, ogólnoludzkie przesłanie dzieła, stronę artystyczną i wszechstronność pisarza oraz jego postawę moralną.

Na polskiej liście nagrodzonych znajdują się: Henryk Sienkiewicz, Władysław Reymont, Czesław Miłosz, Wisława Szymborska, Olga Tokarczuk.

Henryk Sienkiewicz zdobył Nagrodę Nobla w 1905 roku za wybitne osiągnięcia w dziedzinie eposu.

Władysław Reymont otrzymał Literacką Nagrodę Nobla w 1924 roku za epos narodowy „Chłopi”.

Kazimierz Mordasiewicz.

Portret Henryka Sienkiewicza. 1899 r.

Jacek Malczewski.
Portret Władysława Reymonta. 1905 r.

Czesław Miłosz,
fot. archiwum
Grażyny Strumiłło-Miłosz

Wisława Szymborska
z medalem
noblowskim. 1996 r.

Czesław Miłosz zdobył Literacką Nagrodę Nobla w 1980 roku za całokształt twórczości.

Wisława Szymborska została wyróżniona Literacką Nagrodą Nobla w 1996 roku za poezję, która podejmuje ważne tematy, cechuje się lekkością formy i precyzją języka.

Polska pisarka **Olga Tokarczuk** została laureatką literackiego Nobla za rok 2018. Uzasadniając przyznanie nagrody sekretarz Akademii Mats Malm podkreślił, że Olę Tokarczuk doceniono za "narracyjną wyobraźnię, która w połączeniu z encyklopedyczną pasją reprezentuje przekraczanie granic jako formę życia" (wg <http://bit.ly/3XFB2rr>).

Słownik do tekstu:

ogłaszać – оголошувати; **propagować** – пропагувати; **cechować się** – характеризуватися.

wyróżnienie – відзнака
zwycięzca – переможець
całokształt – сукупність

osiągnięcie – досягнення
obecność – присутність

Związki frazeologiczne: **przesłanie dzieła** – призначення творu; **wszechstronność pisarza** – багатогранність творчості письменника; **postawa moralna** – моральна основа.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*W którym roku po raz pierwszy przyznano Literacką Nagrodę Nobla? *Wymień polskich laureatów Literackiej Nagrody Nobla. *Nadaj tytuł tekstowi.

Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Znajdź synonimy do wyrazów: **ogłaszać**, **propagować**, **cechować się**. Korzystaj z pomocy słownika.

Praca w grupie.

1. Podaj przykłady pisowni partykuły **nie** z różnymi częściami mowy. 2. Z podanego wyżej tekstu wypisz przykłady liczebników. Wskaż formę gramatyczną jednego z nich. 3. Znajdź i zapisz imiona i wyjaśnij ich pisownię. 4. Wyjaśnij użycie znaków interpunkcyjnych w zdaniu.

Poezja W. Szymborskiej podejmuje ważne tematy, cechuje się lekkością formy i precyzją języka.

5. Ułóż plan ramowy do tekstu i zapisz go do zeszytu.

356. Ułóż wyrazy w kolejności alfabetycznej. Uzasadnij pisownię wyrazów z **rz** i **ź**.

Źródło, próba, mózg, sójka, wróbel, królik, król, żółw, chór, Józef, wójt, wróżka, czółno, różga, półka, wióry, włócznia, płótno, róża, góra.

357. A. Utwórz nowe wyrazy, zamień jedną z liter na **ź**.

Baba, huk, strzelony, toną, morze, wołę.

B. Uzupełnij wyrazy brakującą literą **h** lub dwuznakiem **ch**. Uzasadnij pisownię tych wyrazów.

●alina zawa●ała się przez ●wilę. Dru●na śpiewała piosenkę, a ●arcerki pomagały jej przy refrenie. Tata nie lubi słu●ać radia. Po wielu dnia●tułaczki rozbitkowie postawili nogi na su●ej ziemi. W dawny ●czasa●wata●y rozbójników napadały na osady (wg *E. Kuźmy*).

358. Połącz związki frazeologiczne z ich znaczeniami. Zapisz do zeszytu i podkreśl wyrazy z dwuznakiem **ch**.

Jechać na tym samym wózku	„udawać, że problem nie istnieje, nie chce poznać prawdy”
Schodzić (zejść) na manowce	„być w podobnej jak ktoś inny sytuacji, dzielić z kimś taki sam los”
Chować głowę w piasek	„zejść na złą drogę”

Wiem więcej

Henryk Sienkiewicz, pseudonim *Litwos* (1846–1916) to polski nowelista, powieściopisarz i publicysta, jeden z najpopularniejszych pisarzy polskich, autor trylogii „Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pan Wołodyjowski”.

359. Przeczytaj tekst. Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne z ramki do słowniczka i zapamiętaj.

Muzea poświęcone Henrykowi Sienkiewiczowi

W Polsce są trzy muzea pamiątek po Henryku Sienkiewiczzu. Pierwsze to muzeum Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej na Podlasiu, które mieści się we dworku, należącym do babki pisarza. Tutaj

Henryk urodził się 5 maja 1846 r. i spędził pierwszych 9 lat, a później, w czasie wakacji często odwiedzał rodzinne strony.

Drugie muzeum znajduje się w Oblęgorku koło Kielc. Jest to pałacyk ofiarowany Sienkiewiczowi przez społeczeństwo polskie w 1900 r., z okazji 25-lecia jego pracy pisarskiej. W Oblęgorku powstały fragmenty powieści dla dzieci i młodzieży „W pustyni i w puszczy”.

Trzecie jest Muzeum Literackie Henryka Sienkiewicza w Poznaniu, które powstało dzięki prywatnym zbiorom kolekcjonera Ignacego Mosia (wg *Anny Lewińskiej* i *Ewy Rogowskiej*).

Słownik do tekstu:

spędzić – провести
ofiarowany – подарований

rodzime strony – рідний край
prywatne zbiory – приватна колекція

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Komu są poświęcone muzea w Woli Okrzejskiej, Oblęgorku i Poznaniu?

Praca w grupie.

1. Ułóż jak najwięcej wyrazów z podanych sylab.

Ba, ek, żur, żant, za, na, gaż, ro, bot, giel, ło, głów, sów, ny, ka, róż, wie, ki, ek, ni, ca, wiór, wzór, gór.

2. Wypisz z tekstu zdania z liczebnikami, określ ich typy.

3. Wypisz z tekstu 2–3 przymiotniki, utwórz od nich przysłówki i zapisz je do zeszytu.

4. Zapisz do zeszytu nazwy własne i wyjaśnij ich pisownię. Ułóż z jednym z tych wyrazów zdanie oznajmujące, pytające i wykrzyknikowe.

Ułóż plan szczegółowy do tekstu i zapisz go do zeszytu.

360. Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie tekstu pt. „*Muzea poświęcone Henrykowi Sienkiewiczowi*”.

361. Wyjaśnij użycie znaków interpunkcyjnych w podanych zdaniach.

Muzea Henryka Sienkiewicza są w Woli Okrzejskiej, w Oblęgorku, w Poznaniu. W zbiorach muzeum w Oblęgorku znajdują się listy i książki pisarza, fotografie, portrety.

Wiem więcej

Władysław Stanisław Reymont

(1867–1925) to polski pisarz, prozaik i nowelista, jeden z głównych przedstawicieli realizmu.

Mariusz Chrzątek.
Ławeczka Reymonta
w Kobielach Wielkich. 2012 r.

362. Przeczytaj tekst.

Władysław Reymont: lata dzieciństwa

Władysław Reymont, który urodził się 7 maja 1867 roku we wsi Kobiełe Wielkie koło Radomska, wspominał: „Dzieciństwo miałem dość smutne. Było nas dzieci dziewięcioro (siedem sióstr). Starszy brat poszedł do gimnazjum. Chowałem się wśród dziewczyn, z dala od ludzi, bo mieszkaliśmy pod miasteczkiem i nie wolno było znać się z dziećmi mieszczan. W domu panowała pobożność i dyscyplina sroga. Ojciec był nieubłagany dla naszych dziecięcych przewinień; więc też całe dzieciństwo miałem pełne obaw i niepowstrzymanej ciekawości świata... Ucieczka z niego była jedynie w zaczarowany świat książek. A miałem ich dosyć; odziedziczyliśmy małą bibliotekę po wuju. Czytywać mogłem tylko ukradkiem, pod grozą kary, gdyż ojciec wzbraniał surowo. Ale pamiętam, jak niezapomniane wrażenie wywarły na mnie pierwsze książki. Mogłem mieć lat sześć najwyżej: starszy brat przyjechał na wakacje i przywiózł „Lillę Wenedę” Juliuszałowackiego. Książkę zabrałem tajnie i poszedłem z nią spać, a w nocy wstałem po cichu. Noc była księżycowa: wysunąłem się przez okno do ogrodu i tam, przy świetle księżycowym, przeczytałem ją jednym tchem. To był świat taki, o jakim marzyłem, jakiego pragnąłem. Później czytałem dzieła historyczne, których u nas było dosyć. Samotnie żyłem, nie miałem przyjaciół” (wg *W. S. Reymont, Autobiografia*).

Słownik do tekstu:

pobożność – набожність; **nieubłagany** – невблаганний; **obawa** – побоювання; „Lilla Weneda” – трагедія Ю. Словацького „Лілля Венета”.

Związki frazeologiczne: **ciekawość świata** – зацікавленість світом; **jednym tchem** – одним духом.

chować się – виховуватися

księżycowa noc – місячна ніч

dyscyplina sroga – сувора дисципліна

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Gdzie i kiedy urodził się Władysław Reymont? * Jakie Reymont miał rodzeństwo? * Dokąd on uciekał w dzieciństwie od rzeczywistości?

Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne z ramki do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie i pisownię.

Sprawdź swoją wiedzę.

* Określ typ tekstu pt. „Władysław Reymont: lata dzieciństwa”: **a) opis; b) opowiadanie; c) rozprawka**. * Określ styl tekstu: **artystyczny, potoczny, publicystyczny**. * Ile akapitów ma tekst: **a) dwa; b) trzy; c) cztery**.

Praca w grupie.

1. W tekście znajdź różne typy zdań: **a) jedna grupa podmiotu i orzeczenia; b) dwie grupy orzeczenia**. Podkreśl podmiot i orzeczenie.

2. Wypisz zdanie **z mową niezależną**. Podkreśl podmiot i orzeczenie, drugorzędne części zdania.

3. Wypisz zdanie **z szeregiem i określ części zdania**.

4. Wypisz z tekstu zdanie oznajmujące, zmień je na pytające oraz wykrzyknikowe.

363. Przeczytaj uważnie tekst. Wykonaj polecenia.

Znaki interpunkcyjne w zapisie rozmowy

W zapisie rozmowy na końcu zdania stawiamy *kropkę, znak zapytania lub wykrzyknik*. Po zdaniach niepełnych, nie dokończonych, stawiamy *wielokropkę*.

Ułóż samodzielnie lub wypisz z tekstów podręcznika (do wyboru) przykłady na temat „**Znaki interpunkcyjne w zapisie rozmowy**”.

364. Zapisz do zeszytu tekst. Wstaw brakujące znaki interpunkcyjne.

Na borynowym podworcu obstawionym z trzech stron budowlami gospodarskimi a z czwartej sadem który go oddzielał od drogi już się zebrało dość narodu

Stary pies kulawy nieco i z oblazłą na bokach sierścią... czekał to wypadał w opłotki i gnał dzieci na drogę albo docierał do maciory co legła pod chałupą

Hanka nadbiegła właśnie przypadła do krowy i jęła ją głaskać po łbie

Granula wołała łzawo

Krowie nic nie pomagało wyciągała się coraz dłużej niekiedy podnosiła łeb i porykiwała długo boleśnie aż jej piękne oczy o białkach różowych mętniały mgłą wysuwała ozór i polizywała ręce Hanki (wg W. Reymonta, „Chłopi”).

Grupka polskich chłopów na wozie

Sprawdź u kolegi / koleżanki, czy polecenie zostało wykonane poprawnie.

365. Przeczytaj tekst. Zwróć uwagę na zapisywanie dat.

Uczymy się poprawnej wymowy: czytamy daty za nauczycielem / nauczycielką.

Podstawowe reguły zapisywania i wymowy dat

Przy odczytywaniu daty nazwa miesiąca występuje w dopełniaczu, np. *Pierwszy stycznia przypadł w sobotę.*

Przy wyborze liczebnika porządkowego, oznaczającego dzień miesiąca, dodawaj w myśli słowo *dzień*: przyjechać (*dnia*) piątego lipca, wrócić po (*dniu*) piątym lipca. Jedynie w mianowniku mówimy: *Dziś piąty czerwca* lub *Dziś piątego czerwca.*

Słowo *dzień* w tekście występuje w tym samym przypadku, co i łączący się z nim liczebnik porządkowy. Na pierwszym miejscu znajduje się **oznaczenie** dnia,

na drugim – **miesiąca**, a na trzecim – **roku**. **Dzień i rok** oznaczamy cyframi arabskimi. **Miesiąc** zapisujemy cyframi arabskimi, rzymskimi lub słowami. Jeżeli miesiąc jest oznaczony cyframi arabskimi, stawiamy po nich kropkę. Ten sam znak umieszczamy po cyfrze oznaczającej dzień. Jeżeli miesiąc jest oznaczony cyframi rzymskimi, nie piszemy kropki, np. 11.05.2015 r.; 11 V 2015 r.; 11 maja 2015 r.

366. Przeczytaj podane daty. Zapisz je do zeszytu i wstaw, gdzie trzeba, kropki.

7 VI 1982, 16 grudnia 2000 r., 4 października 2013 r., 31 12 2012 r.,
3 lipca 1783 r., 21 lipca.

367. Dokończ zdania, zapisz je do zeszytu.

Henryk Sienkiewicz urodził się

Nagrodę Nobla Sienkiewicz otrzymał w ... za

Władysław Reymont urodził się

Nagrodę Nobla Reymont otrzymał w ... za

Wiem więcej

Czesław Miłosz (1911–2004) to polski poeta, prozaik, historyk literatury, tłumacz.

368. Uczymy się czytać wyraźnie.

Czesław Miłosz

Piosenka o porcelanie

Różowe moje spodeczki,
Kwieciste filiżanki,
Leżące na brzegu rzeczki
Tam kędy przeszły tanki.
Wietrzyk nad wami polata,
Puchy z pierzyny roni,
Na czarny ślad opada
Złamanej cień jabłoni.

*Ziemia, gdzie spoj...ysz, zastana
Bryzgami kru...ej piany.
Niczego mi proszę pana
Tak nie ... al jak porcelany (...).
Równina do brzegu słońca
Miazgą skorupki pokryta.
Ich warstwa rześko chrupiąca
Pod moimi butami zgrzyta.*

O świecidełka wy płone
Co radowałyście barwą
Teraz ach zaplamione
Brzydką zakrzepłą farbą.

Leżą na świeżych kurhanach
Uszka i denka, i dzbany.
Niczego mi proszę pana
Tak nie żal jak porcelany.

Słownik do tekstu:

warstwa – шар
filiżanka – чашка
brzydki – негарний
zgrzytać – скреготати

spodeczki – блюдечка
porcelana – порцеляна
zakrzepły – застиглий

Związki frazeologiczne: **puchy z pierzyny** – пух з перини; **krucha piana** – крихка піна; **miazga skorupiek** – розчавлена (роздавлена) шкаралупа; **świeży kurhan** – свіжий курган.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Określ, co jest tematem tego wiersza? * Jakie wyrazy nazywają cechy porcelany? * Czy zgadasz się, że porcelana jest symbolem dobrobytu i dostatku, ale też kruchości? Odpowiedź uzasadnij.

*O jakim czasie przypomina poeta? *Znajdź wyrazy, które na to wskazują.

Zapisz fragment wiersza zaznaczony kursywą, wstaw brakujące litery i wyjaśnij pisownię wyrazów i użycie znaków interpunkcyjnych.

Wiem więcej

Wisława Szymborska (1923–2012) to polska poetka, krytyk literacki, tłumaczka, felietonistka.

369. Uczymy się czytać wyraźnie.

Zastanów się, dlaczego wiersz nosi taki tytuł?

Wisława Szymborska

Nic dwa razy

Nic dwa razy się nie zdarza
I nie zdarzy. Z tej przyczyny
Zrodziliśmy się bez wprawy
I pomrzemy bez rutyny.

Choćbyśmy uczniami byli
Najtępszymi w szkole świata,
Nie będziemy repetować
Żadnej zimy ani lata.

Żaden dzień się nie powtórzy,
 Nie ma dwóch podobnych nocy,
 Dwóch tych samych pocałunków,
 Dwóch jednakich spojrzeń w oczy.
 Wczoraj, kiedy twoje imię
 Ktoś wymówił przy mnie głośno,
 Tak mi było, jakby róża
 Przez otwarte wpadła okno.
 Dziś, kiedy jesteśmy razem,
 Odwróciłam twarz ku ścianie.
 Róża? Jak wygląda róża?
 Czy to kwiat? A może kamień?
 Czemu ty się, zła godzino,
 Z niepotrzebnym mieszasz lękiem?

Jesteś – a więc musisz minąć.
 Miniesz – a więc to jest piękne.
 Uśmiechnięci, w półobjęci,
 Spróbujemy szukać zgody,
 Choć różnymi się od siebie,
 Jak dwie krople czystej wody.

Słownik do tekstu:

zrodzić się – народитися; **repetować** – повторювати; **spojrzenie** – погляд; **najępszy** – найтупіший; **pocałunek** – поцілунок; **lęk** – тривога; **odwrócić** – відвернути; **uśmiechnięty** – усміхнений; **rutyna** – рутина, одноманітність.

Związki frazeologiczne: **spojrzenia w oczy** – погляди в очі; **szukać zgody** – шукати згоди.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Kim jest podmiot liryczny wiersza? * Jak rozumiesz słowa „*Nic dwa razy się nie zdarza*”?

Zastanów się, jak rozumiesz porównanie „*jak dwie krople wody*” ?

Znajdź w wierszu środki stylistyczne: **epitety, porównania, metafory, pytanie retoryczne, powtórzenia**.

Pisanie z pamięci. Znajdź w wierszu W. Szymborskiej zwrotki, które najbardziej przemawiają do ciebie. Naucz się ich na pamięć i zapamiętaj pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz fragment z pamięci.

370. Sprawdź swoją wiedzę.

Kim byli Henryk Sienkiewicz, Władysław Reymont, Czesław Miłosz, Wisława Szymborska? Kiedy otrzymali Literacką Nagrodę Nobla? Podaj tytuły znanych ci wierszy Czesława Miłosza i Wisławy Szymborskiej.

Muzeum
Henryka Sienkiewicza
w Woli Okrzejskiej

Pałac Henryka
Sienkiewicza w Oblęgorku

Muzeum Literackie
Henryka Sienkie-
wicza w Poznaniu

Opisz, co jest przedstawione na ilustracjach? Używaj stylu publicystycznego (5–6 zdań).

371. Ułóż dialog na jeden z tematów: „*Jak należy zachowywać się w muzeum?*”, „*Gdzie znajdują się muzea Henryka Sienkiewicza?*”, „*Pamiętna podróż po Polsce*”.

372. Ortograficzna rymowanka. Znajdź w podanym wierszu homonimy i wypisz je w kolejności alfabetycznej. Wyjaśnij użycie znaków interpunkcyjnych w podkreślonych zdaniach.

Witold Gaudzik

Rozmowa z chochlikiem

Jestem chochlik. Ach, szalenie
Cieszę się, gdy jesteś leniem.
Popatrz: c dodaję żartem...
Już **hart** (siła) jest psem **chartem**.
A **hełm**? Rozwód wziął z żelastwem:
Stał się **Chelmem**, słynnym miastem (...).
To tylko pod piórem lenia
Lód w **lud**, czyli w ludzi zmienia.
Uważny uczeń, kolego,
Nie zrobi z jeża Jerzego.
Odróżnia się od słowa morze
Słowa: mogę, możesz, może.
I pisze stóg – nie stuk siana.
Lecz dość tego. Żegnam pana.
Jeśli ciekaw moich sztuczek,
Nie ucz się. Natychmiast wróćę.

Słownik do tekstu:

chochlik – домовик; hart – витривалість; szalenie – шалено.

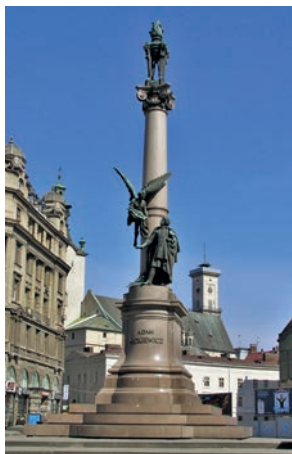
TEMAT 18. ZASŁUŻENI I SŁAWNI POLACY. WYPOWIEDZIE USTNE I PISEMNE. POWTÓRZENIE

373. Popatrz na ilustracje.

Cyprian Godebski.
Pomnik Adama
Mickiewicza
w Warszawie. 1898 r.

Anton Popel.
Pomnik Adama
Mickiewicza
we Lwowie. 1904 r.

Aleksander Kniazyk.
Pomnik Adama
Mickiewicza
w Odessie. 2004 r.

Opowiedz w formie dialogu, jak przedstawili rzeźbiarze Adama Mickiewicza?

374. Przeczytaj wyraźnie wiersz.

Wanda Chotomska

Rozmowa z panem Mickiewiczem

Stoi w płaszczu pielgrzymia
na pomniku pan Adam,
a dookoła zima,
śnieg pada.
Śnieg dokoła pomnika
taki biały jak gryka.
Wiatr buszuje po skwerze,
śnieg wciska za kołnierze.
– A pan tak z gołą głową
w tę pogodę grudniową...
Śnieg na wietrze się kłębi,
w śniegu drzewa i kamień.

Przecież pan się zaziębi,
panie Adamie!
Gdyby to jeszcze lipiec,
ale teraz – śnieg sypie,
płaszcz za chwilę przemoknie,
w ręce zimno okropnie,
bez rękawic, bez futra
zamarznie pan do jutra.
Zresztą – dzisiaj Wigilia.
Dwudziesty czwarty grudnia.
Niech pan tylko popatrzy –
ulica się wyludnia.

Cień za cieniem przemyka,
 pusto koło pomnika.
 Pan tak zostać nie może –
 sam w ten wieczór na dworze.
 Ludzie do domów spieszą,
 idą przez śnieżną zamieć.
 Prosimy pana do nas,
 panie Adamie.
 Choinka już ubrana
 i miejsce jest dla pana –
 tutaj przy naszym stole.
 Tata świeczki zapali,
 wszyscy będą śpiewali –
 pewnie chce pan posłuchać kołęd?
 Pod drzewkiem książka dla nas,

przez pana napisana –
 prezent na święta.
 „O, gdybym kiedy dożył
 tej pociechy,
 żeby te księgi zbłądziły
 pod strzechy”.
 Czy pan pamięta?
 Pan tutaj razem z nami,
 nad książką, nad wierszami,
 a tam za oknem zamieć.
 Tu – biała jak śnieg gryka,
 tam – śnieg
 koło pomnika...
 O czym pan teraz myśli,
 panie Adamie?

Słownik do tekstu:

pielgrzym – прочанин; **wyludnić się** – стати безлюдним, малолюдним; **okropnie** – жахливо; **przemykać** – проноситься, швидко рухатися; **zamieć** – заметіль; **pociecha** – радість; **strzecha** – стріха.

Związki frazeologiczne: **biały jak gryka** – білий, як гречка (тут маємо приховане відсилання до твору Адама Міцкевича „Пан Тадеуш”, де згадується *gryka jak śnieg biały*); **śnieg się kłębi** – сніг клубочиться; **cień za cieniem przemyka** – тень за тінню проноситься.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Opowiedz, komu jest poświęcony wiersz? * Znajdź i przeczytaj wyrazy, które wyrażają idee wiersza. * Kto rozmawia z Adamem Mickiewiczem w wierszu? * W którym dniu odbywa się rozmowa? * Jak autorka nawiązuje do słów Mickiewicza z epilogu poematu „*Pan Tadeusz*”? * Czy spełniły się dzisiaj marzenia Adama Mickiewicza? * Znajdź w wierszu epitety i porównania.

Praca w grupie.

1. Wypisz z wiersza po jednym zdaniu: oznajmującym, pytającym.
2. Przepisz do zeszytu pierwsze 4 zwrotki. Określ wyrazy jako części mowy, nazwij formy gramatyczne.
3. Wypisz z tekstu jedno zdanie ze zwrotem adresatywnym i objaśnij zasady użycia znaków interpunkcyjnych.
4. Przepisz zdanie do zeszytu, wskaż części zdania.

Śnieg dokoła pomnika taki biały jak gryka.

375. Przeczytaj tekst.

Stanisław Moniuszko – przedstawiciel polskiej opery narodowej

Legenda mówi, że nad kołyską małego Stasia jaskółka zaczęła lepić gniazdo – miało to być dobrą wróżbą.

Początkowo kształciła Moniuszkę matka. Była ona uzdolniona artystycznie, grała na fortepianie. Okazało się, że mały chłopczyk wykazuje ogromną wrażliwość na muzykę. Aby zapewnić synowi możliwość dalszego kształcenia w 1827 r. rodzina przyszłego kompozytora przeniosła się do Warszawy. Moniuszko kształcił się w grze na fortepianie od 1827 r. u Augusta Freyera w Warszawie, zaś od 1830 r. – u Dominika Stefanowicza w Mińsku.

Plac Teatralny w Warszawie
ok. 1900 r. Widok na Teatr Wielki

W 1858 r. Stanisław Moniuszko objął stanowisko dyrygenta opery w Warszawie.

W dzień powszedni zwykle wstawał o piątej godzinie, szedł na mszę do kościoła. Powróciwszy zasiadał do pracy i tworzył kompozycje. Reszta dnia przerywana była lekcjami i innymi obowiązkami. Ciągłe się kształcił i bardzo wiele czytał. Wieczorem Moniuszko wychodził do teatru, dyrygował lub siadał do fortepianu i grał (wg *Weroniki Błaszczak*).

Słownik do tekstu:

wrażliwość – вразливість; **zapewnić** – забезпечити; **przenieść się** – переїхати; **organista** – органіст; **msza** – меса; **obowiązek** – обов'язок; **kształcić się** – навчатися; **dyrygować** – диригувати.

Związki frazeologiczne: **uzdolniony artystycznie** – здібна артистична натура; **objąć stanowisko** – отримати посаду; **dyrygent opery** – диригент оперного театру.

Wykonaj polecenia.

Zapisz wyrazy i związki frazeologiczne do słowniczka. Zapamiętaj ich znaczenie.

Ułóż wypowiedź pisemną na temat: **„Co wiesz o życiu i twórczości polskiego kompozytora Stanisława Moniuszki?”**

Wiem więcej

Stanisław Moniuszko (1819–1872) to polski kompozytor, dyrygent, pedagog, organista; autor ponad 260 pieśni, operetek, baletów i oper. Do jego najsłynniejszych dzieł należą opery „Halka” i „Straszny dwór”.

Muzyka Moniuszki zyskała szerokie uznanie, uważa się ją powszechnie za wzór muzyki słowiańskiej.

Scena z opery „Straszny dwór”
S. Moniuszki

376. Sprawdź swoją wiedzę.

A. Przepisz zdania, używając umieszczonych w nawiasach bezokoliczników w formach czasu przeszłego.

Nad kołyską małego Stasia jaskółka (*lepić*) gniazdo. Rodzina przyszłego kompozytora (*przenieść się*) do Warszawy. Moniuszko (*kształcić się*) w grze na fortepianie. Stanisław Moniuszko (*objąć*) stanowisko dyrygenta opery w Warszawie. Wieczorem kompozytor (*wychodzić*) do teatru, (*dyrygować*) lub (*siadać*) do fortepianu i (*grać*).

B. Odmień pisemnie w lp. czasie przyszłego czasowniki: *kształcić się, pracować*.

C. Przepisz zdania, dopisując końcówki rzeczowników. Określ przypadek, rodzaj i liczbę tych wyrazów.

W dzień powszedni zwykle wstawał o piątej godzinie..., szedł na msz... do kościoła... . Powróciwszy zasiadał do prac... i tworzył kompozycj... . Reszta dni... przerywana była lekcja... i innymi obowiązk... .

D. Dopisz formy mianownika i biernika lm. do podanych wyrażen.

Wybitny kompozytor, słynne dzieło, mały chłopczyk, pieśń ludowa.

Wiem więcej

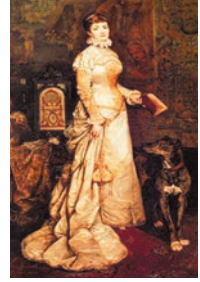
Helena Modrzejewska (1840–1909) to polska aktorka specjalizująca się w rolach szekspirowskich i tragicznych, propagatorka twórczości Williama Szekspira. Z sukcesami występowała w Polsce, Stanach Zjednoczonych, Anglii. Zaliczana była do najpiękniejszych kobiet epoki.

Helena Modrzejewska
w roli Ofelii z tragedii
Williama Szekspira
„Hamlet”. Kraków. 1867 r.

Walery Rzewuski,
Helena Modrzejewska w roli
tytułowej z tragedii
Alojzego Felińskiego „Barbara
Radziwiłłówna”. 1868 r.

**Tadeusz
Ajdukiewicz.**
Portret Heleny
Modrzejewskiej.
1880 r.

377. Przeczytaj uważnie tekst.

Henryk Sienkiewicz

Helena Modrzejewska w San Francisco

Coraz większe tłumy zbierały się przed teatrem. Uderzyła godzina ósma, weszliśmy do teatru. Nie był pełny. Z głębi kulisy ukazała się nasza artystka. Z zeszytem w ręku, w roli Roxany, poważna, może wzruszona, ale spokojna, zbliżyła się na przód sceny. Cisza stała się tak głęboka, że nie przerywał jej najmniejszy szmer. Czar działał. Głos artystki rozległ się jakby zaziemska muzyka po wszystkich zakątkach teatru.

Co się stało po zapadnięciu kurtyny, nie podejmuję wam opisywać. Ogarnęło wszystkich prawdziwe szaleństwo. Wywołano przeciw zwyczajowi jedenaście razy artystkę. Gdy się ukazywała, mężczyźni wstawali i odkrywali głowy. Było to po prostu wzięcie szturmem Ameryki (Kalifornia dnia 20 sierpnia 1877 r.) (fragment „Listów z podróży do Ameryki”).

Słownik do tekstu:

kulisy – лаштунки; **wzruszona** – зворушена; **szmer** – шурхіт; **ogarnąć** – охопити; **szaleństwo** – безумство; **wywołać** – викликати.

Związki frazeologiczne: czar działał – чари діяли; zaziemska muzyka – неземна музика; zapadnięcie kurtyny – опускання театральної завіси; wziąć szturmem – захопити, зачарувати (грою).

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

* Określ czas i miejsce wydarzeń opisanych w tekście. * Kim jest osoba, która o nich opowiada? * Odczytaj głośno fragment dotyczący tego, w jaki sposób Helena Modrzejewska podbiła serca amerykańskiej publiczności?

Ułóż wypowiedź pisemną „**Co wiesz o życiu i twórczości Heleny Modrzejewskiej?**”

Wskaż wyraz podrzędny w podanych związkach.

Zaziemska muzyka, zapadnięcie kurtyny, przód sceny, wzięcie szturmem, prawdziwe szaleństwo.

Ułóż dialog między kasjerem i widzem, który chce pójść do teatru (zapytaj o godzinę rozpoczęcia spektaklu, o cenę biletu, aktorów itp.) (5–7 zdań).

Wiem więcej

Sławny, czyli znany, popularny, mający rozgłos. Zwykle określamy przymiotnikiem *sławny* ludzi, którzy zasłużyli się dla ludzkości lub społeczeństwa przez swoje działanie. Ludzie *sławni* nie są przeciętni. Odznaczają się wybitnym umysłem i odmiennym spojrzeniem na świat. Na przykład, **Jan Paweł II** jest najpopularniejszym Polakiem na świecie. Jako pierwszy papież zaczął on podróżować po całym świecie. **Maria Skłodowska-Curie** odkryła dwa pierwiastki polon i rad. **Tadeusz Kościuszko** był świetnym dowódcą wojskowym, a **Mikołaj Kopernik** znanym astronomem, który otworzył ludziom nowe horyzonty myślowe (wg *Beaty Urbańskiej*).

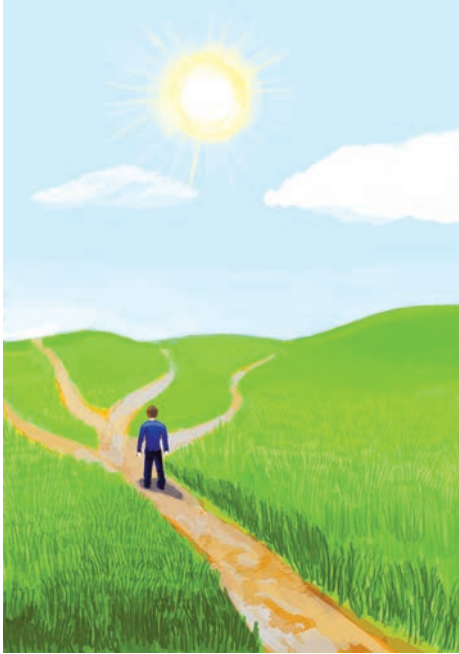

378. Przeczytaj uważnie wiersz.

Józef Ratajczak

Droga za progiem

Za progiem
tyle dróg,
żebyś wyjść i przyjść
mógł.

Tyle dróg
i drogowskazów,
abyś trafił do celu
od razu.

Ale ty
szukasz takiej drogi,
której nie ma jeszcze
za progiem.

Chcesz wydeptać ją
jutro rano,
by nam krzyknąć
stamtąd – Dobranoc!

Nowa droga
za oknem się wije,
twoja droga
przez drogi niczyje.

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenia.

Objasnij sens dwóch pierwszych zwrotek. Czego szukamy w życiu?

Określ nastrój przeczytanego tekstu i nazwij środki stylistyczne, które budują tę atmosferę.

Wskaż w podkreślonych czasownikach podstawę słowotwórczą i formant.

Podziel wyrazy **drogowskaz**, **dobranoc** na sylaby, nazwij samogłoski i spółgłoski.

Znajdź w wierszu wszystkie formy rzeczownika **droga**, określ przypadek i liczbę wyrazów.

379. Sprawdź swoje umiejętności.

1. Uzupełnij wyrazy literami **rz**, **sz**, **ź**.

Ch●an, ●ądać, je●yiny, p●enica, wy●yyna, w●ask, ●ądzić, b●ask,
p●ecinek, ●ycie, ●ałoba, k●tałt, b●oza, ●aba, doj●ały.

2. Wpisz brakujące litery **ó** lub **u**.

Silny mr**o**z, mały ogr**o**d, dzi**o**pla wiewi**o**rki, harcerski ob**o**z,
p**o**szysty śnieg, głęboki r**o**w, wysoki pr**o**g, si**o**dme piętro, pł**o**cienna
suknia.

3. Dopisz wielką lub małą literę.

Państwo **o**lskie leży w **e**uropie. Wszyscy **a**rszawianie kochają
swoje miasto.

W **f**ryce mieszka dużo **u**rzynów. W **m**eryce mieszkają **e**uro-
pejczycy i **n**ndianie.

4. Uzupełnij znaki interpunkcyjne.

Powiedz Piotrusiu czy naprawdę umiesz fruwać
Zamiast trudzić się odpowiedzią Piotruś obleciał pokój dookoła
Jakie to fajne powiedzieli Janek i Michał
Jakie to piękne zawołała Wendy
Tak jestem piękny Och jaki jestem piękny powiedział Piotruś
znowu zapominając o dobrych manierach
(wg J. Barrie, fragment książki „Piotruś Pan”).

5. Zapisz trzy tytuły utworów i nazwiska ulubionych autorów polskich.

6. Uzasadnij pisownię zaznaczonych liter w podanych wyrazach.

Ma**l**uje, **h**erb, war**z**ywa, narcia**r**z, **h**otel, zas**u**wka, **ch**ytry, wa**h**ać
się, podar**u**nek.

1. Przeczytaj wypowiedź J. Korczaka, przetłumacz i wstaw w drugim zda-
niu brakujące przecinki.

„Źle mówić lub pisać – to znaczy krzywdzić swoją mową tych
wszystkich, którzy ją budowali. Język smuci się choruje gdy ludzie
źle nim mówią i piszą” (Janusz Korczak).

2. Odmień przez przypadki wyrażenia: **godzina ósma**, **pierwszy dzień**,
5 uczniów, **2 koleżanki**.

Opowiedz krótko treść ulubionego utworu i uzasadnij, dlaczego spośród
wielu innych wybrałeś / wybrałaś ten utwór?

Słownik

A

atrakcja – розвага

B

bełkotać – белькотіти

biel – білизна, білість

biskupstwo – єпископство

blask mroczy – блиск затьмарює

blask życia – блиск життя

błękit – блакить

broda – борода

brzmieć – звучати

brzydki – негарний

buty z cholewami – чоботи з халявами

być z siebie dumnym – пишатися собою

C

całość – сукупність

cechować się – характеризуватися

cień za cieniem przemyka – тінь за тінню проноситься

cierpieć – терпіти, теж: страждати

chciwość – жадібність

chować się – виховуватися

co to będzie – що це буде

cud – чудо

czuć się jak ryba w wodzie – почувати себе як риба у воді

czuć w powietrzu – чути в повітрі

czujny – пильний

Ć

ćwierkać – цвірінькати

D

dać sobie sówki w bok – штурхнути ліктем у бік

dopełnia powinności – виконує обов'язки

domyślić się – здогадатися

dotykać – торкатися

dowlec się – дотягтися

drobnym maczkiem pisać – писати дрібними літерами

drzewo figowe – інжир, фіга, смоква

duchowny – священник

dyrygować – диригувати

dyscyplina sroga – сувора дисципліна

dżdżownica – дощовий черв'як

dziwić – дивувати

E

e-mail – електронна пошта

F

fala – хвиля

filizanka – чашка

G

gadać – балакати

gałka – кулька

gniazdować – гніздувати

gorący – гарячий

grządka kwiatów – грядка квітів

H

hutnik – металург

I

imieniny – іменини, день ангела

J

jak mysz pod miotłą – як миша під віником, тихо

jaskinia – печера

jesienna uczta – осінній бенкет

język narodowy – національна мова

K

kaczka-dziwaczka – качка-дивачка

kalendarz przyrody – календар природи

kapelusz – капелюх
karoca – різновид карети
kartka pocztowa – поштова картка
kawaler – неодружений чоловік
kaçik klasowy – класний куточок
klasztor – монастир
kłamać – брехати
klócić się – сваритися
kokarda – бант
kolorowy haft – кольорова вишивка
kołysać – колисати
kożuch na mleku – молочна пінка
kres – межа
kręty – звивистий
kroki mierzą – міряють кроки
kruk – ворон
książka rękopiśmienna – рукопис
kształcić się – навчатися
księżycowa noc – місячна ніч
kubek – кухоль, чашка, горнятко
kuleć – кульгати
kwitnąć – квітнути

L

lamentować – тужити, лементувати
lekkie na sercu – легко на серці
leżak – шезлонг
litość – жалість
los – доля
lśnić – блищати

M

małżonka – дружина
malować pejzaże – малювати пейзажі
martwić się – журитися
meżatka – заміжня жінка
mieć czyste sumienie – мати чисту совість
mieć kielbje we łbie – несерйозний, легковажний, нерівноважений
młodziutka – молоденька
mrówka – мурашка
mrużyć oczy – мружити очі

mniemać – вважати
musieć – мусити
muszla – черепашка, мушля
muzyk – музикант
myszkować – шукати, нишпорити
muzyczka brzeczy – дзенькає музика

N

nacieszyć się – нарадуватися
na krótko – на короткий проміжок часу
nakładać pieczęć – накладати печатку
narrator – оповідач
narządy mowy – органи мовлення
narzędzie – знаряддя
naśladować – наслідувати
natura – природа
natrafić – натрапити
nawiedzić – відвідати
nie jestem w błędzie – не помиляюся
nie chce mi się – мені не хочеться
nie dziwię się – я не дивуюся
niedźwiedziowaty – незграбний, незручний
nie może oderwać oczu – не може відірвати очей
niemowlętko – немовлятко
niepowodzenie – невдача
nie szczędzić – не шкодувати
niewidzialny – невидимий
niewygodnie – незручно
niezrównany – незрівнянний
Noc Kupały – свято Купала, Івана Купала, Купайла, Купальська ніч
nosić listy – розносити листи

O

obcięcie włosów – постриження волосся
obecność – присутність
obejrzeć – оглянути
obietnica – обіцянка
objąć stanowisko – отримати посаду

obraz świata – картина світу
obrus – скатертина
obrzęd – обряд
obtłuc – відбити
obudzić się – прокинутися
ochłodzić się – похолодати
ochrzcić – охрестити
oczy błyszcza – очі блищать
odłożyć na bok – відкласти убік
odmienny – інший
odpedzić – вигнати
odprawić – відправити
odważny jak lew – хоробрий як лев
odwrócić się – відвернутися
odziedziczyć – успадкувати
odzwierciedlać – відображати
ofiarowany – подарований
ogarnąć – охопити
ogłaszać – оголошувати
ognisko – вогнище
olcha – вільха
opanować, posiąść wiedzę – оволодіти знаннями
opatrzyć – надати
opuścić – залишити, теж: покинути
orać pole – орати поле
orszak – кортеж
osiągnięcie – досягнення
osowiały – сумний
owad – комаха
ozdoba – прикраса
ozdobić – прикрасити

P

paćki – бруньки
pamiętnik, dawniej sztambuch – вид альбому
panna – незаміжня дівчина
panna morska – русалка, водяна німфа
pantofle – туфлі
paść do nóg – впасти до ніг
prawie pióro – перо павича

pełnoprawny członek rodziny – повноправний член родини
pestka – кісточка
pełdzić – мчати
pielegnować – доглядати
pióro – перо
piskleta – пташенята
plakat – плакат
plócienne spodnie – полотняні штани
płoszyć szczury – лякати пацюків
podróżni – пасажери
pochlipywać – схлипувати
pochłaniać oczami – поглинати очима
pochylić się – нахилитися
podrzucić – підкинути
podziwiać piękno – захоплюватися красою
pogłaskać po głowie – попестити по голові, теж: погладити
porcelana – порцеляна
porozumiewać się – домовлятися, теж: порозуміватися
porwać – схопити
porwać za włosy – вчепитися у волосся
posepny – понурий
pospolity – звичайний
postrzyżyny (пострижини) – у давніх слов'ян обряд першого постриження волосся і надання імені
potoczyć okiem – подивитися
potrafić – уміти
potrząsać głową – махати головою
potwór – потвора, чудовисько
pozbawić – позбавити
pozwolić – дозволити
poziomki – суніці
profesja – професія
propagować – пропагувати
prosto w twarz – прямо в обличчя
prowadzić salonik literacki – організувати зустрічі в літературному салоні

pruć po oceanach – швидко плисти океанами

prywatne zbiory – приватна колекція

przebój, szlagier, hit – хіт, шлягер

przechodzień – перехожий

przemykać – проноситися, швидко рухатися

przenieść się – переїхати

przepaść – пропасти

przesuwać się – пересуватися

przewracać się – перевертатися

przybierać kształty – набувати вигляду

przybysz pożądaný – бажаний гість

przyjść na świat – народитися

przyrzeć się – придивитися

przypowieść – притча

przyrządzać – приготувати

przystanąć – пристати

przystanek – зупинка

przypywać – притупувати

przywrócić – відновити, повернути

puścić – відпустити

psalterz – псалтир

pysnić się jak paw – чванитися як павич

R

rajd – похід

razowy chleb – хліб з борошна грубого помелу

recytacja – декламація

robak – черв'як

rodzime strony – рідний край

roić się – роїтися

rozdanie nagród – нагородження

rozdziawić – роззявити

rozejrzeć się – роздивитися навкруги

rozindyczyć się – настобурчитися, надутися

rozzaśniać – роз'яснювати

rozłożysty dąb – розлогий дуб

rozróżnić – розрізнити

rozplątać – розплутати

rozsądzić – розсудити

roztrwonić majątek – розтринькати маєток

rozważać – зважувати, обдумувати

rozzłościć się – розсердитися

rżenie – іржання

rzeźbić – різьбити

rzucać – кидати

rzucić się na szyję – кинутися на шию

rzucić wzrok za siebie – пригадати минуле

S

sąd salomonowy – суд Соломона

siano – сіно

sięgać – сягати

skarżyć się – скаржитися

skierować – направити

składać życzenia – вітати

skrzynia – скриня

słodkości – солодощі

słoniowaty – незграбний

słońce pali się – сонце палає

słowik – соловейко

smazać pączki – смажити пончики, теж: пампухи

spędzić – провести

spłynąć – сплисти

spodobać się – сподобатися

spodeczki – блюдечка

sprzątać – прибирати

stać okoniem – протистояти комусь

stanęło serce – серце завмерло

stawiać domy – споруджувати будинки

stękać – стогнати

stolnica – кухонна дошка

straszyć – лякати

strój ludowy – народне вбрання

strudzony – стомлений

strzelnica – бійниця

studiować – вчитися у вищому навчальному закладі

suchotka – сухоцвіт

syn marnotrawny – блудний син
szacunek – повага
szarogęsić się – величатися
szczerba – щербина
szczygieł – щиголь
szczekanie psów – гавкання собак
szykować – готувати (до чогось)
szmaragd – смарагд
sztolnia – штольня

Ś

śliczny – чарівний
ślimaczyć się – робити щось повільно
śnieg się kłębi – сніг клубочиться
śmigać – стрибати
świecznik – свічник
świergotać – щебетати
święto narodowe – національне свято
święto państwowe – державне свято
świętować – святкувати
świt – світанок

T

tablica – дошка
tama – гребля
targ – базар
tasiemka – тасьма
tkać kretony – ткати ситець
tłum – натовп
trzaska bat – ляскає батіг
trzewiki – черевики
turbować się – хвилюватися
tunika – туніка
twarz – обличчя
tworzywo – матеріал

U

ubiór krakowski – краківський костюм
uciecha – радість
uczynek – вчинок
ucztować – бенкетувати
uderzyć – вдарити

ułatwiać – полегшувати
ulitować się – змилюватися
umilknąć – замовкнути
umysł – розум
upoważniać – уповноважувати
uroczy – чарівний
urodzaj – врожай
urządzić ucztę – влаштувати бенкет
urządzić wycieczkę – організувати екскурсію
uśmiech – посмішка
uwierzyć – повірити
użytkownik – користувач

W

walczyć – воювати, боротися
warstwa – шар
warsztat – майстерня
wąż – змія
wędrować – мандрувати
wędrówka – мандрівка
wianek – вінок
wiano – посаг
widywać – бачити
wieczera wigilijna – вечеря на Святвечір
w głowie się kręci – в голові паморочиться
wiąże się – зв'язується
wiosłować – гребти
włożyć sweter – одягнути светр
woń kwiatów – запах квітів
wód szept – шепіт води
woleć – бажати
wrócić – повернутися
wpaść do wody – впасти у воду
wpatrywać się – вдивлятися
wrócić – повернутися
wtargnąć – увірватися
wskazówka zegara – стрілка годинника
wspaniały – прекрасний
wstążka – стрічка
wstydić się – соромитися

wychowanek – вихованець
wychowawca – вихователь
wykałaczką – зубочистка
wyróżnienie – відзнака
wybierać się na ryby – вирушати на риболовлю
wyjadać łakotki – їсти ласощі, теж: виїдати
wypełnić – наповнити
wyrok salomonowy – Соломонове рішення
wyruszyć – вирушити
wyspa – острів
wystrzegać się – остерігатися
wywiad – інтерв'ю
wywołać – викликати
wziąć się za ręce – взятися за руки
wziąć udział – взяти участь
wzruszenie – хвилювання
wzruszyć się – розчулитися

Z

zabić – вбити
za nic w świecie – нізащо в світі
zachwycać się – захоплюватися
zaciskać wargi – стискати губи
zacierzewić się – розсердитися
zaczepić się – зачепитися
zadrzeć głowę – задерти голову
zakopać talent – закопати талант, *перен.* не розвивати, не використовувати, занедбувати свої здібності
zakrzepły – застиглий
zakładać – одягати
zaleta – перевага
załoga – суднова команда
założyć szlafrok – одягти халат
zapanowała cisza – запанувала тиша
zapewnić – забезпечити
zapragnąć – забажати
zapuszczać żurawia – підглядати, зиркати
zamożność – заможність

zarabiac – заробляти
zarzucić wędkę – закидати вудку
zasłonić księżyc – заслонити місяць
zaszkodzić – зашкодити
zaskoczyć – вразити
zasłony – штори
zaślubiny – обряд одруження, весілля
zatrzymać się – зупинитися
zawód – фах
zaziębić się – застудитися
zbaranieć – очманіти
Zbawiciel, Mesjasz Pan – Спаситель, Месія
zbić szybę – розбити шибку
zbudzić się – прокинутися
zdarzyć się – трапитися
zdażyć – встигнути
zdeenerwować – схвилювати, теж: рознервувати
zdolność – здібність
zdolny – здібний
zdumieć – здивуватися
zdrowy rozsądek – здоровий глузд
zginać – загинути
zliczyć – злічити
zmarniałe astry – прив'ялі айстри
zmierzyć się – помірятися
zreperować – налагодити, відремонтувати
zuch – молодець
zwiadstować – сповіщати
zwiadnięte aksamitki – зів'ялі чорнобривці
zwycięzca – переможець
zwierzyć się – відкритися (розповісти про щось)

Ż

żałować – шкодувати
żaluzje – жалюзі
żeglarz – мореплавець
żółw – черепаха

WYKAZ ŹRÓDEŁ WYKORZYSTANYCH W PODRĘCZNIKU

1. Войцева О. Польська мова: навчальний посібник. Чернівці: „Букрек”, 2007. 384 с.
2. Войцева О. А., Бучацька Т. Г. Польська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (5-й рік навчання). Чернівці: „Букрек”, 2013. 224 с.
3. Войцева О. А., Бучацька Т. Г. Польська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (5-й рік навчання). Чернівці: „Букрек”, 2022. 224 с.
4. Войцева О. А., Бучацька Т. Г. Польська мова (6-й рік навчання) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Чернівці: „Букрек”, 2014. 240 с.
5. Войцева О. А. Програма для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Чернівці: Букрек, 2018. 128 с.
6. Войцева О. А., Бучацька Т. Г. Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 2018. 124 с.
7. Войцева О. А., Бучацька Т. Г. Модельна навчальна програма «Польська мова. 5-9 класи (початок вивчення з 1 класу)» для закладів загальної середньої освіти. 2021. 77 с.
8. Польсько-український лінгвокраїнознавчий словник = Polsko-ukraiński słownik lingworealioznawczy / Упорядники: О. Войцева, Г. Касім, Є. Ковалевський. К.: ТОВ НТВ „Інтерсервіс”, 2018. 192 с.
9. Слюсар О.Ф., Макал Ю.І. Словник українсько-польський, польсько-український. Чернівці: „Букрек”, 2017. 736 с.9.
10. Bralczyk J. Mówi się. Porady językowe profesora Bralczyka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. 233 s.
11. Derlukiewicz M. Słowa na start! Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego dla klasy szóstej szkoły podstawowej. Warszawa: Nowa Era, 2012. 264 s.
12. Dobrowolska H. Jutro pójdę w świat. Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej. Warszawa: WSiP, 1999. 292 s.
13. Dobrowolska H. Jutro pójdę w świat. Zeszyt ćwiczeń dla klasy 5 szkoły podstawowej. Warszawa: WSiP, 2007. 179 s.
14. Chwastek D., Nowosielska E. Język polski 6. Oglądam świat. Podręcznik do kształcenia literackiego. Poznań: Roma Koper ARKA, 2002. 304 s.
15. Kaczorowska H., Kaczorowski M. Ja i świat. Język polski w klasie 6. Kielce: Marka, 2001. 256 s.

16. Kita M., Skudrzyk A. Człowiek i jego świat w słowach i tekstach. Katowice, 2006. 440 s.
17. Kucharczyk J. Zaczynam mówić po polsku. Łódź, 1995. 170 s.
18. Kurzowa Z. Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego. Kraków: UNIVERSITAS, 2005. 560 s.
19. Lechowicz J., Posiadły J. Ten, ta, to: Ćwiczenia nie tylko gramatyczne dla cudzoziemców. Łódź: WING, 2001. 229 s.
20. Lubaś W. Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej. Wyd. 3. Kraków-Katowice: Rzeszowskie Zakłady Graficzne, 1994. 213 s.
21. Miodek J. Rozmyślajcie nad mową. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2002. 230 s.
22. Mędak S. Słownik odmiany rzeczowników polskich. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 321 s.
23. Mędak S. Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 363 s.
24. Michowicz J., Kozłowska Z., Szklarek B. A to Polska właśnie. Warszawa: Wydawnictwo Dolnośląskie, 1997. 319 s.
25. Piskorz-Branekowa E. Polskie stroje ludowe. Warszawa: MUZA SA, 2005. 202 s.
26. Płóciennik I., Podlawska D. Słownik wiedzy o języku. Bielsko-Biała, 2005. 326 s.
27. Polański E. Najnowszy podręcznik gramatyki języka polskiego. Kraków: Petrus, 2011. 332 s.
28. Pyzik J. Przygoda z gramatyką. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 462 s.
29. Sembor M., Szaniawska H. Język polski. Kl. 6. Kształcenie językowe. Wiadomości i ćwiczenia. Gdynia: Operon, 2012. 214 s.
30. Sembor M., Składanek M., Szaniawska H. Język polski. Kl. 6. Podręcznik. Kształcenie kulturowo-literackie. Gdynia: Operon, 2012. 327 s.
31. Seretny A. A co to takiego? Obrazkowy słownik języka polskiego. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 253 s.
32. Słownik gramatyki języka polskiego / pod red. W. Gruszczyńskiego, J. Bralczyka. Warszawa: WSiP, 2002. 359 s.
33. Słownik wyrazów obcych / pod red. E. Sobol. Wydanie nowe. Warszawa, 1995.

Wycieczka do Warszawy

Ilustracje na okładce:

<https://clevertravel.com.ua/10-dostoprimechatelnostej-varshavy-za-1-den/>
<https://clevertravel.com.ua/10-dostoprimechatelnostej-varshavy-za-1-den/>
<https://clevertravel.com.ua/10-dostoprimechatelnostej-varshavy-za-1-den/>
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2d/Biblioteka_Narodowa_%28Pa%C5%82ac_Krasi%C5%84skich%29_%28fot._Janusz_Drzewucki%29.jpg

<https://www.folklor-lalki.pl/index.php?categ=23&id=i2319pa>

<https://charivne.info/news/varshava--misto-z-harakterom>

<http://ostarbeiter.vn.ua/wisla.html>

https://s0.tchkcndn.com/g2-wjaGi6OSrp3TLFL6FTf-xQ/travel/640x0/w/0/1-7-3-8-14738/warsaw_01w.jpg

https://animalworld.com.ua/images/2010/February/Bird/Pavo/Pavo_21.jpg

<https://usefultravelarticles.com/7192-botanical-garden-of-warsaw-university-ogrod-botaniczny-universytetu-warszawskiego-description-and-photos-poland-warsaw.html>

<https://www.imdproc.am/p/kensabanvotyvon/7-dasaran/bazmabjij-kendanineri-entatagavvorutyun-39843/bazmabjij-kendanineri-eakan-arandznahatkutyunnery-39846/re-458af2fc-544a-4a5e-8f43-a82660a5e978>

Stanisław Wyspiański: życie i twórczość

Stanisław Wyspiański (15.01.1869 – 28.11.1907) – malarz, dramatopisarz, poeta, inscenizator, twórca nowoczesnego teatru polskiego.

Dorastał w Krakowie końca XIX wieku. Ojciec Wyspiańskiego, Franciszek, był rzeźbiarzem. Stanisław uczył się w gimnazjum św. Anny. Po maturze Wyspiański studiował malarstwo w Szkole Sztuk Pięknych Jana Matejki, zapisał się też na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Już jako student razem z kolegami pracował przy renowacji Kościoła Mariackiego. W 1890 roku wyjechał za granicę przez Wiedeń, Wenecję, Padwę, Weronę do Paryża, gdzie zatrzymał się na jakiś czas. W maju 1891 roku przez Austrię i Szwajcarię wyjechał na dalsze studia do Paryża, gdzie zaczął malować w jednej z paryskich pracowni (tzw. Akademii Colarossi). W tym mieście spędził z przerwami ponad trzy lata, ostatecznie wrócił do Krakowa we wrześniu 1894.

Wyspiański uprawiał bardzo różne dziedziny sztuki, realizowane z wielką odwagą i rozmachem – sporządzał plany renowacji zabytków, przede wszystkim Zamku Królewskiego na Wawelu, komponował polichromię i monumentalne witraże do krakowskiego kościoła Franciszkanów oraz opracowywał szatę graficzną literackiego pisma „Życie”, malował obrazy i projektował meble, pisał dramaty i przygotowywał plany scenografii dla Teatru Miejskiego w Krakowie. Pracował szybko i niezwykle intensywnie (wg *Marii Prussak*: <https://culture.pl/pl/tworca/stanislaw-wyspianski>).

SPIS TREŚCI

Drodzy Przyjaciele!	3
Powtórzenie	
TEMAT 1. Witaj w świecie języka polskiego! Wypowiedzi ustne i pisemne. Powtórzenie	6
Fonetyka	
TEMAT 2. W bibliotece szkolnej. Literatura ludowa. Fonetyka. Ortoepia	14
TEMAT 3. Legendy polskie. Pieśni obrzędowe, kołysanki. Słownictwo	29
Leksyka. Frazeologia	
TEMAT 4. Mitologia grecka. Opowieści biblijne. Frazeologia	46
TEMAT 5. Polscy pisarze dzieciom. Wypowiedzi ustne i pisemne	61
Słowotwórstwo	
TEMAT 6. Moja szkoła. Ulubiony przedmiot szkolny. Budowa słowotwórcza wyrazu	70
TEMAT 7. Moje zainteresowania. Literatura polska klasyczna i współczesna. Kształcenie mowy. Wypowiedzi ustne i pisemne	79
Morfologia	
TEMAT 8. Praca w życiu człowieka. Morfologia. Rzeczownik	92
TEMAT 9. Moja rodzina. Tradycje i wartości rodzinne. Etyka komunikacji językowej. Przymiotnik	105
TEMAT 10. Korespondencja z przyjaciółmi. Szkolne zasady dobrego wychowania. Kształcenie mowy. Kultura mówienia. Wypowiedzi ustne i pisemne	117
TEMAT 11. Świat moich zainteresowań. Czasownik	122
TEMAT 12. Kraj rodzinny. Polska dawna i współczesna. Kształcenie mowy. Wypowiedzi ustne i pisemne	135
TEMAT 13. Świat zwierząt i roślin. Jedność człowieka z przyrodą. Zaimek, liczebnik i przysłówki	148
TEMAT 14. Podróże i rozrywka. Nieodmienne części mowy	165
Składnia	
TEMAT 15. Polskie święta i tradycje. Składnia	178
Ortografia	
TEMAT 16. Polskie stroje ludowe, ich symbolika. Sztuka ludowa. Ortografia	196
TEMAT 17. Polacy – laureaci Literackiej Nagrody Nobla. Interpunkcja	210
TEMAT 18. Zasłużeni i sławni Polacy. Wypowiedzi ustne i pisemne. Powtórzenie	222
Słownik	230
Wykaz źródeł wykorzystanych w podręczniku	236

Навчальне видання

**ВОЙЦЕВА Олена Андріївна
БУЧАЦЬКА Тетяна Григорівна**

**ПОЛЬСЬКА МОВА
(6-й рік навчання)**

**Підручник для 6 класу
закладів загальної середньої освіти**

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор М. Зелінська
Технічний редактор М. Токарюк
Коректори А. Тарасова, І. Криворук
Художники В. Дунаєва, Д. Костенюк та ін.
Комп'ютерний дизайн і верстка М. Токарюк

Формат 70x100/16. Ум.-друк. арк. 19,44. Обл.-вид. арк. 10,00.
Тираж 137 прим. Зам. №.1720

Видавець і виготовлювач МПП «Букрек»,
вул. Радіщева, 10, м. Чернівці, 58000.
Тел.: (0372) 55-29-43, +380 (66) 400 87 05.
E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.